AUTIZMUS KOORDINÁCIÓS IRODA

JÓ GYAKORLATOK

az autizmus-specifikus ellátás területéről

JÓ GYAKORLATOK

az autizmus-specifikus ellátás területéről

Lektorálta
dr. Simó Judit, Őszi Tamásné, Csepregi András

Szerkesztette és a borítót tervezte
Lelkes Szilvia

© Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft., 2015
1071 Budapest, Damjanich utca 4.

A kiadvány az Európai Unió Szociális Alapjának támogatásával, a Nyolc Pont projekt keretében létrejött Autizmus Koordinációs Iroda (AKI) gondozásában készült.

Autizmus Koordinációs Iroda
www.autizmusiroda.hu

Nyolc Pont - „Az autista személyek ellátórendszerének országos szintű, komplex innovációja szakmai tanácsadó hálózat és koordinációs központ kialakításával" kiemelt projekt (TÁMOP 5.4.11-12/1-2012-0001)

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés 1. oldal

Intézményfejlesztés

01 Felnőttkorban alkalmazott vizuális támogató eszközök 5. oldal

02 „Vizes szertartáshely” 21. oldal

03 Au1omus – a másság néha jó” 29. oldal

04 „Amit feltétlenül tudnod kell rólam” 41. oldal

05 Új gyermek befogadása az autista csoportba 51. oldal

06 Új tevékenység bevezetése: úszás 67. oldal

07 Szociális foglalkoztatást biztosító autizmusbarát nappali intézmény kialakítása 85. oldal

08 Palántanevelés a fóliasátorban 101. oldal

09 Kollégák felkészítése a szünidei ügyeletre 113. oldal

10 Az átvezetés és utánkövetés gyakorlata 123. oldal

11 Technikai dolgozók autizmussal kapcsolatos tudásának felmérése, bővítése 135. oldal

12 Autizmus-specifikus támogatott foglalkoztatás keretében megvalósuló csoportos felkészítés a nyílt munkaerő-piacon való munkavállalásra 147. oldal

13 A szülőkkel való kölcsönös együttműködés kialakítása a sikereses nyílt munkaerő-piaci foglalkoztatás érdekében 169. oldal

14 Információs adatlap az autizmussal élő személyről 181. oldal

Felnőtt életet támogató program

15 Újságvásárlás: autista fiatalok segítő szerepben 193. oldal

16 Az Ö.T.V.E.N. program „Én és a külsőm” témakörének interaktív táblás feldolgozása 207. oldal

17 Szexuális nevelés serdülőkorban team-munka keretében 223. oldal

18 „Az én viselkedésem” – Érzelmi táblázat kitöltése a kliens bevonásával 235. oldal

BEVEZETÉS

„A jó gyakorlat (angolul best practice) egy módszer vagy tevékenység, amely olyan újszerű, építőjellegű megközelítéseket, technikákat tartalmaz, amely bizonyíthatóan vagy már bizonyítottan hozzájárul az adott intézmény minőségi színvonalának emeléséhez és más intézmények számára is átvehető példaként szolgálhat. A jó gyakorlat tehát adott szakmai kritériumoknak megfelelő innováció, oktatási, pedagógiai, szervezetfejlesztési gyakorlat, amely az intézmény szakmai és menedzsmentet érintő fejlesztőmunkáját az egyéni fejlesztési szintig pozitívan befolyásolja. Az átvett innováció a továbbiakban a felhasználók által is elismert szolgáltatásként képes működni, keresésének és implementációjának lényege tehát a sikeres adaptáció, a saját intézményi működésbe való beépítés."[1]

Kötetünk olyan jó gyakorlat gyűjteményt tartalmaz, amely a TÁMOP 5.4.11-12/1-2012-0001 nyilvántartási számú, „Nyolc Pont – Az autista személyek ellátórendszerének országos szintű, komplex innovációja szakmai tanácsadó hálózat és koordinációs központ kialakításával" c. kiemelt projekt keretében, a hazai ellátórendszerben működő intézmények gyakorló szakembereinek szakmai munkája, leírása eredményeként jött létre. A projekt az autizmussal élő emberek életminőségének javítását hivatott szolgálni és nyolc részcélhoz kapcsolódó alprojektből, komplex szakmai tevékenységekből épült fel.

Jelen gyűjtemény a „Intézményfejlesztés" és a „Felnőtt Életet Támogató Programok (FEP)" alprojektek keretében, önkéntes jelentkezés alapján, az autizmus-ellátásban kezdő, illetve nagy gyakorlattal rendelkező intézmények közreműködésével alakult ki. A közös munkába 37 intézmény kapcsolódott be. A jó gyakorlat leírásokat az alprojektekben résztvevő intézmények szakemberei alkották, munkájukat szakértők segítették. A gyűjteményben egy szakértői csoport által kiválasztott, az alprojektekben résztvevő intézmények gyakorlatában megvalósult, minta értékű folyamatokat kívánjuk bemutatni a szakterületen dolgozó szakemberek számára. A gyűjteményben köznevelési, egészségügyi és szociális intézmények jó gyakorlatai egyaránt olvashatók. Az intézményi fejlesztések a legkülönbözőbb szolgáltatásokat és a legkülönbözőbb életkorú és képességű autizmussal élő gyermekek és felnőttek ellátását ölelik fel. Gazdag a gyűjtemény abból a szempontból is, hogy a fejlesztést végző szakmai csoport, intézmény hol tart a minőségi, autizmus-specifikus szolgáltatások kialakításában. Vannak olyan példák, melyek ennek a munkának az első lépéseit mutatják be, de vannak olyan jó gyakorlatok is, melyek magas minőségű autizmus-specifikus ellátáson belüli fejlesztést írnak le. Ennek megfelelően több olyan leírás is született, mely az „autizmus-barát" környezet kialakításának első, gyakorlati lépéseit mutatja be, mint például a strukturált környezet és vizuális segítségek bevezetését a napi gyakorlatba. Ez igen hasznos lehet azoknak a szakembereknek és intézményeknek, akik még bizonytalanok a kezdeti tennivalók sorrendjében, módszereiben. Szintén fontosak azok a szemelvények, melyek az integráció példáit mutatják be különböző színtereken, hiszen az autizmussal élő gyermekek, felnőttek tervezett és szakszerű integrációja még nem része az általános hazai gyakorlatnak.

[1] www.calderoni.ofi.hu|Fogalom meghatározások a Közoktatás Minőségéért Díj Modellhez (www.ofi.hu/minoseg-partnerseg/kozoktatas.../kmd-fogalomtar-pdf)| Kerekes G. - Simon I. - Szép L. szerk. (2011): Nemzetközi és hazai bevált gyakorlatok a minőségfejlesztésben. Budapest, OFI.;a TÁMOP-4.1.4-08/1-2009-0002 program fejlesztése.

Célunk, hogy gyakorlati példákat nyújtsunk az ellátórendszer különböző intézményeiben sikeresen megvalósított autizmus szempontú fejlesztési folyamatokról.

A gyűjtemény összeállítása és közreadása a jó gyakorlatokat megvalósító szakemberek szakmai megerősítését is szolgálja, és további jó gyakorlatok elindításának ösztönzője lehet. Annál is inkább szeretnénk teret adni a különböző szakmai műhelyek további példáinak bemutatására, mivel gyűjteményünk színessége ellenére vannak még olyan fontos területek, amelyek nem jelennek meg anyagunkban (pl. szűrés, diagnosztika stb.) A jó gyakorlatok „sorsát" természetesen követni szeretnénk, szívesen vesszük a visszajelzéseket, a bemutatott példák működésének hatékonyságának, sikerességének vagy alkalmazásuk nehézségeinek megismerése, ezzel törekvéseink fejlesztése céljából.

Reményeink szerint lesznek majd olyan szakemberek, akik e gyűjteményből ötleteket merítenek saját szakmai munkájuk gyakorlatának fejlesztéséhez. Fontos kiemelni, hogy a bemutatott példák az adott intézmények tárgyi, fizikai lehetőségei, és az autizmussal élő személyek egyéni, specifikus sajátosságainak alapján megtervezett és megvalósított folyamatok, és sikerük nagymértékben függ az ellátó szakemberek felkészültségétől. Ezeket tehát csak az intézményi sajátosságokat és a szakmai tudást figyelembe véve, az egyéni sajátosságokhoz megfelelően adaptálva lehet a saját intézményi gyakorlatba eredményesen beemelni.

Szeretnénk köszönetünket kifejezni mindazoknak, akik részt vettek a jó gyakorlatok kimunkálásában, leírásában és lehetővé tették e gyűjtemény közreadását!

INTÉZMÉNYFEJLESZTÉS

01

FELNŐTTKORBAN ALKALMAZOTT VIZUÁLIS TÁMOGATÓ ESZKÖZÖK

INTÉZMÉNY

Baptista Szeretetszolgálat
Életminőség-fejlesztő Szolgáltatások Intézménye

A Baptista Szeretetszolgálat Életminőség-fejlesztő Szolgáltatások Intézménye 1981-ben kezdte meg működését Pécs és a közvetlen közelében lévő kistérségek (pécsi, komlói, siklósi, szentlőrinci) területén, valamennyi fogyatékossági csoportba tartozó (értelmileg akadályozott, tanulásban akadályozott, látássérült, hallássérült, mozgássérült, autizmussal élő) személy számára. A személyes gondoskodás körébe tartozó alap- és szakosított el-látásokat, valamint – a gyermekkorúak részére – oktatási feladatokat biztosít.

KÉSZÍTŐK

Brázayné Lesch Kornélia, Hamvas Éva, Sarlós Judit, Tasi Eszter

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐ

Ecser Mónika

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

Az intézmény 125 fős nappali alapellátást igénybe vevő ellátotti köréből 19 fő autizmussal élő személy, ez körülbelül 15%-ot jelent az összlétszámhoz viszonyítva. A felnőtt korúak esetében 15 főt, a gyermekkorúaknál 4 főt érint az autizmus. 10 fő autizmussal élő személy számára külön csoport kialakítását tartottuk fontosnak, mert részükre volt a legsürgetőbb az autizmus-specifikus támogatás alkalmazása, a további 5 fő intézményen belüli szociális foglalkoztatásban vesz részt.

A szülőktől származó információkból, az anamnézis adataiból, az egészségügyi dokumentációkból és egyéb rendelkezésünkre álló anyagokból, valamint megfigyeléseinkből kiindulva észrevettük, hogy ellátottaink számára az észlelési-szervezési készségek, valamint az önszervezési készségek során nehézségek adódnak. Frusztrációt okoz az autizmussal élő személyek számára a nem mindig pontosan meghatározott napi tevékenységek időben történő váltakozása, mivel gyakoriak intézményünkben és azon kívül a más szervezetek, személyek által szervezett szabadidős és kulturális, illetve a társadalmi integrációt elősegítő programok. Problémát okoz, hogy a foglalkozások különböző helyszínen, az intézmény két épületében folynak, emellett az épületekben naponta az ellátottainkon és a dolgozókon kívül több tucat ember fordul meg, amely átláthatatlanná teszi autizmussal élő ellátottaink számára a mindennapokat.

CÉL

Az autizmusban tapasztalható tipikus erősségekre (mint a tanult rutinokhoz való alkalmazkodás, a jó mechanikus memória vagy a vizuális információk könnyebb megértése) támaszkodtunk a megfelelő segítségnyújtás kidolgozásában. Az autizmussal élő személyek egyéni képességeinek megragadása fontos szempont, hiszen a heterogén viselkedéses kép és az egyenetlen képességstruktúra miatt olyan módszert kell alkalmazni, amit a fő szükségletekre alapozhatunk. Az ellátottaink számára a szociális és kommunikációs nehézségek miatt a vizuális támogatás nyújtását helyezzük előtérbe, az egyéni képességeknek megfelelő eszköztár elemeinek felhasználásával.

A mindennapi vizuális támogatás nyújtásakor olyan látható segítséggel szeretnénk szolgálni, mely által érthető és biztonságos környezet kialakítását teremthetjük meg az autizmussal élő személyek számára, ezzel hozzájárulva a képességeiknek megfelelő legmagasabb önállósági fok elsajátításához.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

A vizuális támogatás kialakításának első lépése, hogy a felnőtt autizmussal élő ellátottaink számára egy külön csoportot hozzunk létre, melyben a speciális feltételek elérhetővé válnak. A csoportszobában kialakítottuk a tér fizikai strukturálását vizuális támogatás nyújtásával a különböző tevékenységek végzésére szolgáló terek megkülönböztetéséhez. *(1. kép)*

Következő lépésként összegyűjtöttük a fiatalokkal kapcsolatos összes olyan dokumentációt, melyek az autizmussal élő személy megismerését és a csoportba való beilleszkedését segítik. A szülőktől, az iskolától és a lakóotthontól kapott szakorvosi leletekből, az autizmus diagnózisból, a korábbi szakvéleményekből, iskolai bizonyítványokból és az előző egyéni fejlesztési tervekből információkat nyerhetünk és megtudhatjuk, hogy korábban használtak-e valamilyen vizuális támogató eszközt az adott személynél. A csoportba való bekerülést megelőzően az autizmussal élő ellátott közvetlen környezetéből (szülő, nagy-szülő, testvér, nevelőszülő, gondnok) kikérdezés útján tájékozódunk az ellátott személyiségéről, és érdeklődési körével kapcsolatos tudnivalókról.

Az Autizmus Alapítvány által kidolgozott szimbólumszint-felmérést minden újonnan érkezett autizmussal élő ellátott esetében a szakmai team tagjai végzik el, melynek eredménye az ellátott dokumentációjának részévé válik. *(2. kép: Tárgy-tárgy egyeztetés; Tárgy-fénykép egyeztetés; Tárgy-szókép egyeztetés)* A felmérések részeként alkalmazott leggyakoribb módszerünk a megfigyelés, amelyet a le-hető legszélesebb skálán végzünk el. A kommunikációs-szociális készségek felmérésére a Quill-féle kérdőívet használjuk (Quill 2009), emellett alkalmazzuk az intézmény által kidolgozott „Zöld megfigyelési lapot", mely átfogó képet nyújt az egyén szomatikus, önellátási, kommunikációs, személyiségi, szociális és szexuális fejlettségéről, illetve munkavégző tevékenységéről. Az önkiszolgálási készségek felmérésére és a vonatkozó vizuális segítség tervezésére, kialakítására a feladatanalízist használjuk. Az adatlap segítségével a megtanítandó tevékenység elvégzésének egyes lépéseit, illetve a feladatot végző személy teljesítményét rögzíthetjük. Az értékelő lap kitöltésével jól meghatározhatóak azok a pozitívumok, amelyekre építeni lehet, és visszajelzést kaphatunk a hiányosságokról, amelyekre a vizuális támogatás megtervezésekor különösen figyelnünk kell *(1. sz. melléklet)*. A további lépések kidolgozásához fontos az elméleti háttér ismerete, a szakirodalomhoz való hozzáférés, és a vizuális támogatás nyújtásának elkészítéséhez szükséges eszközök megléte *(2. sz. melléklet)*. A fentiek alapján a szakmai team tagjai a dokumentációk adataiból és saját megfigyeléseikből - ismereteiket összegezve - elkészítik a beavatkozás lépéseit.

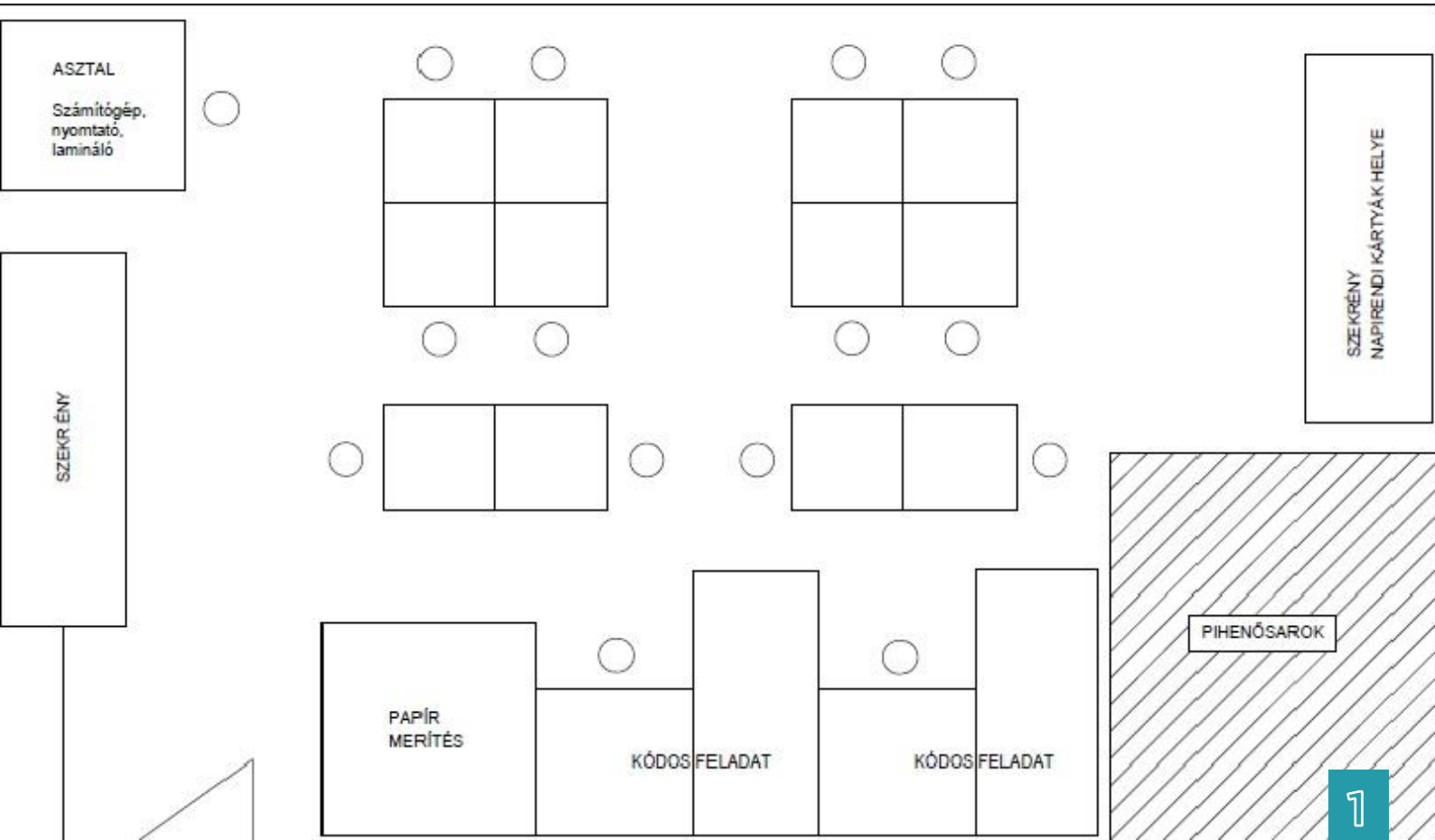

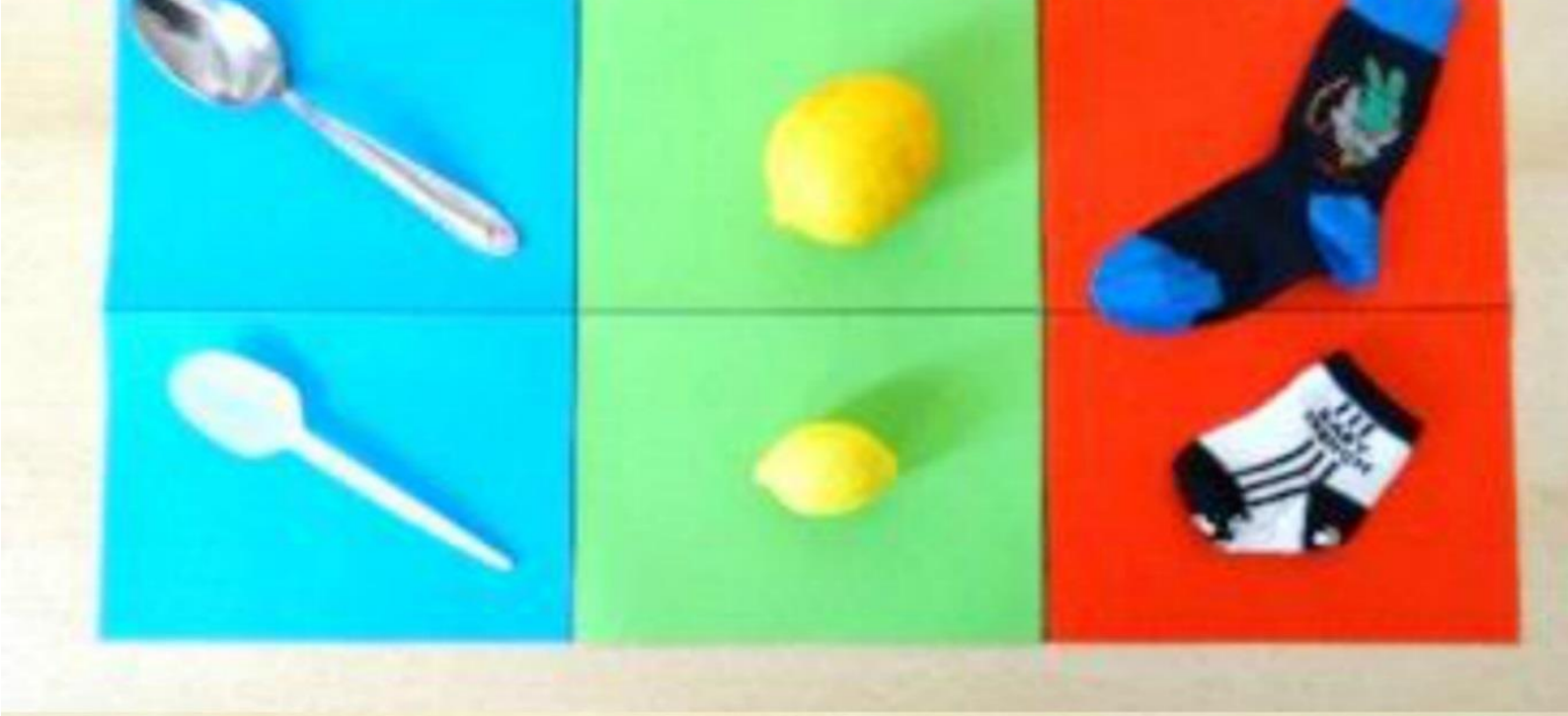

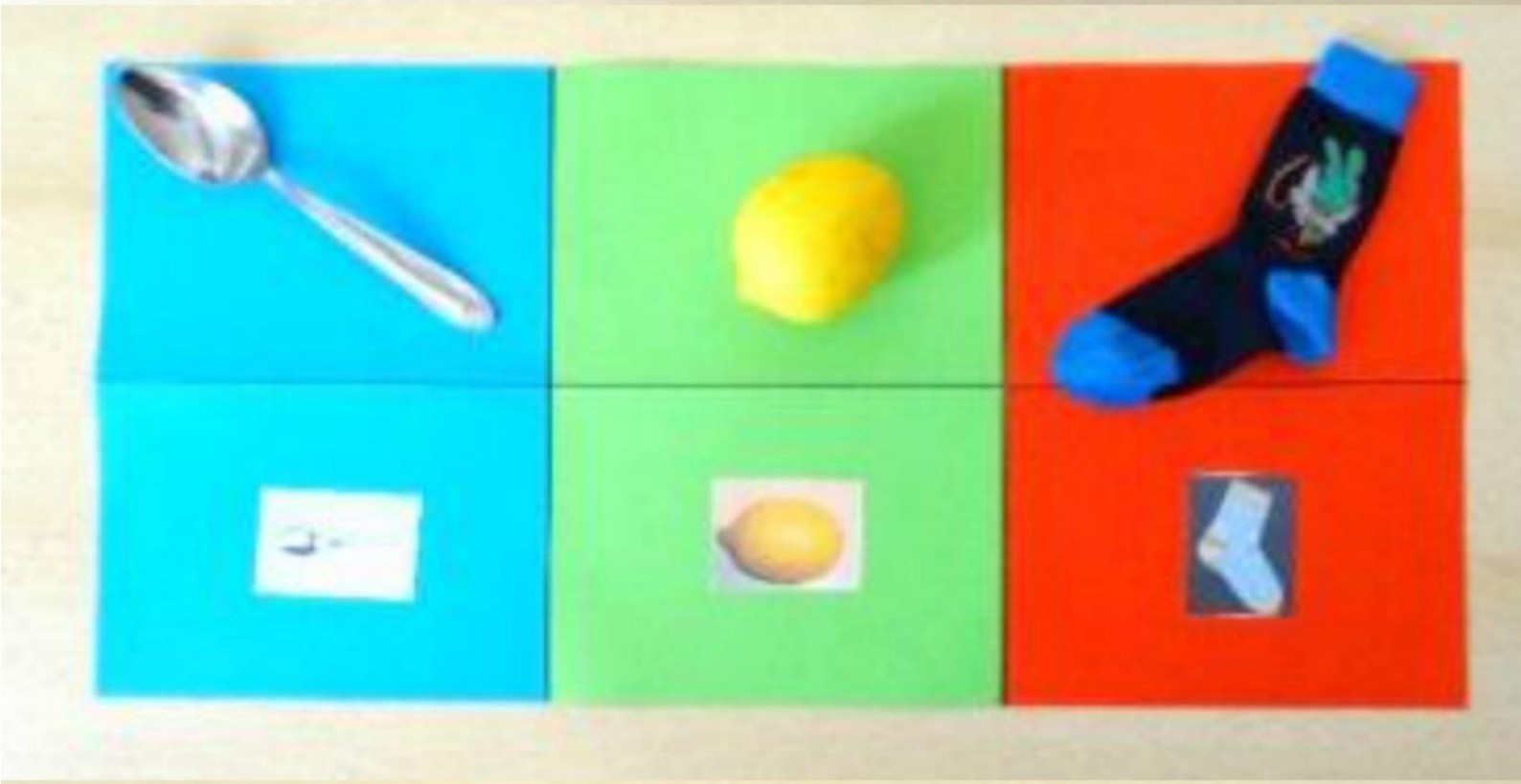

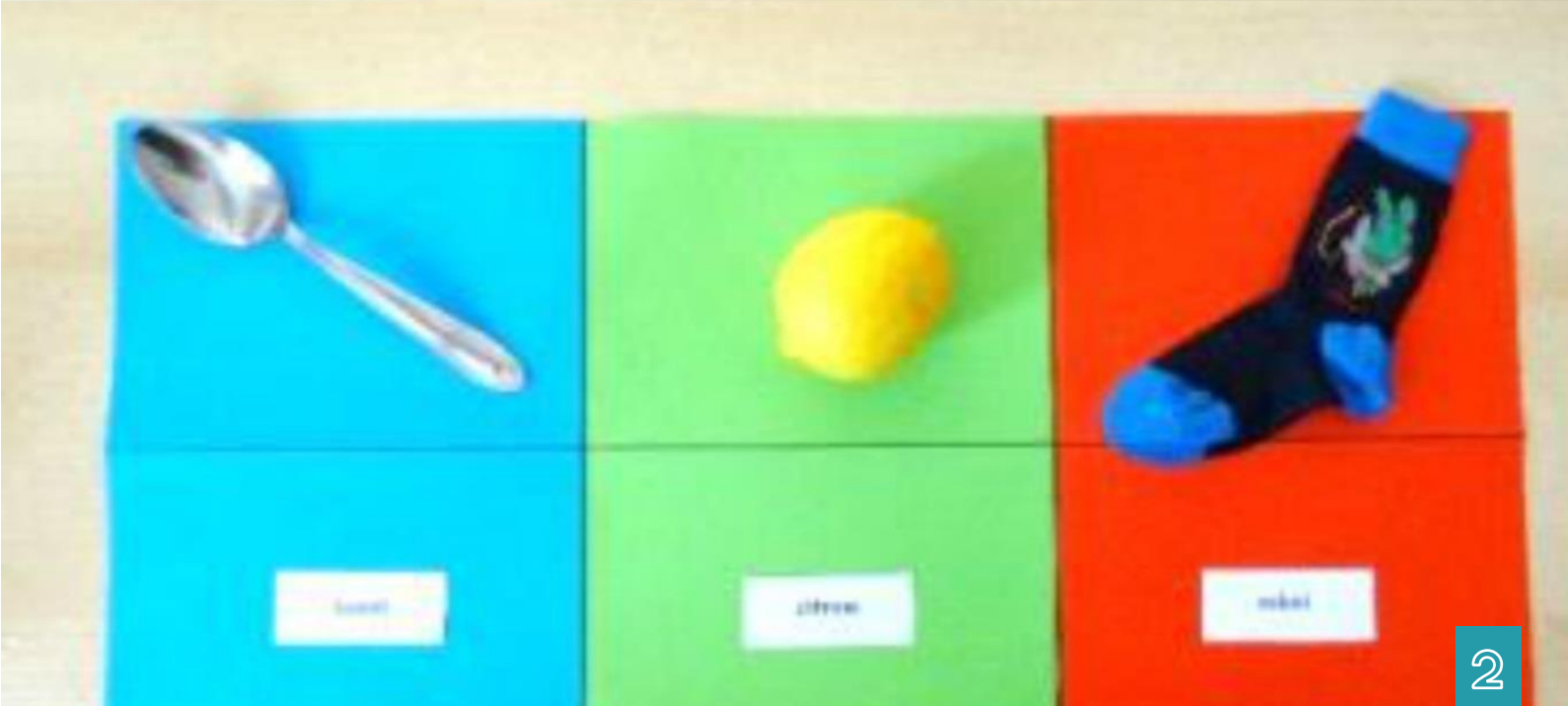
citron

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

Vizuális támogatás kialakítása

Mikor az autizmussal élő személyek számára biztonságos, átlátható környezetet alakítunk ki a csoportszobában, a tevékenységeik térbeli és időbeli megszervezésével készítjük el a vizuális támogatást, amelynek eszközei igazodnak az adott autizmussal élő személy szimbólumértési szintjéhez, és egyéni képességeihez, sajátosságaihoz. A vizuális segítség használatának első lépése, hogy az autizmussal élő személyek saját területüket asztaluknál és szekrényükben fényképük, napirendi kártyáik helyszínét pedig fényképük és az általuk kiválasztott szín felragasztásával jelöljék meg.

Napirend

A napirend bevezetésekor fontos szempont, hogy a napirend típusa és tételeinek száma megfeleljen az autizmussal élő személy megértési és szervezési szintjének, illeszkedve egyéni szükségleteihez. A napirendi kártyák használatának el-sajátítása során fokozatosan növeljük a tevékenységek számát, először az étkezés, munka, szabadidő, hazamenetel és szükség esetén a mosdóhasználat tevékenységének jelzésére készítünk tárgyakat vagy kártyákat. Eleinte több segítségadásra, fizikai prompt (a prompt a kívánt viselkedés megjelenéséhez szükséges éppen elegendő segítség) használatára van szükség, de az elsajátítás előrehaladtával a promptok számát csökkentjük, így erőssége elhalványul, majd megszűnik.

A **tárgyas napirend** elkészítése során a szimbolizáló tárgyak kiválasztásakor figyelembe vesszük a már kialakult asszociációkat (pl.: kanál-ebéd, törülköző-mosakodás, WC-papír-toalett használat). Valóságos, konkrét, esetenként miniatürizált tárgyak jelzik az egymást követő tevékenységeket. *(3. kép)* A **fényképes-képes napirendi kártyák** szerkesztése Boardmaker® szoftverrel (Mayer-Johnson) történik, a nyom-tatás után laminálunk, majd a kártyákat a kívánt méretre vágjuk, öntapadós tépőzárral látjuk el, végül az elkészült darabokat az egyéni-leg használt gyűjtődobozokba tesszük be. *(4. kép)* **Írott napirendet** nyomtatott formában állítunk össze, tépőzár segítségével helyezzük fel egy A/4-es laminált papírlapra. A napirend tartalmazza az autizmussal élő személy nevét, az aktuális dátumot (milyen év, hó és hányadika van, illetve milyen nap van ma) és a napi tevékenységeket. Használat során az elvégzett tevékenység kártyáját a mellette lévő oszlopban táblafilccel kipipálja, vagy a kártyát leveheti. Előfordult, hogy az egyik autizmussal élő személynek írott napirendet készítettünk, de a csoport többsége képes-szóképes napirendet használt, ami annyira megtetszett neki a színessége miatt, hogy ő is olyat szeretett volna, így neki is készítettünk egyet az alacsonyabb szimbólumszint ellenére, mert ezt örömmel használja. Megfelelő használat esetén is szükséges a napirend folyamatos aktualizálása, a tevékenységek és az egyéni szükségletek változásával összehangolva. *(5. kép)*

Folyamatábra

Az általunk alkalmazott folyamatábrák ugyanazzal a technikával készülnek el, mint a napi-rendi kártyáink, elsősorban fényképeket és a Boardmaker® szoftvert használjuk. A folyamatábrákat fixen vagy hordozható formában készítjük el, attól függően, milyen célt szolgálnak. A folyamatábra használatával célunk az autizmussal élő személyek egyéni képességeinek, illetve az életkoruknak megfe-

lelő önállósági fok elérése, vagyis olyan készségek tanítása, amelyek elsajátításával az egyéni állapotuknak és szükségleteinek megfelelően önállóan tudnak közlekedni a mindennapokban.

Az adott önállóságot elősegítő és elsajátítandó tevékenységet először apró lépésekre bontjuk, amely minden esetben megfelel az autizmussal élő személy mentális korának, meglévő képességeinek és kommunikációs szintjének. Ezzel egy időben elkészítjük az ehhez illeszkedő, egyéni vizuális támogatást. A feladatanalízis megfigyelései alapján a tevékenységhez szükséges eszközöket is átalakítjuk szükség esetén, például, ha a teafőzésnél problémát okoz, hogy mennyi vizet öntsenek a vízforralóba, a vizuális támogatás segítségével megjelöljük a vízforralón, hogy mennyi víz szükséges, ha egy csésze, vagy ha egy kancsó teát akarunk főzni. *(6. kép)* A tevékenységeket mindig valódi helyzetben gyakoroljuk, és a munka jutalma az elkészült tea elfogyasztása, amellyel rögtön ellenőrizhető, miként sikerült elvégezni a feladatot. Az autizmussal élő személyek ezáltal megtapasztalhatják, hogy milyen íze lett az elkészített teának, túl sok citrom adagolása esetén savanyú, kevés cukor/édesítőszer esetén ízetlen lesz.

3

4

KEDD
NAPIREND
REGGELI/ TEAKÉSZÍTÉS
ÖNÁLLÓ MUNKA
PUZZLE
SZÜNET/ KÁVÉZÁS
PAPÍRMERÍTÉS
SZOCIÁLIS TÖRTÉNET
NAPLÓÍRÁS
EBÉD
IDŐKÉP
MEMÓRIAJÁTÉK
KÖZÖS PROGRAM
HAZAMENETEL

erőkészítem
a hozzávalókat
jelzéig szórom
vizet
bekapcsolom a vízforralót
várakozom
a kikapcsolásig
szórom a vizet
a csészébe
a filtert a csészébe
rakom
2 konál cukrot leszek
a csészébe
citromot leszek
a csészébe
megkeverem
kanállal a teát
várakozom 8 percig
megiszom a teát
megiszom a teát

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

A napirend bevezetése során többször módosításra volt szükségünk, elkövettük azt a hibát, hogy sok kártyát helyeztünk fel, ami zavart okozott a tevékenységváltás alkalmával az autizmussal élő személynél. Többféle megoldás is szóba jöhet ilyen esetben, az egyszerre kirakott tevékenységet előrejelző kártyák számát csökkentjük, vagy a kint lévő kártyákat alulról felfelé összecsúsztatva helyezzük el úgy, hogy az aktuális tevékenységet mutató kártya egészében láthatóvá válik.

A vizuális eszközrendszer használatával a viselkedéses problémák csökkenni kezdtek, eredményként értékeltük, hogy az egyik autizmussal élő személy munkatevékenységét - a korábbiakhoz képest - nem hagyta abba, hanem automatikusan a tevékenység következő fázisára lépett, míg egy másik személynél csökkent az az idő, amit a mellékhelyiségben töltött. A vizuális támogatás – különösképpen a napirend - által képesek vagyunk számukra megadni a választ, hogy milyen tevékenységek várhatóak a nap folyamán, hol és mikor fognak azok bekövetkezni, ezáltal biztosíthatjuk a tevékenységek megjósolhatóságát. A vizuális támogatás használatával kapcsolatban egy négyfokú skálát használunk, amely informál minket az autizmussal élő személy esetleges további megsegítéséről. A skála használata alapján képet kapunk arról, hogy önállóan mennyire képes a vizuális segítségnyújtás eszközeit használni. A skála legalacsonyabb lépcsőfoka a nem használatot jeleníti meg, a legmagasabb fokon az önálló használat, a kettő között a nagyfokú segítségnyújtás és a részben történő segítségadás szerepel.

A készségek beépüléséig ajánlott a skála napi használatának vezetése, mely nyomon követhetővé teszi, hogy az autizmussal élő személy önállósága terén milyen eredményeket képes elsajátítani.

MELLÉKLET

1. SZ. MELLÉKLET

Feladatanalízis
(Tóth Katalin-Vígh Katalin: „Autizmussal és értelmi sérüléssel élő felnőttek munkakészségének fejlesztése és munkába állításuk feltétel-rendszere")

DÁTUM:_____

NÉV: _____¬¬-_____

A FELADAT ELVÉGZÉSÉNEK LÉPÉSEI	A FELADATOT VÉGZŐ SZEMÉLY TELJESÍTMÉNYE

.....
aláírás

Értékelőlap

DÁTUM:	NÉV:
TEVÉKENYSÉG:	
A TEVÉKENYSÉGRE FORDÍTOTT IDŐ:	
AZ ELKÉSZÍTETT MENNYISÉG:	
A MUNKAVÉGZÉS JELLEMZŐI:	
POZITÍVUMOK	NEGATÍVUMOK
JAVASOLT MÓDOSÍTÁSOK:	

.....

aláírás

2. SZ. MELLÉKLET

II/A melléklet
Szakirodalom

Gosztonyi N., Szaffner É. (2008): Inkluzív nevelés-Sérülésspecifikus eszköztár autizmussal élő gyermekek, tanulók együttneveléséhez. Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság. Budapest

Mesibov, G.B., Shea V., Schopler E. (2008): Az autizmus spektrum zavarok TEACCH szemléletű megközelítése. Kapocs Könyvkiadó, Budapest

Peeters, T. (1997): Autizmus. Elmélettől a gyakorlatig. Kapocs Könyvkiadó, Budapest

Quill, K. A. (2009) Tedd - Nézd - Hallgasd - Mondd! Szociális és kommunikációs intervenció autizmussal élő gyermekek számára, Kapocs, Budapest

Rácz Zsuzsanna (2011): Akadálymentes környezet - Autizmussal élő gyermekek vizuális támogatása. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Budapest

II/A melléklet
Eszközlista

számítógép és internet hozzáférés
színes nyomtató
laminálló gép és laminálló fóliák
digitális fényképezőgép
Boardmaker® szoftver
kétoldalú ragasztó
öntapadós tépőzár
dosszié-boríték-genotherm
színes papír
színes ceruza és tollak
olló
dobozok (cipős doboz, papírzsebkendő-tartó doboz

02

„VIZES SZERTARTÁSHELY"

Szenzoros ingerkeresésből fakadó extrém erős kényszeres, repetitív viselkedés alternatív megoldása - az épített környezet átalakítása egyéni szükségletnek megfelelően

INTÉZMÉNY

Esőemberekért Egyesület

A Szent Gergely lakóotthon Tata városközpontjában található, 2001 óta működik, 9 fő (5 férfi, 4 nő) autizmus spektrum zavarban és intellektuális képességzavarban érintett lakója van. Mindannyian fiatal felnőttek, harmincas éveik elején járnak. A lakók a lakóotthon épülete melletti helyiségekben akkreditált foglalkoztatásban vesznek részt, fő tevékenységük az aszalt gyümölcsök- és zöldségek készítése, gyümölcsfeldolgozás, lekvárok főzése. A lakóotthoni életet a személyi segítés mellett fejlesztő foglalkozások és speciális szolgáltatások teszik teljessé: gyógytorna, gyógymasszázs, zeneterápia, művészeti fejlesztés, értelmi fejlesztés (akadémikus készségek fejlesztése), lovaglás. A lakóotthon kliensei számára sérülés-specifikus, egyénre szabott fejlesztési-, foglalkoztatási- és képzési terv készül, állapotukat folyamatosan nyomon követjük. A lakóotthon fenntartója az Esőemberekért Egyesület, melynek tevékenysége sokrétű, célja autista és értelmi sérült személyek és családjuk segítése, fiatal felnőttek önálló életvitelének támogatása, bentlakásos ellátás nyújtása, foglalkoztatás és felnőttképzés biztosítása a célcsoport életminőségének javítása érdekében.

KÉSZÍTŐ

Matolcsi Rita (szakmai vezető)

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐ

Börcsökné Lukács Gabriella

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

Autizmus spektrum zavarban érintett 30 éves hölgy, Henriett (jelen leírásban természetesen nem az eredeti nevén szerepel), 10 éve él az Esőemberekért Egyesület lakóotthonában. A fiatal autizmusban súlyosan érintett, ehhez értelmi sérülés is társul. Környezetével rövid tőmondatokban kommunikál, hanglejtése a szokottól eltérő, hangereje gyakran erős, kiabáló, beszédében sok a verbális ismétlés, echolália.

A beszédet korlátozott mértékben érti, leginkább a rövid, lényegre törő mondatokat, képekkel segítve. Képes-szóképes napirendet használ, önkiszolgálásban önálló. Nem kedveli, ha túl sokan beszélnek körülötte, a direkt tiltásoktól, utasításoktól szintén feszült lesz. Legtöbbször együttműködő, kompromisszumra, alkura rávehető, vonzó tevékenységek felkínálásával terelhető. Társaival kevés a kapcsolata, ideje nagyobb részét szobájában tölti, segítőihez fordul, ha szüksége van valamire. Legszorosabb kapcsolata ikertestvérével van, aki szintén a lakóotthonban él, az ő kifejezéseit, gondolatait gyakran ismétli, az echolália nagy része testvére beszéde, mondatai. Fizikai ereje nagy. Térbeli tájékozódása jó, olvasni szótagolva tud, szavakat leír, írásképe rendezetlen. Sajátos érdeklődési köre a csapok, csövek, lámpaburák, villanykapcsolók, konnektorok – ezeket órákon keresztül tudja nézegetni, szívesen foglalatoskodik is ezekkel a tárgyakkal.

Délelőttönként foglalkoztatásban vesz részt, kedvenc tevékenysége ezen belül a főzés, több részmunka-folyamatot el tud végezni teljesen önállóan. Nagyon szeret sétálni, lovagolni, szabadidejében szívesen pörget, „gondolkodik", zenét hallgat a szobájában, vagy a naptárt nézegeti, készül a közelgő ünnepekre. Viselkedését erős kényszeresség jellemzi, szenzoros érzékenysége jelentősen meghatározza hétköznapjait. Garatját, nyálkahártyáit szereti stimulálni minden lehetséges módon (torkát ingerli fogkefével, kezével, orrlyukát ujjaival tágítja). A túlingerlés gyakori következményei kisebb sérülések a szájban, illetve az, hogy a fogkeféje szinte hetente eltörik és cserélni kell. Minden ingerkereső viselkedése közül a legerősebb a vízzel való érintkezés vágya. Minden lehetséges módon szeret játszani a vízzel, de különösen locsolni, öntögetni, kezét a zubogó víz alá tartani („szertartás"). Étkezések alkalmával egyszerre akár egy liter vizet is megiszik.

A csapokkal nagyon szeret játszani, „csapozni", meghatározott minta szerinti működést végez velük (nyitogatás-elzárás változóan a keverőcsappal). Erős kényszere eredménye többször az volt, hogy a csapokat tönkretette, kirángatta a helyéről. A megkezdett viselkedést nem lehet megszakítani, ha valaki megpróbálja elterelni, vagy szabályozni, azonnal dühös lesz, kiabál, és felerősödik agresszív, destruktív viselkedése.

Legnagyobb problémát Henriettnél ez az extrém erős szenzoros ingerkeresés jelentette, mely kényszeres viselkedéssé vált: a vízzel és a csapokkal való elfoglaltság teljesen átvette az uralmat a napja fölött. A csapokkal a konyhában, a fürdőszobában játszott, megakadályozva, hogy társai használják azokat. Társaival állandó konfliktusba keveredett viselkedése miatt, mely esetenként tettlegességig fajult. Több csap tönkrement, azokat rendszeresen cserélni kellett. Napjait ez a „vizezés" határozta meg, lassan minden egyéb tevékenységben való részvételét megakadályozta. Ráadásul a lakóotthon vízszámlája a többszörösére emelkedett. Ez a magatartás időben és térben teljesen kontrollálhatatlanná vált, az érdeklődési kör teljes beszűkülését eredményezte. A csapok teljes kisajátítása mellett azokat tönkretette, megrongálta. Mindezen viselkedés azon kívül, hogy Henriett életminőségét jelentősen rontotta, nagymértékű stresszt okozott társas környezetének is

CÉL

Elsődleges célunk az volt, hogy a fiatal személyiségét felszabadítsuk a kényszerek uralma alól, annak érdekében, hogy életminősége javuljon, egyéb - korábban igen kedvelt – tevékenységekben is képes legyen újra részt venni, a lakóotthoni életbe bekapcsolódni. Egy egyénre szabott, hosszú távú megoldást szerettünk volna keresni a helyzet megoldására.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

Az Egyesület és a lakóotthon teljes szakembergárdája a megoldási lehetőségeket kutatta. Team-ülések rendszeres témája volt Henriett viselkedése. Látszott, hogy egyszerű szabályrendszer felépítésével, motivációval nem jutnak eredményre (pl. jutalmak felkínálása, ha nem „csapozik"). A hatékony megoldás érdekében külső, objektív szakembert is bevontak a tervezésbe, aki tanácsadással segítette a csapatot.

Az Egyesület alapelveivel és értékeivel összhangban lévő megoldást kellett találni, mely megfelel a következő kritériumoknak:

- a büntetés elkerülése a beavatkozás során;
- modern, bizonyítékon alapuló, kognitív-viselkedésterápiás eszközök alkalmazása a beavatkozás során;
- minden lakó számára elfogadható és megnyugtató legyen a helyzet kezelése;
- szülőkkel való együttműködés.

A végső megoldást végül az épített környezet átalakításában találtuk meg, mely Henriett számára egy saját, mások által nem használt „szertartáshely" kialakítását jelentette, mely térben és időben behatárolja a tevékenységet. A szertartáshely, a földszinti mosdóban fel-szerelt új, megerősített csaptelep és hozzá tartozó mosdó, mely nem a vízvezeték hálózatra csatlakozik, hanem saját tartállyal és szivattyúval rendelkezik. Így a víz önmagába visszaforog, a tartályt 1-2 hetente szükséges üríteni és benne cserélni a vizet.

A szertartáshely használatát megelőzően meg kellett egyezni a használat feltételeiről, szabályairól, gyakoriságáról. Az ehhez szükséges vizuális segítségeket elkészítettük, a szülőkkel egyeztettünk.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

A szertartáshely technikai kialakítását a lakóotthon saját erőforrásból megoldotta. A tartály és szivattyú felszerelése, a csaptelep, mosdó kialakítása néhány nap alatt elkészült. Henriettával egyéni foglalkozás keretében rögzítettük a feltételeket, mely négy fő lépést tartalmazott:

1. Az új helyzethez új szabályokat alakítottunk ki, mely a szertartást napi három alkalommal, a főétkezések után tette lehetővé számára. Ezt a döntést korábbi megfigyeléseink alapján hoztuk, mivel korábban a csapozások ereje és időtartama is felerősödött étkezések után, összefüggésben a tisz-

tálkodási tevékenységekkel. A szertartáshely használatához nem volt szükség külön motivációra, vagy tanításra, mivel annyira vonzó volt számára a helyszín, és a technológia, továbbá az, hogy van még valami, ami „csak az övé", hogy első alkalommal megkedvelte *(7. kép)*.

2. A fenti feltételeket a lakó és a segítők által aláírt, egyszerűsített nyelvezetben megfogalmazott, képekkel segített szerződésben rögzítettük, mely tartalmazta a helyszínt és az időpontokat (étkezések után). Henriett könnyen megértette a megállapodás tartalmát, örömmel írta alá. A szerződés közvetlenül a szertartáshely mellett került kifüggesztésre.

3. Ezen kívül a lakóotthonban található többi csap ilyen célra („csapozás", „szertartás") történő alkalmazását is szabályozni kellett a közösen elkészített és kihelyezett vizuális segítséggel. Az egyszerű fénykép egy csapot kinyitó kezet ábrázol, vastag piros vonallal áthúzva. Olyan képet kerestünk, mely a valós helyzetet és körülményeket megfelelően utánozza, a hasonlóság miatt egyértelmű az analógia. A kép nagyméretű, jól látható, egyértelmű. Henriettnek először megmutattuk a képet, értelmezést kérve tőle. Azonnal asszociált a csapozásra, innen tudtuk, hogy választásunk sikeres volt. A korábban lefektetett szabályra (csapozni a szertartási területen lehet) hivatkozva egyértelmű volt Henriett számára, hogy mire vonatkozik a kép. A szabály kialakításánál is törekedtünk arra, hogy a tiltás mellett rögtön alternatív viselkedést kínáljunk. Így verbálisan a következő mondatot tanítottuk: „csapozni a szertartáshelyen lehet", nem utalva tiltásra, csak az alternatív viselkedést hangsúlyozva.

4. A szertartás végzése bekerült Henriett napirendjébe, így térben és időben is sikerült körülhatárolnunk, beépült a napi rutinjába. Ez megnyugvást jelent Henriett számára, mivel látja és tudja, hogy mikor lesz lehetősége elvégezni a szertartást. *(8. kép)*

A többi lakóval is rögzítenünk kellett a szertartáshely használatának szabályait, mivel abban állapodtunk meg, hogy azt a csapot csak Henriett használhatta. Biztonsági, egészségmegőrzési okokból különösen fontos volt annak a megértetése, hogy az ott található víz nem alkalmas emberi fogyasztásra. Minden lakó egyéni szimbólumértési szintjének megfelelő vizuális segítség készült, ezt kiegészítette az egységes, következes szóhasználat, és a szóbeli magyarázat.

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

Az eredményesség mérhető, számszerűsíthető: jelentősen csökkentek, lényegében meg-szűntek a „csapozások" a szertartáshelyen kívül, és sikerült a szertartás végzésének kény-szeréből kimozdítani Henriettet. Ez azt jelenti, hogy míg korábban, a nap 50-60%-át ezzel a tevékenységgel töltötte, kihasználva minden lehetséges alkalmat és helyszínt, vagy „üres-járatot", most az étkezések után körülbelül 10 percet tölt a szertartással – a napirendben meghatározott tevékenységek között. A lakóotthonon belüli, egyéb helyiségekben történő csapozás lényegében megszűnt. Újra sikerült bevonni Henriettet korábbi, kedvelt tevékenységeibe, a foglalkoztatásban minden nap aktívan vesz részt.

A kihelyezett vizuális segítségek emlékeztetik a szabályra, így nincs szükség szóbeli tiltásra. A jól körülírt szabályozási rendszer és a jelentős motiváló erővel bíró, saját, mások által nem használt szertartáshelynek köszönhetően megszűntek a konfliktusok a lakótár-sakkal és az agresszív, dühös

megnyilvánulások. Szenzoros érzékenysége és sajátos érdeklődési köre figyelembe vételével, annak kontrollált engedélyezésével életminősége jelentősen javult. A közös tevékenységekbe a nap során be tud kapcsolódni, kényszere nem zavarja egyéb aktivitásokban. A fiatal általános hangulata, közérzete jelentősen javult, a viselkedésproblémák, konfliktusok megszűntek.

EBÉD
SZERTARTÁS
VALI
PIHENÉS
LOVAGLÁS

03

„AU1OMUS – A MÁSSÁG NÉHA JÓ"

Pszichoedukatív csoport autizmus spektrum zavarral élő, magasan funkcionáló serdülők számára, kórházi keretek között

INTÉZMÉNY

SE I. sz. Gyermekgyógyászati Klinika, Gyermek- és Ifjúságpszichiátriai Osztály

Nagy múltú gyermekgyógyászati intézményünk tevékenységi köreibe a betegellátás, az oktatás és a tudományos kutatás tartoznak. A mintegy 160 betegággyal bíró, 12 fekvőbeteg osztályon és a 32 ambulancián évente hozzávetőlegesen 7000 fekvőbeteg és 50 000 járóbeteg ellátása történik. A Gyermekpszichiátriai Osztály 1,6 millió fős területi ellátási kötelezettséggel rendelkezik. Az osztály évente kb. 700 fekvő (ebből kb. 250 autizmussal élő) és 2800 járóbeteget (ebből kb. 580 autizmussal élő) lát el. A Gyermekpszichiátriai Osztály autizmus spektrum zavarra vonatkozó fő profilja a diagnosztika és (megfelelő gondozói hálózat hiányában) a rendszeres kontroll vizsgálatok biztosítása.

KÉSZÍTŐK

dr. Horváth Dóra, Jantek Gyöngyvér, Szelényi Nóra

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐ

dr. Zsoldos Enikő

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

Az általunk diagnosztizált, autizmus spektrum zavarral élő gyermekek és serdülők számára csoportterápiás heteket is szervezünk, korosztályok (óvodás, iskola előtti, alsós, felsős, serdülő) szerint. A serdülők számára évente két alkalommal hirdetjük meg a terápiás hetet, melyek során az autizmus specifikus szempontok figyelembevételével segítjük a résztvevők szociális és kommunikációs készségeinek, valamint önismeretének fejlesztését.

A pszichoedukatív, önismereti terápiás hét iránti igény megfogalmazása:

- serdülőkorba lépve az autizmus spektrum zavarral élők egyre intenzívebben megélik saját nehézségeik;
- a diagnózis megértése, elfogadása, és énképbe integrálása nehezített;
- a szülők gyakran eszköztelenek abban, hogy mikor és hogyan beszéljenek autizmussal élő gyermekükkel a diagnózisról;
- a rendszeres terápiás lehetőségek egyenlőtlen eloszlása miatt a családok ebben nem minden esetben kapnak segítséget szakemberektől.

14-18 éves, az intézményünkben korábban autizmus spektrum zavarral diagnosztizált serdülők és szüleik. A csoportlétszámot tizenkét főben maximalizáltuk. Ezen a héten három lány és kilenc fiú vett részt. Mindannyian ép vagy marginális intellektussal bírnak, integráltan tanulnak. A kifejező beszéd színvonala életkoruknak megfelelő, a beszédészlelés és a beszédértés azonban többüknél elmarad az átlagtól.

A részvétel feltétele volt, hogy valamilyen mélységben mindenki tudjon a diagnózisáról.

CÉL

A terápiás hét céljai:

- az önértékelés javítása és a reális, pozitív énkép kialakulásának elősegítése;
- a résztvevők szociális készségeinek fejlesztése kortárs csoportban;
- lehetőség az autizmus spektrum zavarral járó sajátosságok (előnyök és hátrányok) nyílt megbeszélésére;
- társas támogatás megélése;
- kortárs példák nyújtása;
- kiemelés a mindennapokból, sikerélményhez juttatás kortárs közegben;
- a részvevők fejlődésének nyomon követése;
- a szülők pszichoedukációja, támogatása.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

Körülmények

Helyszín

A Gyermekpszichiátriai Osztály foglalkoztatója. A csoportfoglalkozás utáni délutáni, esti órákat a résztvevők igényük és a lakóhely közelsége alapján otthonukban tölthették. Aki bent aludt, választhatott, hogy a klinika egy másik osztályán kap ágyat, vagy szülőjével a közelben lévő apartman házban kapott elhelyezést. A helyszín előnye, hogy minden részt-vevő számára ismerős. A terem világos, falai halvány sárgák. Az étkezés sajnos ugyan-ebben a teremben zajlik. A mosdó a folyosón található. A helyszín hátránya, hogy ekkora csoport számára viszonylag szűkös, és kevés téri strukturálásra ad lehetőséget, ezért a tevékenységváltásokkor gyakran alkalmaztuk a terem kisebb átrendezését.

Eszközök

Az első napon mindenki kapott egy kitűzőt, amire felírhatta a nevét, ezzel könnyítve egymás megszólítását. A fontos információk (napirend, közös szabályok), szempontok megjelenítéséhez háztartási csomagolópapírokat rögzítettünk a falra gyurmaragasztóval, ezekre írtunk. A kiscsoportos megbeszélésekkor papírt és íróeszközöket biztosítottunk. A nagycsoportos megbeszélésekkor laptopra vagy tabletre csatlakoztatott projektoron vetítettük ki a gondolattérképet, prezentációt, stb. A prezentáció készítéséhez a prezi.com egyetemi e-mail címmel regisztrált fiókját használtuk, így az elkészült anyag privát maradt.

Személyi feltételek

A csoport vezetésében hat fő vett részt, közülük ketten voltak a szűkebb értelemben vett vezetők: egy pszichológus és egy orvos. Önkénteseként további egy pszichológus, két gyógypedagógus hallgató és egy művészetterapeuta hallgató vett részt. A hallgatók számára a hét gyakorlati tapasztalatszerzést is jelentett. Segítséget jelentett továbbá az osztályon dolgozó mentálhigiénikus szakember, aki az eszközbeszerzést és a klub alatti terem-felügyeletet, valamint az adminisztratív feladatok egy részét vállalta magára. A munkát az osztályvezető gyermekpszichiáter szakorvos szupervizionálta.

Az egészségügyi beágyazottságból fakadó szempontok

Az a tény, hogy a terápia az OEP által finanszírozott aktív fekvőbeteg-ellátás keretében valósul meg, a nehéz anyagi körülmények között élő családok számára is elérhetővé teszi a részvételt. Az érem másik oldala, hogy az intézménynek adott betegforgalmat kell teljesítenie, ezért viszonylag nagy csoportlétszámmal kell dolgoznunk. A kórházi étkeztetésben lehetőség van többféle diétás menüből választani, és saját ételt is behozhatnak. A gyermekklinikai adag gyakran kevésnek bizonyul a serdülő korosztály számára, ezért a szülők által felajánlott adományból a délutáni klubfoglalkozásra pizzát rendeltünk, rágcsálnivalót biztosítottunk.

Esetünkben szerencsés, hogy a terem és a mellette levő mosdók a kórház épületének kevésbé forgalmas részén helyezkednek el, de így is előfordul, hogy beszűrődnek hangok a szomszédos osztály folyosójáról.

Időketerek

Előkészítés

Tekintettel arra, hogy a terápiás hetet nyáron rendeztük meg, a tájékoztatókat már másfél hónappal a terápiás hét kezdete előtt kiküldtük, és a jelentkezési határidő egy hónappal előzte meg a csoport kezdetét. A jelentkezési határidő után két nappal tájékoztattuk a családokat a részvétel lehetőségéről.

Szülőcsoportok

A terápiás csoport kezdete előtti pénteken, és két héttel később, két-két órás időtartamban. Ezek várható időpontját már a tájékoztatóban jeleztük.

Csoport

Hétfőtől csütörtökig 8:30-14:00-ig tartottunk csoportfoglalkozást. Előtte 8 órától már érkezhettek a fiatalok, és a teremben tudták tölteni az időt. 14 és 15 óra között kötetlen klubon vehettek részt.

Megbeszélések

A csoport előzetes tervezése több kisebb, és egy hosszabb (2 órás) megbeszélés, valamint folyamatos e-mailes kapcsolattartás során valósult meg. A hét során a csoportvezetők reggelente rövid (8:00-8:30), délután hosszabb (14:30 - 16:00) megbeszélést tartottak.

Csoport

Hétfőtől csütörtökig 8:30 - 14:00-ig tartottunk csoportfoglalkozást. Előtte 8 órától már érkezhettek a fiatalok, és a teremben tudták tölteni az időt. 14 és 15 óra között kötetlen klubon vehettek részt.

Előadások

A prezentáció végleges formába öntése sok további otthoni munkát igényelt. Az előadás „főpróbája" a szülőcsoporton volt, amit 2 óra gyakorlás és felkészülés előzött meg. A végleges prezentáció előtt is tartottunk egy rövidebb gyakorlást, felkészülést. Az előadás végül kb. egy órás lett, amit a hallgatóság kérdései követtek, további kb. fél órában.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

Alapelveink

- A serdülőket partnerként kezelve működünk együtt a közös cél elérése érdekében.
- Az autizmus spektrum zavart értékítélettől mentesen, pozitív és negatív jellemzőivel együtt fogadjuk el.
- Értelmes, valós, a serdülők többsége számára motiváló közös célt határozunk meg

- Törekszünk az egyértelmű, kiszámítható kereteket meghatározására. A napirendben feltüntetjük az aznapi tevékenységeket, és hogy melyik gyakorlatot ki vezeti.
- A terápia menetét részben előre kidolgozzuk, azonban alkalmazkodunk a teljes csoport és a résztvevők egyéni igényeihez, ami folyamatos egyeztetést és újratervezést igényel.
- Amikor csak lehet, igyekszünk mi magunk is résztvevőként mintát adni.
- Az instrukciókat egyszerű, könnyen érthető formában fogalmazzuk meg. A frontális instruálást vizuális megjelenítéssel és szükség esetén egyéni megsegítéssel egészítjük ki.
- A vizualizáláshoz modern eszközöket alkalmazunk, melyek használata önmagában motiváló lehet.
- A figyelem fenntarthatósága érdekében váltogatjuk a kis- és nagycsoportos gyakorlatokat, és 30-45 percenként tevékenységet váltunk vagy szünetet tartunk.
- A nap során két-három alkalommal lehetőséget adunk arra, hogy a résztvevők strukturálatlan helyzetben lépjenek kapcsolatba egymással.
- A szülők megszólítása, bevonása a terápiás folyamat részét képezi.
- A szülőkkel történő kommunikáció során szem előtt tartjuk a titoktartás és az önrendelkezés szempontjait.

A folyamat bemutatása, gyakorlati megfontolások

A 12 résztvevő fiatallal egy olyan közös prezentációt hoztunk létre, amiben laikusok számára mutatják be az autizmus spektrum zavar lényegét és jellemzőit saját élményeiken, példáikon keresztül. („Hogyan mutatnátok be az autizmus spektrum zavart laikusoknak?"). Az előadás főbb pontjait a csoportvezetők határozták meg, az autizmus spektrum zavarban érintett területek szerint:

- Mi az autizmus spektrum zavar?
- Kommunikáció
- Társas kapcsolatok
- „Harmadik terület": gondolkodás, érdeklődés, motiváció, érzékelés, szokások, játék, gyermekkori tevékenységek
- „Amiben jók vagyunk"...

A közös munka során a megbeszélések témáját és szempontjait a csoportvezetők adták meg, és bátorítottuk a fiatalokat saját konkrét élményeik, véleményük megosztására. Az önismereti munka során nyíltan beszéltünk az autizmus spektrum zavar jellegzetességeiről, az ezzel járó pozitívumokról, előnyökről és nehézségekről. A hét kezdetén a vezetők nyíltan elmondták saját céljaikat (pl. „Szeretnék a segítségetekkel többet megtudni az autizmus spektrum zavarról."). A résztvevők különböző motivációval érkeztek, volt olyan, aki szülői nyomásra jött, és csak azt várta, hogy hazamehessen. Ezt természetes reakcióként kezeltük, és kifejeztük reményünket, hogy jól fogja magát érezni, és hasznosan tudja eltölteni ezt az időt. Az első napon egy filmrészletet vetítettünk, amiben a főhős elmondja, hogy ő Asperger-szindrómás. Tudjuk, hogy még azok is nehezen beszélnek eleinte a saját diagnózisukról, akik tisztában vannak azzal, ezért a filmrészletet jégtörőnek szántuk, ami meg is tette hatását. A projekt mint keret is sokat segített, de az első nap során még többen voltak, akik inkább passzívan, vagy kifejezett ellenállással vettek részt. A viszonylag nagy csoportlétszámra való tekintettel gyakran alakítottunk ki kisebb csoportokat (3-4 érintett fiatal és egy felnőtt segítő). A csoportokat bátorítottuk gondolataik lejegyzésére, hogy könnyebben meg tudják osztani a közös megbeszéléskor. A nagycsoportos beszélgetéseket konferenciának neveztük el. Ezek vázlatát gon-

dolatfelhő (mindmap) formájában, projektor segítségével folyamatosan vizualizáltuk, ezzel biztosítva a követhetőséget. A csapatokat minden nap úgy igyekeztünk összeállítani, hogy kiegyenlítettek legyenek az "erőviszonyok", és mindenki jól érezze magát. A csoportokat előre összeállítottuk, de a fiatalok játékos feladaton keresztül találták meg csoporttársaikat (pl. szétvágott viccek, vagy Garfield képregény), ami csökkentette az esetleges ódzkodást, vagy lázadozást a kevéssé szimpatikus csoporttagok miatt. Hogy mindenki fontosnak érezze a személyét és hozzájárulását a nagy projekthez, különböző szerepeket találtunk ki és osztottunk ki a fiatalok között, annak megfelelően, hogy milyen tálentumok voltak a csapatban. Ilyen volt pl. az illusztrátor szerepkör, a designer, a logófelelős, a zenefelelős, az előadók csoportja, a történész-szekció, akik híres Asperger-szindrómások életrajzát gyűjtötték össze. Az egész héten végig jelen volt az a szemléletmód, hogy mindenki jó valamiben, és azt lehetőleg mutassa is meg. Egész héten készülhettek arra, hogy a negyedik napon bemutassák öt percben a saját érdeklődési körüket, tehetségüket. A közös munka eredményeként létrejött prezentációt főpróbaként bemutattuk a szülőcsoporton, majd laikusoknak, egy pénzintézet dolgozóinak tartottak előadást a fiatalok.

A terápiás hét menete, az alkalmazott módszerek, gyakorlatok ismertetése

„Nulladik" nap: Szülőcsoport

Pénteki napon a szülőkkel lebonyolítottuk a betegfelvétel adminisztratív lépéseit, kértük egy rövid, tájékozódó kérdőív kitöltését (jelenlegi terápiák, gyógyszerelés, stb.), majd két órás szülőcsoportot tartottunk. Ennek célja az volt, a szülők megismerjék a csoportvezetőket és egymást, valamint a beszámolókon keresztül a többi résztvevő fiatalt is. Bemutatkozást követően vázoltuk a hét tervezett menetét és főbb céljait. Információt kértünk a családok aktuális élethelyzetéről, a fiatallal kapcsolatos örömökről és aggodalmakról. Külön kitértünk arra a kérdésre, hogy mit tudhat a fiatal a diagnózisáról, és a szülők meglátása szerint hogyan viszonyul ehhez, hol tarthat ennek feldolgozásában. A beszélgetés során indirekt információkat kaptunk a szülők diagnózishoz való viszonyulásáról is. Facilitáltuk a szülők egymás közti interakcióját is.

Első nap: Ismerkedés, tervezés

Idő	Gyakorlat	Eszközigény
08:00 - 08:30	Érkezés	
08:30 - 09:00	Bemutatkozás	Névtáblák, filcek
09:00 - 09:30	Ismerkedős játék	A5-ös lapok, filctollak, tollak
09:30 - 09:45	Keretek, szabályok megbeszélése	Projektor, laptop
10:00 - 10:30	Tízórai	
10:30 - 10:45	Filmrészlet	Projektor, vetítővászon, laptop
10:45 - 11:30	Filmrészlet megbeszélése, rövid prezentáció az ASD-ről, heti projekt felvázolása, megbeszélése	Projektor, vetítővászon, laptop
11:30 - 11:45	Szünet (hármasok kialakítása)	Cetlik, párosítós feladat
11:45 - 12:00	ASD diagnózis előnyei, hátrányai – kiscsoportos megbeszélés	Papír, tollak
12:00 - 12:30	Konferencia	Projektor, tablet, mindmap
12:30 - 13:00	Ebéd	
13:00 - 13:30	Projekttervezés	Projektor, laptop
13:30 - 14:00	Zárókör (visszajelzések, érzelemkör)	
14:00 - 15:00	Klub	Pizza, nasi, üdítő

Hétfőn bemutatkozással kezdtük a napot, mindenkit megkértünk, hogy mondja el, és írja is fel a nevét a kitűzőre, valamint mondja el, hogy miért jött, mi a célja a terápiás héten való részvétellel, mit vár. Az ismerkedést egy játékos gyakorlattal folytattuk, amiben a résztvevők saját magukat jellemezhették írásban, és a többieknek kérdések segítségével ki kellett találniuk, melyik leírás kihez tartozik. Ezzel gyakoroltuk a kérdezést, és segítettük a kapcsolatfelvételt.

Ezt követően megbeszéltük az aznapi napirendet, felvázoltuk a hét tervezett menetét, megegyeztünk a többség számára fontos szabályokban. A hét fő témáját egy filmrészlettel (Adam, 2009) vezettük be. Ennek kapcsán röviden beszélgettünk, majd négy csoportra oszlottunk. Minden kiscsoport az autizmus előnyeiről és hátrányairól beszélgetett, és arra is kitértek, hogy kinek szokták elmondani a diagnózisukat. Nagycsoportos („konferencia") helyzetben arról beszélgettünk, hogy mi is az autizmus spektrum zavar, és megoszthatták a kiscsoportos megbeszélés tapasztalatait. Ebéd után nevet választottunk a projektnek: mindenki mondhatott ötleteket, amit felírtunk, és szavazással döntöttünk. Így született meg az „Au1omus – A másság néha jó" elnevezés, ami a csoporttagok pozitív hozzáállását és szóviccek iránti fogékonyságát is tükrözi. A zárókörben mindenki elmondhatta, hogy érezte magát, mi tetszett, és min változtatna. Ez-után a kötetlen klub zárta a napot

Második nap: Kommunikáció

Idő	Gyakorlat	Eszközigény
08:00 - 08:30	Érkezés	
08:30 - 09:15	Nyitókör (hangulat, napirend, szabályok, csapatmunka, naposok)	Napirend, szabályok, nagy papír a falra, filcek
09:15 - 09:30	Kiscsoportos megbeszélés – mit jelent számodra az autizmus?	Papírok, filctollak, tollak
09:30 - 10:00	Konferencia	Projektor, tablet, mindmap
10:00 - 10:30	Tízórai	
10:30 - 11:00	Közös megbeszélés - kommunikáció	Projektor, laptop
11:00 - 11:30	Szituációs gyakorlat felvezetése	Projektor, laptop
11:30 - 11:45	Szünet (négyesek kialakítása)	Cetlik, párosítós feladat
11:45 - 12:30	Szituációs gyakorlat (családi vacsora), visszanézés, megbeszélés	Szerepkártyák
12:30 - 13:00	Ebéd	
13:00 - 13:45	Kiscsoportos megbeszélés, Konferencia	4 csoport. projektor, laptop
13:45 - 14:00	Zárókör (visszajelzések, mit tettem ma a csapatmunkában)	
14:00 - 15:00	Klub	Pizza, nasi, üdítő

A nyitókörben mindenki elmondta, milyen hangulatban érkezett. A nevek ismétlése érdekében a szót egymás megszólításával adtuk tovább. Átnéztük a napirendet, átismételtük a szabályokat. Az előző nap végére egyértelművé vált, hogy néhány személyt leszámítva gondokat okoz a pakolás, segítés a másiknak, tízórai és ebéd előkészítése, ezért bevezettük a napos szerepkört, amit minden nap 3 személy töltött be. Ez hatékonyabbá tette a praktikus feladatok elvégzését. Az együttműködés erősítése érdekében nagycsoportban összeszedtük és felírtuk a sikeres csapatmunka feltételeit (odafigyelés, segítségnyújtás, együttműködés). Ezeket a csoportban megfigyelhető konkrét példákkal támasztottuk alá, és min-den nap végén, valamint a hét során többször visszautaltunk rájuk.

Kis-, majd nagycsoportban beszéltünk arról, hogy személyesen kinek mit jelent az autizmus. A nap témáját egy közös megbeszéléssel („Mi a kommunikáció?"), majd egy szituációs gyakorlattal („csa-

ládi vacsora") vezettük fel. A szituációs gyakorlatot videóra vettük, és közösen vissza is néztük, megbeszéltük. Az ebédet a kommunikáció témakörének kiscsoportos feldolgozása követte: a négy csoport különböző megközelítésekben szedte össze az autizmusra jellemző kommunikációs sajátosságokat (verbális kommunikáció, nonverbális kommunikáció, a beszéd jellegzetességei, a kommunikációs kör), majd „konferencia" keretében osztották meg egymással a beszélgetés eredményét, amit kivetítve jegyzeteltünk. Ezután zárókör és klub következett.

Harmadik nap: Társas kapcsolatok

Idő	Gyakorlat	Eszközigény
08:00 - 08:30	Érkezés	
08:30 - 09:15	Nyitókör projektfeladatok	Napirend, szabályok, nagy papír a falra, filcek
09:15 - 09:30	Megbeszélés a társas kapcsolatokról	Projektor, tablet, mindmap
09:30 - 10:00	Kiscsoportos megbeszélés	Projektor, tablet, mindmap
10:00 - 10:30	Tízórai	
10:30 - 10:50	Szituációs gyakorlat felvezetése, felkészülés (saját, megtörtént helyzetek)	Csoportok kialakításához képek
10:50 - 11:10	Szituációk eljátszása	Kamera
11:10 - 11:30	Szünet	
11:30 - 12:30	Szituációk visszanézése, megbeszélés	Kamera, projektor, laptop, megfigyelőlapok
12:30 - 13:00	Ebéd	
13:00 - 13:45	Projekt-tervezés „szakterületek" szerinti csoportokban	
13:45 - 14:00	Zárókör (visszajelzések, mit tettem ma a csapatmunkában)	
14:00 - 15:00	Klub	Pizza, nasi, üdítő

Ezt a napot is nyitókörrel indítottuk, ebben mindenki elmondhatta, milyen hangulatban érkezett, megbeszéltük a napirendet, a naposokat, és megnéztük, hol tart most a prezentációnk. Összeszedtük, hogy milyen feladatok kapcsolódnak a projekthez (prezentáció előadása, illusztrálása, a design kialakítása, logó készítése, zenék keresése, autizmussal élő történelmi személyek életrajzának felkutatása). A résztvevők maguk választhattak a feladatkörök közül.

Közös megbeszélés során összeszedtük, hogy milyen típusú kapcsolatok vannak, és ezen belül a barátságról beszéltünk hosszabban (Mi kell a barátkozáshoz?; Milyen nehézségek lehetnek?). Kiscsoportos munka során saját élményeiket, tapasztalataikat osztották meg egymással a résztvevők, majd közösen feljegyeztük a tapasztalatokat. Tízórai után kiscsoportokba szerveződtünk, és minden csoport bemutatott egy olyan nehéz kortárs helyzetet, ami egyikükkel (vagy többükkel) valóban megtörtént. Ezt kamerára vettük, és visszanézés után megbeszéltük, feldolgoztuk. Ebéd után kötetlenebb munka következett, a reggel kialakult projektfeladatokon dolgoztak a résztvevők, a felnőtt segítők facilitálásával. A szokásos zárókörrel és klubbal zártuk a napot.

Negyedik nap: Érdeklődés, tehetség

Idő	Gyakorlat	Eszközigény
08:00 - 08:30	Érkezés	
08:30 - 09:15	Nyitókör projektfeladatok	Napirend, szabályok, nagy papír a falra, filcek
09:15 - 09:20	Megbeszélés, felvezetés	Projektor, tablet, mindmap
09:20 - 09:35	Kiscsoportos megbeszélés (szenzoros érzékenység, játék, sztereotip viselkedés és érdeklődés)	Papírok, tollak
09:35 - 10:00	Konferencia	Projektor, tablet, mindmap
10:00 - 10:30	Tízórai	
10:30 - 11:15	Saját érdeklődési terület bemutatása	Sz. e. projektor
11:15 - 11:30	Szünet	
11:30 - 12:15	Saját érdeklődési terület bemutatása	Sz. e. projektor
12:10 - 13:00	Ebéd	
13:00 - 13:30	Projekt-tervezés „szakterületek" szerinti csoportokban, utána csoportkép	Fényképezőgép
13:30 - 14:00	Búcsúkör (pozitív visszajelzések)	Oklevél
14:00 - 15:00	Klub	Pizza, nasi, üdítő

Ezen a napon a szokásos napindítás után az ASD tüneteinek harmadik területét dolgoztuk fel. Emellett az egész projektet próbáltuk lekerekíteni, emellett mindenképpen szerettünk volna, ha mindenki pozitív visszajelzéseket is kap, és erősebb önértékeléssel megy haza. Ennek érdekében a projektmunka részeként nagy szerepet kapott az érdeklődési területek és a tehetség bemutatása, ami pozitív meglepetéseket okozott mind a felnőttek, mind a serdülők számára. A napot azzal zártuk, hogy minden fiatalnak elmondhatta, aki akarta, hogy mi miatt kedveli, vagy tiszteli az adott személyt. Nagyon pozitív élmény volt, hogy milyen találó megfigyeléseket tettek, és milyen kedves dolgokat jeleztek vissza egymásnak.

Utómunkák

A hét során összegyűlt anyagokból a prezentációt a fiatalokkal közösen szerkesztettük: az elhangzott vélemények, élmények szó szerint kerültek be a prezentációba, rájuk bíztuk a háttér és a betűtípus kiválasztását, az illusztrációk megrajzolását és az aláfestő zenék kiválasztását. A prezentáció végleges változatát a csoportvezetők szerkesztették össze.

Az előadók nyomtatva megkapták a szövegeket, és a szülők előtt zajló főpróba előtt gyakoroltunk is. Az előadás előtt szintén tartottunk egy közös gyakorlást, és közösen mentünk az előadás helyszínére. Az előadókon kívül több csoporttag is eljött, de a nyaralások miatt nem tudott minden csoporttag jelen lenni. Az előadás előtt röviden beszéltünk az autizmus spektrum zavarról és a projekt kontextusáról, majd a fiatalok prezentációja után a közönség kérdéseire válaszoltak az előadók, és szükség esetén a csoportvezetők.

Szervezési feladatok az előkészítés és a lebonyolítás során

- Címlista vezetése: Az általunk autizmus spektrum zavarral diagnosztizált gyermekek szüleinek felajánljuk a terápiás heteken való részvételt, és amennyiben igényt tartanak erre, az elérhetőségeiket rögzítjük.
- Tájékoztató megírása, kiküldése, jelentkezések vezetése, visszajelzés.

- Kollégákkal és külsősökkel megbeszélések, egyeztetések, az előadás vázlatának megtervezése.
- Eszközök előkészítése.
- Az „éles" prezentáció helyének és időpontjának egyeztetése.

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

Az elektronikus eszközök használata és az a tény, hogy a prezentáció valóban bemutatásra kerül, motiválóan hatott a fiatalokra. Szintén facilitálóan hatott az a partneri hozzáállás, hogy a megbeszélések során nem a prekoncepcióinknak megfelelő válaszokat vártuk, hanem valódi érdeklődéssel és nyitottsággal fogadtunk minden saját véleményt és tapasztalatot. A 12 fős csoportlétszám ilyen széles képességprofilú csoportban egyértelműen túl magasnak bizonyult, a marginális intellektusú és kifejezetten rossz beszédértésű csoporttagok még egyéni támogatás mellett is csak részben tudták követni a folyamatot, nehezen figyeltek oda társaikra. Pozitívum volt ugyanakkor, hogy ők is meg tudták osztani véleményüket, és értékes gondolatokkal gazdagították a munkát.

A magas csoportlétszámot azzal kompenzáltuk, hogy a közös munkát gyakran váltogattuk a kiscsoportos tevékenységekkel. A 3-4 fős csoportokban a fiatalok sokkal könnyebben figyeltek oda egymásra és a feladatra, nagyon hatékonyan tudtak együttműködni. A közös megbeszélések általában több időt vettek igénybe, nem tudott mindenki végig figyelni, ezért is volt nagyon fontos, hogy egy felnőtt mindig azonnal jegyzetelte az elhangzottakat, így a kivetítőn követhetővé vált a téma.

Az utolsó napi búcsúkörben a fiatalok számunkra is meglepően érzékeny pozitív visszajelzéseket adtak egymásnak, ez azonban csak szóban hangzott el. Néhány szülő jelezte, hogy milyen kár, hogy ezekből nem készült maradandó emlék. A szülőcsoporton résztvevők egyértelműen pozitívan fogadták az előadást, büszkeségről és meghatottságról számoltak be.

Az előadáson a három vállalkozó fiatal kifejezetten magabiztosan szerepelt, és – ami számunkra is meglepő volt – gördülékenyen válaszoltak a közönség kérdéseire. Az előadás sikerén felbuzdulva, a későbbiekben több intézményben (pl. autizmussal kapcsolatos rendezvényeken, egyetemi gyakorlatokon) megjelent az előadás, és a három eredeti előadó mellett további két résztvevő vállalkozott arra, hogy kipróbálja magát ebben a szerepben. Az előadói szerep sok felkészülést igényel, a fogadó intézménytől függően, általában iskolaidőben jelent elfoglaltságot, gyakran hosszabb utazással jár, a családok tehát jelentős áldozatokat hoztak, ezért a vállalt előadásokat havi egy alkalomban maximalizáltuk. Az alkalmakat minden esetben felnőtt (szakember vagy szülő) szervezte és kísérte. Az előadók többsége nagyon izgult a fellépés előtt, de ez már az előadás alatt oldódott, utólag pedig mindenki számára pozitív, megerősítő élményt jelentett, erősítette az összetartozás és a kompetencia érzését, és egyfajta identitásképző hatása is érzékelhető. A közönség minden esetben nagy érdeklődéssel, tisztelettel és gyakran meghatottsággal hallgatta, ahogyan a fiatalok saját autizmusukról beszéltek. A fiatalok munkája úttörő a társadalom érzékenyítésében és az állapot spektrum jellegének megismertetésében.

04

„AMIT FELTÉTLENÜL TUDNOD KELL RÓLAM"

Autizmus specifikus szempontok az egészségügyi dokumentációban

INTÉZMÉNY

SE I. sz. Gyermekgyógyászati Klinika, Gyermek- és Ifjúságpszichiátriai Osztály

Nagy múltú gyermekgyógyászati intézményünkben a mintegy 160 betegággyal bíró, 12 fekvőbeteg osztályon és a 32 ambulancián évente hozzávetőlegesen 7000 fekvőbeteg és 50 000 járóbeteg ellátása történik. Jelenleg az autizmussal élő ellátottak arányáról, a Gyermekpszichiátriai Osztály kivételével, nem állnak rendelkezésre kvantitatív mutatók. Az autizmus spektrum zavarban is érintett betegpopuláció a legtöbb esetben nem választható külön a többi pácienstől.

KÉSZÍTŐ

dr. Horváth Dóra

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐ

dr. Zsoldos Enikő

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

Igények az ellátottak és szüleik szempontjából

A kórházi kezelés a legtöbb gyermek és szülő számára szorongással, feszültséggel teli helyzetet jelent. Autizmus spektrum zavarral élő gyermekek esetében ez fokozottan igaz. A jobb együttműködés, a feszültség csökkentése, ezáltal a viselkedésproblémák megelőzése érdekében fontos lenne, hogy az egészségügyi dolgozók figyelembe vegyék a gyermek egyéni képességeit, tulajdonságait, szokásait, preferenciáit. Nehézséget jelent, hogy a betegfelvétel kapcsán számos kérdést tesznek fel a szülőknek, ezek azonban csak ritkán érintik az autizmus specifikus szempontokat. A csak szóban elhangzott információk kisebb eséllyel kerülnek átadásra a gyógyító csapat tagjai között.

A szülők igényeinek és korábbi tapasztalatainak jobb megismeréséhez online kérdőívet alkalmaztunk, melyet több mint 130 szülő töltött ki. A szülők 75%-a osztja/osztaná meg minden esetben az autizmus diagnózist az egészségügyi személyzettel, 14% talán, 8% pedig nem osztja meg ezt az információt. Utóbbi döntés oka legtöbb esetben az, hogy feleslegesnek tartják, mert véleményük szerint sok egészségügyi dolgozó semmit vagy keveset tud az autizmusról, emiatt nem megfelelően kezelik ezt az információt (nevelési tanácsokat adnak, nem vagy furcsán szólnak a gyermekhez, felületesen vizsgálják meg). A szülők félnek a megvetéstől, az értetlenségtől, az elutasítástól és a (tájékozatlanságból fakadó) negatív előítéletektől. Fontos információ ugyanakkor, hogy a legtöbb szülő fontosnak tartja a diagnózis közlését, abban a reményben, hogy az ellátás során megértik és figyelembe veszik gyermekük sajátosságait.

Kérdőívünk alapján a szülők többsége fontosnak, nagyon fontosnak vagy elengedhetetlennek tartotta a viselkedésproblémákkal, jutalmazással, kommunikációval, a szenzoros profillal és a diagnózis ismeretével kapcsolatos információk közlését. Közlendő témaként megjelent még a kiszámíthatatlanság, elcsavargás, egyedüllét iránti igény, érdeklődési kör, várakozás nehézsége.

A szülők 71%-a vállalná egy olyan adatlap kitöltését, ami tartalmazza a fenti információkat, és egy részük más intézménybe is továbbvinné ezt, illetve otthon átnézné gyermekével. Csupán 5% válaszolta azt, hogy nem töltene ki ilyen adatlapot, de ebből 2% bevinné a gyermek saját Én-könyvét a kórházba. Csupán 2% nem szeretné semmilyen formában közölni ezeket az információkat.

Igények az egészségügyi dolgozók szempontjából

Az intézményben dolgozó egészségügyi szakszemélyzet igényeiről online kérdőív és személyes visszajelzések segítségével nyertünk információt. A szakemberek számára nehézséget jelent, hogy meglátásuk szerint a szülők (szándékosan vagy mert ők maguk sem tudnak róla) nem minden esetben közlik gyermekük autizmus spektrum zavar diagnózisát, valamint az ebből fakadó speciális szükségleteiket, és ezekre a rutinszerűen felvett orvosi és ápolási anamnézis sem tér ki. Intézményen belüli kommunikációs nehézségekkel is számolnunk kell: előfordulhat, hogy a szülő szóban közli a diagnózist a személyzet egy tagjával, az információ azonban nem jut el minden, a gyermekkel kapcsolatba lépő szakemberhez. További nehézség, hogy az állapot heterogenitása folytán a diagnózis ismerete önmagában kevés az egyén személyes szükségleteinek megismeréséhez. Kérdőívünk alapján a szakemberek többsége fontosnak, nagyon fontosnak vagy elengedhetetlennek

tartotta a viselkedésproblémákkal, jutalmazással, kommunikációval, és a szenzoros profillal kapcsolatos információk közlését. Kérdésként megjelent még, hogy ismeri-e a gyermek a saját diagnózisát, milyen vizsgálatokról/beavatkozásokról van előzetes tudása, milyen élmények voltak ezek számára, hogyan viselkedik a gyermek a társaival (pl. milyen gyerekekkel helyezhető egy kórterembe, tud-e másokkal egy szobában aludni).

A személyre szabott, autizmus specifikus szempontokat is figyelembe vevő egészségügyi ellátás egyik alapfeltétele lenne, hogy a speciális szükségletek és preferenciák is megjelenhessenek az egészségügyi dokumentációban, ugyanakkor figyelembe kell vennünk azt a tényt, hogy az egészségügyi dolgozók már jelenleg is jelentős adminisztrációs terhet viselnek.

CÉL

Az autizmus spektrum zavarral élő személy egyéni szükségleteit tartalmazó adatlap bevezetése, melyet a szülő (lehetőség szerint a pácienssel együtt) tölt ki, és igény szerint az egészségügyi ellátás végén megkap. Ez az adatlap olyan információkat tartalmaz, melyek fontosak a személy ellátása során, az ápolási és orvosi dokumentációban azonban nem jelennek meg rutinszerűen. Az adatlap célja tehát, hogy az autizmus specifikus információk is megjelenhessenek az ellátás során, dokumentált formában, és ezek akár másik intézménybe is továbbvihetőek legyenek. Autizmus specifikus egészségügyi dokumentáció kidolgozása, melyet a Nyolc Pont Intézményfejlesztése keretében, az Autizmus-Specifikus Önértékelési Szempontrendszer során kezdtük meg.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

Az eszköz kialakítása során figyelembe vett szakmai és gyakorlati szempontok:

- kezelhető méret;
- kevés kifejtős kérdés a könnyű, gyors kitölthetőség érdekében;
- minden olyan területre térjen ki, ami segítheti a kommunikációt, a felkészítést és a viselkedésproblémák megelőzését;
- részben a gyermekek számára is áttekinthető;
- viszonylag kis ráfordítással lehessen reprodukálni;
- ne az egészségügyi személyzetre rójon többlet adminisztrációs terhet;
- jelenjenek meg a korábbi tapasztalatok, továbbvihető legyen másik intézménybe is.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

Az eszköz kidolgozásának menete

1. Külföldi gyakorlatok felkutatása: „My Hospital Passport”

2. „My Hospital Passport” Forrás: University Hospitals Bristol NHS

http://www.uhbristol.nhs.uk/hospital-passport

3. „My Hospital Passport" Forrás: The National Autistic Society
http://www.autism.org.uk/living-with-autism/out-and-about/my-hospital-passport.aspx

4. Szakemberek igényeinek felmérése kérdőív segítségével

5. Szülők igényeinek felmérése kérdőív segítségével

6. Első változat elkészítése

7. Az eszköz bemutatása a tesztelő osztályok főnővéreinek, véleményük kikérése

8. Az intézményvezető jóváhagyásának kikérése

9. Tesztelés az intézményben

10. Módosítás a tesztelés során nyert tapasztalatok alapján

Az eszköz bemutatása

Megjelenés

A/5-ös füzet (2 db A/4-es lapra kinyomtatva és összehajtva), színes képek, de fekete-fehér nyomtatással is használható.

Célcsoport

Az intézményben fekvőbeteg-ellátásban résztvevő gyermekek és szüleik. Az eszközt autizmus spektrum zavarral élő gyermekek szükségleteinek dokumentálására dolgoztuk ki, azonban a diagnózis dokumentálása nélkül, vagy más fejlődési zavar esetén is jól alkalmazható lehet

Tartalom

Bevezetés, tájékoztatás

„Ez a füzet abban segíti a Klinika dolgozóit, hogy jobban megismerjék gyermekük egyéni szükségleteit, a jobb együttműködés érdekében. Ez minden gyermek esetében hasznos lehet, de eltérő fejlődés (pl.: autizmus spektrum zavar) esetén különösen fontos. Az információadás önkéntes, ha valamelyik kérdésre nem kíván válaszolni, egyszerűen hagyja üresen. Kérjük, írják le azokat a viselkedéseket is, amik nem szokványosak (pl.: ha tudjuk, hogy gyermekét megnyugtatja, ha körbe-körbe foroghat, lehetőség szerint nem fogjuk ebben korlátozni). Az adatok az egészségügyi dokumentáció részét képezik, bizalmasan kezeljük. A kórházi kezelés lezárásakor a füzetet elkérhetik, hogy otthon átnézhessék gyermekükkel, és más egészségügyi kezelések alkalmával is segítségükre legyen. Az adatokat érdemes rendszeresen (kb. félévente) frissíteni. A füzet a könnyebb áttekint-hetőség érdekében csak rövid információk közlésére ad lehetőséget."

Eltérő fejlődésre utaló diagnózisok

Diagnózis	Igen	Nem	Felmerült
Autizmus spektrum zavar			
Megkésett beszédfejlődés			
Értelmi elmaradás			
Figyelemzavar, hiperaktivitás			

Tud-e a gyermek a diagnózisról?

Személyes adatok
Teljes név Megszólítás Születési dátum TAJ Kitöltő személy(ek) Dátum, aláírás

Kommunikáció
Mit ért meg és hogyan érteti meg magát a gyermek?
Hogyan jelzi a fájdalmát, WC-szükségletét, éhségét, szomjúságát, tetszését, nemtetszését?

Viselkedés
Jutalmazhatóság
Rutinok, rituálék, kedvenc tárgyak
Viselkedésproblémák, frusztráció (kiváltó és megnyugtató tényezők, auto- és heteroagresszió)
Személyes preferenciák

Szenzoros profil
Hallási, látási, tapintási, szaglási, ízlelési, egyensúlyi ingerek
Idegen gyermekek, egyéb tényezők

Eddigi tapasztalatok, speciális szempontok az egészségügyi vizsgálatokkal kapcsolatban
Orvosi vizsgálat, Vérnyomásmérés
Testtömeg, testmagasság, fejkörfogat mérése
Vérvétel
Ultrahang vizsgálat, mellkas röntgen, kontrasztanyagos röntgen
EKG (elektrocardiographia), EEG (elektroencephalographia)
Gyógyszer bevétele

Alkalmazás

A adatlap kitöltésének lehetőségét az egészségügyi személyzet felkínálja, de nem teszi kötelezővé. Az adatok az egészségügyi dokumentáció részét képezik, a személyzet ennek megfelelően kezeli. Az adatlapot szülő tölti ki, lehetőség szerint a pácienssel együtt. A változások követése érdekében érdemes rendszeres időközönként (kb. félévente) az adatokat frissíteni, újabb adatlapot kitölteni. Az ellátás végén az adatlapot a szülő elkérheti az egészségügyi szolgáltatótól, hogy másik intézménybe is elvihesse, vagy gyermekével otthon feldolgozhassa.

Az eszköz könnyen beilleszthető más egészségügyi intézmények gyakorlatába is, formai módosításokkal igazítható az adott intézmény arculatához.

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

Az alkalmazhatóságra közvetlenül az ápolók tapasztalatai, valamint indirekt módon a felhasználás gyakorisága alapján következtetünk. Jelenleg a tesztelés folyamatban van, az első visszajelzések pozitívak, problémát eddig nem jeleztek. További tapasztalatok december közepére várhatóak, ezek fényében az eszköz kisebb módosítására szükség lehet.

05

ÚJ GYERMEK BEFOGADÁSA AZ AUTISTA CSOPORTBA

INTÉZMÉNY

Pécsi Éltes EGYMI
Speciális Szakiskola és Kollégium

Intézményünkben, a Pécsi Éltes EGYMI-ben 1992 óta működik a speciális autista csoport. A tanulói létszám az utóbbi években folyamatosan emelkedik, évente 2-5 új gyermeket fogadunk. Van olyan év, amikor egész csoport kezdi meg az iskolát, máskor a már működő csoportokba kerülnek be új tanulók. Jelenleg a négy általános iskolai csoportba 22, készségfejlesztő szakiskolai csoportunkba 5 tanuló, valamint 1 magántanuló jár.

KÉSZÍTŐK

Kormány Zsófia, Molnár Gabriella

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐ

Ecser Mónika

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

A csoportba kerülés feltétele az autizmus diagnózis, valamint a Tanulási Képességeket Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság beiskolázási javaslata. Az újonnan bekerülő tanulók egy része intézményünk gyógypedagógiai óvodájából kerül hozzánk. Őket már az óvodai nevelés során megismerjük, az óvodapedagógusoktól, gondozóktól sok információt kapunk. Tárgyas vagy képes napirendet használnak, egyéni és csoportos feladathelyzetekhez is többnyire könnyebben alkalmazkodnak. A speciális autista csoport és a gyógypedagógiai óvoda intézményegység között állandó a szakmai együttműködés és a tapasztalatcsere. A bekerülő gyermekek másik része integráltan járt óvodába, illetve iskolába.

Speciális autista csoportunkban a személyi feltételek megfelelőek, az egy csoportban tanuló 5-6 gyermek nevelését-oktatását egy autizmus-specifikus ismeretekkel rendelkező gyógypedagógus, és egy állandó gyógypedagógiai asszisztens végzi. A csoport munkáját testnevelő, zeneterapeuta, logopédus segíti. A tárgyi feltételekről elmondható, hogy a speciális autista csoportban adott a TEACCH szemléletű autizmus-specifikus térkialakítás és eszközrendszer. (A TEACCH betűszó jelentése: Treatment and Education of Autistic and related Communication-handicapped Children, magyarul autisztikus és azzal összefüggő kommunikációs fogyatékosságot mutató gyermekek oktatása és kezelése. Áttekintés a módszertanról: Mesibov, G. B., Shea, V.,Schopler, E. (2008): Az autizmus spektrum zavarok TEACCH szemléletű megközelítése.)

CÉL

Az autizmussal élő tanulók hatékony tanításának feltétele az érzelmi biztonság megteremtése. Célunk az újonnan érkező tanulók minél zökkenőmentesebb fogadása-beszoktatása a csoportba, ezáltal a viselkedésproblémák megelőzése és az egyéni képességek kibontakoztatásának lehetősége.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

Első találkozások a szülőkkel és a gyermekkel

Az iskolaválasztás előtt a szülőknek lehetőségük van arra, hogy a speciális autista csoportot meglátogassák. A csoport szakmai vezetője körbevezeti a szülőket a helyiségekben, tájékoztatást ad a csoportban folyó nevelési-oktatási munkáról, módszerekről, foglalkozásokról, a tanulók napirendjéről, a kimenetel jelenlegi lehetőségeiről. A szülőktől információt kapunk a gyermek eddigi életútjáról, elhelyezéséről, a család lehetőségeiről (az iskola megközelíthetősége, munkaidő stb.). Emellett információkat kérünk a gyermek otthoni viselkedésére, kommunikációjára, játéktevékenységére, érdeklődésére, a családtagokkal, testvérekkel való kapcsolatára vonatkozóan, és feltérképezzük, hogy a szülők mit tartanak problémának a gyermekkel kapcsolatban.

Az intézményünk óvodájából érkező gyermekek pedagógusaival folyamatos kapcsolatban vagyunk. Megfigyeljük a gyermeket az óvodai megszokott környezetben, a csoportos helyzetekben, konzultálunk a gyermek nevelésében résztvevőkkel. Lehetőség szerint más intézményből érkező gyermekek nevelőivel is felvesszük a kapcsolatot.

A szülőkkel való következő találkozás már a gyermek leendő pedagógusával történik, még a tanévkezdés előtt. Ekkorra kérjük, hogy hozzák el a gyermek korábbi dokumentációját: korábbi szakértői véleményeket és egyéb vizsgálati eredményeket, a korábbi intézményből, fejlesztésből származó pedagógiai véleményeket. Információkat gyűjtünk a gyermek szimbólumértésére vonatkozóan is. Szokott-e könyvet, képeket nézegetni, felismeri-e magát fényképeken, tárgyakat rajzokon stb. A gyermek motivációs bázisának feltérképezéséhez is a szülőktől kapunk adatokat első körben. A találkozás tapasztalatait rögzítjük. Kiadunk egy „Új gyermek érkezése a csoportba - Szülői kérdőív"-et *(1. sz. melléklet)*. A kérdőív kitöltésére egy-két hét időt adunk, hogy otthon, nyugodt körülmények között át tudják gondolni, a családtagokkal meg tudják beszélni a kérdéseket, és csak azután válaszoljanak. Ez a hosszabb idő-keret lehetőséget ad a tudatosabb, otthoni megfigyelésen is alapuló válaszadásra. A válaszokban kérjük a konkrét példák leírását is, ha ez lehetséges. A következő találkozón átbeszéljük a válaszokat, kiegészítjük, pontosítjuk az információkat. Ezek az információszerzések a megfelelő beavatkozás előzetes tervezését segítik. A beszélgetés során megemlítünk és példával illusztrálva be is mutatunk két autizmus-specifikus eszközt, amelyeket a szociális és kommunikációs készségek fejlesztésére alkalmazunk a csoportban: az én-könyvet és a naplót. Megkérjük a szülőket, hogy ha tehetik, tanévkezdésre pár fényképpel készüljenek, amelyek kicsit bemutatják gyermekük életét, ezekből kezdjük kialakítani az én-könyvet. Szívesen vesszük és támogatjuk a család érdeklődését, ha vállalják a bemutatott minta alapján az én-könyv megnyitását, hiszen így az ő aktivitásuk, együttműködésük jó alapot ad a későbbi közös munkára is. Az én-könyv megkezdését segítjük az iskoláról, csoportról, a gyermek segítőiről készült képek átadásával. Beszélgetünk a szülőkkel a naplóírás hatékonyságáról, a jó naplókról mintákat is mutatunk.

A gyermekkel való első találkozást is igyekszünk a tanév megkezdése előtt megszervezni. Ilyenkor a gyermek szüleivel együtt érkezik a csoportba, ahol megfigyeljük, hogy hogyan viselkedik az új helyzetben, mi iránt érdeklődik. Néhány játékkal készülünk, melyeket általában kedvelnek a gyermekek (pl.: golyóstorony, kisbusz, telefon, hinta, valamint különböző strukturált játékok). Ezekből szoktunk a gyermek számára felkínálni, és megfigyeljük, elfogadja-e, mit kezd velük, hogyan kommunikál játék közben szüleivel és velünk, leválasztható-e a szülőről. Végigvezetjük őt is a helyiségeken, kiderülhet, hogy van olyan hely, eszköz, amitől fél. Megmutatjuk a gyermeknek, hol fog öltözni, játszani, tanulni, étkezni, mosdót használni, ha iskolába jön. Megfigyeléseinket rögzítjük.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

Előkészület az első napra

A szülőktől, a szakértői véleményből és a megfigyelésből szerzett információkat a pedagógus megosztja a gyermekkel foglalkozó gyógypedagógiai asszisztensekkel, pedagógusokkal. Fontos, hogy egységes elvárásokkal, következetes hozzáállással fogadjuk a tanulót. A team munka során

megbeszéljük a tapasztalatainkat, a kapott információk alapján megtervezzük, elkészítjük a gyermek első napirendjét, szükség esetén felkészülünk az alapvető kommunikációs kártyákkal is.

A tér-idő struktúra

Színkódos, rögzített napirendet használunk a csoportba kerüléskor. Minden gyermeknek adunk egy színt, amellyel jelezzük a napirendi tábláját, az öltözőben a ruhás polcának a helyét, az öltöző padon az öltözés és a cipők helyét, a mosdóhelyiségben a törölközőjét, és a fogmosó eszközeit. Az első tanítási naptól használjuk a napirendet (tárgyas, fényképes-szóképes, rajzos-szóképes), az elkészítését az előzetes megfigyeléseinkre és a szülőktől szerzett információkra alapozzuk. Ha az első napok alapján másképp ítéljük meg a tanuló szimbólumértésének szintjét, akkor az egyéni szükségletek szerint módosítunk a napirenden (pl.: ha a rajzos-szóképes napirenddel mégsem tud a használat során megfelelően tájékozódni a tevékenységeiben, akkor visszalépünk egy szinttel, a fényképes napirendhez). *(9., 10., 11., 12., 13. kép)*

Szintén a megfigyeléseinkre és a szülőkkel való megbeszélésre alapozva átgondoljuk, hogy a csoporthelyiségben milyen változtatásokra van szükség az új gyermek bekerülésével. Fontos a veszélyes, a többieket zavaró viselkedésekre vonatkozó információk figyelembe vétele a környezet kialakításában. Szükség lehet egy nyugodt, a többiektől elkülönített sarokra akár pihenésre, akár kedvelt tevékenység végzésére. A jól átlátható, funkció szerint elkülönülő terek is a tanulók biztonságérzetét növelik.

JÁTÉK
KÖSZÖNÉS
WC, KÉZMOSÁS
REGGELI
JÁTÉK

KÉZMOSÁS
EBÉD
FOGMOSÁS
ZENEHALLGATÁS
JÁTÉK

12

13

A beszoktatás

Ha egy-két tanuló érkezik már összeszokott csoporthoz, akkor a struktúrát már ismerő tanulók napi rutinja segíti az új tanulók befogadását. Az első napokban három-négy tevékenység ismétlődik: játék, kézmosás, étkezés, egyéni foglalkozás, és ezeket a gyermektől függően jelezzük a napirendi táblán, két-három napirendi tárggyal/kártyával. Ezt bővítjük később fokozatosan: öltözködés, udvar, önálló munka, testnevelés, zenefoglalkozás, babzsák, kézimunka, közös játék.

A napirendhasználat megtanítása az alapja az autizmus-specifikus módszereknek, ezért erre nagy hangsúlyt fektetünk, ezzel tesszük a tanulók számára átláthatóvá, bejósolhatóvá a napjukat térben és időben is. A tanulót a szükség szerinti segítséggel (ha kell, fizikai promptot alkalmazva) kísérjük a napirendhez, vezetjük a kezét, hogy fentről lefelé a napirendi tárgyát/kártyáját levegye. Az aktuális napirendi tevékenységet hangosan megnevezzük, és az azonos megjelenésű szimbólumpárhoz, hívóképhez megyünk, egyeztetjük a tárggyal/képpel. A fizikai promptot egyéni szükséglet szerint használjuk és fokozatosan halványítjuk el, ha már a napirend-használat beindult.

A gyermek megfigyelése, felmérése

Az egyénre tervezett fejlesztési célok kitűzéséhez, a megfelelő módszerek és eszközök kiválasztásához célzott megfigyeléseket és felméréseket végzünk. Az első hetekben a biztonságot nyújtó, bejósolható környezet kialakítása, az abban való minél önállóbb tájékozódás megtanulása a fejlesztés első lépése. Ezért a szimbólumszint-értés megállapításával kezdjük a felméréseket, ez alapján akár a napirendi szimbólumrendszer módosítására is szükség lehet.

A különböző képességterületek felméréséhez a „Nottingham Southerland House School Fejlődési Kérdőív" tartalmaz jól alkalmazható kérdéssort, a megfigyelésekhez szempontokat.

A szociális és kommunikációs készségek felméréséhez Kathleen Ann Quill és munkatársai által kidolgozott az „Autizmussal élő gyermekek szociális és kommunikációs készségeinek felmérése" című kérdőívet, valamint informális felméréseket használunk. A spontán kommunikációt több kontextusban is vizsgáljuk, megfigyeljük, hogy milyen kommunikációs formákat, funkciókat használ a gyermek.

Az asztalnál végzett dobozos (strukturált) feladatok elvégzése alapján képet kapunk a gyermek munkaviselkedéséről, munkakészségeiről: mennyi ideig képes a helyén maradni, érti-e a feladatokat, tud-e segítséget kérni és elfogadni, milyen feladatokat tud önállóan elvégezni. Az önellátás, önkiszolgálási tevékenység felméréséhez a feladatanalízis módszerét alkalmazzuk. Szabadidőben megfigyeljük, hogy milyen tevékenységgel foglalja el magát a gyermek. Tervezett feladatokkal felmérjük, hogy milyen játékokat szeret, mit utasít el, hogyan használja a játékeszközöket. Megfigyeljük, hogy társaival milyen a kapcsolata, mennyire viseli el közelségüket, osztozik-e az eszközökön, közös játék kialakul-e köztük.

Feladathelyzethez szoktatás

A szülők által elmondott motivációs lehetőségeket kiegészítjük saját tapasztalatainkkal, ez alapján az első hetekben olyan feladatokat adunk a gyermeknek, amelyek egyrészt motiválók, másrészt könnyen érthetőek és végrehajthatóak, így sikerélményt biztosítanak számára. Ezt dobozos feladatokkal végezzük. A tanulási időt az elvégzendő feladatok dobozai mutatják, amelyeket az asztalán

helyezünk el. Az elkészült feladatok dobozát elvesszük az asztalról. A feladatok végrehajtását egyéni szükséglet szerint segítjük, ezzel is a sikerélményt biztosítjuk. A jutalmazhatóság is nagyon fontos, a családtól származó információk alapján főleg tárgyi jutalmat kapnak a gyermekek: egy-egy kis falat édesség, ropi, gyümölcsfalat egyéni igény szerint. A legkisebb pozitívan értékelhető megnyilvánulást is jutalmazzuk.

Csoportos foglalkozásokba való bevonás

A szociális-kommunikációs készségeket fejlesztő programmal, a babzsák foglalkozással vezetjük be a tanulókat a csoportos foglalkozásokba. Mivel ez térben, időben, tartalmában és eszközeiben is jól megtervezett, vizuálisan is jól szervezett tevékenység, ezért átláthatóvá, bejósolhatóvá teszi a helyzetet a tanulók számára. Az egyénre szabott feladatok mennyisége és minősége biztosítja a differenciálás és a sikerélmény lehetőségét is. A segítő közreműködésével a feladatok végrehajtása mindig sikeres, ez megadja a tanuló megfelelő kompetencia-érzését. A bevezetés fokozatos, ezt a feladatok számának, illetve nehézségének növelése biztosítja.

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

Megfigyeléseink, továbbá a saját és a szülők tapasztalatai alapján az iskolai életbe jól bevezetett autizmussal élő tanuló hamar megszokja az új, vizuális támogatással kialakított környezetet. Így a szociális-kommunikációs problémákból adódó nehezen értelmezhető helyzetek nem alakulnak ki, ezzel megelőzzük a viselkedésproblémák kialakulását, és biztosítjuk a taníthatóság feltételeit. A tanuló aktivitását segíti a biztonságos környezet, és ez az otthoni viselkedésre is kihat. A napi, személyes kapcsolat a szülőkkel folyamatos visszajelzést ad az eredményekről. Amennyiben a személyes kapcsolat nem lehetséges, üzenő füzeten, telefonon, e-mail-en keresztül történik a kommunikáció a családdal, mert mindenképpen fontosnak tartjuk az információcserét a gyermek érdekében. A szülők partnerségét, a szülői kompetenciaérzés erősítését is segíti a folyamatos kapcsolat. A visszajelzések és a tapasztalatok mindig lehetőséget adnak a szükséges módosításokra.

Az iskolakezdés utáni első fogadóórán (október közepén), a megfigyelések és mérések eredményei alapján a szülőkkel részletesen megbeszéljük tapasztalatainkat, ekkor készül el az első egyéni fejlesztési terv, amely kijelölt otthoni célokat is tartalmaz.

MELLÉKLET

1. SZ. MELLÉKLET

Új gyermek érkezése a csoportba – Szülői kérdőív

1. A gyermek neve, beceneve:

2. A család, a közvetlen környezet tagjai (akik a gyermek mindennapi életében szerepet kapnak, vállalnak):

3. Kérem, írják le gyermekük egy átlagos napját otthon! (alvás, ébredés, reggel…, kivel, mit, hogyan…, önállóan, segítséggel…stb.)

4. Milyen elvárásaik vannak az iskolával kapcsolatban (pl. mit tart a család elsődlegesen fontosnak, milyen aggodalmuk van…)?

5. Hogyan kommunikál gyermekük? (pl. mit ért meg, hogyan fejezi ki kívánságait, szükségleteit, fájdalmát, örömét?)

6. Van-e különleges reakciója bizonyos dolgokra? (példákkal)

7. Érzékeny-e bizonyos ingerekre, vagy keres-e bizonyos ingereket? (pl. hang, illat, látvány, bőrrel érzékelhető minőség, mozgás)

8. Milyen kedvelt tevékenységei vannak? (felnőttekkel, gyerekekkel, önállóan)

9. Milyen örömforrásai vannak, mivel motiválható?

a. tárgyak:

b. ételek:

c. italok:

d. tevékenységek:

e. személyek:

10. Érdeklődik valami iránt különösen, és miben nyilvánul ez meg?

11. Tart-e, fél-e valamitől? Hogyan kezelik ezt?

12. Van-e egyéb problémás, esetleg veszélyes viselkedése, és hogyan kezelik ezt?

13. Milyen megnyugvási-megnyugtatási technikákat használnak? (pl. mennyi idő alatt, és hogyan nyugszik meg?)

14. Mennyire önálló, miben szorul segítségre? (pl. étkezés, öltözködés, mosdóhasználat)

15. Van-e valami, amiben különösen ügyes?

16. Kérem, soroljanak fel étel- és italféleségeket, amiket

a. különösen szeret:

b. elfogad:

c. nem szeret (de esetleg megeszi):

d. különösen nem szeret:

17. Van-e egészségügyi problémája, van-e napi gyógyszere?

18. Egyéb, Önök által fontosnak tartott információ, kérés, jó tanács:

2. SZ. MELLÉKLET

Szakirodalom

Mesibov, G. B., Shea, V., Schopler, E. (2008): Az autizmus spektrum zavarok TEACCH szemléletű megközelítése. Kapocs, Budapest. ISBN 978 963 7723 35 3

06

ÚJ TEVÉKENYSÉG BEVEZETÉSE: ÚSZÁS

INTÉZMÉNY

Autizmus Alapítvány
Nappali Ellátást Nyújtó Intézmény

Az Autizmus Alapítvány Nappali Ellátást Nyújtó Intézmény teljes körű nappali ellátást biztosít, egyénre szabott protetikus környezetben, alkalmazva az autizmus specifikus módszereket, eszközöket. Jelenleg 9 fiatal jár a csoportba, napi 5-8 órában. A fiatalok életkora 22-37 év között mozog, képességeiket tekintve heterogén csoportot alkotnak. Intézményünk személyzetét 4 fő alkotja (1fő intézményvezető, 2 fő terápiás munkatárs, 1 gyógypedagógiai asszisztens). Legfőbb célunk az önálló élethez szükséges készségek (önkiszolgálás, munkára való felkészítés, szociális-kommunikációs készségek, szabadidő) egyénre szabott tanítása, gyakoroltatása egyéni és társas helyzetekben. Fontos, hogy lehetőség szerint megtapasztalhassák a felnőttséggel járó életkori sajátosságokat, élethelyzeteket, és kompetensek lehessenek saját életükben.

KÉSZÍTŐK

Németh Regina, Németh Zsuzsanna

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐ

Szeleczki István

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

Az egészségmegőrzés szempontjából nagyon fontosnak tartjuk a rendszeres fizikai aktivitások gyakorlását. Mivel a populációra általánosan jellemző a mozgásszegény életmód, az otthon töltött időben a családok kevés hangsúlyt fordítanak sportra, szabadlevegőn végzett tevékenységekre, így az intézmény kiemelt feladatai közé tartozik ennek biztosítása. A szülői igényfelmérés, a fiatalok fizikai állapotfelmérése, valamint szakmai szempontok alapján az úszás mint mozgásfoglalkozás mellett döntöttünk. Fontos szempontjaink voltak:

- Heti rendszerességgel még egy aktív mozgásfoglalkozással bővíteni a fiatalok programját.
- Vízben való mozgás előnyeinek kihasználása, teljes test átmozgatása.
- Több szülő jelezte, hogy korábban rendszeresen jártak úszni, de jelenleg egyik családban sem tudják biztosítani gyermeküknek ezt a programot, különböző problémák miatt.
- Jó lehetőség a csoportban tanult önkiszolgálási, önállósági, szociális és egyéb készségek új helyszínen való gyakorlására, általánosítására.
- Szabadidős repertoár bővítésének lehetősége.
- Hosszú távú célként kitűzhető, hogy segítsünk a családoknak újra bevezetni az úszást, mint közös programot.

CÉL

Heti rendszerességgel 1 órás úszásfoglalkozáson való részvétel.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

A fiatalok és szüleik igényeinek felmérésére kérdőívet készítettünk, kiértékelésük alapján arra következtettünk, hogy a mozgásos aktivitások közül az úszást preferálták leginkább. A megfelelő uszoda kiválasztásánál sok praktikus szempontot kellett figyelembe vennünk:

- megközelíthetőség
- kabinos öltözködési lehetőség
- árfekvés
- mélyvizes medence
- bérelhető sáv
- úszást segítő eszközök használata
- elfogadó, együttműködő környezet

A foglalkozások megkezdése előtt személyesen látogattunk el a kiválasztott uszodába, ahol lehetőségünk volt a személyzettel az igényeinkről és a várható nehézségekről egyeztetni. Feltérképeztük a helyszíni adottságokat, fényképeket készítettünk az egyes helyiségekről. Szerződést kötöttünk.

A tervezéshez az intézményünkben jól bevált autizmus specifikus módszerekre támaszkodtunk, egyénre szabott vizuális segítségeket készítettünk.

Kiindulópontként analizáltuk a foglalkozáshoz tartozó részfeladatokat (utazás, öltözés, úszás, tisztálkodás). Az önkiszolgálási készségeket illetően az elmúlt évek tapasztalatai (pl. táboroztatás) révén már volt egy képünk a fiatalokról. Ezek alapján terveztük meg egyénre szabott vizuális eszközeiket:

1. Közös mobil napirend: az úszás foglalkozás részfeladatinak sorrendjét mutatja. Megtervezésénél fontos szempont volt, hogy a csoport minden tagjának érthető, könnyen használható legyen.*(14. kép)*

2. Személyre szabott vizuális segítség, mely tartalmazza a helyes viselkedést segítő szabályokat, jutalmazást és az önkiszolgálási tevékenységek forgatókönyvét (folyamatábrasor) *(15., 16., 17. kép)*

A praktikus használat érdekében egy, könnyen használható eszközre volt szükség, aminek tartalma évszaknak megfelelően változtatható és vízálló:

3. Személyre szabott vizuális segítség az úszás mennyiségi kereteinek meghatározására, a fiatalok motiválására: a fiatal minden leúszott hossz után egy zsetont kap, melyet a csoportban jutalomra válthat. *(18. kép)*

ÚSZÁS
SZABÁLY:
Nem mondom, hogy LEÖ, nem bántok senkit.
5 perc
ÚSZÁS
SZABÁLY:
Tartsd be a és a FECS szabályait!
ÚSZÁS
SZABÁLY:
1. Követem a napirendem.
2. Nem szólok rá társaimra, nem ütök feléjük!
5 perc
ÚSZÁS
Illemszerűen viselkedj!
5 perc
ÚSZÁS
SZABÁLY:
Kövesd a napirended!
5 perc

?
NADRÁG
PÓLÓ
PULLÓVER KARDIGÁN
FEHÉRNEMŰ
?
TÁSKA
CIPŐ, CSIZMA
KABÁT

?
TUSFÜRDŐ
DEZODÓR
TÖRÖLKÖZŐ
FÜRDŐRUHA
ÚSZÓNADRÁG
PAPUCS
ÚSZÓSZEMÜVEG
ÚSZÓSAPKA

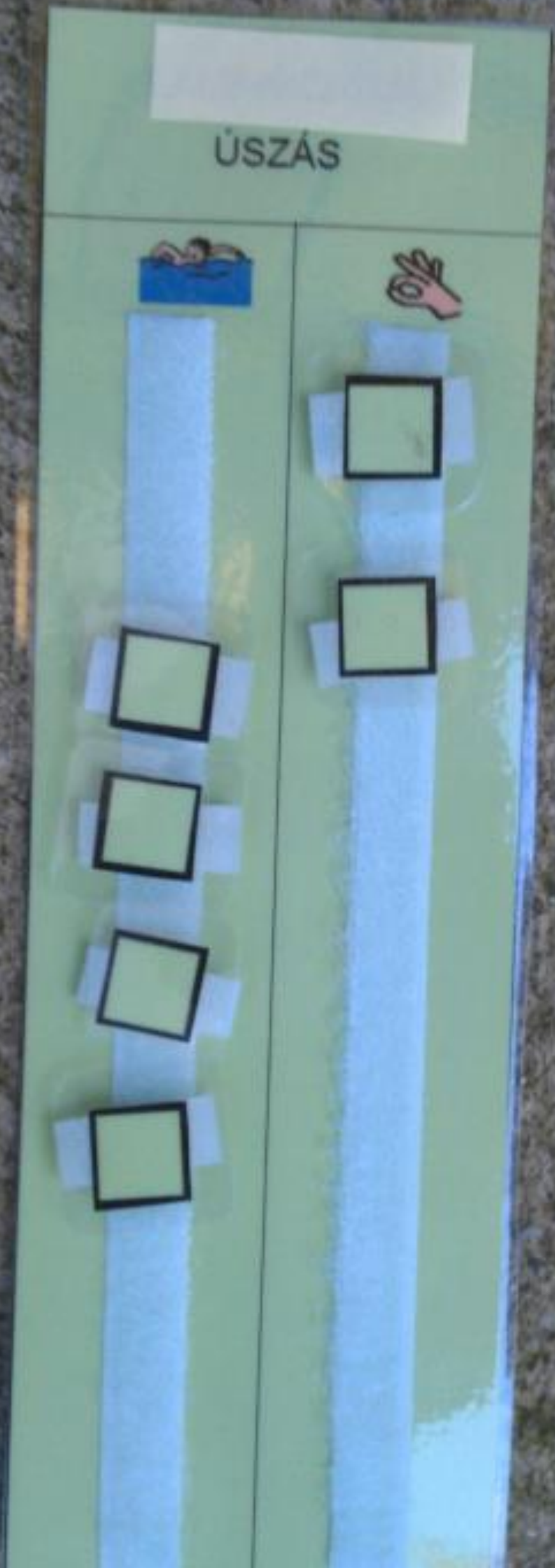
ÚSZÁS

A fiatalok felkészítése csoportos és egyéni helyzetben zajlott.

Csoportos szociális-kommunikációs foglalkozás („babzsák") keretében:

- úszás, mint az egészséges életmódhoz kapcsolódó aktivitás bevezetése;
- várható „menetrend";
- helyszín (fényképekkel illusztrálva);
- fiatalok hozzáállásának, motivációjának megismerése;
- mindenkire vonatkozó szabályok áttekintése;
- veszélyforrások, veszélyes helyzetek megelőzése;
- szükséges felszerelés;
- bevezetni kívánt vizuális eszközök bemutatása, kipróbálása.

Egyéni foglalkozás:

- egyéni viselkedési szabályok
- a csoportos foglalkozásokon megbeszéltekhez való visszacsatolás
- lényegkiemelés, összegzés

A programhoz önkéntes segítőket is kerestünk, a biztonságosabb és zökkenőmentes kivitelezés érdekében.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

A rutintól eltérően az uszodai napon a fiatalok otthon reggeliztek, korán érkeztek a csoportba. Minden fiatal felszerelését ellenőriztük. A közös napirend áttekintését követően kiosztottuk az egyéni vizuális segítségeket, átismételtük viselkedési szabályaikat.

Tömegközlekedési eszközökkel jutottunk el az uszodához. Az önkiszolgálási feladatokat a vizuális eszközökre támaszkodva, szükség esetén személyesen is (fizikai segítség) segítettük. Az úszás mennyiségét meghatározó zsetonokat a medence szélén helyeztük el, jól hozzáférhető helyen. A már úszni tudó fiatalokat egy pedagógus irányította, hogy biztonságosan, aktívan ússzanak. *(19. kép)*

A vízbiztonsággal nem rendelkező fiatalokkal két pedagógus foglakozott kétszemélyes helyzetben. A medence szélébe kapaszkodva a lábtempót gyakorolták, illetve úszódeszka segítségével „úsztak". *(20., 21., 22., kép)* A megadott mennyiségek leúszását követően lehetőségük volt a medencében tovább „játszani", ezt csak egy fiatal vette igénybe, a többiek egyenként zuhanyozni indultak. *(23 kép)*

20

21

22

23

A zuhanyozásban, öltözésben, pakolásban a vizuális támogatás mellett sok esetben igényeltek fizikai segítséget, megerősítést. A hajszárítás egy közös térben történt, itt várakoztak azok is, akik már elkészültek, lehetőségük volt elfogyasztani a magukkal hozott innivalót. A csoportba visszaérve értékeltük a fiatalok viselkedési szempontját, összeszámoltuk megszerzett zsetonjaikat, majd beváltották a jól megérdemelt jutalmat.

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

Az úszás az egész csoport számára kedvelt tevékenységgé vált, örömmel várják a szerdai napokat. Eredményesnek mondható a foglalkozás abból a szempontból, hogy a fiatalok fizikailag fokozatosan terhelhetőnek bizonyultak, szinte hétről-hétre tudtuk emelni az úszás mennyiségét (5 hosszról indultunk, jelenleg már 10 hosszt tudnak leúszni). Az úszástechnikájuk fejlesztése érdekében önkéntes segítőt szerveztünk a programhoz, aki úszásoktatói végzettséggel rendelkezik. Legnagyobb eredményünk, hogy egy fiatal, aki mély vízbe nem volt hajlandó bemenni, velünk kezdetben úszódeszkával úszott, mára már önállóan 10 hosszt leúszik. *(24., 25., kép)*

Nehézségek:

- az önkiszolgálás területén egyes fiatalok esetében a vizuális segítségek bővítésére volt szükség;
- néhány fiatalnak nehézséget okozott saját (nem minden nap használt) holmijai között eligazodni, praktikusan használni azokat;
- ahogyan az várható volt, az új helyszínen sokszor nehezen általánosították tudásukat (utazás, zuhanyozás, öltözés, stb.);
- szenzoros érzékenység figyelembevétele (fokozatosság).

Minden foglalkozás után szakítottunk rá időt, hogy a teammel megbeszéljük a felmerülő problémákat, és lehetőség szerint orvosoljuk azokat a következő alkalomra (pl. utazás közben jelentkező szociális nehézségek), illetve a fiatalokkal is feldolgoztuk egyéni/csoportos formában az élményeiket, problémáikat. Kitűzött céljainkat elértük, hiszen heti rendszerességgel járunk úszni. Fontosnak tartjuk, hogy fiataljaink megtapasztalják, hogy hétről-hétre egyre ügyesebbek, nő a teherbírásuk. Nagy eredmény, hogy ezt ők maguk is érzékelik, és meg is fogalmazzák sikereiket, büszkék magukra. Kiemelendő, hogy a szülőktől is sok pozitív visszajelzést kaptunk ezzel kapcsolatban.

MELLÉKLET

1. SZ. MELLÉKLET

Szakirodalom

Theo Peeters: Autizmus az elmélettől a gyakorlatig (Autizmus Alapítvány Kapocs Könyvkiadó, Budapest, 2007. ISBN 978 963 7723 24-7, ISSN 1788-3806

Patricia Howlin: Autizmus- Felkészülés a felnőttkorra (AA, Kapocs Könyvkiadó, Budapest, 2001., ISBN 963 7723 14 5)

John Clements, Ewa Zarkowska: Viselkedés problémák és autizmus spektrum zavarok, AA, Kapocs Könyvkiadó, Budapest, 2007, ISBN 978 963 7723 31 5)

G.B. Mesibov, V. Shea, E. Schopler: Az autizmus spektrum zavarok TEACCH szemléletű megközelítése (AA, Kapocs Könyvkiadó, Budapest, 2008. ISBN 978 963 7723 35 3

Janoch Monika: Problémás viselkedések megelőzése és kezelése autizmus spektrum zavarokban (AA, Kapocs Könyvkiadó, Budapest, 2009,2012, ISBN 978 963 7723 60 5)

07

SZOCIÁLIS FOGLALKOZTATÁST BIZTOSÍTÓ AUTIZMUS-BARÁT NAPPALI INTÉZMÉNY KIALAKÍTÁSA

INTÉZMÉNY

AUT-PONT Autista Gyermekekért és Fiatalokért Alapítvány
AUT-KÖZ-PONT Fogyatékosok Nappali Intézménye

Az AUT-KÖZ-PONT Fogyatékosok Nappali Intézménye 2006. január 15. óta rendelkezik működési engedéllyel, fenntartója az AUT-PONT Alapítvány. Az intézmény célja: az autizmussal, illetve halmozott fogyatékossággal élő, önkiszolgálásra részben képes személyek szociális és mentális támogatása, az egyéni képességek fejlettségi szintje mellett elérhető legjobb felnőttkori adaptáció és önállóság feltételeinek megteremtése, az addig megszerzett képességeik szinten tartása, önellátásuk mértékének növelése és foglalkoztatási rehabilitációjuk. 24 férőhelyes intézményünk, autizmus specifikus képzettséggel rendelkező szakemberekből álló team biztosításával, színvonalas szolgáltatást nyújt. Autizmus-barát környezetben, autizmus specifikus módszerek alkalmazásával segítjük a szolgáltatásunk igénybevevőit a mindennapi feladataik sikeres teljesítésében.

KÉSZÍTŐ

Gujné Szabó Tünde (intézményvezető)

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐ

Szeleczki István

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

Pályázati forrásból lehetőségünk nyílt egy új, autizmussal élő személyek számára akadálymentesített, nappali intézmény építésére, melyben a fiatalok szociális foglalkoztatása is megvalósul.

Az autizmussal élő személyek számára a környezet gyakran zavaros, értelmezhetetlen, nehéz számukra a lényegi információk kiszűrése egy ingergazdag környezetből. Számos fiatalnál tapasztalható szenzoros érzékenység a környezet hatásaival szemben.

CÉL

Az autizmussal élő személyek optimális foglalkoztatási feltételeinek elengedhetetlen része, hogy segítsük a helyiségek és az eszközök minimális támogatással történő használatát, a környezet autizmus szempontú akadálymentesítésével. Olyan épület és hozzá tartozó kert kialakítására törekedtünk, ahol minden autizmussal élő ember a képességeihez mért legmagasabb önállósági szinten tud dolgozni.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

A hazai autizmussal élő személyek foglalkoztatását felvállaló szervezetek meglátogatása. Megfigyelés, dokumentálás, tapasztalatok összegzése:

- az épített környezet;
- a környezeti struktúra;
- munkaszervezés, munkarend;
- munkaeszközök (speciálisan kidolgozott, egyedi eszközök);
- vizuális segítségadás.

A megfigyelt jól működő gyakorlatok beemelése az építészeti tervezés folyamatába. Odafigyelés arra, hogy a megítélésünk szerint kedvezőtlen gyakorlatokat elkerüljük a megvalósítás fázisában.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

A beavatkozás személyi feltételei:

- 1 fő foglalkoztatás segítő;
- 4 fő nappali intézményi munkatárs (intézményvezető, terápiás munkatárs, 2 fő szociális gondozó);
- szakemberek (kertész, építész, kivitelezők, 2 fő autizmus szakértő);
- a fenntartó kuratóriumának elnöke (autizmussal élő gyermeket nevelő szülő, mérnök).

A jó gyakorlat a fenti szakmai team folyamatos együttműködésével, hatékony szakmai irányítás mellett valósult meg.

Az 400 m2-es épület és hozzá tartozó kert (fóliasátorral), illetve udvar meg-valósítása, valamint az itt szervezett szociális foglalkoztatás működtetése több szempont figyelembevételével történt.

Az épület kialakításánál fontos kritériumnak gondoltuk az autizmussal élők szempontjából, hogy semmilyen veszélyhelyzetnek ne legyenek kitéve a mindennapok során a térbeli és időbeli tájékozódási nehézségeik, a szenzoros érzékenységük, illetve gyakran tapasztalható szenzoros élménykeresésük miatt. A következő biztonsági intézkedéseket valósítottuk meg:

- kódzáras a bejárati ajtó, a szabad ki-be járkálás elkerülése érdekében;
- a tisztítószerek, vegyi anyagok zárható raktárban vannak elhelyezve, nehogy valakire veszélyt jelentsen az esetleges belekóstolás ezekbe az esetenként számukra csábítónak tűnő flakonokba;
- biztonsági konnektorzárak kerültek elhelyezésre, mivel előfordul, hogy egy-egy fiatal kifejezetten bizarr módon érdeklődik az elektromosság iránt, illetve időnként tárgyak nyílásokba való dugdosásának kényszerét tapasztaljuk, a valós vészhelyzet felismerése nélkül;
- a fűtőtestek kiválasztásánál figyeltünk arra, hogy égésveszélymentesek legyenek, lekerekített sarkokkal, a biztonságos foglalkozásszervezés céljából;
- a gyakori, agresszív megnyilvánulásokból adódó veszélyhelyzetek kivédésére, illetve a számukra esetenként zavaró zajok szigetelésére mindenhol biztonsági dupla ablaküvegek kerültek a nyílászárókba, üvegfalba;
- a sérülések megelőzése érdekében a bútorok, berendezések sarkai lekerekítettek. *(27. kép)*

A zavartalan munka- és feladatvégzés eléréséhez törekedtünk a felesleges ingerektől, érdekes látványoktól mentes környezet kialakítására.

Az intézmény helyiségeiben a megvilágítás tervezésénél, az autizmussal élők szenzoros túl-, vagy esetenként alul érzékenységére tekintettel, odafigyeltünk a következő szempontokra:

1. Ne legyen: fluoreszkáló, éles, vibráló fény (ők gyakran a neon fényét is vibrálóként érzékelik), zúgó lámpatesteket zavaró hangjuk miatt kerültük, a lécezett árnyékoló és szalagfüggöny alkalmazását mellőztük a rajta keresztül átszűrődő fényjáték érdekes, figyelemelterelő hatása miatt, nem használtunk figyelemfelkeltő, nagy függönyöket, és problémás viselkedések esetén veszélyt hordozó labilis karnist sem! A munkaasztalokat az ablakoktól távol helyeztük el, hogy a kinti látvány se terelje el a dolgozó fiatal figyelmét.

2. Törekedtünk minden helyiségben az ablakokkal megoldott természetes megvilágításra, mely ablakokat vagy magasan helyeztük el vagy a munkaasztaloktól távolabb.

3. Szükség esetén a mesterséges megvilágítást hagyományos mennyezeti lámpával energiatakarékos izzókkal oldottuk meg.

4. Szükség szerint egy-egy munkaasztalt helyi megvilágítással is elláttunk (kislámpával).

Az autizmussal élő személyek esetén gyakran előforduló zajérzékenységet átgondolva az intézmény foglalkoztató termeibe puha padlózat (szőnyeg, linóleum) került, hogy a munkakörnyezet amennyire lehetséges zajmentes legyen, illetve a kialakított dupla ablaküvegek is segítik a környezetből érkező zajok szűrését.

Tudjuk a célcsoport tekintetében, hogy nehezen tudják kiválogatni a környezet számtalan hatása közül a számukra lényeges elemeket, így minden olyan intézkedés, amivel ebben segítséget nyújtunk nekik, elősegíti a zavartalan foglalkoztatásukat.

Gyakori probléma a szagérzékenység is esetükben. Ennek ellensúlyozására a mindennapokban kerüljük az erőteljes illatokat. Minden használt tisztítószer, vegyi anyag, illatszer tekintetében természetes alapú illat-szegény változatot kerestünk. Az intézményben beépített, szabályozható szellőzés áll rendelkezésre.

Látványbeli segítségadásként figyeltünk az intézményben a fal, padlózat, nyílászárók, eszközök, bútorzat színeinek kialakítására, igyekeztünk a funkciók szerint színben is jól elkülönülő különbséget tenni a felületeken:

- megnyugtató, egyszínűre, festett, falakat készíttettünk,
- különféle színeket használatunk a fal, bútorok és padló megkülönböztetésére,
- a bútorok fogantyúi jól láthatóak a bútor színéhez képest,
- hosszabb folyosón jól elkülönül a közlekedő sáv, a helyiségek bejárata a folyosó falszínéhez képest erősen különböző,
- nincsenek felesleges információk a falakon elhelyezve,
- a mintás padlóburkolatokat kerültük,
- ingerszegény, letisztult, esztétikus a környezet kialakítása. *(28., 29., 30. kép)*

28

29

A vizesblokkokba gyakran „menekülnek" az autizmussal élő emberek a nem kívánt feladathelyzet, társas helyzet elől, vagy elvonulnak egyedül pihenés céljából, esetleg a mosdókban található kedvenc tárggyal tevékenykedni, élményt keresni pl. pancsolás, csap nyitása-zárása, a WC csészébe tárgyak bedugdosása, játék ülőkével, fogantyúkkal, kapaszkodókkal. Így a vizesblokkban használt eszközöknek mindenképpen bírnia kell a szokványosnál magasabb fokú igénybevételt, de ott is érvényesülnie kell a protetikus környezetkialakítás szempontjainak:

- ott is elkülönül a fal, padló, szaniterek színe a tájékozódás segítése érdekében;
- kényelmesen használható, strapabíró mosdó, WC csésze, csapok kerültek elhelyezésre;
- a meleg vizes csapból langyosra állított kevert víz folyik a veszélymentes, megnyugtató önálló használat érdekében. *(31., 32. kép)*

Az autizmussal élő személyek tevékenységszervezésének tervezése során törekedtünk a terek funkció szerinti elkülönítésére, hogy már a látvány segítséget nyújtson egy-egy tevékenységhez tartozó terület felismeréséhez:

- felismerhetőek, hívóképekkel jelzettek a tevékenységek az egyes terekben;
- a helyiségek fő funkciója már az ajtókon felismerhető (felirat+piktogram) *(33. kép)*;
- a helyiségekben történő tevékenységek konkrét helyét hívóképek jelzik,
- több azonos funkciójú munkaasztal esetén fénykép jelöli ki a konkrét személy munkavégzésének helyét.

A célcsoport számára szükséges az idő és a tevékenységek pontos, átlátható strukturálása. A tevékenységek és azok helyének vizuális sorrendjét a napirend mutatja meg a fiataloknak, mely a hellyel és idővel kapcsolatos információk érthető közlésére szolgáló vizuális segítő eszköz (megmondja mit, hol, mikor, milyen sorrendben kell végezni). A napirend használattal átláthatóvá, bejósolhatóvá tesszük a napot. A szimbólumpár egyikét az adott tevékenység helyszínén helyezzük el megmutatva ezzel annak helyszínét, a másikat pedig a napirenden. Intézményünkben az ellátott fiatalok számára mobil napirendet alakítottunk ki, mely mindenkinek személyre szólóan tartalmazza a napi programját. *(34. kép)* Autizmus esetén számolnunk kell a végrehajtó működés zavarával, ami azt jelenti, hogy egy-egy tevékenység, feladat kivitelezési lépéseinek megtervezése a szükséges munkaeszközök összegyűjtése, elhelyezése a munkaterületen támogatást igényel. Az akadálymentes foglalkoztatáshoz szükséges az előzetes munkaszervezés és a részletes, vizualizált foglalkozásrend kialakítása. A célcsoport szükségleteikhez igazodóan a felkínált munkatevékenységek tervezésénél törekedtünk arra, hogy:

- váltakozó munkatevékenységeik (nem 4 óra egyben) legyenek;
- a munkatevékenységek és terápiás, illetve szabadidős programok előre tervezettek legyenek;
- a tevékenységrészek vizuális sorrendjét (megmondja milyen eszközökkel, mit, hogyan, milyen sorrendben kell csinálni) – folyamatábra jelezze;
- a munkatevékenységhez szükséges eszközök helye jól látható legyen a munkaterületen;
- az éppen nem használatos eszközök tárolási helye (szekrényben megoldott) el legyen takarva;
- a munkadarabok optimális elhelyezését a munkavégzés során vizuális segédeszközökkel támogassuk - alaplap.

TORK
TORK
curver

feladat

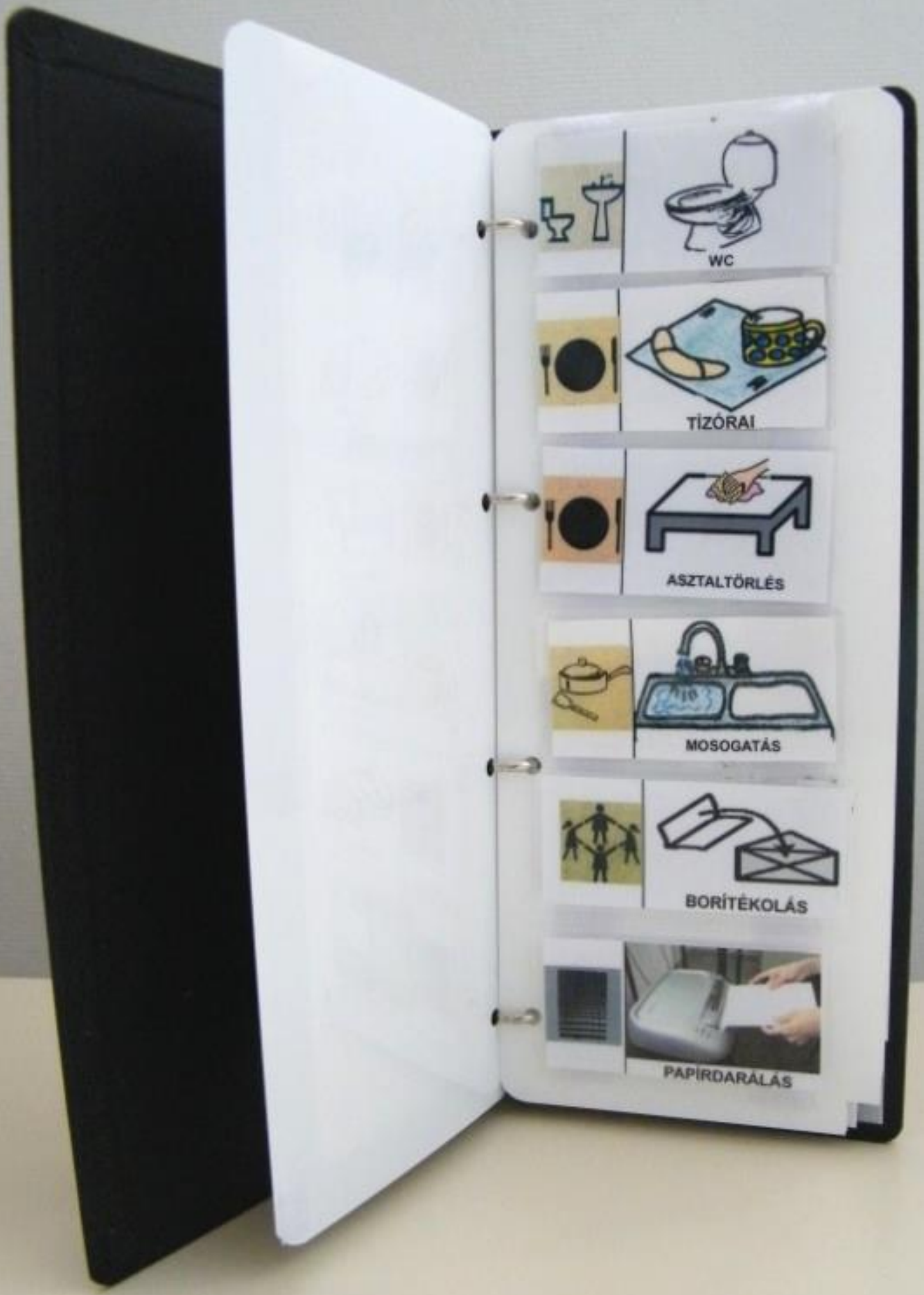
WC
TÍZÓRAI
ASZTALTÖRLÉS
MOSOGATÁS
BORÍTÉKOLÁS
PAPÍRDARÁLÁS

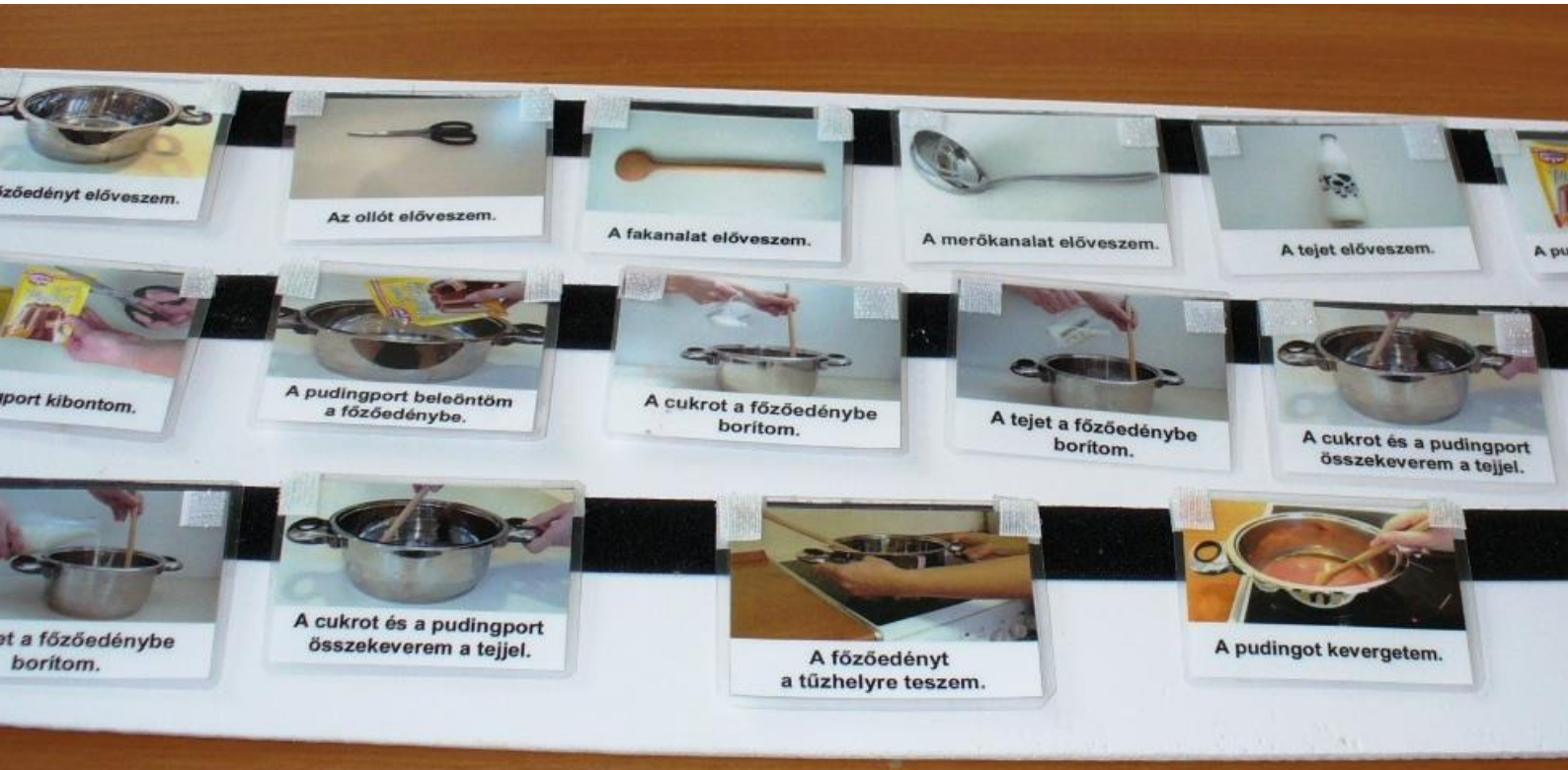
zőedényt elővészem.
Az ollót elővészem.
A fakanalat elővészem.
A merőkanalat elővészem.
A tejet elővészem.
port kibontom.
A pudingport beleöntöm a főzőedénybe.
A cukrot a főzőedénybe borítom.
A tejet a főzőedénybe borítom.
A cukrot és a pudingport összekeverem a tejjel.
t a főzőedénybe borítom.
A cukrot és a pudingport összekeverem a tejjel.
A főzőedényt a tűzhelyre teszem.
A pudingot kevergetem.

helyt bekapcsolom.
A tálcákat elővesszem.
Az üvegtálakat a mosogatóba rakom.
Az üvegtálakat kiöblítem.
Az üvegtálakat a csurgatóra borítom.
Az üvegtálakat tálcákra rakom
álcát az asztalra rakom.
A mérőedényt a mosogatóba rakom.
A tejesüveget a mosogatóba rakom.
A vágódeszkát elővesszem.
Az ollót a polcra
edényt a
kára rakom.
A pudingot kimerem üvegtálakba.
A főzőedényt a mosogatóba rakom.
A vágódeszkát a mosogatóba rakom.
Letörlöm az aszta

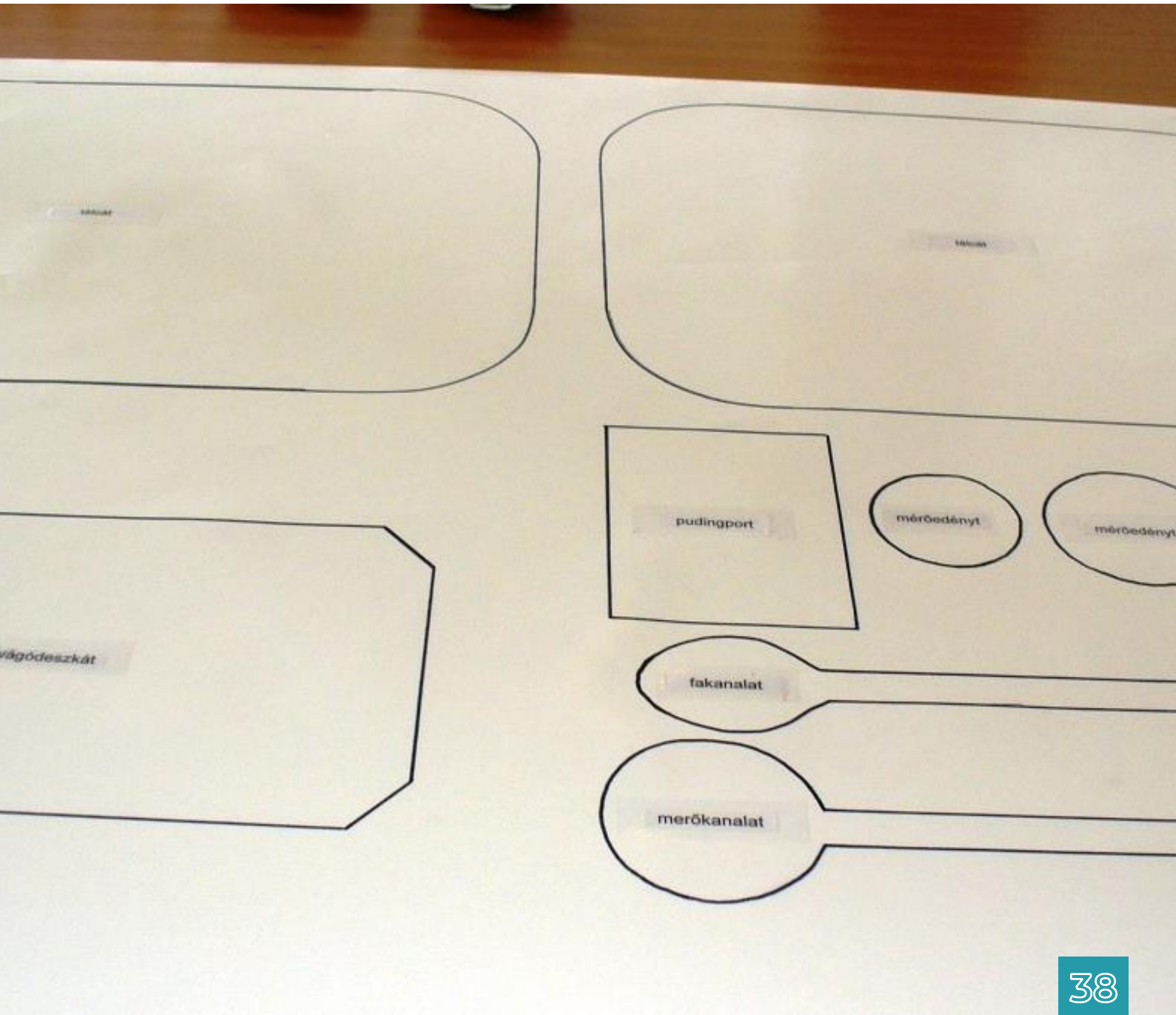
pudingport
mérőedényt
mérőedényt
vágódeszkát
fakanalat
merőkanalat

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

A megépített ingatlanban az elmúlt 7 évben 24 fő autizmussal élő személy vett részt nappali ellátásban, közülük 9 fő szociális foglalkoztatási programban is. Mindannyiuk tekintetében elmondhatjuk, hogy az autizmus-barát környezet, a kidolgozott segédeszközök élhetővé teszik itt mindennapjaikat, a képességszintjükhöz mért legmagasabb fokú önállósággal képesek változatos tevékenységeik végzésére, felnőtt emberhez méltó módon tudnak itt dolgozni.

Az intézmény lehetőséget biztosít a nappali ellátással a szülők számára, hogy munkát tudjanak vállalni, intézni tudják azokat az ügyeket, amelyeket a gyermekükkel együtt csak nehézkesen tudnak megvalósítani, vagy esetlegesen feltöltődhessenek.

Az intézményben munkát vállaló szakemberek ismeretei az alapvégzettségükön túl folyamatosan bővülnek, megismerik a protetikus környezet kialakításának szempontjait, az autizmus specifikus vizuális segédeszközök készítésének szempontjait, használatuk módját.

A kialakított intézmény szakmai körökben országosan elismert színvonalú és minőségű szolgáltatás biztosításával büszkélkedhet.

08

PALÁNTANEVELÉS A FÓLIASÁTORBAN

Fűszernövények termesztése az AUT-KÖZ-PONT Fogyatékosok Nappali Intézményében

INTÉZMÉNY

AUT-PONT Autista Gyermekekért és Fiatalokért Alapítvány
AUT-KÖZ-PONT Fogyatékosok Nappali Intézménye

Az AUT-KÖZ-PONT Fogyatékosok Nappali Intézménye 2006. január 15. óta rendelkezik működési engedéllyel, fenntartója az AUT-PONT Alapítvány. Az intézmény célja: az autizmussal, illetve halmozott fogyatékossággal élő, önkiszolgálásra részben képes személyek szociális és mentális támogatása, az egyéni képességek fejlettségi szintje mellett elérhető legjobb felnőttkori adaptáció és önállóság feltételeinek megteremtése, az addig megszerzett képességeik szinten tartása, önellátásuk mértékének növelése és foglalkoztatási rehabilitációjuk. 24 férőhelyes intézményünk, autizmus specifikus képzettséggel rendelkező szakemberekből álló team biztosításával, színvonalas szolgáltatást nyújt. Autizmus-barát környezetben, autizmus specifikus módszerek alkalmazásával segítjük a szolgáltatásunk igénybevevőit a mindennapi feladataik sikeres teljesítésében.

KÉSZÍTŐ

Gyebrovszkiné Molnár Szilvia

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐ

Szeleczki István

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

Az AUT-KÖZ-PONT Fogyatékosok Nappali Intézménye 15 felnőtt korú autizmussal élő fiatalnak nyújt nappali ellátást. Az autizmussal élők számára a társadalmi integráció egyik lehetséges formája a foglalkoztatás, rehabilitációt és szociális ellátást egyaránt biztosító védett környezetben megvalósuló komplex ellátás.

A szociális foglalkoztatásba a fiatalok közül 10 személy kapcsolódott be. A szélesebb körű, színvonalas szolgáltatás érdekében több területen biztosítjuk számukra a foglalkoztatást megfelelő támogatással. Támogatás szempontjai:

- infokommunikációs akadálymentesítés;
- az autizmus specifikus ismeretekkel rendelkező segítő személyek jelenléte;
- a vizuálisan támogatott munkaszervezés;
- strukturált rendezett környezet;
- az autizmussal élő fiatal képességeinek a felmérése, erősségeinek, értékeinek meghatározása;
- az ezekre épített munkafolyamatok meghatározása.

CÉL

2010-ben pályázati lehetőségünk nyílt létrehozni egy majorságot, melynek keretén belül megépíttettünk egy fóliasátrat. A célunk az volt, hogy folyamatos munkalehetőséget biztosítsunk az autizmussal élő, szociális foglalkoztatásba bevont fiataljainknak.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

Az autizmussal élő személyek számára megfelelő, egyénre szabott munkatevékenységek, a kialakítandó agrártevékenységek környezetének kitalálása komoly szakmai feladat volt. Az egyéni képességprofil, a készségek szintje, a szenzoros feldolgozás sajátosságai, valamint a szociális és kommunikációs hátrányok figyelembe vétele mellett a szülői elvárások is befolyásolták a feladatok körét. Az alkalmazott módszerek, segédeszközök:

- tér, időstruktúra;
- a tevékenységek helyszíneinek elkülönítése – hívóképek alkalmazása;
- vizuálisan támogatott napirend;
- tevékenységek folyamatanalízise - folyamatábrák alkalmazása;
- a támogatások egyénre szabott tervezése;
- a fejlődés nyomon követése.

A helyes munkaviselkedés kialakításához strukturált, rendezett segítő munkakörnyezetet kellett teremteni a fóliasátorban.

Fő szempontok voltak:

- rendezettség, átláthatóság;
- világosan elkülönülő tevékenységek, napirend, munkarend vizualizálása;
- zavaró ingerektől mentesség (beszélgetés, más zaj, fény, felület, szagok);
- biztonság, lehetőség elkülönülésre, pihenésre;
- mentesség felesleges tárgyaktól, díszítéstől;
- a tárgyaknak, munkaeszközöknek állandó hely biztosítása.

Az autizmussal élő fiatalok foglalkoztatásában fontos szempont volt a munkafolyamatok, részmunkák tanítása, a motiváció fenntartása, a megvalósíthatóság, az optimális terhelés.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

A fiatalok munkafolyamatai a következők

- rostálás - a megvásárolt tőzeg átrostálása, hogy a további föld előkészítéséhez egységes minőségű tőzeg álljon rendelkezésre;
- tőzegnedvesítés – a földdel kevert tőzeg nedvesítése, hogy a palánták átültetéséhez nedves közeg álljon rendelkezésre;
- cserép-, tálcatöltés – a megnedvesített tőzeg cserepekbe vagy tálcákba helyezése a palánták átültetéséhez;
- palánták átültetése cserepekbe, tálcákba – a növények átültetése egyesével a piacképessé neveléshez.

A fóliasátorban úgy alakítottuk ki a tevékenységek helyszínét, hogy 4 fiatal tud egyszerre dolgozni. Annak érdekében, hogy kitartóan végezhessék munkájukat, asztalt és polcokat készíttettünk. Az asztal megfelelő helyet biztosít a munkavégzéshez, a polcokon pedig csak azok az eszközök találhatók, amelyekkel dolgoznia kell. Minden polc magasított, ez segít nemcsak az eszközök tárolásában, hanem a munkaterületek kijelölésében és elkülönülésében is. A kommunikációs nehézségek enyhítése és a munkafolyamat érthetősége érdekében az eszközök állandó helyet kaptak, melyet kommunikációs kártyák jeleznek. *(39. kép)*

A munkafolyamatokat mindenki számára érthető, vizuálisan támogatott, az egyéni szükségleteknek megfelelő módon, folyamatábrákkal segítjük. A folyamatábrák készítése előtt minden esetben feladatanalízist veszünk fel. A feladatanalízis felvétele után fényképekből és egyszerű mondatokból állítjuk össze a folyamatábrát. Egy teljesen ismeretlen folyamat esetében az elkészült ábrasor első kipróbálását a szakmai teamben dolgozó kollégák végzik. A próba és a jelentkező problémák kijavítása után az autizmussal élő fiatalok is hozzákezdhetnek a munkatevékenység végzéséhez. *(40. kép)*

A munkatevékenységekhez ki kellett találni az eszközigényt, amely biztonságos, sérülés – specifikus, zavaró ingerektől mentes. Figyelembe kellett vennünk a veszélyeket, kockázatokat (pl. ne legyen hegyes, szúrós eszköz, amivel megvághatja, megsértheti magát). Több használatos eszközünk megtalálható a kertészek boltjaiban, de meg kellett oldanunk néhány speciális eszközigényt is.

39

40

A rostáláshoz *(41. kép)* **szükséges speciális eszközök**

- olyan rosta, amelyik egyben keret is, hogy a beleöntött föld ne szóródjon ki az érintett személyre; *(42. kép)*
- láda, ami könnyen megfogható, és a földet bele lehet rostálni; *(43. kép)*
- olyan eszköz, amelyikkel elsimítható a rostálni kívánt tőzeg. *(44. kép)*

A cseréptöltéshez *(45. kép)* **szükséges speciális eszközök**

- nyomóforma, amivel a cserépben tömöríthető a föld. *(46. kép)*

A tálcatöltéshez *(48. kép)* **szükséges speciális eszközök**

- keret, amit a tálcára lehet illeszteni, hogy ne szóródjon ki a föld; *(47. kép)*
- simító, ami a föld elegyengetésére szolgál. Itt azt az eszközt használtuk, amit a rostálásnál is igénybe vettünk a föld elsimítására;
- tömörítő, amivel a tálcában található mélyedésekbe került föld tömöríthető. *(49. kép)*

A munkavégzés hatékony biztosítása érdekében a szervezési feladatok, a tevékenységhez használt módszerek, eljárások előkészítésében, a foglalkozást segítő személyek kiválasztásában autizmus szakember közreműködött.

A mezőgazdasági tevékenységhez szükséges munkafolyamatokat minden évben a vezetőség tervezi meg a kertésszel és a foglalkoztatást segítő szakemberrel. A kertész koordinálja a magok elvetését tőzegbe, irányítja a locsolást és a szellőztetést, a szükség szerinti gazolást, a növények kihordását a szabadba, a telepített agroszövetre. A szakmai vezető szervezi a munkavégzést, megtervezi a napi tevékenységet, vezeti a táblázatot, melyben a foglalkoztatott autizmussal élő munkavállalók munkavégzésének hatékonyságát jelezzük. (A táblázatban szerepel a munkavállaló neve, feladatának típusa (tőzegnedvesítés, cseréptöltés, palántálás), munkavégzés ideje, foglalkoztatást segítő neve és az elvégzett munka mennyisége.) A munkavégzés során fenntartja a foglalkoztatottak motivációját, az új részmunka folyamatokat megismerteti, betanítja az autizmussal élő fiatalokkal. Minden tevékenységnél jelen van legalább egy foglalkoztatást segítő szakember 2 – 3 foglalkoztatott mellett, akinek a feladata az egyéni szükségletekhez mért segítségadás.

42

43

44

45

46

47

48

49

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

A négy év alatt egyre több autizmussal élő fiatalt sikerült a fűszertermesztési munkában aktívvá tenni. Jelenleg az összes szociális foglalkoztatásban résztvevő fiatal szerepet kap a palántanevelésben. A fiatalok összetétele a következőképpen alakul: 1 fő 25 éves nő és 9 fő 23-41 év közötti férfi.

Nagy hangsúlyt fektetünk arra is, hogy a szociális foglalkoztatásban résztvevő személyek mellett a nappali ellátást igénybevevő autizmussal élő fiatalok is kipróbálhassák a munkafolyamatokat és dolgozhassanak a fűszernövény termesztésben. Ugyanezekkel a körülményekkel és segítségadási stratégiákkal további 5 (22-26 éves) hölgy és fiatalember közreműködik a termelő munkákban.

A fiatalok egyre gyorsabban dolgoznak, értik a feladatot, biztonságos számukra a munkakörnyezet. Az évek alatt semmit nem változtattunk, igyekeztünk az első évtől kezdve kialakítani a mezőgazdasági tevékenységekhez a munkaszokásokat. A foglalkoztatottak jól motiválhatók, szeretnek a fóliasátorban dolgozni. A folyamatábrákat és egyéb vizuális segítségeket önállóan használják.

Amit a növénytermesztésben résztvevő fiataljaink tanulhatnak:

- az idő hasznos eltöltése;
- kompetenciahatárok tanulása;
- önálló munkavégzés;
- felnőtt élethez méltó elfoglaltság.

Örömmel működünk együtt a városban található Esély Pedagógia Központtal, ahol a tanulókat az autista csoportokban a felnőtt életre készítik fel. Lehetőséget biztosítunk a diákoknak, hogy ők is megismerkedhessenek a palántanevelés munkafolyamataival, hiszen a növénytermesztés felnőtt elfoglaltság.

A négy éves munka eredményeként a számadatok szolgáltatnak bizonyítékot arra, hogy az AUT-KÖZ-PONT Fogyatékosok Nappali Intézményében szociális foglalkoztatásban dolgozó, fűszernövény termesztésben résztvevő autizmussal élő fiatalok évről évre jobb munkát végeznek.

Az első évben célunk 5000 fűszernövény (bazsalikom, borsmenta, tárkony, citromfű) palánta előállítása volt. A kezdeti időszakhoz képest duplájára (10.000 palánta) növekedett a kereslet termesztett növényeink iránt. Három éve kapcsolatban állunk egy fűszernövényeket feldolgozó céggel, akik továbbhasznosítási céllal felvásárolják palántáinkat. Ezzel sokat segítenek nekünk, hiszen a piac-kereslet változó. A három év alatt sikerült olyan mennyiséget és minőséget biztosítanunk a cég számára, hogy további együttműködést ajánlott fel.

09

KOLLÉGÁK FELKÉSZÍTÉSE A SZÜNIDEI ÜGYELETRE

INTÉZMÉNY

Pécsi Éltes EGYMI
Speciális Szakiskola és Kollégium

Intézményünkben, a Pécsi Éltes EGYMI-ben 1992 óta működik a speciális autista csoport. Az ellátottak köre 6-23 éves korig terjed. Jelenleg a négy általános iskolai csoportba 22, készségfejlesztő szakiskolai csoportunkba 5 tanuló, valamint 1 magántanuló jár.

KÉSZÍTŐK

Kormány Zsófia, Molnár Gabriella, Schveitzer Györgyi, Medgyesi Antalné

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐ

Ecser Mónika

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

Az őszi, tavaszi és nyári szünetben ügyeletet biztosítunk a tanulók számára. A korábbi években ez összevont ügyeletet jelentett, vagyis az autizmussal élő tanulók a tanulásban akadályozott és az értelmileg akadályozott tanulókkal közös helyen töltötték a szünetet. A lehetőséget 3-6 autizmussal élő tanuló vette igénybe, ezért azt a megszokott helyükön, a speciális autista csoport épületében szerveztük meg.

A nyári szünetben az ügyelet ideje 8-9 hét. Az ügyeletet gyógypedagógiai asszisztensek látják el, akik közül többen csak az ügyeletben találkoznak az autizmussal élő tanulókkal, és nincs elég ismeretük és tapasztalatuk az autizmusról. A tapasztalatok azt mutatták, hogy az autizmussal élő tanulóknak azok a lazább keretek, amelyekben a többi gyermek jól érezte magát, nem volt megfelelő. A sok strukturálatlan szabadidőben nem tudták magukat elfoglalni, a többiek játékaiba nem kapcsolódtak be. Előfordult, hogy nem használták vagy nem megfelelően használták a napirendet, az önkiszolgáláshoz és más tevékenységhez az általuk megszokott vizuális támogató eszközöket. Az ügyeletet ellátó kollégáknak sokszor nehézséget jelentett az autizmussal élő tanulók érdeklődéséhez, képességeihez igazodó programok szervezése és a jelentkező viselkedési problémák megfelelő kezelése.

CÉL

A jó gyakorlatunk célja egyrészről az autizmussal élő tanulók számára az érdeklődésüknek és képességeiknek megfelelő tartalmas programok szervezése; a tanév során kialakított szokások, autizmusspecifikus módszerek továbbvitele a szünidőben; a tanuló által használt vizuális eszközök használata önkiszolgáló és más tevékenységekben. Másrészről cél az ügyeletet ellátó kollégák megsegítése, hogy kompetensebbek legyenek az autizmussal élő tanulók ellátásában.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

Első lépésként a gyógypedagógiai asszisztensekkel közösen összegyűjtöttük azokat a területeket, amelyekről információval kell rendelkezniük az ügyeletbe beosztott munkatársaknak. Összeállítottunk egy kérdéssort, amely alapján a pedagógusok egy „Bemutatkozó lapot" készítettek azokról a tanulókról, akik részt vesznek az ügyeletben, és ebben minden fontos információ szerepel a gyermekről. *(1. sz. melléklet)* Ezen kívül elkészítettünk egy rövid, könnyen érthető, de tartalmas, autizmusról szóló prezentációt, amely az ügyeletet ellátó kollégák számára az alapvető információkat tartalmazta.

A szünidőre való felkészülés következő lépése volt az igények felmérése. A szülők áprilisban megkapták a nyári szünet idejére vonatkozó ügyeleti időpontokat. Írásban jelezték, hogy mikor, mennyi időre kérnek ügyeletet gyermeküknek. A felmért ügyeleti igény alapján az iskolai ügyeletért felelős vezető összeállította a szünidőre szóló beosztást. A beosztás tervezésénél fontos szempont

volt, hogy minden ügyeleti napon legyen legalább egy tapasztalt, a speciális autista csoport életét jól ismerő kolléga.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

A szünet nagyobb részében 3-6 autizmussal élő tanuló részvételével kellett számolni, így az ügyeletet az autista csoport telephelyén szervezhettük meg, külön a többi gyermekcsoporttól. A nyitva tartást igyekeztünk a szülők elfoglaltságához igazítani, erről megkérdeztük őket.

A munkatársak beosztásánál az iskolavezetés figyelt rá, hogy olyan dolgozók kerüljenek a csoportba, akik már ismerték a tanulókat és olyan felnőtt létszámot biztosítottak, amellyel külső programokat is lehetett tervezni. A helyiségek használatát is megbeszéltük: hol lesz az étkezés, a mosdóhasználat, a strukturálatlan szabadidő eltöltése, a szervezett foglalkozás, a feladatvégzés helye. Az ügyeletet ellátó kollégák részére a tanév végén szerveztünk egy tájékoztató megbeszélést.

Az összeállított kérdéssor alapján a pedagógusok elkészítették a bemutatkozó lapot a csoportjukba járó gyermekekről. Kiemelt hangsúlyt kapott az ajánlott napirend, amelyben több szervezett foglalkozás is szerepelt a nap során: pl. kézimunka, házimunka, önálló kódos munka. A leírás tartalmazta, hogy a tanulóval hogyan kommunikáljanak, mit ért meg, mivel segíthetik, nyugtathatják meg; hogyan jelzi szükségleteit, kívánságait, érzéseit, stb. Akinél szükséges volt, a könnyebb érthetőségért megadták „szótár" jelleggel azokat a szavakat, szótöredékeket, amelyeket a gyermek, fiatal gyakran használ. Az érdeklődési körök, a kedvelt tevékenységek leírása a programszervezést is segítette, és a motivációt is biztosította.

A pedagógusok olyan személyre szabott feladatokat, játékokat, eszközöket gyűjtöttek össze, amellyel a gyermek önállóan, vagy felnőttel együtt tud tevé-kenykedni. A viselkedésre vonatkozó részbe bekerült, hogy milyen ingerek, helyzetek válthatnak ki problémás viselkedéseket a tanulónál, milyen jelei vannak, ha kezd feszültté válni és ezekre hogyan reagáljanak a kollégák. A külső programok, séták, kirándulások szervezéséhez fontos volt az utcai közlekedésre, veszélyes viselkedésre vonatkozó információk megosztása.

A szünetekben gyakran előfordult, hogy azokban a tevékenységekben, amelyekben a gyermek már önállóan, vizuális segítséggel vagy minimális fizikai segítséggel tudott működni, a felnőttek ki-szolgálták vagy nem a megfelelő szintű segítséget adták. Ezért a bemutatkozó anyagban szerepel az is, hogy a gyermektől mi várható el, mikor és milyen segítséget adjanak neki. A pedagógusok feltüntették, hogy a tanuló milyen gyógyszert szed, mire allergiás, ha diétázik, milyen ételeket nem ehet, van-e egyéb egészségügyi problémája. A dokumentum végén a szülők neve és elérhetősége található.

A nyári szünet megbeszélésén tájékoztattuk a kollégákat a tanulókról készült bemutatkozó anyagról. Elmondtuk, hogy miért készült, miért tartjuk fontosnak, hogy elolvassák, és a szünetben hol találják meg. Felhívtuk figyelmüket, hogy a napi programokban a gyerekeknek legyenek feladataik, használják a napirendet, folyamatábrákat, vizuális eszközöket.

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

A szünidő végén az ügyeletről a szülők és a kollégák egyöntetűen jó tapasztalatokról számoltak be. A szülők véleményét a „Kérdőív a szünetről" című kérdőív válaszai alapján, és a napi kapcsolatból származó visszajelzésekből tudtuk értékelni *(2. sz. melléklet)*. Már a napi kapcsolat során is nagyon pozitívan ítélték meg gyermekük viselkedését: észrevehető volt számukra a korábbi szünetekben tapasztaltakkal ellentétben a kiegyensúlyozottság, a gyerekek nyugodtsága. Ez a megszokott és alapvető struktúra biztosításának volt köszönhető. A délelőtti változatos programok, a sok kirándulás, utazás a mozgásra nehezen rávehető gyermekeket is motiválta és elfáradva értek vissza az iskolába. A vizuális támogató eszközöknek a használata is segítette a tanulók biztonságérzetét, megelőzte a viselkedésproblémákat.

Az ügyeletet ellátó kollégák elmondása szerint kompetenciaérzésüket növelte az autizmus ismereteket nyújtó tájékoztató és a „Bemutatkozó lap"-ban leírt sok információ és jó tanács. Így minden tanulót valóban az egyéni szükségleteiknek megfelelően tudtak kezelni. Tudatosabban és bátrabban mertek tervezni, nem csak belső, hanem külső programokat is.

MELLÉKLET

1. SZ. MELLÉKLET

Bemutatkozó lap – kérdéssor

Név

Általános tudnivalók: gyerek napirendje, napirendi kártyák használata, színkódja, szokásai, érkezés, távozás

Beszédértés, használat, hogy kommunikáljunk vele, mi várható el tőle, szükségleteit hogyan jelzi?

Érdeklődés: tevékenység, témák, tárgyak

Mitől fél, mi zavarja, miből látszik, ha kezd frusztrált lenni?

Viselkedés problémák, megelőzés, kezelés, megnyugtatás (körülmények, mondatok, tevékenységek)

Milyen programokba vonható be?

Milyen tevékenységekbe vonjuk be (feladatok)? Napirend

Hogyan adjunk segítséget neki?

Mivel motiváljuk?

Mivel, mikor jutalmazzuk?

Étkezés – mit, mennyit, milyen körülmények között (kér, önállóan vesz stb.), hogyan (meg kell-e kóstolni), allergia, más, amire figyelni kell?

Öltözés: önállóság szintje, segítségadás, ruháinak helye

WC használat: jelzés, önállóság, segítségadás

Tisztálkodás

Udvaron mivel játszik, mire kell figyelni?

Séta: hogyan, hova, mire figyeljünk?

Gyógyszer, allergia, fájdalomcsillapítás

Szülők elérhetősége

2. SZ. MELLÉKLET

Elégedettségi Kérdőív

1. Alkalmazkodott-e a nyári napközi nyitva tartása az elfoglaltságaihoz? Kérem, húzza alá a megfelelőt!

IGEN NEM RÉSZBEN

Ha van megjegyzése, kérem, írja le:

.....
.....
.....

2. A kollégák rendszeres programot szerveztek a gyerekeknek. Megfelelőnek tartja a gyermekek programjait a nyárra? Kérem, húzza alá a megfelelőt!

IGEN NEM RÉSZBEN

Ha van megjegyzése, kérem, írja le:

.....
.....
.....

3. A kollégákat a gyermekekről összeállított bemutatkozó lappal segítettük az idén. Hatékonyabban tudták kezelni az információk birtokában a kollégák a felmerülő problémákat? Kérem, húzza alá a megfelelőt!

IGEN NEM RÉSZBEN

Ha van megjegyzése, kérem, írja le:

.....
.....
.....

4. Mennyire elégedett a gyermekek nyári ellátásával? Kérem, karikázza be az elégedettségének megfelelő számot a skálán! Az 1-es az elégedetlenségét, a 6-os a teljes elégedettségét fejezi ki.

Nem vagyok elégedett Teljesen elégedett vagyok

1 2 3 4 5 6

Ha van megjegyzése, kérem, írja le:

.....
.....
.....

Köszönjük véleményét!

10

AZ ÁTVEZETÉS ÉS UTÁNKÖVETÉS GYAKORLATA

INTÉZMÉNY

Közgazdasági Politechnikum Alternatív Gimnázium és Szakközépiskola

A Közgazdasági Politechnikum Alternatív Gimnázium és Szakközépiskola Budapest szívében található, a IX. kerületben. 1991 óta működik alapítványi formában, kezdetben négy évfolyamos képzéssel. 1999 óta a hetedikes diákok hat osztályos gimnáziumi tanulmányaikat kezdték meg, a 2004-2005-ös tanévtől indult a kilencedik évfolyamon a nyelvi év. Így a korábbi hat évfolyamos képzés hét évre, míg a négy osztályos képzés 5 évre tolódott. Az esélyegyenlőség elve, már a kezdetektől fogva jelen volt az iskola pedagógiai programjában.

KÉSZÍTŐ

Szabó Tünde

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐ

Farkas Gyöngyi Karolina

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

Iskolánk Alapító Okiratába 2008-tól került be a sajátos nevelési igényű tanulók integrációja. 2013. szeptember 1-jén a módosított Alapító Okiratban az autizmus spektrum zavar megnevezés szerepel, a korábbi autisztikus megjelöléssel szemben. Az első, autizmussal diagnosztizált tanuló a 2009-2010-es tanévben nyert felvételt az öt évfolyamos képzésre. Ebben az időben iskolánkban nem volt autizmus specifikus fejlesztés, s a pedagógusoknak sem igen volt ismeretük az autizmus témakörében.

Változást jelentett a 2012-2013-as tanév, amikor az FSZK Közhasznú Nonprofit Kft. által kiírt az „Autizmus-specifikus nevelés és oktatás támogatása a közoktatási intézményekben II." elnevezésű pályázatban való részvételünk. Ennek keretében autizmus szakértő segítségével az iskola többségi pedagógusai belső képzésen megismerkedtek az autizmus természetével, a típusos erősségekkel és nehézségekkel. A fejlesztési területek bemutatása nem csak elméletben, hanem a hozzánk járó tanulók fejlesztési terveinek megismerésén keresztül valósult meg. Ebben a projektben szakértőnk segítségével kidolgoztuk iskolánk autizmus stratégiáját. A stratégia tartalmazza mindazokat a területeket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a Politechnikumba járó, s a későbbiekben felvételt nyert autista tanulók valódi inkluzív nevelését megteremthessük. A munka ekkor kezdődött, s szerencsésnek mondhatjuk magunkat, mivel a Nyolc Pont Intézményfejlesztési alprojektbe is bekapcsolódhattunk. Igyekeztünk minden olyan feladatot és fejlesztést megvalósítani, amelyek csírájukban már megfogalmazódtak, de a megvalósításuk még nem kezdődött el.

CÉL

Egyik célunk az átvezetés és utánkövetés protokolljának kidolgozása volt. A protokollban megjelöltük a tervezett feladatok felelőseit, rögzítettük a feladatok időzítését. Olyan dokumentációs rendszert sikerült megterveznünk és a gyakorlatban kipróbálnunk, amely nagyban megkönnyíti az autista diák beilleszkedését új környezetébe. Ezzel párhuzamosan a fogadó pedagógusok is kellő időben o-lyan információkhoz juthatnak az érintett diákról, amellyel a speciális igényeit, a segítségadás mód-jait szakszerűbben megtervezhetik. A leendő fejlesztőnek is fontos segítség a korábbi fejlesztések tapasztalatainak megismerése. Mivel az átvezetés-utánkövetés rendszerében a korábbi iskola pedagógusai, a szülők, valamint a leendő iskola tanárai is részt vesznek, így biztosított az a többoldalú kommunikáció, amely elengedhetetlen feltétele a sikeres iskolaváltásnak és a gördülékenyebb beilleszkedésnek.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

Végiggondoltuk, hogy milyen módon lehet sikeres egy tanuló gimnáziumi integrációja. Kik legyenek a szereplői az átvezetésnek a szülőkön és az érintett tanulón kívül? Milyen szempontok érvényesülését tartjuk fontosnak a sikeres átvezetésben? Mikor kezdődjön, mi legyen a kezdő és végpont? Mennyi idő szükséges az utánkövetésre? Kik legyenek a szereplői? A korábbi tapasztalatokat a sajátos nevelési igényű tanulók átvezetésének gyakorlatából fontosnak tartottuk megőrizni, ugyan-

akkor hiányzott az átvezetési gyakorlatból az autizmus specifikus megközelítés. Nem csak a tanuló átvezetését kell megterveznünk, hanem a leendő gimnáziumi osztálytársak, szülők, leendő szaktanárok átvezetését is meg kell terveznünk ahhoz, hogy az autizmussal érkező diák beilleszkedése sikeres lehessen.

Az átvezetés főbb lépései

- Kapcsolatfelvétel szülővel, első találkozás a diákkal.
- Felvételi eljárás és annak előkészítése. A felvételi eljárásban a segítő szakember részvétele.
- Kapcsolatfelvétel a korábbi fejlesztővel, pszichológussal, osztályfőnökkel.
- Közös megbeszélés a leendő osztályfőnökökkel és a szülőkkel.
- A szülők és a diák gólyatábori felkészítése. Az iskola bemutatása videóval. Gólyatáborban a segítő aktív részvétele.
- Kortársak érzékenyítése.
- Az első szülőértekezleten a szülők tájékoztatása az autista diákról a szülők bevonásával.
- Szülői beszélgetések az osztályfőnökökkel.
- Szülői megbeszélés a gyógypedagógussal, Quill-kérdőív[2] megbeszélése, kitöltése.
- Első szülőklubon az új szülők bemutatkozása.
- Év eleji osztálykonferencián a pedagógusok tájékoztatása.
- Munkatársak tájékoztatása, a „Mit kell tudni rólam" (autista diák bemutatkozása) elkészítése és megosztása.
- A fejlesztési terv megbeszélése szülővel, diákkal.
- Megállapodás elkészítése a szülőkkel.

Az utánkövetés főbb lépései

- Szülő-diák konzultáció osztályfőnökök bevonásával három hónap elteltével.
- A tanuló megfigyelése tanórákon és tanórán kívül.
- Konzultáció a tanulóval az első három hónap tapasztalatairól.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

Átvezetési terv feladatai, résztvevői, időzítés

A tervnek a következő adatokat kell tartalmaznia: tanuló neve, anyja neve, diagnózis és BNO kód, helyszín, átvezetési időszak, átvezetésben résztvevők neve.

A beiskolázást megelőző tanév november végén a nyílt napon megkezdődik a kapcsolatfelvétel a mentál-team (gyógypedagógus, iskolapszichológus szociálpedagógus) az autista diák és a szülők között. A hozzánk jelentkező tanulóval és szüleivel történő beszélgetésben mindkét fél tájékozódhat az iskolában folyó munkáról, megismerkednek az iskola épületével. A mentál-teamnek pedig módja nyílik az autista diák dokumentációjának megismerésére, a szülői beszélgetésből pedig megismerhetik a szülői elvárásokat, a tanuló erősségeit, nehézségeit.

[2] Kathleen Ann Quill: Teed - Nézd – Hallgasd – Mondd! Szociális és kommunikációs intervenció autizmussal élő gyermekek számára. Kapocs, Budapest, 2009

A felvételi eljárást megelőzően decemberig a gyógypedagógus online és személyes kapcsolattartással segíti a szülőket. Minden olyan kérdést igyekszünk körüljárni, amellyel a szülők és a diák iskolaválasztását segíthetjük.

Január hónapban a gyógypedagógus megismerteti a felvételi eljárás pontos menetével, szereplőivel, helységeivel az autista diákot és szüleit. A felvételi helységét, a résztvevők fényképét, az időbeosztást, valamint a szóbeli ismerkedős játékok feladatait (instrukciókat, sorrendet) megküldjük a családnak. A cél a váratlan helyzetekre való felkészülés, az idegen környezet okozta szorongások megelőzése.

- A februári írásbeli felvételin, valamint a játékos ismerkedési délutánon a gyógypedagógus segítőként részt vesz, segítve a diákot.
- Sikeres felvételi után, májusban az előző iskola fejlesztőjével, pszichológusával, osztályfőnökével történő megbeszélés. Célja az információszerzés, a korábbi tapasztalatok megbeszélése. A téma felelőse a gyógypedagógus és az iskolapszichológus.
- Május végén, június elején a szülőkkel, osztályfőnökökkel, iskolapszichológussal, fejlesztővel történő beszélgetésen a következő kérdések megbeszélése történik.
- Tanuló önállósága
- Verbális készségei
- Szabadidős tevékenységek
- Mi az, ami szorongást, bizonytalanságot okoz?
- Mi az, ami megnyugtatja?
- Milyen kedvelt tevékenységei vannak?
- Használ e vizuális segítséget? Ha igen, mire, milyet?
- Van-e napirendje? Iskolai, otthoni?
- Milyen jutalmazási, motivációs dolgokat használnak?
- Miben kérnek külön segítséget, odafigyelést?
- A diagnózissal tisztában van-e a tanuló? Elfogadta-e a diagnózist? Publikus-e?
- Az autizmus-specifikus fejlesztés eddigi feladatai (a korábbi fejlesztővel történő megbeszélés alapján)
- Mennyire, hogyan tud párban, csoportban dolgozni? Kér-e segítséget, ha elakad?
- Használja-e a számítógépet? Ha igen, milyen tevékenységekre? Van-e okostelefonja?
- Miben ügyes, milyen speciális képességei vannak?

A találkozó célja a felvételt nyert autista diák árnyaltabb megismerése, részben az előző iskola szakembereitől nyert információk segítségével, részben a szülőkkel történő nyílt, őszinte kommunikációval. Az iskola épületeiben történő tájékozódást, eligazodást segítő iskola-bemutató filmet[3] augusztus elején a fejlesztő elküldi az autista diáknak. A filmben az iskolát autista szemüvegen keresztül mutatjuk be. A különböző helységek funkciójának bemutatásán túl az olyan nehézségekre is felhívva a figyelmet, mint a furcsa szagok, nagyobb tömeg és zaj. A filmben megjelenítettük azokat a viselkedési és kommunikációs szabályokat is, amelyeket be kell tartani. A film elkészítésével és megosztásával szeretnénk megkönnyíteni a nagy épületben történő eligazodást, ezzel is csökkenteni szeretnénk a tájékozódási nehézségekből adódó szorongást. Augusztus közepén az osztályfőnök és a fejlesztő közösen készíti és küldi el azt a tájékoztató levelet a családnak, amely a gólyatáborról nyújt ismereteket. Az általános tájékoztatáson túlmenően a levél tartalmazza a gólyatábori helyszín

[3] A film megtekinthető itt: https://youtu.be/M6U7_KFl35Y

képeit, az utazás körülményeit (képekkel), a napirendet. A tájékoztatással megkönnyítjük az otthoni felkészülést a változásra. A gólyatáborban az autista diákot az osztályfőnökök mellett a mentál-team tagjai is segítik. Szeptember első napjaiban a bejövő osztályokban a kortársak érzékenyítése történik, melynek felelősei a mentál-team tagjai. Az érzékenyítő foglalkozás beszélgetéssel, saját élményű játékokkal, valamint az autizmusról történő információ átadással történik. Amennyiben az autista diák felvállalja autizmusát, szülei és ő is vállalja az osztályban történő közös beszélgetést, akkor az érzékenyítő foglalkozáson az érintett diák is részt vesz a beszélgetésekben, az osztálytársak kérdéseire válaszol. Természetesen ebben az esetben az autista diákot is fel kell készíteni a közös beszélgetésre, a várható kérdésekre.

A pedagógusközösséget a szeptember elején tartandó pedagógiai műhely megbeszélésén a fejlesztő és az osztályfőnökök tájékoztatják az autista tanuló speciális igényeiről. A szeptember közepén tartandó szülői értekezleten az érintett szülővel egyeztetve a szülők tájékoztatása a csoportba járó autista fiatalról. Nagyfokú érzékenységgel és megértéssel kell megbeszélni ezt az alkalmat az érintett szülővel, hiszen egy új szülőközösségben nem könnyű gyermekük nehézségeiről beszélni. Fontos a gyógypedagógus-fejlesztő közreműködése az egyeztetésben, aki segítséget ad abban, hogy a bemutatkozó beszélgetés ne csupán a nehézségekre koncentrálódjon, hanem mindazok a pozitív tulajdonságok és erősségek is elhangozzanak, amelyek az autista tanulót jellemzik. Természetesen, ha a szülő nem szeretné ezt az információt szülőtársaival megosztani, akkor a szülő döntését tiszteletben kell tartani. Szeptember közepétől kezdődően az első hetek tapasztalatainak megbeszélése az osztályfőnökökkel, szülőkkel és a fejlesztővel. A megbeszélésen fontos a nyílt, őszinte kommunikáció minden érintett féltől, hiszen a legkörültekintőbb átvezetés során is akadnak olyan aprónak tűnő dolgok, amelyek az autista tanulóban szorongást okozhatnak. Fontos, hogy valódi partneri viszony alakuljon ki szülők és pedagógusok között. Szeptember közepén a szülők kitöltik a Quill-kérdőívet, melynek értelmezésében, megbeszélésében segít a fejlesztő. A kérdőív és a személyes interjú segítségével készül el a középtávú fejlesztési terv, amelyet a középiskolás diákkal is megbeszélünk és természetesen az ő egyetértésével véglegesítünk. Ezt követi a fejlesztésre vonatkozó írásos megállapodás a szülőkkel. Szeptember végén, az első szülőklubon történik az új diákok szüleinek bemutatkozása, és az éves terv megbeszélése. A szülőklubot az iskola mentál-teamjének tagjai szervezik. A szülőklub célja az autizmussal élő tanulók szülei számára olyan fórumot biztosítani, ahol problémáikat, sikereiket megoszthatják egymással és a segítő szakemberekkel. További cél a szakmai segítségadás olyan kérdésekben, amely az autizmusban érintett családoknak nehézséget jelent. Október közepén, az osztálykonferencián az osztályban tanító pedagógusok esetmegbeszélésén az eltelt időszakban tapasztaltak meg-beszélése történik, melynek moderátora a fejlesztő szakember. Ezen a megbeszélésen a pedagógusok kézhez kapják az autista diákról készült „Mit kell tudni rólam" írást, amelynek elkészítésében a szülők, a diák, valamint a fejlesztő vesz részt. Az írás tartalmazza azokat az információkat, amelyek a nehézségekre vonatkoznak, azok megelőzési és megnyugtatási módjait. A tanórai hospitálásokat és a szabadidőben történő megfigyeléseket a mentál-team tagjai szeptembertől decemberig folyamatosan végzik. A hospitálások és megfigyelések célja annak monitorozása, hogy a diák hogyan boldogul a közösségben. A tanórai hospitálások alkalmával az osztályban tanító pedagógussal mód nyílik a tapasztalatok megbeszélésére.

Utánkövetési terv feladatai, résztvevői, időzítés

December elején az autista diákkal, az osztályfőnökökkel és a fejlesztővel zajlik az eltelt időszak megbeszélése. A beszélgetésben arra vagyunk kíváncsiak, hogy hogyan sikerült az osztály illetve az iskolai közösségbe beilleszkedni. Melyek azok a tantárgyak, amelyeket különösen megkedvelt, melyek azok, amelyekben segítségre szorul. A problémás helyzetekben hogyan sikerült megoldást találnia. A pedagógusok is visszajelzést adnak a diáknak az eddigi tapasztalataikról. December folyamán a pedagógusközösség eddigi tapasztalatainak, továbbá a sikert és a nehézséget jelentő helyzetek megbeszélése történik, amely megbeszélésen a mentál-team tagjai is részt vesznek, s beszámolnak a hospitálások tapasztalatairól. Január elején a szülők, a diák, a fejlesztő és a pszichológus közös találkozón beszélik meg az eltelt négy hónap tapasztalatait. A felmerülő problémák orvoslására közösen keresnek megoldást.

Az átvezetés és utánkövetés megtervezésekor igyekeztünk minden olyan szereplőt bevonni, aki a sikeres együttneveléshez tapasztalatával, segítségével hozzájárulhat. Nem történt említés olyan külső szakemberekről, akik egy-egy tanuló sikeres középiskolai beilleszkedésében nagy segítséget jelenthetnek. Ilyen szakemberek lehetnek azok a pszichológusok, illetve gyógypedagógus kollegák, akik a diagnózis megállapításában, a kontrollvizsgálatokon részt vettek, akik nyomon követik az autista fiatal életét. Az ő bevonásuk, szakértelmük is nagy segítség.

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

A legfontosabbnak a team-munkában való gondolkodást, tervezést, cselekvést tartjuk. Minden érintett félnek, beleértve az érintett diák hozzátartozóit is, együttműködőnek kell lennie a sikeres átvezetés érdekében. A családok együttműködését segíti a fogadó iskola pedagógusaival folytatott nyílt kommunikáció, az őszinteség. Fontos, hogy a szülővel, s az érintett diákkal olyan kapcsolatot tudjunk kialakítani, ahol bátran beszélhetnek a fennálló nehézségekről. Fontos továbbá, hogy mindkét fél feltehesse kérdéseit, megfogalmazhassa kétségeit, abban a biztos tudatban, hogy a problémák orvoslására közösen kezdődik a helyes megoldási stratégia kialakítása.

Az adminisztratív teendők extra terhet rónak a pedagógusokra, így az átvezetési tervet *(2. sz. melléklet)* úgy készítettük el, hogy abban minden résztvevő jelölni tudja, hogy melyek azok a lépések, amelyek megvalósultak. A terveket elektronikus formában tároljuk, névre szólóan, az iskola belső hálózati rendszerében azért, hogy minden érintett pedagógus hozzáférjen.

Az eddigi tapasztalataink azt mutatják, hogy a többszörös megbeszélésre, egyeztetésre, a résztvevők közös gondolkodására szánt idő megtérül. A középiskolai életbe való beilleszkedés probléma mentesebbé válik, a pedagógusok és az autista diák szorongásai, félelmei lecsökkenthetőek egy jól megtervezett és kivitelezett átvezetés során.

MELLÉKLET

1. SZ. MELLÉKLET

Felhasznált irodalom

Kathleen Ann Quill: Teed - Nézd – Hallgasd – Mondd! Szociális és kommunikációs intervenció autizmussal élő gyermekek számára. Kapocs, Budapest, 2009.

2. SZ. MELLÉKLET

Egyéni átvezetési és utánkövetési terv általános iskolából középiskolásba

Tanuló neve:

Anyja neve, elérhetősége:

Apa neve, elérhetősége:

Születési hely, idő:

Diagnózis:

Előző iskola neve, elérhetősége:

Előző fejlesztő, pszichológus neve elérhetősége:

Feladatok	Feltételek	Felelősök	Határidő	Megvalósulás, megjegyzés

11

TECHNIKAI DOLGOZÓK AUTIZMUSSAL KAPCSOLATOS TUDÁSÁNAK FELMÉRÉSE, BŐVÍTÉSE

INTÉZMÉNY

Közgazdasági Politechnikum Alternatív Gimnázium és Szakközépiskola

A Közgazdasági Politechnikum Alternatív Gimnázium és Szakközépiskola Budapest szívében található, a IX. kerületben. 1991 óta működik alapítványi formában, kezdetben négy évfolyamos képzéssel. 1999 óta a hetedikes diákok hat osztályos gimnáziumi tanulmányaikat kezdték meg, a 2004-2005-ös tanévtől indult a kilencedik évfolyamon a nyelvi év. Így a korábbi hat évfolyamos képzés hét évre, míg a négy osztályos képzés 5 évre tolódott. Az esélyegyenlőség elve, már a kezdetektől fogva jelen volt az iskola pedagógiai programjában.

KÉSZÍTŐ

Fancsaliné Nagy Marianna

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐ

Farkas Gyöngyi Karolina

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

2008 óta fogadunk autista diákokat, akik ép intellektusúak és jól funkcionálók. Az iskola tizennyolc osztályából mindegyik befogadó, azonban az fontos szempont, hogy osztályonként csupán egy autista diák legyen és figyelembe kell vennünk, hogy a sajátos nevelési igényű tanulók száma ne haladja meg osztályonként a 10%-ot. Jelenleg az intézményben hat autista diákunk van.

Az iskola vezetése mindig fontosnak tartotta az SNI-s tanulók speciális fejlesztésén túlmenően a nevelőtestület gyógypedagógiai alapismereteinek a fejlesztését is, amit sikeresen meg is valósított.

Autizmus-specifikus ellátás a 2012-13-as tanévtől kezdődően van a Politechnikumban, melynek keretében kidolgozásra került iskolánk autizmus stratégiája, melyet a tantestület megismert és elfogadott. A stratégia elemei tartalmazzák az általános alapelveket és azt, hogy ennek teljesüléséért a Politechnikumban mit és hogyan teszünk. Ebben a stratégiában a technikai dolgozók nem szerepeltek, de ez most rájuk vonatkoztatva bővítésre, kiterjesztésre került.

CÉL

Célunk elsősorban az volt, hogy a technikai dolgozók betekintést nyerjenek az iskolába járó autista diákok szorongást okozó helyzeteibe, ezáltal a dolgozók elfogadóbbakká váljanak. Bár mindvégig az "érzékenyítés" kifejezést használtuk, a foglalkozás inkább az együttműködésről, a partneri viszony kialakításáról szólt, hogy azok a munkatársak is megfelelő alapismeretekkel rendelkezzenek, akiknek nincs pedagógiai képzettségük, viszont a diákok életében meghatározó szerepet tölthetnek be. Általános szükségletként megfogalmazható, hogy az iskola nem pedagógus munkatársainak is szükséges, hogy az autizmusról megfelelő tudásuk legyen. Azok a dolgozók, akik napi kapcsolatban lehetnek diákjainkkal, fontos, hogy tudják, értsék az esetenként furcsa viselkedést, tudják és ismerjék meg ezeknek a viselkedéseknek a hátterében lévő okokat, és az egyéni megsegítés módjait.

Célunk volt, hogy az intézmény különböző szintű autizmus-specifikus képzéseket biztosítson mindenkinek, aki az érintett gyermekkel és családjával kapcsolatba kerülhet, így a pedagógusokon kívül a segítő munkatársaknak és a kisegítő alkalmazottaknak is (pl.: irodai alkalmazottak, sofőrök, kísérők). Szeretnénk elérni, hogy az intézmény alkalmazottai a kapcsolati rendszereknek megfelelően ismerjék és értsék az autizmus természetét, valamint ellátási szintjüknek megfelelően képzettek legyenek. Az alkalmazottak autizmus-specifikus képzettsége az adott szolgáltatási területhez és a szolgáltatási folyamatban betöltött szerephez igazított. Célunk, hogy az intézmény alkalmazottai ismerjék és egységesen használják a vonatkozó terminológiát és eszköztárat.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

A tervezés során első lépésként tisztáznunk kellett, hogy kik azok a munkatársak, akik közvetlen kapcsolatba kerülnek az autista diákokkal. Meg kellett határoznunk azt a kört, akik terveink szerint részt vesznek majd az érzékenyítésen. Ehhez a megfigyelés módszerét alkalmaztuk. Lényegesnek

tartottuk az előzetes információszerzést, a nem pedagógus munkatársak attitűd- és tudásfelmérését, majd - a vizsgálat tükrében - a munkatársak érzékenyítését az autizmus irányában. Fontosnak tartottuk a mindenki számára hasznos tudás átadását, mellyel segítjük az autizmus természetének megértését és hozzájárulunk a sikeres kommunikációs stratégiák használatához, azonban mindezek mellett szem előtt kellett tartanunk a munkatársak személyiségi jogait, a véleménynyilvánítás szabadságát és már a tervezés során számításba kellett vennünk, hogy esetleges ellenállásba ütközhetünk.

Úgy gondoltuk, hogy egy ahhoz hasonló intézményben, mint a miénk, a megfigyelés olyan helyzetekben indokolt, ahol résztvevők lehetnek a recepció dolgozói, a titkársági dolgozók, a konyhai dolgozók, a gazdasági iroda alkalmazottjai, az informatikus(ok), a könyvtáros(ok), a gondnok, a takarító személyzet, a portás(ok), az asszisztens(ek) és a sofőr(ök).

A megfigyelést minden esetben indokoltnak tartottuk, hiszen ez segítséget jelenthetett abban, hogy azonosítsuk azokat a területeket, ahol az autista diákok kapcsolatba kerülnek a munkatársainkkal (a mi iskolánkban például nem volt indokolt sem a takarítók, sem a karbantartók bevonása, mert nem érintkeznek a hétköznapok során az autista diákokkal).

A választott módszerek sokfélék lehetnek az intézmény méretétől, az érintett kollégák, illetve az érzékenyítésben részt vevők létszámától függően. A személyes beszélgetés, az interjú közelebb hozza a problémát a dolgozókhoz, sokat számít, hogy meg vannak szólítva, hogy fontos az egyéni véleményük. Az interjúk eredményeinek elemzéséből derül ki számunkra, hogy van-e előzetes tudás, amire lehet építeni, illetve, melyek azok a területek, ahol a szakértő segítségére tudunk majd támaszkodni. Az általunk használt eszközöket, segédanyagokat az *1. sz. melléklet* tartalmazza.

Az előkészületek

Első lépésként a vezetőség támogatására és beleegyezésére volt szükség, mielőtt még bármilyen szervezési feladatba belekezdtünk volna. Lényeges volt a megfelelő időpont és időkeret megválasztása is – mind az interjú, mind pedig a foglalkozás esetében is. Mindkettőt igyekeztünk a munkaidőhöz igazítani, hogy ne járjon plusz teherrel a részvétel a munkatársak számára.

Fontos volt a megfelelő helyszín kiválasztása – arra törekedtünk, hogy lehetőleg a munkahelyen, vagy a munkahelyhez közel, mindenkinek elérhető távolságban legyenek a programok. A teremszoba kiválasztásánál lényeges szempont volt, hogy kellemes légkörű legyen, ahol az interjú alkalmával nyugodtan lehet beszélgetni, az előadás esetében pedig a létszámnak és a technikai igényeknek is megfelelő (pl.: laptop, projektor, internet kapcsolat).

Lényegesnek tartottuk a meghívást: fontosnak gondoltuk, hogy a kollégáink érezzék, mennyire számít az ő véleményük, hogy nem csupán egy formaságnak tekintjük a magunk elé célként kitűzött feladatot. Az interjúkat is hosszas egyeztetés és személyes felkeresés előzte meg, majd amikor a feltett kérdések alapján egyértelművé vált, hogy lenne igény egy autizmusról szóló bővebb (1,5 órás) tájékoztatásra, akkor ismét mindenkit személyesen felkerestünk és meghívtunk egy kötetlen beszélgetésre, ahol megismerhetik az autizmus jellemzőit és válaszokat kaphatnak a bennük felmerült kérdésekre.

Fontos elemként volt jelen az emlékeztető: a technikai dolgozók autizmussal kapcsolatos ismereteinek bővítését megelőzően egy emlékeztető email-t küldtünk a résztvevőknek, ami tartalmazta a

pontokba szedett információkat. Nagyon lényegesnek tartottuk a visszacsatolást: fontos volt kiderítenünk, hogy a megszerzett tudást tudják-e használni a munkatársak. Ennek feltérképezésére egy kérdőívet állítottunk össze, ami nem csupán a képzés hasznosságát, de a gyakorlati hasznát is ellenőrzi. A kérdőív felvételére három hónap múlva került sor.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

A folyamat során alkalmazott módszerek

Megfigyelés

Azoknak a helyzeteknek a megfigyelése, ahol az intézmény nem pedagógus dolgozói találkozhatnak az autista diákkal. A problémás helyzetek listájának kialakítása.

Interjú

Közvetlen célja az attitűd vizsgálata, a problémák azonosítása, és az előzetes tudás felmérése, személyes beszélgetéssel.

Segítő kérdések:

- Írjon le olyan helyzetet, amelyben X furcsa viselkedését nem értette!
- Mit gondol, mi lehetett az oka a furcsa viselkedésnek?
- Mi történt? Hogyan rendeződött?
- Mondja el, mit tud az autizmusról?
- Találkozott-e az iskolán kívül autista emberekkel? Milyen tapasztalata volt?
- Részt venne-e egy tájékoztató beszélgetésen, amelyik az autizmus megismerését szolgálja?
- Mennyi időt szánna rá?

Az interjú elemzésének szempontjai:

- Helyzetek-furcsaságok kategorizálása
- Oki megközelítések csoportosítása
- Megoldási módok csoportosítása
- „Autizmus-tudás”: ki mit tud, mi a közös (halmazszerűen ábrázolva)
- Előzetes tapasztalatok: előítéletek, sztereotípiák, média stb.

A beavatkozás

A dolgozók érzékenyítése, az ismeretek átadása az autizmus köréből, szakértő bevonásával. A cél az autizmussal kapcsolatos ismeretek bővítése, érzékenyítés a munkatársak körében, az iskolába járó autista diákok szorongást okozó helyzeteinek megismerése, cselekvési terv megbeszélése. Reflexiók az interjúval, az érzékenyítő foglalkozással kapcsolatban, filmrészletek az autizmus természetéről, előadás, megfigyelés.

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

Minden munkatárssal, aki részt vett az autizmusról szóló tudásbővítő foglalkozáson, három hónap elteltével személyes beszélgetést folytattunk, valamint megkértük őket egy kérdőív kitöltésére *(2. sz. melléklet)*, amiben az elmúlt időszak történései mellett kis betekintést nyertünk abba is, hogy az általunk összeállított segédanyagokat mennyire nézték át, mi ragadta meg a figyelmüket.

Örömmel tapasztaltuk, hogy a többség szívesen tanulna még többet az autizmusról és az információ, amit kaptak, segítségükre van munkájuk során. Tapasztalataink azt mutatták, hogy a technikai dolgozók hálásak azért, mert bevontuk őket, és nem csak az információkra van nagy szükségük, hanem az időnkénti megerősítésre is.

Az érzékenyítő foglalkozást megtámogattuk egy olyan dokumentummal *(a technikai dolgozókra vonatkozó részét lásd a 3. mellékletben)*, ami szerves részét képezi az iskola autizmus stratégiájának, és segítséget tud nyújtani majd a jövőbeni dolgozóknak is. Emel-lett a jelenlegi autista diákjainkról készítettünk egy olyan praktikus segédletet, ami megkönnyíti a dolgozók számára a kommunikációt, illetve segítheti őket abban, hogy a diákjainknál előforduló kritikus helyzeteket hatékonyabban tudják kezelni, illetve meg tudják előzni. A segédlet neve: Mit kell tudni rólam? A diákok az iskola gyógypedagógusának a segítségével egyes szám első személyben fogalmazták meg a nehézségeiket, az erősségeiket, valamint hogy mik azok a dolgok, amiket fontosnak tartanak magukkal kapcsolatban és szeretnének megosztani a felnőttel. Ezután a szülőkkel konzultálva alakítottuk készült el a végleges forma. A fényképpel ellátott lényeges információkat tartalmazó leírás a diákok és a szülők beleegyezése után elektronikus formában jutott el a nem pedagógus és a pedagógusok munkatársakhoz egyaránt.

MELLÉKLET

1. SZ. MELLÉKLET

Érzékenyítő foglalkozás

Tevékenység	Eszköz	Folyamat
Bemutatkozás Bevezetés		Ki hallott már az autizmusról? Mit tudtok róla? Találkoztatok/ismertek autizmussal élő gyereket/felnőttet? Mit gondoltok róla
Egyéni munka	Papír, toll	Írjátok le a kiosztott papírra, hogy milyen nehézségek lehetnek, vagy milyen nehézségekkel találkoztatok már az autizmus kapcsán! Általában hogyan viselkedünk, ha valamit nem ismerünk, vagy nem tudunk mit kezdeni vele?
Prezentáció	PPT, Youtube	Mi az autizmus? Ismertető anyag: erősségek, gyengeségek, nehézségek bemutatása. https://youtu.be/KmDGvquzn2k https://youtu.be/D9KgksDFXVU https://youtu.be/ycCN3qTYVyo https://youtu.be/Nskmiv_MNHI https://youtu.be/w1jHJ3zDESc
Játék	Papír, toll	Mindenki írja le a reggeli rutinját egy lapra! Mindenki adja át a tőle jobbra ülőnek! Mit gondoltok, hogy éreznétek magatokat, ha holnaptól ebben a sorrendben kellene végezni a reggeli rutint? Van, akit zavarna? Miért?
Játék	Papír, ceruza	Válasszatok egyet a közmondásokból csapatonként, és próbáljátok lerajzolni a valódi jelentését. A másik csoport majd kitalálja.
Szociális történet írása	Papír, toll	Az autizmussal élőknek gyakran nehézséget jelentenek a váratlan dolgok. Sokszor azzal is tudunk segíteni, ha előre elmondjuk/leírjuk számukra, hogy mi várható, mi fog történni. A „szociális történet" információkat ad arról, ami várhatóan történni fog, és hogyan kell viselkedni közben. Ez lehet egy lista, egy klasszikus történet, vagy akár képek sorozata is. „Írj egy szociális történetet egy barátodnak, aki most megy először moziba. Ne feledjétek, ő sok dologra érzékeny, így minél több információt adtok neki, annál jobb! Az is segít, ha leírjátok, hogyan kell viselkedni."
Filmek	Filmek	Snowcake: 17.25-19-45 55.20-55.47 Esőember: 29.30-30.00 37.30-42.03 1.00.18-1.01.39 1.33.00-1.33.20

Szólások:

Szöget üt a fejében
Szétrobban a feje
Leesik az álla
Rémeket lát
Fát lehet vágni a hátán
Kiesik a szeme
stb.

2. SZ. MELLÉKLET

Munkatársi kérdőív

Kedves Munkatársunk!

Néhány rövid kérdést szeretnénk feltenni annak érdekében, hogy az elmúlt hónapok tapasztalatai alapján megtudjuk, segítségedre volt-e az autizmussal kapcsolatos foglalkozás, amiben szeptemberben részt vettél.

Segítségedet köszönjük!

1. Találkoztál-e azóta autizmussal élő diákjaink esetében „furcsa" viselkedéssel? Mi történt?
.....
.....

2. Ha tudod, írd le, hogy mi volt a kiváltó oka?
.....
.....

3. Hogyan rendeződött?
.....
.....

4. Kérlek, a megfelelő négyzetet jelöld X-szel!

	Teljes mértékben	**Inkább igen**	**Kevésbé**	**Egyáltalán nem**
Segítségedre van-e az iskolai munkád során a megszerzett autizmus ismeret?				
Segítségedre van-e a hétköznapokban a megszerzett autizmus ismeret?				
Mennyiben segíti a munkádat az autizmus útlevél?				
Mennyire tartod hasznosnak a Stratégiát?				
Részt vennél-e további beszélgetéseken, foglalkozásokon?				

5. Kérlek, válaszd ki a szerinted leginkább megfelelő segítséget a következő állítások közül:

XY zaklatottan járkál. Hogyan tudnál neki segíteni?

a.) megölelem, simogatom

b.) hosszan, alaposan megmagyarázom neki a történteket

c.) rövid, egyszerű mondatokban kommunikálok, kerülöm a felesleges gesztikulációt

XZ elesik az udvaron és felhorzsolja a tenyerét. Mit tennél?

a.) azonnal orvost hívok, mert csak az nyugtatja meg

b.) megmondom neki, körülbelül mikor múlik el a fájdalom, és addig is hogyan lehet enyhíteni (pl.: borogatás, vagy a nála levő Lidocain spray)

c.) sokat beszélek hozzá, hogy eltereljem a figyelmét

ZQ becsengetés után tanácstalanul áll a folyósón. Mit tennél?

a.) nem kell vele foglalkozni, meg tudja oldani ezt a típusú problémát

b.) elküldöm, hogy ne ácsorogjon, keresse meg az osztályát

c.) megkérdezem, hogy mi történt, tudok-e segíteni

QW ronggyal feltörölte a kiborult szörpöt a padról. Már a sokadik zsebkendővel törölgeti a kezét, nem kezdi el a munkát. Mit tennél?

a.) szólok neki, hogy menjen ki kezet mosni

b.) szólok neki, hogy fejezze be, s kezdje el a munkát

c.) megkérdezem, hogy mit csinál ilyen sokáig

6. Ha bármilyen kérésed, kérdésed, észrevételed, javaslatod van, akkor kérlek, oszd meg velünk!

.....
.....
.....

Köszönjük!

3. SZ. MELLÉKLET

POLI AUTIZMUS STRATÉGIA NEM PEDAGÓGUS MUNKATÁRSAKNAK 2014

AZ AUTIZMUS SPEKTRUM ZAVAR A KÖLCSÖNÖS SZOCIÁLIS, KOMMUNIKÁCIÓS KÉPESSÉGEK ÉS VISELKEDÉSSZERVEZÉS NEHÉZSÉGEIVEL JÁR, MELY A JELLEGZETES VISELKEDÉSI TÜNETEKBEN NYILVÁNUL MEG.

A TANULÓK SZÜKSÉGLETEIT TÍPUSOS ERŐSSÉGEIK ÉS NEHÉZSÉGEIK HATÁROZZÁK MEG

EZÉRT: A HOZZÁNK BEKERÜLŐ TANULÓ KÉPESSÉGPROFILJÁT, ERŐSSÉGEIT ÉS NEHÉZSÉGEIT, ÉS AZOKAT AZ AUTIZMUSBÓL FAKADÓ SZOCIÁLIS-KOMMUNIKÁCIÓS NEHÉZSÉGEKET MEG KELL ISMERNÜNK, AMELYEKRE FIGYELEMMEL KELL LENNÜNK. ERRE SZOLGÁL AZ ÉVENKÉNT A MUNKATÁRSAKHOZ ELJUTTATOTT „MIT KELL TUDNI RÓLAM" KIADVÁNY, MELY AZ AUTIZMUSSAL ÉLŐ TANULÓK BEMUTATKOZÁSÁT TARTALMAZZA. A BEMUTATKOZÁSOK BIZALMASAN KEZELENDŐK

EZEK A FŐBB NEHÉZSÉGEK AZ AUTIZMUSSAL ÉLŐ TANULÓINK SZÁMÁRA:

- ELIGAZODÁS AZ ÉPÜLETBEN
- SEGÍTSÉG KÉRÉS, TÚL HOSSZÚ, BONYOLULT, SZÓBELI INFORMÁCIÓK MEGÉRTÉSE
- VÁLTOZÁSOK RUGALMAS KEZELÉSE (KÉSÉS, TEREMCSERE, HIÁNYZÓ TANÁR, KEVÉS IDŐ AZ EBÉDNÉL, HOSSZÚ SOR A BÜFÉBEN, VÁRATLAN HELYZETEK ISKOLÁBA JÖVET: KIMARADÓ KÖZLEKEDÉSI ESZKÖZ, SZTRÁJK, TÜNTETÉS)
- KORTÁRSAKKAL VALÓ EGYÜTTMŰKÖDÉS
- TÚL SOK SZENZOROS INGER: ZAJOK, SZAGOK, TÖMEG, ÉRINTÉSEK

A KÜLÖNBÖZŐ TANULÓK KÜLÖNBÖZŐ NEHÉZSÉGGEL KÜZDENEK, EZÉRT FONTOS, HOGY MINDEN TANULÓNK EGYEDI NEHÉZSÉGEIT MEGISMERJÜK, S ASZERINT ORVOSOLJUK PROBLÉMÁIKAT

HOGYAN SEGÍTSÜNK?

- Kerüljük az érintést és a hosszú magyarázatokat. Zaklatott állapotban rövid, határozott módon nyugtassuk a tanulót, a sajnálkozó hanglejtés nem segít.
- Javasoljunk egy nyugalmas helyet, ahova megnyugodni elmehet. „Nyugiszoba" (B13, udvar, WC)
- Ha tevőlegesen tudunk segíteni, akkor tegyük meg, de ekkor is kerüljük a hosszú, bonyolult magyarázatokat.
- Ha extra szorongás miatt dühkitörése van a diáknak, akkor igyekezzünk segítőt hívni: gyógypedagógus, osztályfőnök, szociálpedagógus, pszichológus. Ne hagyjuk, hogy nevetség tárgya legyen a kortárs közösségben.

12

AUTIZMUS-SPECIFIKUS TÁMOGATOTT FOGLALKOZTATÁS KERETÉBEN MEGVALÓSULÓ CSOPORTOS FELKÉSZÍTÉS A NYÍLT MUNKAERŐ-PIACON VALÓ MUNKAVÁLLALÁSRA

INTÉZMÉNY

Salva Vita Alapítvány

2011-ben Alapítványunk az FSZK Közhasznú Nonprofit Kft.-vel és az Autizmus Alapítvánnyal közösen dolgozta ki az Autizmus-Specifikus Támogatott Foglalkoztatás (ATF) módszertanát,[4] mely a Támogatott Foglalkoztatás munkaerő-piaci szolgáltatás, valamint az autizmussal kapcsolatos tudás tartalmi elemeit és tapasztalatait hangolja össze az autizmussal élő személyek sikeres, nyílt munkaerő-piaci elhelyezkedésének támogatása céljából. AZ ATF módszertannak köszönhetően 2011 óta több tucat autizmussal élő ember állt munkába többek között a Salva Vita Alapítvány segítségével. Ezek az emberek átlagos munkahelyeken, átlagos munkavállalóként, önállóan dolgoznak, hasznos munkát végeznek.

KÉSZÍTŐK

Mádi-Szabó Eszter, Kissné Miklós Kata

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐ

Szaffner Éva

[4] Jásper Éva – Kanizsai-Nagy Ildikó: Az autizmus-specifikus támogatott foglalkoztatása. Módszertani kézikönyv, letölthető: http://fszk.hu/wp-content/uploads/Autizmus-specifikus_tamogatott_foglalkoztatas.pdf; a módszertani film megtekinthető: https://vimeo.com/29034885

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

Az FSZK Nyolc Pont projektjében kidolgozásra került egy autizmus szempontú információs- és szolgáltatási követelményrendszer. A követelményrendszer egyik része „Nyílt munkaerő-piaci szolgáltatás" címen az ATF módszertan elemeire építve fogalmaz meg kritériumokat. Az ATF módszertan lényege egy egyéni munkára épülő támogató folyamat. E folyamat lépéseit, szakemberigényét és a különböző lépésekhez kapcsolódó autizmus specifikus beavatkozás releváns eszközeit a módszertan tartalmazza. Az ATF választható elemként megemlíti a csoportos felkészítés lehetőségét, ennek részletes tartalmi kidolgozására valamint gyakorlatban történő kipróbálására azonban eddig nem volt mód. A csoportos felkészítés a munkába állás, illetve konkrét munkakeresés előtt valósul meg, és az a célja, hogy az autizmussal élő embert a nyílt munkaerőpiac elvárásaira felkészítse. A csoportos felkészítésen való részvétel megjelenik az ATF módszertani könyvében és az Autizmus-Specifikus Önértékelési Szempontrendszer kritériumaik között is.

Az alapítvány szakmai stábja 2014 tavaszán úgy döntött, hogy a fenti projekt keretében az alábbi követelményeket kívánja kidolgozni:

- Az ügyfél megfelelő felkészítést, szükség szerint tréninget és támogatást kap az álláskereséshez. (ügyfél elégedettségi kérdőív, szolgáltatási dokumentáció).
- Az ügyfélnek lehetősége van terepgyakorlatra, mely a választását és felkészülését segíti. A terepgyakorlat a felkészítés kötelező eleme. (ügyfél elégedettségi kérdőív, szolgáltatási dokumentáció)

Az FSZK Nyolc Pont projektje támogatásával az ATF módszertan szerves részeként új szolgáltatási eszközt dolgoztunk ki. Az új szolgáltatási elem az ATF folyamatának szerves részeként értelmezhető. Az eszköz neve csoportos felkészítés, és a felkészítési szakasz hatékonyságának növelése a célja. A csoportos felkészítést 2014. szeptember 16. és október 16. között valósítottuk meg 5 fő részvételével. Jelen jó gyakorlat e csoportos felkészítés tapasztalatait és a hozzá kapcsolódó akciókutatás eredményeit mutatja be. A munkára felkészítő szakasz a szerződéskötés, a felmérési szakasz után következik. A felkészítés alapját tehát a felmérés folyamán tapasztaltak és leírtak képezik. A segítés eszközeit és irányait pedig az egyéni munkavállalási tervben rögzítik.

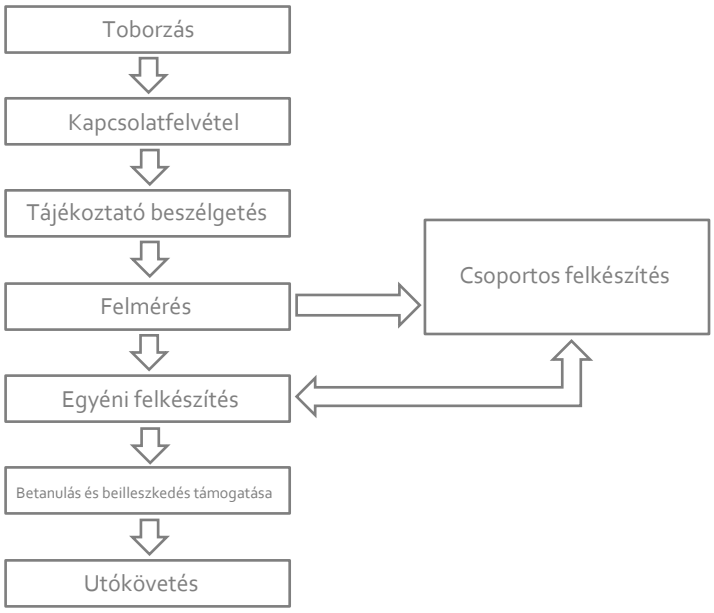

Kinek és miért lehet hasznos a csoportos felkészítés?

Általános tapasztalatunk, hogy a hozzánk érkező autizmussal élő embereknek nagyon kevés tapasztalata van a valós társadalmi környezet normáiról, elvárásairól. Sokuknál ez a hiányszorongást, félelmet okoz, amely tovább növeli az általában jellemző magányosságot. Az autizmussal élő fiatalok azon része, amely szegregált gyógypedagógiai oktatásban részesült, általában olyan végzettséggel rendelkezik, amely nem releváns a nyílt munkaerőpiac szempontjából, illetve valós munkatapasztalat nélkül nem tudják hasznosítani azt. A szakképzésből kikerült fiatalok többsége támogatás nélkül nem tud iskola után elhelyezkedni, a légüres térbe való kerülés fokozza az izolációt és az eddig meglévő képességek elvesztéséhez vezethet. Egy alapítványunknál jelentkező másik csoport eddig integráltan tanult ugyan, de az autizmusa figyelembevétele nélküli boldogulás szintén izolációhoz vezetett, vagy további problémákat okozott.

Az ATF alkalmazása során azt láttuk, hogy a felkészítési szakaszba jutott autizmussal élő ügyfeleknek sok terepgyakorlatra van szüksége. Bár a tanácsadóval történő heti rendszerességű terepgyakorlatra járás és az irodai helyzetben történő felkészítés akár hónapokra is lelassítja az ATF ütemét, mégsem kihagyható lépés. Az autizmus specifikus látásmód és támogatás nem megkerülhető az autizmussal élő emberekkel való munka során. Sajnos még mindig elhanyagolhatóan kevés azon fiatalok száma, akik gyerek-koruktól fogva koherensen részesülnek megfelelő ellátásban. Mindez azt eredményezi, hogy az alapítványunkhoz jelentkező felnőtt embereknél az ATF szolgáltatás nyújtásakor kell bevezetni a megfelelő kommunikáció, viselkedésszervezés eszközeit. Illetve sok, az egyén autizmusából fakadó jellegzetesség feltárása és az arra adandó válasz megtalálása is az ATF szolgáltatást nyújtó szak-ember feladata. Az intenzív felkészítési szakaszban ez a munka hatékonyan végezhető.

Az autizmussal élő emberek csoporthelyzetben történő segítése során gyakorlatban, de védett környezetben, megfelelő támogatással taníthatók a társas együttélés, kommunikáció szabályai is, melyek a nyílt munkaerő-piaci elhelyezésnél elengedhetetlenek. Az ATF módszertan is kihangsúlyozza, hogy az autizmussal élő emberek többsége a családjára szorul, ezért a folyamat során döntő jelentőségű a családdal történő együttműködés. Az autizmussal élő ember munkába állása jelentős változást hoz a család életébe, és azt is jelenti, hogy a fiatal hosszabb időre elszakad a családjától. A csoportos felkészítés előkészítheti a szülőtől való függetlenedést, mindezt támogató környezetben. A csoportos felkészítés nem szükséges minden ügyfél esetében, van, akinél rövidebb, egyéni felkészítés is elégséges.

Néhány eset arra vonatkozóan, hogy mikor választottunk egyéni, illetve csoportos felkészítést a program ideje alatt (Az esetleírásokban szereplő ügyfelek személyazonosságát megváltoztattuk, ügyfeleink személyiségi jogának tiszteletben tartása érdekében):

J.K. 25 éves nő, 2 éve alapítványunk ügyfele, egyszer sikerült elhelyezni egy irodában, de itt nem tudtak kellő mennyiségű feladatot rábízni és elbocsájtották. J.K. hosszú ideje ragaszkodott ahhoz, hogy irodában helyezkedjen el. Ez több hónapig nem sikerült, ugyanis J.K. korlátozott képességeinek megfelelő munkát az irodai környezetben nem találtunk, ezért szerettük volna rávenni J.K.-t hogy új munkakörökben is próbálja ki magát. Erre a csoportos felkészítés eszközét gondoltuk alkalmasnak, melybe J.K. és családja is beleegyezett.

Z.T. 38 éves nő, aki frissen kapott autizmus diagnózissal és a leszázalékolási papírjával személyesen jött be az alapítványba. Érettségizett, eddig 18 munkahelye volt. A külseje nagyon bizarrnak hatott, és ápolatlan is volt. Hosszabb idő óta volt munkanélküli, kiderült, hogy alkalmi utcaseprésből tartotta fenn magát. Nagyon motivált volt, szeretett volna minél előbb munkába állni. Tanácsadója a korábbi munkaképességeire alapozva egyéni felkészítés mellett döntött. Z. T. a rendszeres segítség hatására öltözködését, megjelenését rendezni tudta, több munkakört is kipróbált, végül 2 hónap múlva állt munkába, akaratának megfelelően egy közintézmény konyháján.

H.V. 40 éves fiatal férfi. Szülei gyerekkorában is érezték, hogy H. V. más, mint a többi. Másságát azonban egy krónikus betegségnek tulajdonították. H.V. többségi iskolába járt, és mindig kilógott a társai közül, akik többször fizikailag is bántalmazták. H.V. családja segítségével tudott végzettséget szerezni. H.V. kiemelkedő művészi tehetség, de az ekkor még nem felismert állapota miatt elbocsájtották a művészi szakmájából, ami csak kiegészítő tevékenység volt, nem strukturált munkavégzés. Az elbocsájtás felerősítette H.V. tüneteit, alvászavara, túlfeszített idegei miatt pszichiátriai kezelésre szorult. Amikor ebben az állapotában a második pszichiáterhez került, akkor merült fel a szakemberben az autizmus gyanúja. H.V. ekkor 36 éves volt. A diagnózis után autizmus specifikus megsegítés és pszichiátriai támogatás után erősödött meg HV. annyira, hogy jelentkezzen alapítványunknál. H.V. ekkor képtelen volt strukturáltan kommunikálni, ide-oda csapongott, nagyon alacsony volt az önértékelése, és szorongása lehetetlenné tette, hogy ebben az állapotában hosszútávú munkavállalási lehetőséget találjunk a számára. A szakmai team csoportos felkészítés mellett döntött

B.L. huszonéves, munkatapasztalat nélküli fiú, szegregált és többségi iskolába is járt, autizmusspecifikus megsegítésben azonban sohasem részesült. A többségi iskolában sokat bántották, mire egyszer igen agresszíven reagált, így magántanuló lett. B.L. nagyon félt munkába állni, a felmérés során többször hangsúlyozta, hogy ő csak néhány dolgot szeretne magának venni a majdani fizetéséből, de igazából a szülei kedvéért van itt. Számára megfelelőnek találtuk a csoportos felkészítést, mert azt reméltük, hogy segítséget kaphat a félelmei oldásához.

AZ FSZK-s projekt megalapozásakor interjúkat vettünk fel az alapítvány ATF-et nyújtó tanácsadóival a korábbi felkészítés gyakorlatáról. Az derült ki, hogy az egyének munkamotivációja, illetve a saját állapotuk ismerete az a két terület, amiket a felkészítés során nehéz befolyásolni abban az esetben, ha ügyfeleinknek komoly problémái vannak ezeken a területeken.

CÉL

A munkára felkészítő szakasz a szerződéskötés, a felmérési szakasz után következik. A felkészítés alapja a felmérés folyamán tapasztaltak és leírtak. A segítés eszközeit és irányait pedig az egyéni munkavállalási tervben rögzítik.

Az egyéni felkészítés céljai

- megerősítjük az ügyfél azon képességeit, melyek lehetővé teszik a hétköznapi életben való eligazodást, a napi rutintevékenységek önálló szervezését és megvalósítását;
- megtanítjuk a munkahelyi szabályokat, és követendő viselkedésmintákat;

- az álláskereséssel, a munka világával kapcsolatos alapinformációkkal ismertetjük meg az ügyfelet;
- emellett a felkészítés újabb információkat ad a tanácsadó és az autizmus szakember számára, hogy még jobban megismerjék az ügyfelet, így hatékonyabban tudják segíteni a munkahelyi beilleszkedést és betanulást. „A felkészítésről a szakemberek folyamatos dokumentációt vezetnek az Ügyfél eseménynaplóban."[5]

Az egyéni formában történő munkára felkészítés történhet irodai helyzetben. „Kifejezetten ide tartozik pl. az önéletrajz és a motivációs levél megírása, állásinterjúra való felkészülés, személyes higiéné kialakítása, szociális-kommunikációs szabályok gyakorlása. A munkára felkészítő szakasz másik hatékony eszköze a terepgyakorlat, általános célja a gyakorlati munkakészségek elsajátítása, a munkahelyi társas beilleszkedés szabályainak megtapasztalása, az autizmus-specifikus támogatások kidolgozásának megkezdése."[6]

A csoportos felkészítés céljai

A csoportmunka lehetőségét olyan embereknek ajánlottuk fel, akiknél az egyéni felkészítést nem láttuk elégségesnek. A csoportos felkészítés lehetővé tette, hogy az ATF szolgáltatásban lévő ügyfél a felmérési szakasz után intenzív, csoportos felkészítő programon vegyen részt. A felkészítésen csoportos terepgyakorlatok és elméleti órák váltották egymást.

A csoportos felkészítés célja megegyezett az ATF szolgáltatás felkészítési szakaszának céljával, de olyan intenzív változást hozott az ügyfél életében, mely során az ügyfél rövidebb idő alatt, egy csoport részeként készülhetett fel a nyílt munkaerő-piaci elvárásokra. Egyhónapos „feszített tempójú" programként olyan életformát modelleztünk, mely a napi munkába járáshoz hasonlít, segítettünk az új napi rutin kialakításában, fenntartásában.

A felmérés eredményeire építve összeállítottuk és teszteltük az egyén foglalkoztathatósága szempontjából fontos autizmus specifikus támogatás eszközeit. Nem gondoltuk, hogy ügyfeleinknek a csoportos felkészítés után nem lesznek nehézségei a társas kapcsolatok terén, de a sok negatív tapasztalat ellenében célunk volt pozitív közösségi élményekkel gazdagítani őket, és megismerni azokat a területeket, ahol további támogatás szükséges.

További cél volt az önállóság növelése, illetve az, hogy döntéshelyzeteket, felelősségvállalást modellező helyzetekbe hozzuk ügyfeleinket. Tudtuk, az, hogy az autizmussal élő ügyfeleinket valós munkahelyi környezetben készítjük fel a munkahelyi szabályokra, viselkedésmintákra, szokásokra, sok megerősítő tapasztalatot hoz majd a számukra, de azt nem gondoltuk, hogy mindezt kielégítően tudják majd adaptálni a későbbi munkahelyükön. Vagyis a csoportos felkészítés sem váltja majd fel a betanulás vagy az utókövetés fázisát.

A fent már említett két külön területre (motiváció és az autizmus diagnózis elfogadása, saját állapotuk jobb megismerése) kiemelten fókuszáltunk az intenzív felkészítés alatt. Az volt a célunk, hogy minden jól sikerült problémamegoldás, munkateljesítmény kapjon pozitív megerősítést a gyakorlat során. Az elméleti részbe illesztettük bele olyan témákat, mint a „munka fontossága", a „miért jó dolgozni", illetve a „mi az autizmus" és az „én és az autizmusom". Azt vártuk, hogy a

[5] Jásper Éva – Kanizsai-Nagy Ildikó: Az autizmus-specifikus támogatott foglalkoztatása. Módszertani kézikönyv 75. o.
[6] Uo.:78. és 82. o.

csoportélmény hozzásegíti a résztvevőket ahhoz, hogy a csoport megerősítésével készüljenek fel a munkavállalásra. A csoport megerősítő voltát tartottuk a legfontosabb eszköznek a munkamotiváció kialakítására.

Az autizmusról való valós kép kialakításánál szintén arra gondoltunk, hogy a sorstárs közösség pozitívan fog hatni a résztvevőkre. Az autizmus elfogadása egyébként az ATF alapfeltétele, hiszen az autizmus-specifikus beavatkozást csak akkor tudjuk biztosítani a munkahelyeken, ha ügyfelünk vállalja állapotát.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

Erre a csoportos felkészítésre nem kellett külön toborozni, hanem az ATF szolgáltatás felmérési szakaszában lévő ügyfelekkel kezdtünk el foglalkozni a módszertannak megfelelően. (Ha szükséges, az ATF-re kell toborozni és később kiválasztani a csoporttagokat.) A résztvevőket először felmértük, és el kellett készíteni az egyéni munkavállalási tervet is (EMVT). Az ügyfelek kiválasztása úgy történt, hogy 8 ügyfelet mértünk fel. Ebből 1 ügyfél fokozott támogatást igényelt, és a védett foglalkoztatás a számára megfelelő. 1 főt rövid felkészítés után elhelyeztünk, 1 ügyfelünk nem akarta igénybe venni a szolgáltatást, így végül 5 fővel indult a csoport.

Nem	Kor	Végzettség	Munkatapasztalat	Diagnózis/aut. spec támogatásban való részesülés
Nő	27	Érettségi (2 tárgyból felmentve)	Nincs	12 évesen
Nő	39	Egyetem	Speciális	Felnőtt korban
Férfi	25	Érettségi	Nincs	Felnőtt korban
Férfi	24	OKJ-s	Van	Gyerekkorban (egyedül ő kapott aut.spec támogatást)
Férfi	24	Érettségi	Nincs	Felnőttkorban

Alapítványunk életében is új volt, hogy csoportmunkát folytattunk autizmussal élő emberekkel. Alapvetés volt, hogy az ATF alapparadigmáinak megfelelően autizmus specifikus beavatkozás szabályai szerint valósítjuk meg a felkészítést.

A csoportos felkészítés megszervezése külön feladat volt. Idetartozik az elméleti órák helyének megszervezése, a dokumentáció, az ütemezés elkészítése is, a munkahelyek felkészítése, a velük való megállapodás megkötése, időpontok egyeztetése, ez utóbbi szintén időigényes folyamat.

Szempontok a munkahelyek kiválasztásánál:

- ✓ csak nyílt munkaerő-piaci szereplő lehet (akkreditált munkahely, foglalkoztató nem);
- ✓ reálisan elérhető munkakörök kipróbálására adjon módot;
- ✓ elfogadó munkatársak, a programmal kapcsolatos nyitottság, együttműködés;
- ✓ folyamatos munkalehetőség;
- ✓ minden munkahelyen másféle tevékenységet lehessen kipróbálni;
- ✓ hatályos szerződés kell a megvalósító szervezet és a munkahely között.

Mi 3 munkahelyet választottunk ki, mindhárom más munkáltatói csoportot képvisel:

- egy családi vállalkozás;
- egy hazai vállalkozás élelmiszer áruháza;
- egy nemzetközi vállalkozás barkács áruháza.

A munkakörök betöltéséhez szükséges feladatleírást, illetve feladatanalízist szintén el kellett végezni. Mindhárom gyakorlati helyen fényképeket készítettünk. Ezután egy-két oldalas dokumentum formájában könnyen érthető szöveg kíséretében rövid leírást készítettünk a gyakorlati helyekről, amelyet kézbe is adtunk az első elméleti órán. *(1. sz. melléklet)* A felkészítés céljait illetően az ATF módszertanból indultunk ki és megnéztük, hogy ügyfeleiknek van-e problémája az adott területeken:

A felkészítés az ATF módszertan által meghatározott témái:

1. Megjelenés (nincs probléma).
2. Önálló közlekedés (2 ügyfélnek probléma).

A további témák mind az 5 ügyfélnél fejlesztendő területnek bizonyultak:

3. Érdeklődés, tevékenységek, szakmák (pályaorientációs szakasz).
4. A munka értelme, jelentősége életünkben, munkahelyi társas viselkedés, kommunikáció, munkatársi kapcsolatok, hierarchia.
5. Munkatevékenységgel kapcsolatos munkáltatói elvárások.
6. Jogok és kötelességek.
7. Álláskeresési technikák – önéletrajzírás, motivációs levél, telefonálás potenciális munkahelyre, felvételi interjún való megjelenés.
8. A diagnózis kommunikálása a munkáltató felé.

Az EMVT-kel összhangban állítottuk össze a csoportos felkészítés témáit, a percre lebontott óravázlatokat, azokat pár nappal előre, az adott hétnek megfelelően, folyamatosan készítettük el, hogy azokat a résztvevők aktuális szükségleteikhez tudjuk igazítani. Így történt például, hogy a munkahelyi hierarchiát többször is átvettük, mindig megerősítve a tanultakat a tapasztalatokkal. Az öt jelentkezőből néggyel a csoportos felkészítés előtt végigbeszéltük az EMVT-jüket. Egy jelentkezővel a felmérés megtörtént ugyan, az EMVT-t azonban csak telefonon sikerült egyeztetni időhiány miatt. Később ez az ügyfelünk volt az, aki nem fejezte be a felkészítést. Az ügyféllel és családtagjával közösen elfogadott EMVT fontos pont, hiszen ez a csoportos felkészítés önkéntes alapú. Nem kötöttünk a résztvevőkkel olyan szerződést, amely a felkészítés igénybevételére vonatkozik, egyszerűen ismertettük, hogy esetükben miért látjuk indokoltnak az intenzív felkésztést. Az alábbi táblázatban összegyűjtöttük az ügyfelek és az alapítvány vállalásait, az EMVT alapján.

Fejlesztendő területek az EMVT-k alapján	Hány főnél:
Nem önálló közlekedés	2 fő
Otthoni önállóság növelése	2 fő
Magabiztosabb viselkedés társas helyzetekben	2 fő
Több önismeret, jobb önértékelés	3 fő
Munkavállalói készségek fejlesztése, vagy munkatapasztalat szerzése	5 fő
Álláskeresési technikák elsajátítása	2 fő
Kudarctűrő képesség erősítése, munkapróbás alkalmak után közös szóbeli értékelés	2 fő
Pályaorientáció tisztázása	4 fő
Strukturáltabb napirend	3 fő
Felnőttesebb viselkedés, a kommunikáció fejlesztése	4 fő

Elsősorban olyan ügyfeleket vontunk be a felkészítésbe, akiknél a hosszabb felkészítés indokolt volt.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

A csoportos felkészítés 2014. szeptember 16-án 5 autizmussal élő ügyfelünk részvételével kezdődött. Ez azt jelentette, hogy a szeptember 16-tól október 16-ig tartó időszakban minden délelőtt (9-től 13 óráig) minden ügyfelünknek tartottunk elméleti foglalkozást vagy munkahelyi gyakorlatot.

Ügyfeleink összesen 40 óra elméleti foglalkozáson és 48 óra gyakorlaton vettek részt, mindez annyi strukturált elfoglaltságot adott nekik, mintha egy négyórás állásban 1 hónapot dolgoztak volna. Az első héten 2 elméleti napot és 1 gyakorlati napot tartottunk.

Az első nap megfigyelései:
Az első napi elmélet alatt külső megfigyelők is jelen voltak, akik erre az alkalomra készített megfigyelési lapon vezették az ügyfelek viselkedését, kommunikációját. Ők a spontán helyzeteket és a feladathelyzeteket is megfigyelték, rögzítették.

- mind az 5 ügyfélnél tapasztalták a szorongás jeleit, és a kényelmetlenség érzését;
- az interakciók rövidek voltak és a minimumra korlátozódtak;
- 1 ügyfél negatív megjegyzéseket is tett;
- a strukturált feladatokat értették, az autizmus specifikus eszközökkel nagyon jól elvégezték a feladatokat;
- mindenki együttműködő volt;
- az ügyfelek nem szóltak egymáshoz, csak a formalizált feladatokban.

Az első és az utolsó alkalommal is ún. „snack helyzetben" mértük a spontán reakciókat, vagyis az óra végén édességet, rágcsálnivalót és üdítőt készítettünk ki, de ügyfeleink ehhez nem kaptak utasítást, tájékoztatást. Itt azt vizsgáltuk, hogy hogyan viselkednek ebben a helyzetben kérnek-e, illetve milyen udvariassági formákat használnak. Az első nap 1 fő kérdezte meg, hogy szabad-e venni, a többiek csak elkezdtek csipegetni, és nem szóltak egymáshoz. Ez az utolsó órára teljesen megváltozott. Azt tapasztaltuk, hogy az első nap az óra végére nagyon elfáradtak, így a közös étkezés egy kicsit levezette a feszültséget. A többi napon is folyamatosan figyeltük az ügyfeleinkben felgyűlt feszültséget, és kedvenc témáikról beszélgetve, vagy az elvonulás lehetőségét megadva kaptak lehetőséget a frusztráció oldására.

A fennmaradó négy hétben kedden, csütörtökön elmélettel vártuk ügyfeleinket 9-től 13-ig, hétfőn, szerdán, pénteken pedig nyílt munkaerő-piaci munkakörülmények között dolgoztak, szintén 9-től 13 óráig.

A csoportos felkészítés ideje alatt minden csütörtökön teamet tartottunk. A csoportos felkészítésben 4 munkatársunk vett részt. Mivel 2 nő és 3 férfi ügyfelünk volt, a terepgyakorlatra ebben a csoportbontásban mentünk. Munkánkat egy szakmai vezető és 2 fő autizmus tanácsadó segítette. Ügyfeleinknek egy-egy heti beosztású naptárat vettünk, ebben tudták rögzíteni és követni, hogy melyik nap hol fogunk találkozni, és hova fogunk menni. A program közben voltak kisebb változások, ezt az ABA módszerből ismert zöld háromszöggel jelöltük az elméleti óra tábláján. Előre elmondtuk, hogy a zöld háromszög jelentése: a változás rendben van, és ha ezt kitesszük, akkor kisebb változás vagy új esemény lesz a programban, de erről tudni fognak. Ezt a háromszöget alkalmaztuk, amikor pl. fotós látogatott el a csoportba. Később a minőségirányítási kérdőívben azt nyilatkozták, hogy minden változásról időben tájékoztattuk őket.

A csoportos felkészítés alatt a tanácsadók és az ügyfelek tegezték egymást, de azt külön táblázatban tanítottuk meg nekik, hogy kik azok a gyakorlat során, akiknél a magázás az udvarias forma.

Az elméleti órák megtartása, és az óravázlatok kidolgozása, autizmus specifikus eszközök elkészítése

Az elméleti órák helyszínéül egy közeli oktatási központot választottunk. A 4 elméleti órán 2 tanácsadó volt az ügyfelekkel. 45 perces órák és 15 perces szünetek követték egymást. Az órák tréningjellegűek és strukturáltak voltak. Minden órához napi óravázlat készült, mely feladatokra lebontva tartalmazta:

- az óra és ezen belül is a konkrét feladat témáját;
- a konkrét feladat megvalósításának pontos leírását;
- a feladat célját (amit az adott tevékenységgel el szerettünk volna érni az ügyfeleknél);
- szervezési formát (nagycsoport, kiscsoport, páros forma, egyéni feladat);
- eszközök (aut. spec. eszközök, és az elkészítésükhöz, prezentálásukhoz szükséges irodaszerek felsorolása);
- idő (minden feladat hány perc. Így tudtunk tervezni minden órán, hogy egy perc se legyen strukturálatlan az órából).

Minden óra elején kiragasztottuk azokat a csoportszabályokat (laminálva voltak és piktogrammal voltak ellátva), amelyeket még az első órán közösen alkottunk, és értelmeztünk:

- egymás véleményét tiszteletben tartani;
- szólunk, ha ki kell menni mosdóba;
- mindig meghallgatjuk a másikat;
- óra közben nem telefonálunk;
- órán nem eszünk;
- mindig pontosan érkezünk;
- a csoportban tegeződünk.

Az elméleti órák állandó „keretben" voltak megtartva. Minden nap az előző napi gyakorlat megbeszélésével kezdtünk. Azt tapasztaltuk, hogy eleinte nehéz volt nekik megfogalmazni a gondola-

taikat egymás előtt. Később egyre jobban figyeltek egymásra, illetve előző nap a gyakorlaton készültek arra, hogy a következő napi elméleten mit fognak majd elmondani. Ugyanígy közös volt a nap zárása, az volt a kérdés, hogy mi tetszett, mit tanultak a mai napon. Az elméleti órák strukturáltsága mellett legalább olyan fontos volt, hogy folyamatosan kézbe vehető, lehetőleg vizuális segítséggel ellátott eszközök támogassák a megértést, a koncentrációt. Azt tapasztaltuk, hogy így sokkal hamarabb megértették a feladatot.

A csoportos felkészítés alatt alkalmazott és bevált eszközök:

- ✓ listák készítése (pl. kivel tegeződünk - magázódunk, hol lehet állást találni stb. Gyakran listáztuk a helytelen és helyes dolgokat a piros és zöld színt alkalmazva)
- ✓ folyamatábrák (az első órán megismertettük velük a 3 munkakört folyamatábra segítségével, amihez végig visszatértünk)
- ✓ minden nap, amilyen feladathoz csak lehetett, használtunk laminált képeket (képfelismerésnél, csoportosításnál, példák mutatása pl. helyes testtartás)
- ✓ mintadokumentumok (munkaszerződés, munkaköri leírás minta)
- ✓ a feladatlapok voltak a leggyakoribban használt eszközök, azt tapasztaltuk, hogy együtt gondolkodnak a feladattal, ha van kitöltendő feladatlap. (Pl.: fejezd a mondatot, kösd össze a fogalmat a meghatározással stb.)
- ✓ ábrák (organogram, szociális kör vagy kördiagram pl. arról, hogy mire mennyi időt szán egy nap)
- ✓ szerepjáték (az állásinterjút külsős szakemberrel gyakorolták.)
- ✓ időmérés: a feladatokra, elsősorban az egyéni munkára szánt időt timer-rel mértük.
- ✓ rövid animációs film (a balesett védelmi szabályokra találtuk 3 db 1,5 p kisfilmet)

Azt is tapasztaltuk, hogy ha nem autizmus specifikusan hajtottunk végre egy-egy feladatot, akkor lankadt a figyelmük, vagy nem az az üzenet ment át, amit mi szerettünk volna, vagyis az óra hatékonysága csökkent. (Természetesen csak néhány ilyen feladat volt, és szakmai stábon átbeszéltük a feladatok hatékonyságát.) Nem bizonyult hatékony módszernek: mit gondolsz a munkáról (általánosan megfogalmazott kérdés, nem tudták magukra vonatkoztatni); a szabad frontális beszédre nem tudtak figyelni, és akkor sem, ha beraktunk nekik egy hosszabb, számukra érdektelen szakmai filmet. Az autizmus specifikus eszközök elkészítéséhez az alábbi kellékekre volt szükség: Boardmaker® program, laminálló, post it, bluetack, ragasztó, olló, papír, filctoll, színes nyomtató. Mivel az ügyfelek kommunikációjának fejlesztése is célunk volt, különböző irányított kommunikációs formákat alkalmaztunk: így volt egyéni, páros, kiscsoportos, nagycsoportos feladat is, minden elméleti nap mindegyiket váltogatva alkalmaztuk. Az elméleti órák főbb témái a következők voltak:

1.	Külső, belső tulajdonságainkról beszélgettünk
2.	Az érzelmeinkről beszélgettünk
3.	Munkahelyi szabályokat vettük végig
4.	Összehasonlítottuk a gyerek - és felnőttkort
5.	Megnéztük, hogy „melyek azok a dolgok, amik idegesítenek, és milyen dolgok nyugtatnak meg”
6.	Megnéztünk egy fizetési papírt, és banki, pénzkezeléssel kapcsolatos dolgokról volt szó
7.	Szabadságról, betegállományról beszélgettünk
8.	Arról beszélgettünk, hogy miben különbözünk másoktól, mit jelent az autizmus
9.	Állásinterjút gyakoroltunk, önéletrajzot írtunk
10.	A vállalati hierarchiát vettük át rajzos formában
11.	Munkaszerződést, munkaköri leírást és a szabályzatokat néztük át.
12.	Udvariassági formákat gyakoroltuk
13.	Munkahelyi szituációkat vettünk végig

A csoportos felkészítés végén megkérdezett minőségirányítási kérdőívből (továbbiakban MIR) kiderül, hogy elsősorban azokat az órákat szerette minden résztvevő, ahol konkrét tudást kaptak, illetve nagyon hasznosnak mondták az autizmusról szóló részt. Ugyancsak megkérdeztük a MIR kérdőívben, hogy „mindig értetted-e, ami az órán elhangzott?" Erre mind a négy válaszadó azt válaszolta, hogy „általában értettem". A 3 és 4 kérdésből a kis esetszám ellenére is látszik, hogy lehettek olyan feladatok, amelyeket a jelenlévők nem tudtak követni.

A gyakorlat megszervezése, munkára felkészítő gyakorlat lebonyolítása

A gyakorlatok lebonyolításánál abból indultunk ki, hogy a résztvevő 5 főből 4 ügyfélnek még nem volt valós munkaviszonya. Olyan munkahelyeket választottunk, amelyekhez hasonló munkát az ő végzettségükkel tudunk nekik biztosítani a felkészítés után is. Célunk a lehető legönállóbb munkavégzés elősegítése, a munkaképességek kialakítása, a munkahelyi kommunikáció és kapcsolatteremtés gyakorlása.

A munkahelyen töltött idő alatt autizmus specifikus módon kapták az ügyfelek a munkát, közösen figyeltünk a munkaidő és a szünetek rendjének betartására. A munkafeltételek, pl.: munkatempó, teljesítmény, munkaruha használata, munka - és tűzvédelmi szabályzat ismerete, helyiségek rendeltetésszerű használata stb. terén igyekeztünk ugyanazokat a feltételeket megkövetelni, amiket egy átlagos munkavállalótól követel meg az adott munkahely szabályzata. A gyakorlat során tudatosan alakítottuk az érkezéskor, a távozáskor és a szünetekben történő kommunikációs és viselkedési helyzeteket úgy, hogy ügyfeleink a lehető legtöbb megerősítést kapják a helyes viselkedés elsajátítása érdekében. Minden ügyfelünkkel mind a 3 gyakorlati helyet meglátogattuk, de csak 2 munkahelyen töltöttek hosszabb időt, 7 vagy 6 alkalmat, két hét elteltével cseréltünk. Az alábbi táblázat foglalja össze a 3 gyakorlati hely főbb jellemzőit.

Munkahely	**Kertészet**	**Élelmiszer áruház**	**Barkács áruház**
Munka	Kerti munkák (lombsöprés)	Lejárati idő ellenőrzés, árufeltöltés	Pántolás
Kihívás	Sok döntéshelyzet	Sok vásárló	Nehéz fizikai munka is
Előny	Látható sikerélmény	Jól strukturált feladatok	Géppel dolgozni, hasznosságérzet
Példák élethelyzetekre:	„Tényleg kidobhatom-e a félig hervadt virágot?" „Szabad-e venni a kikészített sütiből."	Az előbb lejáró terméket kell előre rakni, együttműködés az áruházi kollégákkal, őket kellett kérdezni.	Munkaruha használata, vásárlók kérdezősködése

Minden gyakorlati helyre tömegközlekedéssel mentünk. Az alapítványnál találkoztunk reggel, és együtt mentünk a munkahelyre. A második, harmadik alkalommal már az ügyfelek mutatták az útvonalat.

Az egyik legnehezebb kérdés a teljesítmény kérdése. Timer, strukturált feladatvégzés és számolás segítségével vezettük rá őket arra, hogy teljesítsék a rájuk kiszabott normát. A tanácsadóknak szorosan együtt kell működniük a gyakorlat során (Pl. fennakadás volt abból, hogy az egyik tanácsadó a munkaidő utolsó 5 percében pakoltatta el az ügyfeleinkkel a szerszámokat, míg a másikunk a munkaidő után. Fontos előre tisztázni a feltételeket.).

Minden munkahelyen volt arra példa, hogy kollégák vagy vásárlók szólították meg az ügyfeleinket, ez eleinte nagyon frusztráló volt, de megtanítottuk nekik a helyes választ. Minden napot értékeléssel zártunk, és konkrét pozitív visszajelzéseket adtunk ügyfeleinknek.

Példák a gyakorlatról a folyamatosan vezetett dokumentációból:
A barkácsáruházban voltunk terepgyakorlaton. Aki fogadott minket, tartott egy rövid balesetvédelmi tájékoztatót. Z elég jól vissza tudta mondani, hogy miről volt szó a tájékoztatón. Viszont L. egyszerűen elsétált, mert nem érdekelte, később ezt megbeszéltem vele.

A kertészetben J. látszólag örömmel állt a munkához. Kijött a méhfóbiája, és az első méh láttán teljesen leblokkolt. Így a kertészet nem neki való munka, azt mondta, soha nem is szokott a kertbe menni. Amíg nem látott meg egy méhet, addig ütemesen dolgozott, értette a feladatot. Amikor kesztyűt kellett volna húznia, akkor mutatta meg, hogy ekcémás a keze, ezért nem tudott kesztyűt húzni. (Az ekcéma hamar begyógyult, viszont J.-t többet nem vittük a kertésztbe).

A munkahelyi szabályokról beszélgettünk. Z. ellenezte azt a szabályt, hogy a vevőtérben nem lehet nálunk se telefon, se igazolványok, szerinte ez igazságtalan.

Az élelmiszer áruházba mentünk dolgozni. J már a munka elkezdése előtt mondta, hogy nem tetszik neki ez a hely. Lejárati időt kellett ellenőrizni. A szünetig jól, önállóan dolgozott. A szünet közeledtével egyre türelmetlenebb lett, nem volt hajlandó Z.-nek segíteni. A szünetben "kiszedtük" belőle, hogy nagyon nyomasztja a hely, türelmetlenné teszi a munka. Ekkor plusz szünetet kapott. Z-től az a megjegyzés jött, hogy a hajolgatás nem tetszik neki. Megbeszéltük, hogy bármennyire is nem tetszik neki ez a munka, nem mehet haza hamarabb. Kelletlenül, de folytatta a munkát. Kitaláltuk neki, hogy gyűjtsön kosarakat, ha az eddig végzett munka nem tetszik neki. Végül beállt segíteni Z-nek, J. nézte meg a szavatossági időket és Z. rakta vissza az árukat a polcra. A munkaidő végére J. feloldódott, elkezdte élvezni a munkát.

M. csendben végzi munkáját, de folyamatosan igényli, hogy valaki ellenőrizze, hogy jól csinálja-e. Fontos a számára a folyamatos pozitív megerősítés. Sokszor kérdezi, hogy ugye majd olyan munkát keresünk neki, ahol nem fontos a gyorsaság. Tényleg lassan dolgozik.

A munkahelyen dolgozó kolléga kirakott sütit, de nem szólt, hogy lehet belőle venni, M. enélkül is falatozott volna belőle, megbeszéltük, hogy mindig bizonyosodjon meg róla, hogy közösből eszik-e, és nem valakinek a saját ételéből.

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

A csoportos felkészítés eredményei

A csoportos felkészítéssel olyan eszközt vezettünk be, amelyet korábban nem volt módunk gyakorlatban kipróbálni az ATF szolgáltatás során. Ezért a felkészítés hatékonyságát az alábbi módszerekkel mértük:

Be -és kimeneti kérdőív- tudásmérés: A program alatt a felmérés szakaszába bevont ügyfelekkel a felmérés előtt felvettünk egy a nyílt munkaerő-piaci ismeretekre és pályaorientációra fókuszáló kérdőívet, ugyannak a kérdőívnek a tükörkérdőívét vettük fel kimeneti kérdőívként a felkészítés végén.

Első és záró órán az ügyfelek szociális és kommunikációs viselkedésének megfigyelése (egyénre vonatkozó mérőlapok): A megfigyelés alapját egy előre kidolgozott, rögzített szempontokat tartalmazó adatlap jelentette, amelyet a Salva Vita Alapítványban a társkutató, valamint az akciókutatás két külső szakértője vett fel két alkalommal: a csoportos felkészítés első és utolsó napján, valamint az elméleti képzés egy-egy teljes napi programja alatt.

Minőségirányítási kérdőív: A felkészítés utolsó napján az ügyfelek kérdőívet töltöttek ki.

Folyamatos dokumentáció és a kollégák visszajelzései adják az eredmények értékelésének alapját

A csoportos felkészítés eredményei az ügyfelek szempontjából

A ki - és bemeneti kérdőívek, illetve a minőségirányítási kérdőívek tapasztalatai:

1. Mind a 4 ügyfél, aki befejezte a képzést, hasznosnak ítélte azt.

2. Mind a négyen jónak tartották, hogy csoportos formában készültek fel. Pozitív élménynek tartották a csoportos együttlétet:

> *„Sokat tanulhattunk egymástól, biztató volt az együttlét."*
>
> *„Új emberekkel ismerkedtem meg."*
>
> *„Én is sokat tanulhattam tőlük, és korábbi tapasztalataimmal másoknak is segíthettem. Ezen kívül sokat segítettek a munkában."*
>
> *„Mindig volt segítség."*
>
> *„Labdás játékkal nyíltunk meg egymás előtt."*

3. Mind a négyüknek pontosabbak az ismeretei a munka világáról, illetve a kérdőívek kimutatták: felnőttesebben fogalmaznak a foglalkoztatást érintő kérdésekben.

4. A kimenti kérdőív és MIR kérdőív alapján elmondhatjuk, hogy hasznos volt, hogy saját állapotukat, autizmusukat megismerhették a felkészítés alatt. Az elméleti órákon figyelni kellett arra, hogy a saját fogyatékosság elfogadása komoly lelki munka, látni kellett a csoportos felkészítés határait, és

nem kinyitni olyan belső folyamatokat, melyeket nem tudunk utána megfelelően feloldani. A kimeneti kérdőívben mind a négyen meg tudták fogalmazni, hogy mi az autizmus.

„Nekünk tetsző dolgokat gyűjtünk, saját környezetünk szerint látjuk a világot, nem szeretjük a változást."

„Maga világában van, sajátosan értelmezi környezetét. Egy valamiben nagyon jó, többiben irányításra szorul."

„Sajátosan látja a világot, zárkózott."

„Nehezebb kommunikáció, zárkózottság, nehezen kontrolálható mozdulatok."

5. Minden résztvevő pontosított azon, hogy milyen munkát vállalna el, és mind a négyen a számukra reális pozíciót választották.

6. Összességében sikerélményt jelentett nekik a felkészítésen való részvétel. Az utolsó elméleti órán így nyilatkoztak:

„Nagyon jól éreztem magam az elmúlt egy hónapban."

„Nagyon jó volt a csoportmunka. Jobb nem is lehetne, olyan jó volt!"

"Minden órát élveztem és a feladatokat is."

„Örülök, hogy vannak olyan emberek, akik megértik az olyan embert, amilyen én vagyok."

A megfigyelés tapasztalatai

A megfigyelést külső szakemberek bevonásával végeztük, ami nagyon hasznos volt, mert így más szakemberek is ráláttak a munkára. Most a két megfigyelés utáni tapasztalatokat összegezzük. A szünetekben, a reggeli érkezéskor azt tapasztaltuk, hogy az ügyfelek megtanulták a számukra és a környezet számára is elfogadható viselkedési formákat alkalmazni a strukturálatlan helyzetekben (mivel lehet kitölteni a szünetet úgy, hogy ne szorongjak, pl.: kimegyek, internetezek). Több lett az egymás közötti és a tanácsadókkal folytatott interakció, és a spontán megnyilvánulások száma is emelkedett. Az első nap egyáltalán nem szóltak egymáshoz, mindez az utolsó napra megváltozott.

A csoport fontos lett számukra: az egyik fiú meglepetéssel készült az utolsó napon, a másik ügyfél megbeszélte a társaival, hogy mi volt az előző nap tananyaga. További példa, hogy az utolsó órára az egészségére kínosan ügyelő ügyfelünk annak ellenére eljött, hogy az orvos még pihenést javasolt neki egy felsőlégúti megbetegedés után.

A strukturált feladathelyzetekben minden ügyfélnél érzékelhető volt a szorongásszint csökkenése, a feszélyezettségük megszűnt. Több volt az adekvát megjegyzés, bővebb válaszok voltak jellemzőek. Az első napon egy ügyfélnél még volt tapasztalható negatív viselkedés, bíráló megjegyzés, az utolsó órán már egyáltalán nem. Két ügyfélnél is tapasztaltuk, hogy hangosabban beszéltek az utolsó, mint az első napon.

A snack helyzetben történt megfigyelés hozta a legszembetűnőbb különbséget. Az első napon kérés nélkül elkezdtek csipegetni, és közben nem szóltak egymáshoz, hanem némán ettek, igaz, ketten használtak udvariassági formákat. Az utolsó napon már élénk társalgás folyt a csoportban. Megkínálták egymást étellel. Két fiú egymást kérdezgette közös hobbijukról. A másik ügyfelünk kitette a Halloween mécsesét középre, és elmondta az ünnep eredetét.

Hosszú távú eredmények

A kérdőívek és a megfigyelés is bizonyította, hogy ügyfeleink azon alapképességei, amelyek az autizmussal szorosan összefüggnek, nem változtak. Pl. a megértési képesség, az új dolgokhoz való alkalmazkodás, vagy a szenzoros érzékenység. Nagyon fontos, hogy tudjuk, a csoportos felkészítés a támogatás egy formája, és nem fejlesztő eszköz.

A csoportos felkészítés az ATF-től külön nem alkalmazható: az ügyfeleink továbbra is betanításra és utókövetésre szorulnak. Jelenleg 2 ügyfelünk dolgozik a nyílt munkaerőpiacon, egy ügyfelünk akkreditált foglalkoztatónál, 1 ügyféllel pedig lezártuk az ATF folyamatot, mert sajnos a csoportos felkészítéssel sem sikerült elérnünk, hogy számára elérhető reális munkalehetőségen gondolkozzék. A munkába állt ügyfeleknél ugyanúgy be kellett strukturálni a munkanapot, mint a gyakorlat alatt. Az ott begyakorolt rutint nem tudták egy új munkakörre adaptálni. A betanítás, beilleszkedés autizmus specifikus támogatásával képesek voltak önállóan boldogulni.

A csoportos felkészítés végrehajtása sok energiát követelt a munkatársaktól is, és bár a munkahelyi elhelyezést automatikusan nem gyorsította meg, ám sokkal intenzívebb támogatás volt, amely hatott az ügyfelek motivációjára. Az egyik ügyfél 2 hét után meg is jegyezte: „Azt hiszem, ez komoly." Sokat jelentett számukra, hogy csoportosan végezték a felkészítést, vélhetően ezért fejezték be az 5 főből 4-en. A csoport minden tagján érzékelhető volt a fáradtság minden reggel, de ennek ellenére nem adták fel. Ehhez hozzájárult az is, hogy élvezték az elméleti órákat.

Egy ügyfelünk 2 hét után félbehagyta a képzést, arra hivatkozva, hogy a szülei találtak neki munkát. Valószínűsíthető azonban, hogy ügyfelünk az egyéni felkészítést is abbahagyta volna, hiszen akkor még nem állt készen, nem fogadta el a támogatást. Ez összefüggésben van azzal, hogy ügyfelünk autizmusára saját környezete is szégyellni való betegségként tekint, így ő maga sem tud megbirkózni vele. Ügyfelünk pár hét múlva visszajelentkezett, hogy szeretné előröl kezdeni a felkészítést.

A csoportos felkészítésen résztvevő ügyfelek önállósága nőtt. Az otthoni feladatokban vállalt szerepükön, az önálló közlekedésükön, a munkavégzésükön, és a saját magukról alkotott képen (felnőttként tekintenek magukra) tudjuk ezt legjobban lemérni.

A program hatása az ATF-re, az alapítványra

Folyamatos kérdés volt a megvalósítás és az értékelés során, hogy a csoportos felkészítésnek, az ATF kiegészítő elemeként való megvalósítása milyen ügyfélkörnél lehet hatékony módszer.

A csoportos felkészítést azoknak az ügyfeleknek javasoljuk, akiknek:

- nincs munkatapasztalata és /vagy;
- növelni kell az önbizalmát, önértékelését és /vagy;
- pontosítani kell állapotukról való tudásukat, segíteni kell autizmusuk elfogadását és /vagy;

- kommunikációs, és viselkedésmintái hiányosak, és a nyílt munkaerőpiac szempontjából begyakorolhatóak és /vagy;
- bizonytalanok a felnőtt élet mikéntjét illetően és/vagy;
- motivációjuk bizonytalan és /vagy;
- napirendjükön alakítani kell ahhoz, hogy nappal munkába tudjanak járni és/vagy;
- kevés információjuk van a munkaerőpiacról és a munkával kapcsolatos dolgokról és /vagy;
- pályaorientációjukat pontosítani kell.

A programban résztvevő összes tanácsadó arról számolt be, hogy autizmussal kapcsolatos szakmai tudása jelentősen nőtt. Bővült az alapítvány felkészítési eszköztára is, amely hosszútávon segítheti az ATF hatékonyságát.

MELLÉKLET

1. SZ. MELLÉKLET

Tájékoztató, terepgyakorlat a Borhy Kertészetben

A Borhy Kertészetbe munkapróbára megyünk. 9-től 13 óráig leszünk a kertészetben. A Borhy Kertészetben növényeket adnak el a vásárlóknak. A Borhy Kertészetben kertészeti dolgokat is eladnak a vásárlóknak. A kertészetben a szabadban fogunk dolgozni.

A munkapróba alatt tartunk egy rövid szünetet. Ha hozol magaddal szendvicset, akkor azt megeheted a szünetben. A Borhy Kertészetben lombsöprés, pakolás, növényválogatás, öntözés lesz a dolgunk. Lehet, hogy más feladatunk is lesz. A kertészetbe olyan ruhában gyere, ami nem baj, ha piszkos lesz. Hozz magaddal váltóruhát, ha nem akarod azt a ruhát összepiszkítani, amiben jöttél. Mindig hozz magaddal olyan cipőt, ami nem ázik be. Hozz magaddal meleg ruhát, hogy ne fázz! Hozz magaddal esőkabátot is!

A Borhy Kertészetben TOI TOI WC van.

Kezet egy kinti csapnál tudunk mosni, amit nyugodtan lehet használni.

A képen Borhy Bernadett, az üzletvezető látható.

A Borhy Kertészetben Márkus Veronika fog nekünk feladatot adni.

2. SZ. MELLÉKLET

Felhasznált irodalom

Jásper Éva – Kanizsai-Nagy Ildikó: Az autizmus-specifikus támogatott foglalkoztatása. Módszertani kézikönyv, letölthető:
http://fszk.hu/wp-content/uploads/Autizmus-specifikus_tamogatott_foglalkoztatas.pdf
a módszertani film megtekinthető: https://vimeo.com/29034885

13

A SZÜLŐKKEL VALÓ KÖLCSÖNÖS EGYÜTTMŰKÖDÉS KIALAKÍTÁSA A SIKERES NYÍLT MUNKAERŐ-PIACI FOGLALKOZTATÁS ÉRDEKÉBEN

INTÉZMÉNY

Salva Vita Alapítvány

2011-ben Alapítványunk az FSZK Közhasznú Nonprofit Kft.-vel és az Autizmus Alapítvánnyal közösen dolgozta ki az Autizmus-Specifikus Támogatott Foglalkoztatás (ATF) módszertanát,[7] amely autizmussal élő emberek nyílt munkaerő-piaci elhelyezkedését támogatja. A módszertan mély és intenzív együttműködést ajánl a szervezet és a szülők közt.

KÉSZÍTŐK

Mádi-Szabó Eszter, Kissné Miklós Kata

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐ

Szaffner Éva

[7] Jásper Éva – Kanizsai-Nagy Ildikó: Az autizmus-specifikus támogatott foglalkoztatása. Módszertani kézikönyv, letölthető: http://fszk.hu/wp-content/uploads/Autizmus-specifikus_tamogatott_foglalkoztatas.pdf; a módszertani film megtekinthető: https://vimeo.com/29034885

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

Az ATF szolgáltatás során a segítségnyújtás fókuszában az autizmussal élő ember áll, azonban a szülő, gondviselő vagy bármely más családtag is fontos résztvevője a folyamatnak.

A szülő vagy más közeli családtag fontos ismeretekkel rendelkezik az ügyfél képességeit, igényeit, erősségeit valamint autizmusának jellegzetességeit illetően. Ez különösen azokra az ügyfelekre igaz, akik családjukkal élnek és az ő támogatásukkal boldogulnak a mindennapokban. Vannak ügyfelek, akik nem a szüleikkel (önállóan vagy más lakhatási formában) élnek együtt, az ő esetükben értelemszerűen nem feltétlenül vagy egyénileg mérlegelve szükséges a szülők bevonása. A család bevonása minden esetben az ügyféllel való egyeztetést követően valósulhat meg.

CÉL

Az ATF során az a célunk, hogy a szülőt együttműködő, támogató, laikus partnerként vonjuk be a szolgáltatás nyújtása során. Hisszük, hogy a partneri hozzáállás, bizalom, korrekt tájékoztatás, az autizmus evidencia alapú ismerete és a szülők felé való kommunikálása közös érték kell, hogy legyen bármilyen szolgáltatás típusban, ha autizmus-specifikus megsegítésről van szó.

Az alábbiakban jó gyakorlatként azokat az eszközöket illetve módokat szeretnék bemutatni, melynek során a szülők bevonhatóak az ATF szolgáltatásba. Az ATF már működő gyakorlatát írjuk le, hogy segítsük a saját, illetve mások munkáját. A szülőkkel való együttműködést az ATF egyes lépései és dokumentumai szintjén vizsgáljuk. Azt szeretnénk szemléltetni, hogy az egyes dokumentumok hogyan lesznek alapjai a partneri együttműködésnek, illetve, hogy a dokumentumokban, hogyan jelenhet meg a szülő véleménye.

Minden egyes rész elemzése után egy-egy esetrészlet bemutatásával is szeretnénk érthetőbbé tenni, hogy miért tartjuk fontosnak az adott szolgáltatási elem vagy dokumentációs eszköz alkalmazását.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

A családdal való együttműködés kialakításánál nagyon fontos, hogy az adott intézmény vagy szervezet ismerje a saját határait. A nyújtott szolgáltatások jól határolt keretei, és a felkészült szakember gárda segíthet abban, hogy a család tudja, mi az, amit jogosan elvárhat az adott szolgáltatótól.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

Szülőkkel való együttműködés dokumentumai az ATF-ben

Adatgyűjtő kérdőív

Az Adatgyűjtő kérdőívet az első kapcsolatfelvétel után kapja meg leendő ügyfelünk és családja. A kérdőív két részből áll. Az egyik részt a szülő, a másikat a leendő ügyfelünk tölti ki. Az adatgyűjtő kérdőívet azért javasolt használni, mert:

- az ügyfél és családja előzetesen átgondolja a munkavállaláshoz szükséges információkat,
- az ügyfél és családja ráhangolódik az első interjúra,
- a szakember már az első találkozás előtt kap egy képet leendő ügyfeléről (alapvető információk, életút, karrier, stb.),
- a kérdőív kitöltésével vagy nem kitöltésével arról is képet kaphatunk, hogy mennyire motivált az ügyfél és családja a munkavállalás kérdését illetően.

Mire figyeljünk?

A kérdőívek feldolgozása során érdemes összevetni a szülő és ügyfél kérdőívét. Fontos képet kaphatunk arról, hogy miben hasonlóak és miben különbözőnek a szülők és az ügyfél elképzelései. A személyes találkozás során lényeges információkat tudhatunk meg, ha rákérdezünk a különbségekre.

Példa:

Z. T. esetében a kérdőív során vált egyértelművé, hogy autizmusban való fokozott érintettsége miatt nem érti a beszélt nyelvet, és verbalitása is csak filmekből szedett szó szerinti idézetek voltak. Ez gyakorlatilag lehetetlenné teszi a nyílt munkaerőpiacon való munkavállalást. A szülővel egyeztetve Z.T.-nek a szociális ellátórendszert ajánlottuk, ahol fokozott támogatást igénylő szükségletének megfelelő ellátást kaphat.

Első tájékoztató beszélgetés

Az első tájékoztató beszélgetés az első személyes találkozás az ügyféllel és a hozzátartozójával. A megbeszélés során a tanácsadó röviden tisztázza, hogy az ügyfél (és családja) milyen célból kereste fel a szolgáltatást, honnan értesült róla, és milyen előzetes elvárásai vannak. A tanácsadó érthetően tájékoztatja az ügyfelet (és családját) a szolgáltatás lépéseiről, az ügyfél (és családja), illetve a tanácsadó várható feladatairól, kötelezettségeiről.

Az első tájékoztató beszélgetés során – amennyiben ehhez ügyfelünk is hozzájárul – rendkívül fontos a szülők /gondviselő jelenléte mert:

- fontos, hogy a szülő megértse a szolgáltatás lépéseit és azt is, hogy mi az ő szerepe. Pl.: az ügyfélnek fel kell vállalnia autizmusát, mert csak ebben az esetben tudunk autizmus-specifikus támogatást nyújtani a felkészülés és a munkavállalás során,
- az ügyfél biztonságérzetét növelheti a család jelenléte,
- a szakember információkat kaphat az ügyfél és a szülők közötti dinamikáról,

- ekkor történik a szolgáltatásba bevonást jelentő szerződéskötés, az adatvédelmi szabályok ismertetése, a beleegyező nyilatkozat aláírásai is. Mindegyik dokumentum esetében nagyon hasznos, ha a szülő is megismeri, mielőtt ügyfelünk aláírja.

Mire figyeljünk?

Ha az ügyfél vagy a szülő bizonytalan, sosem „erőltetjük" a szerződéskötést. Általában egy hétben állapodunk meg, mialatt a család átgondolhatja, hogy vállalják-e az együttműködés kereteit. Hiszen ez nem kötelező szolgáltatás, itt az önkéntesség az együttműködés alapja.

Fel kell hívni az ügyfél és családtagja figyelmét, hogy a szolgáltatás nyújtása csak aláírt szolgáltatási szerződés esetén kezdődik el.

Előfordul, hogy a családtag „túlbeszéli" az ügyfelet, így vannak esetek, amikor annak ellenére, hogy a leendő ügyfelünktől kérdezünk valamit, a szülő válaszol. Ilyenkor érdemes odafigyelni arra, hogy ügyfelünk is szóhoz tudjon jutni, illetve külön alkalmat biztosítani a számára.

Abban az esetben, ha az ügyfél nem kívánja bevonni a családtagjait a folyamatba, természetesen tiszteletben tartjuk, de ez is információ jellegű.

Figyeljünk arra, hogy mind az ügyfelünk, mind a család megértse a szolgáltatás folyamatát és lépéseit. Fontos, hogy a folyamat szereplői ugyanazt értsék az egyes fogalmak alatt.

Érdemes megfigyelni azt, hogy milyen jellegűek a család és az ügyfél közötti interakciók a beszélgetés során.

Példa:

M. M. az édesanyjával jelent meg az első interjún. A beszélgetés során végig az édesanya válaszolt minden kérdésre. Az interjú során kiderült, hogy M.M.-nek nincsen autizmus diagnózisa, azonban az édesanya elmondása és M.M. viselkedése erősen azt tükrözte, hogy érdemes volna szakemberhez fordulni és kérni a vizsgálatot. Rövid idő múlva M-et ASD-vel diagnosztizálták. Ekkor elindítottuk az együttműködést.

J.M. édesanyjával jött az első beszélgetésre, ahol a tanácsadó ismertette a szolgáltatás lépéseit. A szülő ekkor megkérdezte, hogy működik-e úgy is a szolgáltatás, ha a fia nem szeretne emberek között dolgozni. Ekkor a tanácsadó a fiút kérdezte, aki valóban azt mondta, hogy ide is csak az édesanyja kedvéért jött el. Ezután a tanácsadóval összegyűjtötték a pro és kontra érveket, hogy miért lenne érdemes belevágni a szolgáltatásba. A fiú egy hét gondolkodási időt kért, de végül nem vette igénybe a szolgáltatásunkat.

Beleegyező nyilatkozat

A Beleegyező nyilatkozat átbeszélése is az első tájékoztató beszélgetésen történik. A nyilatkozat aláírásával az ügyfél (a helyzettől függően a szülő jelenlétében) engedélyt ad nekünk, hogy szükség esetén más, az ügyfelünket jól ismerő emberektől tájékozódjunk róla. Lehetőséget kell biztosítani, hogy a nyilatkozatot hazavigyék, alaposan átgondolják, és azután döntsenek az aláírásáról.

A Beleegyező nyilatkozat aláíratásával ügyfelünk átélheti, hogy a szolgáltatás során csak a beleegyezésével történnek dolgok és ez már a folyamat elején segíti a bizalom kialakulását

tanácsadó és szakember között. A szakembert pedig felhatalmazza, hogy szükség esetén másoktól tájékozódva még teljesebb képet kapjon ügyfeléről.

Mire figyeljünk?

Tartsuk tiszteletben, ha az ügyfél nem akarja aláírni a nyilatkozatot. Lehetőség szerint tisztázzuk mi az oka annak, hogy nem írja alá. Sok esetben az ok feltárása és fontos információkat hordoz.

Fontos, hogy az információk megszerzése során a szakmai titoktartás szabályait tartsuk be.

Példa:

H.J. azt mondta, hogy nagyon rosszul teljesített az előző munkahelyein és saját képességeit nagyon lebecsülte. Ekkor a tanácsadó engedélyt kért Tőle ahhoz, hogy a korábbi munkahelyein utána érdeklődjön. Miután a tanácsadó megkapta a beleegyezést, nagyon fontos dologra derült fény. Az előző munkahelyeiről azt a visszajelzést kapta, hogy HJ nagyon jó munkaerő és mindenhol meg voltak vele elégedve.

Szülői interjú

A szülői interjú a felmérés egyik alapeleme. Ez egy félig-strukturált, kérdező-alapú interjú. Tehát, az interjúvázlatban szereplő kérdéseket nem szükséges mind feltenni, de figyeljünk arra, hogy a beszélgetés végére minden kérdésre kapjunk választ. A szülői interjú során alapvetően az ügyfelünk életútját kérdezzük végig lépésről, lépésre. Itt csak a családtag és a felmérést végző tanácsadó van jelen, a fókusz a szülő narratíváján van.

A szülői interjú során szeretnénk többet megtudni az ügyfél előéletéről, erősségeiről, problémáiról, szülővel való kapcsolatáról. A szülő véleményéről, elképzeléseiről gyermekével kapcsolatban. A szülői interjú jó lehetőséget biztosít a szülői kompetencia megerősítésére (hiszen gyermekét ő ismeri legjobban) illetve a tanácsadó és szülő közötti bizalom kialakítására.

Mire figyeljünk?

Nyugodt légkörben, megfelelő környezetben történjen az interjú.

Érdemes konkrét példákat kérni a szülőtől az egyes problémák vázolásakor.

Figyeljünk a keretekre, az interjú ne tartson 1,5 óránál tovább.

Ne ítélkezzünk!

Ne osszunk tanácsokat ez még az információszerzés ideje!

Az interjú a család oldaláról mutatja be az ügyfelet, mindezt az ügyfél oldaláról is meg kell vizsgálni.

Példa:

K.I. édesanyja nehezen hitte el az Alapítvány szakmai hozzáértését a fia munkavállalása kapcsán. Nagyon ellenségesen és verbálisan agresszíven viselkedett az Alapítvány több dolgozójával. Amikor lehetőséget kapott arra, hogy a tanácsadónak elmondja a problémáit, motivációit, félelmeit, onnantól fogva megbízott az Alapítvány szakmai hozzáértésében.

N.F. speciális diplomával rendelkező fiú, ám későn felismert autizmusából fakadó jelenlegi állapota, és képességei miatt a végzettségével összefüggő összetett munkavégzés nem lenne számára reálisan elérhető. A szülői interjúban a jelen levő családtag elmesélte N. F. történetét, és elmondta, hogy jelenleg egy egyszerűbb munkavégzésben tudna elképzelni fiát. A kapott információk, és a család támogató hozzáállása nagyban megkönnyítette a fiúval kezdődő munkát.

Felmérést lezáró beszélgetés

A felmérést lezáró beszélgetésre az ügyfelünk felmérését követően kerül sor. Ilyenkor összegezzük a felmérés folyamatának tapasztalatait és megbeszéljük, hogy reálisan elképzelhetőnek tartjuk-e ügyfelünket a nyílt-munkaerőpiaci elhelyezkedésre. A megbeszélésen jelen van az ügyfél, szülő és a tanácsadó is.

Mire figyeljünk?

Nyugodt légkörben, megfelelő környezetben történjen a beszélgetés.

Kerüljük a szakszavak túlzott használatát. Győződjünk meg róla, hogy minden résztvevő megértette az elmondottakat.

Adjunk módot arra, hogy a szülő és az ügyfél is reflektáljon és elmondhassa véleményét, tapasztalatait a felméréssel kapcsolatban.

Példa:

H.V. képességeit tekintve alkalmas a nyílt munkaerőpiacon való elhelyezkedésre. Viszont a szociális éretlensége miatt egy hosszabb felkészítésben kellene részesülnie. A család megerősítette, amit a felmérésen tapasztaltunk. A tanácsadó csoportos felkészítést ajánlott fel ügyfelünknek, amit a család elfogadott.

Egyéni Munkavállalási Terv

Az Egyéni Munkavállalási Tervben a nyílt-munkaerőpiaci elhelyezéshez szükséges legfontosabb részcélokat határozzuk meg az ügyfél és a hozzátartozó együttműködésével. Ezek a célok szükségszerűen változnak a folyamat közben, ezeket ezért érdemes gyakran felülbírálni és szükség esetén megváltoztatni. Az Egyéni Munkavállalási Terv a munkára való felkészülés alapja, az ATF fontos lépése. A munkavállalási tervben minden szereplő számára meghatározzuk, hogy a sikeres munkavállaláshoz mi az a feladat, amit vállalnia kell. A szülők szerepének egyértelmű tisztázása itt valósulhat meg.

Mire figyeljünk?

Fontos, hogy mindenki, aki érintett a munkavállalásban vállalhatóknak és kivitelezhetőknek tartsa a kitűzött célokat.

Mindenki legyen tisztában a saját feladataival a célok elérése érdekében.

A célok a sikeres munkavállalást segítsék elő.

Fontos, hogy az egyéni munkavállalási tervet folyamatosan értékeljük, felülvizsgáljuk.

Példa:

K.F. későn kapott autizmus diagnózist, a harmincas évei végén. Diagnózis hiányában K.F. sosem kapta meg a megfelelő támogatást. Állapota annyira leromlott, hogy gyógyszeres kezelés vált elkerülhetetlenné. A diagnózis után, a megfelelő támogatások következtében állapota sokat javult. Ám K.F.-ről családja nem hitte el, hogy nagyobb önellátásra képes. Ezért az EMVT-be bevettük az otthoni házimunka végzését is, mely nagyban megnövelte K.F. önértékelését. Később K.F. egy irodában takarítóként helyezkedett el.

J.M. édesanyjával szoros kapcsolatban élt, az anya sűrű telefon hívásai már a felmérés során is zavaróak volt ügyfelünk számára. Az Egyéni Munkavállalási Tervben szabályoztuk a kapcsolattartást. A szülő elfogadta a feltételeket, mert tudta, hogy mikor kaphat információt ügyfeléről.

Minőségirányítási kérdőív családtagok részére

A minőségirányítási kérdőív fontos visszajelzés a szolgáltatás minőségére vonatkozóan. Itt a család elmondhatja, hogy elégedett-e a szolgáltatással. A szolgáltató is fontos visszajelzéseket kap munkájáról, és arról hogy mennyit változott ügyfelünk a szolgáltatás és a munkavégzés hatására.

MELLÉKLET

1. SZ. MELLÉKLET

Felhasznált irodalom

Jásper Éva – Kanizsai-Nagy Ildikó: Az autizmus-specifikus támogatott foglalkoztatása. Módszertani kézikönyv, letölthető:
http://fszk.hu/wp-content/uploads/Autizmus-specifikus_tamogatott_foglalkoztatas.pdf
a módszertani film megtekinthető: https://vimeo.com/29034885

14

INFORMÁCIÓS ADATLAP AZ AUTIZMUSSAL ÉLŐ SZEMÉLYRŐL

INTÉZMÉNY

Holnap Háza
Nappali Rehabilitációs Központ

A Holnap Háza Nappali Rehabilitációs Központ célja felnőtt mozgássérült emberek számára komplex rehabilitációs szolgáltatások nyújtása ambuláns, azaz nappali ellátás keretében. A Holnap Háza tevékenységeivel a hozzá forduló mozgássérült emberek rehabilitációját, társadalmi integrációját kívánja elősegíteni.

KÉSZÍTŐ

Jene Judit

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐ

Szaffner Éva

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

Váratlan élethelyzetben az autizmussal élő gyermekek és felnőttek többsége nem tudja elmondani a problémáját, nem tud segítséget kérni. Gondot okozhatnak ebben a kommunikációs nehézségek, a megszokott környezetben bekövetkező változások, zavaró szenzoros ingerek, előre be nem jósolható történések, új, ismeretlen szituációk stb. A környezet csak a furcsa viselkedéssel szembesül és tanácstalan a segítségnyújtás megfelelő módjának tekintetében.

Lakóotthonunkban autizmussal élő felnőttek élnek. Különböző mértékben, de az ő számukra is nehézséget okoz a kommunikáció, a társas viselkedés és a rugalmas viselkedés-szervezés. A mindennapokban bármelyikükkel előfordulhat, hogy krízishelyzetbe kerül, segítségre szorul. A lakóotthonon belül mind a tárgyi (autizmus-barát környezet, kommunikációs akadálymentesítés stb.), mind a személyi feltételek (képzett, több éves szakmai tapasztalattal rendelkező munkatársak) adottak a krízishelyzetek megelőzésére, illetve feloldására. A lakóotthonon kívül viszont védtelenek fiataljaink. Több helyzetben (pl. sürgős egészségügyi ellátás, váratlan élethelyzet idegen környezetben, utazás, hivatalos ügyek intézése) éreztük már hiányát egy olyan rövid, praktikus információkat hordozó adatlapnak, amely egyfelől a kívülállók számára útmutatást nyújthat az autizmussal élő személlyel való kapcsolatteremtésben, másrészről krízishelyzetben megkönnyítheti az érintett számára a segítségkérést.

CÉL

A problémafelvetést követően célul tűztük ki a segédeszköz létrehozását. Kritériumként megfogalmaztuk, hogy az adatlap legyen személyre szabott és olyan információkat tartalmazzon, melyek a lehetőségek szerint az érintettekkel, hozzátartozókkal, segítőkkel is egyeztetésre kerültek.

A segítőkön és külső felhasználókon kívül mindenképpen fontos volt számunkra, hogy a lakóotthonban élő autista, illetve értelmi sérült lakóink kezébe is jól használható eszközt adjunk. Ehhez kapcsolódtak a kitűzött fejlesztési célok és feladatok is: Az énkép és önismeret fejlesztésével (egyéni fejlesztés, babzsákos foglalkozás, kommunikációs társasjáték, szociális történetek) tovább erősítettük azokat a készségeket, melyek egy autizmussal élő számára szükségesek ahhoz, hogy krízishelyzetben jól tudjon reagálni, segítséget kérni. A környezet számára tudjon olyan információt átadni, ami abban nyújt segítséget, hogy miként bánjanak vele jól. Lehetőleg egyszerű módon, egy tárgy vagy eszköz átadásával fejezhesse ki magát.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

A megvalósítás fázisai

A feladattal megbízott munkatársi team *(50. kép)* meghatározta a következőket:

- Előkészítés.
- Az eszköz megtervezése.

- A szükséges információk, adatok összegyűjtése.
- Az eszköz első változatának kivitelezése.
- Visszajelzések.
- Korrekció, eszköz „végleges” változatának kivitelezése.
- Alkalmazás.
- Tapasztalatok összegzése.

Szervezési feladatok

Meghatároztuk a közreműködők körét (érintett autisták, hozzátartozók, szakemberek, felhasználók), majd felvettük velük a kapcsolatot (probléma feltárása, beleegyezés az együttműködésbe). A munkatársi team valamennyi tagját bevontuk a folyamatba. A felkészítést követően a feladatok meghatározása és a felelősök kijelölése következett.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

A gyakorlati kivitelezéshez szükséges eszközök, segédanyagok rendelkezésünkre álltak, illetve elkészítettük őket: autizmus-specifikus kommunikációs segédletek, irodatechnikai berendezések, kivitelezéshez szükséges alapanyagok; információs adatlap sémája, kérdőívek.

Ahhoz, hogy a feltérképezés minél eredményesebb legyen és elegendő információhoz jussunk a további munkához, változatos módszereket alkalmaztunk: Megfigyelés (autizmussal élő gyermekek és felnőttek krízishelyzetben), interjú a szülőkkel, hozzátartozókkal, segítőkkel (milyen reakciók, viselkedés várható az érintettől váratlan élethelyzetben), interjú a környezetben élőkkel (ismerősök, egészségügyben, hivatalokban dolgozók - kerültek-e olyan helyzetbe, hogy problémát jelentett számukra egy autista személlyel való kommunikáció, nem értették a viselkedését, nem tudtak számára megfelelően segítséget nyújtani).

Az adatlaphoz szükséges információkhoz az életút dokumentációból, a hozzátartozókkal és érintett személyekkel készített interjúkból, kérdőívekből, a segítők írásos összefoglalóiból jutottunk.

„Kedves Szülők és Hozzátartozók!"- levél és információkérő kérdőív

Az alábbi levél a T. Zs. által K. M. M.-ről kapott információkkal van kiegészítve *(dőlt betűvel jelölve)*:

Kedves Szülők és Hozzátartozók!

Mint ahogy már korábban tájékoztattunk benneteket, lakóotthonunk bekerült az FSZK (Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft) Nyolc Pont projektjének Intézményfejlesztési programjába.

A követelményrendszer intézményi felmérését elvégeztük. Ennek alapján meghatároztuk azokat a területeket, amelyekben további fejlődést szeretnénk elérni.

Első akcióként szeretnénk minden lakóról elkészíteni egy rövid, praktikus információkat hordozó adatsort, mely krízishelyzetben (váratlan élethelyzet megoldása, szolgáltatások igénybevételének problémái, egészségügyi ellátás stb.) a szakemberek és a család rendelkezésére áll. Kérlek, írjátok össze, hogy melyek azok a legfontosabb információk, amelyeket gyermeketekről tudni kell? (kommunikáció; mozgás; érzékenység; viselkedésproblémát kiváltó okok; mi az, ami megnyugtatja; allergia stb.)

Köszönöm közreműködéseteket!

2014. április 14. Jene Judit

FONTOS INFORMÁCIÓK

Név: *K. M. M.*

Viselkedés problémát okoz:
Nagyon zavarja: Szigorú, parancsoló, számon kérő hangnem
Megnyugtatja: Kedves, megértő, elfogadó hangnem
Félelem: Kutyától
Megnyugtatja: Védett helyre kerület, kutyát elviszik onnan
Félelem: Ismeretlenek megszólítják
Megnyugtatja: Ismerős megjelenése
Kommunikáció:
Érti: Lényegre törő információk, szemébe nézve, tiszta, érthető, normál sebességű beszédhangon.
Nem érti: Dagályos, felesleges információkat tartalmazó, hadaró beszéd, ha nem felé irányítják a mondandót
Mozgás:
Fel-le szeret járkálni, esetleg hangokat is kiadva, ez megnyugtatja. Ezzel senkit nem akar bántani.
Allergia:
Méz, fahéj – ezekkel készült ételek kerülendők!
Egészségügyi ellátás:
Fogászati beavatkozás csak altatásban végezhető.

Ha megkérdezik és türelmesen, odafigyelve megvárják a választ, meg tudja mondani, hogy mi zavarja, mit szeretne.

„Kedves Munkatársak!" – levél és információkérő kérdőív

Az alábbi levél a Veleg Judit által K. M. M.-ről kapott információkkal van kiegészítve *(dőlt betűvel jelölve)*:

Kedves Munkatársak!

Mint ahogy már korábban tájékoztattunk benneteket, lakóotthonunk bekerült az FSZK (Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft) Nyolc Pont projektjének Intézményfejlesztési programjába.

A követelményrendszer intézményi felmérését elvégeztük. Ennek alapján meghatároztuk azokat a területeket, amelyekben további fejlődést szeretnénk elérni.

Első akcióként szeretnénk minden lakóról elkészíteni egy rövid, praktikus információkat hordozó adatsort, mely krízishelyzetben (váratlan élethelyzet megoldása, szolgáltatások igénybevételének problémái, egészségügyi ellátás stb.) a szakemberek és a család rendelkezésére áll. Kérlek, írjátok össze, hogy melyek azok a legfontosabb információk, amelyeket lakótokról (akinek személyes segítői vagytok) tudni kell? (kommunikáció; mozgás; érzékenység; viselkedés-problémát kiváltó okok; mi az, ami megnyugtatja; allergia...)

Köszönöm közreműködéseteket!

2014. április 14. Jene Judit

FONTOS INFORMÁCIÓK

Név: *K. M. M.*

Kommunikáció:
Szóbeli kommunikációjában jellemző a térköz szabályozás problémás. Időnként nehezen fejezi ki magát, keresgéli a szavakat, tipródik. Ez feszültség esetén fokozódik. Nehezen ítéli meg a hallgató fogadóképességét, időnként erőszakos. Írásbeli fogalmazá-sa gördülékenyebb.
Mozgása:
Nem szeret sokáig egy helyben állni, ülni, Társai számára zavaró néha az épületben való „száguldása".
Érzékenység:
- Ételek közül mézet, fahéjas ételt nem eszik, állí-tólag allergiás rá.
- Jellemző még az állatoktól való túlzott félelem, melynek hátterében a kórokozóktól való félelem áll.
Viselkedésproblémát kiváltó okok:
- Ha bármilyen személyes holmija, vagy ő maga macskával érintkezett, vagy fennáll ennek a gyanúja
- Ha önállóan döntenie kell egy helyzetben
- Nem szereti, ha bármiben utolsó lesz (Akár étkezés is.)
Megnyilvánulások:
Sikítás, káromkodás, saját kéz harapdálása
Megnyugtatása:
Saját holmi biztonságba helyezése, fertőtlenítés. Sok szabadban való mozgás biztosítása.

„Szeretném, ha tudnád rólam!" – az autizmussal élő személyek gondolatai, információi önmagukról

SZERETNÉM, HA TUDNÁD RÓLAM:
Név: K. M. M. Dátum: 2014.04.24.

- Irtózom az állatoktól
- Nem szeretek utolsó lenni
- Szeretek számítógépen dolgozni
- Nem szeretem a szigort
- Mézre és fahéjra allergiás vagyok
- Nem szeretek összepiszkolódni
- Minden hirtelen történéstől (pl. tányér, pohár leesés) megijedek. Főleg, ha én okozom véletlenül

Információs adatlap

Az információs adatlap kivitelezéséhez több fórumon is gyűjtöttünk ötleteket: munkatársi közösség, szülői közösség, lakóközösség. Készült egy A/5-ös méretű, laminált változat és egy másik, igazolványszerű változat az önállóan közlekedő autizmussal élő fiatalok számára. *(51., 52. kép)*

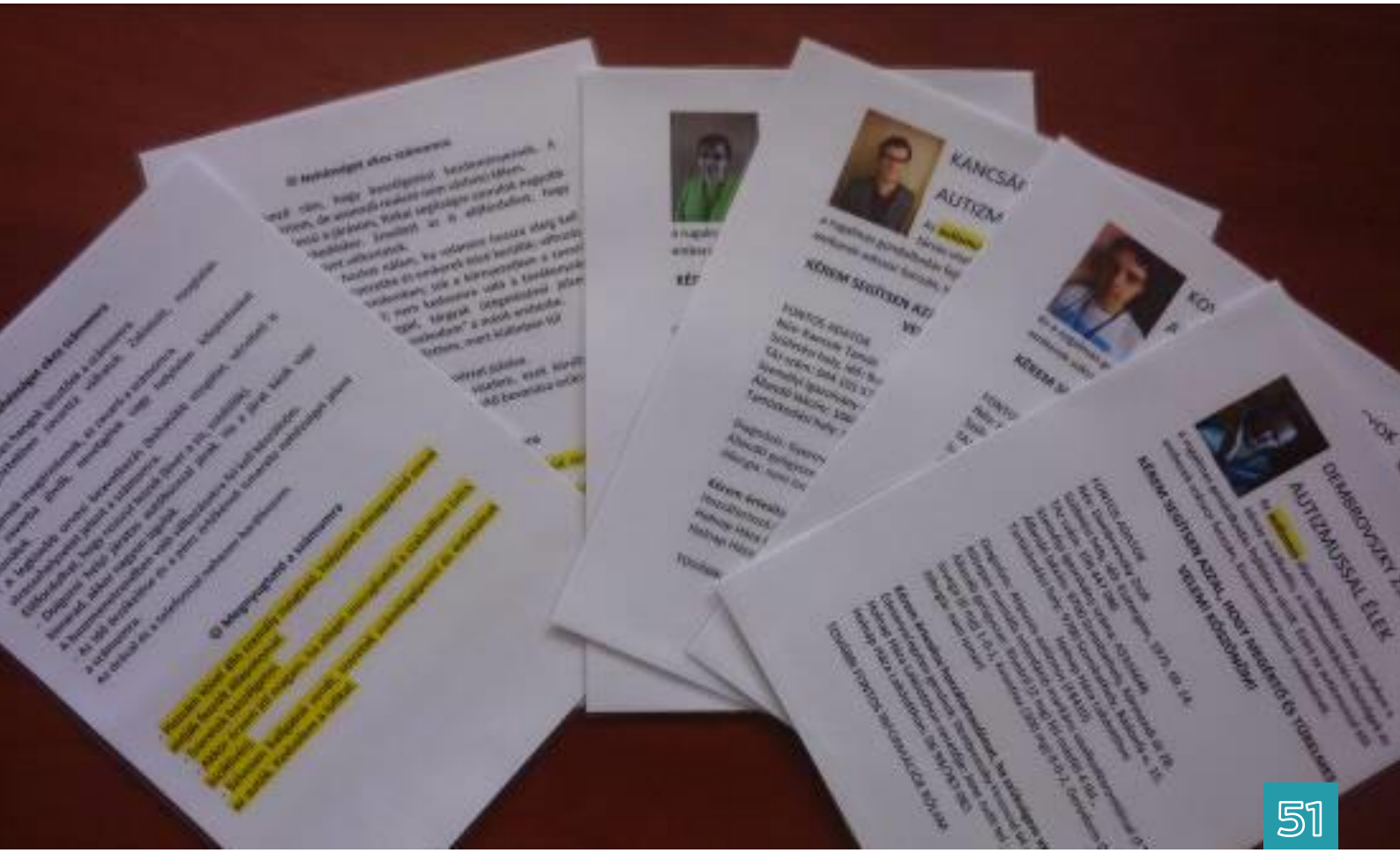

51

52

Főbb információ csoportok:

- Autizmussal élek...;
- Kérem segítsen...;
- Fontos adatok
- Hozzátartozók elérhetősége
- Nehézséget okoz a számomra
- Megnyugtató a számomra.

K. M. M. VAGYOK

AUTIZMUSSAL ÉLEK

Az **autizmus** olyan fejlődési zavar, melyben a társas viselkedés, a kommunikációs készségek és a rugalmas gondolkodás fejlődése sérült. Ezért az autizmussal élő emberek sokszor furcsán, kiszámíthatatlanul viselkednek.

KÉREM SEGÍTSEN AZZAL, HOGY MEGÉRTŐ ÉS TÜRELMES VELEM! KÖSZÖNÖM!

FONTOS ADATOK
Név: K. M. M.
Születési hely, idő:
TAJ szám:
Személyi igazolvány száma:
Állandó lakcím:
Tartózkodási hely: 9700 Szombathely, Bádonfa u. 15.
Holnap Háza Lakóotthon
Diagnózis: Gyermekkori autizmus (F8400)
Állandó gyógyszer:
Allergia: Méz, fahéj – ezekkel készült ételek kerülendők!

Kérem értesítse hozzátartozóimat, ha szükségem van rá:
Édesanya/egyben gondnok:
Holnap Háza Lakóotthon vezetője: Jene Judit tel.: 0670/221 37 27
Holnap Háza Lakóotthon: 06 94/787-085

TOVÁBBI FONTOS INFORMÁCIÓK RÓLAM

☹ Nehézséget okoz számomra

- Előfordul, hogy túl közel állok a beszélgető partnerhez, vagy nehezen találom a szavakat.
- Zavar a szigorú, parancsoló, számon kérő hangnem.
- Nem kedvelem az állatokat.
- Nem szeretek összepiszkolódni semmitől sem.
- Félek attól, ha egy ismeretlen megszólít.
- Nem szeretem, ha bármiben utolsó leszek (étkezés, sorban állás, játék...).
- Megijedek minden hirtelen történéstől, főleg ha én okozom azt (pl. tányér, pohár leesik, ital kiömlik).
- Komolyabb orvosi beavatkozások körültekintő előkészítést igényelnek.

☺ Megnyugtató a számomra

- Jól értem a lényegre törő, kedves hangnemű, normál tempójú hozzám intézett beszédet.
- Nem kedvelem az állatokat, de megnyugtat, ha elviszik őket a közelemből, vagy én védett helyre kerülhetek.
- Nagyon sokszor kezet mosok egy nap. Ez megvéd a kórokozóktól és megnyugtat.
- Ismerősök jelenléte biztonságot nyújt.
- Megnyugtat, ha le-fel járkálhatok, szaladhatok, közben esetleg hangokat is kiadva.
- Szeretek számítógépezni, jól beszélek angolul. Kedvencem a pilóta keksz, a vaníliás karika és a barackos ice tea.
- Kisebb orvosi beavatkozásokat (vizsgálat, vérvétel) jól viselek.

→

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

Az információs adatlapok elkészítésében kihívást jelentett, hogy egyszerre több fél (érintett személy, szülő, segítő, külső felhasználó) számára is jól érthetőnek és elfogadhatónak kellett lennie. Az információk megfogalmazásának módjával az volt a célunk, hogy megjelenjenek a nehézségek és a megoldási módok is, de ne túl „élesen". Ne legyen túl riasztó, mert az sem használ a lehetséges se-

gítségnyújtásban. Inkább a segítő szándékot hívja elő. Olyan legyen a hangvétel, hogy az érintett személy is bátran odaadhassa, ha szükségét látja.

A célok és eredmények összevetése a megvalósítástól számított három hónap elteltével történt meg. Az információs adatlapokról az autizmussal élő felnőttek a lakógyűlésen fogalmazták meg véleményüket, a segítők a munkatársi team megbeszélésén. A külső felhasználók interjú formájában számoltak be tapasztalataikról és tették meg további javaslataikat a tartalommal, az információk átadásának hangvételével, az adatlap formátumával, a felhasználás eredményességével kapcsolatban.

Adatlapok véleményezése azoktól, akikről szól,(2014. június 2.):

> K.H.: *„Szerintem nagyon jó lett, megkaphatom most?"*
>
> K.T.: *„Most már értem, hogy mire voltak azok a kérdések. Jó a megfogalmazás, de ugye ezt csak ott és akkor kell elővennem, ha én azt akarom. Kellene egy kisebb is belőle, ami nem olyan feltűnő. Még valami! Megkaphatnám ezt elektronikus formában is? El tudnám küldeni az „internetes" barátaimnak is. Így egyszerűbben meg tudnák, hogy miről van szó velem kapcsolatban."*
>
> K.M.M.*: „Jó lesz! Én használom majd a vonaton, ha kell!"*
>
> V.T.: *„Nekem a munkába járásnál lehet jó. Múltkor is történt velem egy eset. El akarták venni a táskám. Rendőrségre is kellett menni tanúvallomást tenni. Anyuval voltam. Jól jött volna a papír."*

Adatlapok véleményezése leendő felhasználótól (2014. június 4.):

Név: L. H.
Munkahely, foglalkozás: Regionális Szociális Forrásközpont Közhasznú Nonprofit Kft., tanácsadó, tréner

> *„Nagyon fontos, és hasznos kezdeményezésnek tartom az információs adatlapot. Javasolnám, hogy a többi információ mellett kerüljön feltüntetésre az is, hogy az autista fiatal feszült, szokatlan, esetleg ijesztő viselkedése esetén mi a számára feszültségcsökkentő, megnyugtató kommunikáció, viselkedés, tevékenység a környezetében lévő emberektől. Az információs adatlap rövidített változata hasznos lehet, ha az önállóan közlekedő fiatalok maguknál tartják, és szükség esetén át tudják adni, vagy megtalálható náluk."*

A visszajelzések alapján az információs adatlap hasznos eszköznek bizonyult az autizmussal élők számára, de néhány módosításra még szükség volt (adatlapon szereplő információk köre, fontossági sorrend, megfogalmazás módja, formai megvalósítás több változatban az egyénre szabott igények, felhasználási módok figyelembe vétele mellett stb.). A konkrét felhasználás során tapasztaltakat a munkatársi team összegezte. A felhasználáshoz kapcsolódóan pozitív visszajelzések érkeztek az egészségügyi ellátásban dolgozók részéről. Ügyintézés során (pl. okmányirodában) a felhasználás akadályokba ütközött (sorszám szerinti „pörgős" ügyvitel). Látogatók, önkéntes segítők, gyakorlatukat töltő hallgatók számára is praktikusnak bizonyult az adatlap az ismerkedés megkezdéséhez. (Ebben az esetben fontos, hogy a személyes adatok ne legyenek nyilvánosak!)

A továbbfejlesztéshez kapcsolódóan a következő feladatok fogalmazódtak meg:

- Az adatlapok aktualizálása folyamatos feladat lesz. Praktikus összekötni az egyéni fejlesztési/szolgáltatási tervek felülvizsgálatával.
- A felmerülő igények alapján célszerű lesz újabb változatok készíteni a személyes adatok elhagyásával (pl.látogatók, önkéntes segítők, gyakorlatukat töltő hallgatók számára).
- A felhasználás támogatása (lakók, szülők, segítők, külső felhasználók irányában).
- További tapasztalatok (többféle krízishelyzetből) hosszabb időtávban várhatóak.

Ezek összegzése, feldolgozása hasznos információkkal szolgálhat az eszköz hatékony felhasználásához.

FELNŐTT ÉLETET TÁMOGATÓ PROGRAM

15

ÚJSÁGVÁSÁRLÁS: AUTISTA FIATAL SEGÍTŐ SZEREPBEN

Szociális készségek fejlesztése a közösségi integrációs célok elősegítése érdekében

INTÉZMÉNY

Fejér Megyei Integrált Szociális Intézmény
Fogyatékos személyek ápoló-gondozó lakóotthona

A csókakői lakóotthon páratlan természeti környezetben, szőlőültetvények szomszédságában, a településközponttól negyedórányi járásra található. Intézményünk fogyatékos személyek ápoló-gondozó célú lakóotthona, amely a bentlakók részére teljes körű ellátást biztosít. A lakóotthon 2009. óta működik, a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság fenntartása alá 2012.09.01-től tartozik. Jelenleg a foglalkoztató nem működik, így a napi rendszerességű fejlesztő foglalkoztatások (mozgásfejlesztés, kommunikációs és szociális készségek fejlesztése, kognitív fejlesztés, zeneterápia, manuális tevékenységek a finommotorika fejlesztésére, önellátási készségek fejlesztése) is a lakóotthonban valósul meg, melyeknek a családi és társadalmi ünnepek adnak keretet. A legnagyobb hangsúlyt az önellátás fejlesztésére helyezzük, célunk, hogy a lakók mindennapjaikat a legönállóbban élhessék az otthonban. 14 személy elhelyezése biztosított, 12 lakó egyágyas szobában, 2 lakó egy kétágyas szobában veheti igénybe szolgáltatásainkat. Minden szoba rendelkezik önálló vizes blokkal. Az étkezés 3 étkezőben valósul meg, az élelem alapanyagait (tízórai, ebéd, uzsonna, vacsora) az FMISZI egy másik telephelyéről szállítják, az elkészítésbe a lakóink többsége bevonható. Hétvégén a konyhánkban lehetőségünk van közösen egyszerűbb ételek elkészítésére. A szobákat a szülők rendezték be, a közös helyiség bútorzata felújításra szorul. Egy számítógép, egy fekete-fehér nyomtató és egy laminálló készülék áll rendelkezésünkre. Egyik nappaliban lehetőség van közös TV nézésre. A lakóotthonban dolgozó szakemberek száma: 9 fő: 2 pedagógus fejlesztő pedagógusként, 1 diplomás szociális munkás szociális segítő munkakörben dolgozik, 4 főnek szociális ápoló és gondozó, 1 főnek egészségügyi, 1 főnek pedig szociális asszisztens végzettsége van. Kollégáink közül 7 fő vett részt autizmus-specifikus ismereteket oktató tanfolyamon, ill. akkreditált képzésen. Munkatársaink közül négyen majdnem a kezdetektől, a többiek 2-4 éve dolgoznak az intézményben. Szociális asszisztensünk korábban 15 évet foglalkozott autizmus spektrum zavarral élő gyermekekkel.

KÉSZÍTŐK

Schmidt Gabriella, Stokinger Szilvia, Szigeti Judit

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐK

Matolcsi Rita, Szaffner Éva

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

Szilárd és Hugó barátok. Szívesen töltik egymás társaságában idejüket.

Szilárd

Autizmus spektrum zavarban érintett 30 éves férfi. 6 éve él a csókakői lakóotthonban, önellátás készségei jók, de rendszeres ellenőrzésre szorul. Írásos napirendjét jól használja. A kezdési időpontokat nehezen tartja be. Beszédértése jó. Jól beszél, de sokszor azt mondja amit „hallani szeretnénk". Folyékonyan társalog általános témakörökben és a hobbijáról is. Érdeklődő, tudja az üdvözléssel, elköszönéssel, étkezéssel kapcsolatos általános szabályokat. Nehezen mond nemet, ezért feszültté válik a számára kellemetlen helyzetekben, amit nem mindig tud megfelelően kezelni. Ilyenkor csúnyán beszél, fenyegetőzik. Miután megnyugodott, bocsánatot kér. Társaival szemben megfelelően viselkedik. Nehezére esik kitalálni, hogy kivel (pl. buszsofőr, postás) miről beszélgethet. Szilárd kimondottan nyitott az új kapcsolatokra, hétvégenként Budapesten sok lehetősége van különböző programokban való részvételre, mely számára nagyon motiváló. Ő maga tájékozódik a programokról, és saját maga tervezi meg a hétvégéket. Önállóan használja a tömegközlekedési eszközöket. Heti fix zsebpénzzel rendelkezik, amit mindig nassolni valóra költ, ezeket a reklámújságban előre kiválasztja. Dicsérettel nagyon jól motiválható, segítőkész. Szeretnénk, ha a jó tájékozódó képessége, segítőkészsége, segítene önbizalmának, önbecsülésének növelésében is. Hugó, aki nehezebben tájékozódik, felnéz Szilárdra, megbízik benne. Mindkettejük számára már a közös séta is nagy magabiztosságot ad. Tanulnak egymástól.

Hugó

Hugó 2009-től él lakóotthonban. Hétvégéit általában otthon tölti, havonta egy hétvégén marad az otthonban. Hamar beilleszkedett, a szokásokat, szabályokat elfogadja, igyekszik maximálisan betartani. Alkalmazkodó, feszültséget kelt benne, hogy saját igényeit nem meri, tudja kifejezni, érdekeit erőszakosabb társaival szemben nem meri megvédeni. Segítséget nehezen kér. Társaival, segítőivel udvarias, de csak ritkán kezdeményez beszélgetést. Kérdésekre válaszol, ritkán nyílik meg, de kétszemélyes kapcsolatban mesél magáról. Csoportos tevékenységekbe bevonható, a szabályokat megérti, betartja, közös tevékenységet nem kezdeményez. Szabadidejében tanácstalan, egyedül nem tudja eldönteni, mit csináljon. A felajánlott tevékenységet szívesen elfogadja. Beszéde tiszta, érthető. Szókincse megfelelő, elvont fogalmakat is meg tud magyarázni. Néma és hangos olvasása is jó, az olvasottakat megérti, a tartalmát visszaadja, a lényeget kiemeli. A kérdésekre röviden, de pontosan válaszol, ha valamit nem ért, megkérdezi. Szóbeli utasításokkal jól irányítható, de nagyon pontos instrukciókat igényel. Térben nehezen, időben jól tájékozódik. A faluban boltba, postára társával elmegy. Értelmi képességei jók. A szóbeli dicséretnek is örül. Munkatempója lassú, nehezen fejez be egy-egy tevékenységet, mert sokáig tökéletesítgeti. Arcáról nehezen olvashatók le az érzelmek, különösebb érdeklődés nem látszik rajta a programok során, de ez nem jelenti azt, hogy nem érdekli, mert utólag elmondja, mi tetszett neki. Lakótársai között felismeri a humoros szituációkat, mosolyog rajta. Élményeiről beszámol, de csak kérésre. A változásokat elég könnyen elfogadja, okát megérti. Viszonylag önellátó, időnként kontrollra szükség van.

CÉL

Célunk a két fiatal szociális és társas készségeinek fejlesztése, kompetencia-élmény megteremtése, a szociális integráció lehetőségeinek szélesítése. Szeretnénk, ha megismerkednének az illemszabályokkal, szociális rutinokkal, alapvető társas normákkal és azt a mindennapi életben alkalmazni is tudnák. Szeretnénk, ha megtapasztalnák, hogy nem csak ők szorulnak segítségre, hanem ők is tudnak másoknak segítséget nyújtani, ezzel erősítve kompetencia-élményüket, önértékelésüket. Ennek egyéb, további formáit keressük még. A jelen jó gyakorlat leírásban bemutatásra kerülő újságvásárlás program, mint segítségnyújtás jelenleg is működik, hosszú távú célunk, hogy más segítségnyújtási lehetőségeket is találjunk.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

A barátságban lévő két fiatal igényeit próbáltuk úgy összehangolni, hogy olyan tevékenységet találjunk, ami mindkettőjük fejlődését, jó közérzetét előmozdítja, rendszeres, értelmes és hasznos napi elfoglaltságot biztosít, a közösség számára is funkcionális. Az újságvásárlással több cél is megvalósulhat: megismerhetik tágabb környezetüket, kapcsolatba kerülhetnek a falu lakóival, kipróbálhatják magukat különböző szituációkban (pl. várakozás a postán, vásárlás, stb.), a megvásárolt újság információkkal látja el őket, ami beszélgetés témája lehet. A szerdai és pénteki napokat választottuk, mert az újság szerdai számában található az Utazó melléklet (amely más országok és hazánk egy-egy táját mutatja be), a pénteki számban pedig a következő heti műsorújság található. Ez alapján heti műsorajánlót készítenek a többieknek.

A közvetlenül érintett helyi közösség tájékoztatása

Megelőző tevékenységként a postán, és a boltban dolgozókkal megbeszéltük, hogy két lakónk rendszeresen fog vásárolni, tájékoztattuk őket az autizmussal élők kommunikációs nehézségeiről. A lakóotthon dolgozóival megbeszéltük az indulás előtti és megérkezés utáni feladatokat. (megfelelő öltözet, pénztárca használat ellenőrzése, elszámolás a pénzzel).

Eleinte csak az volt az elképzelésünk, hogy lakóink önmaguknak vásároljanak újságot, később jött az ötlet, hogy segítő szerepbe helyezzük őket, és másoknak is vásárolhatnának újságot. A környező utcákban több idős ember is él, akik körében felmérést végeztünk, hogy fiataljaink miben tudnának segítségükre lenni. Az újságvásárlás, későbbiekben a kisebb vásárlás, lehet az elvégzendő feladat, melyre igény fogalmazódott meg a szomszédok részéről.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

Előkészítés

Cél: a szituációs játékban megfelelően tudjon vásárolni
Időtartam: 2 hónap

Elkészítettük a két résztvevővel a Szociális köröket. *(53., 54 kép)* Tudjuk, hogy az autizmussal élők általában szociálisan bizonytalanok, nehézséget okoz számukra mások érzelmeinek és szükségleteinek megértése, nehezen értelmezik a testbeszédet, mimikát, ezért viselkedésük néha helytelen, akár bántó is lehet, de ezt ők nem érzékelik. Ezért nagyon fontos tanulniuk és gyakorolniuk, hogy konkrét szituációkban hogyan kell viselkedni, milyen szabályokat kell betartani. Meg kell érteniük, hogy a kapcsolatoknak különböző típusai és szintjei vannak. Ezeket tekintettük át, és írásában is rögzítettük a szociális körök megrajzolásával. Megbeszéltük, hogy a postás, a bolti dolgozó, az utcai járókelő a szociális körön az idegenek között helyezkedik el. A Szabálykönyvben *(1. sz. melléklet)* a velük való kommunikáció és viselkedés szabályait rögzítettük (kinek, hogy köszönünk, kivel miről beszélgetünk, adatainkat kinek adhatjuk meg, ruházat megfelelő megválasztása, stb.). Szituációs játékokkal *(2. sz. melléklet)* gyakoroltattuk a vásárlás folyamatát, sorra vettük az lehetséges helyzeteket, megpróbáltuk minden lehetőségre felkészíteni őket az alábbi témákban:

- Idegennek való találkozás útközben, a postán.
    - Fontos a megfelelő köszönési mód megválasztása, melyek az elfogadható köszönési módok.
    - Viselkedési szabályok, illemszabályok (az ajtóban hölgyek, idős emberek, kisgyermekesek előreengedése, ajtó kinyitása).
- Az útközben felmerülő problémák kezelése – segítségkérés
    - Kitől, hogyan tudnak segítséget kérni (pl. kutya mászkál az utcán).
- Postai vásárlás
- Sikertelen postai vásárlás esetén (nincs megfelelő újság), a közelben levő bolt felkeresése.

Gyakoroltuk a pénzhasználatot (kivonás!).

Tevékenység

Cél: a megtanult szabályok és a szituációs játékok keretében elsajátított ismeretek alkalmazása a gyakorlatban
Ellenőrzés: a lakóotthonban dolgozók kapcsolattartása a postai dolgozókkal, a vásárlások után a fiatalok beszámolnak a történtekről

Újság vásárlása a postán: hetente kétszer szerdán és pénteken megvásárolják az újságot a postán, ha már ott elfogyott, akkor a közeli boltban. Ez gördülékenyen megy, sem a postán, sem a boltban való vásárlás nem jelent számukra akadályt. A postán és a boltban dolgozók is pozitív visszajelzést adtak. Szilárd szeret sokat beszélni, nem veszi észre, ha a téma beszédpartnerét nem érdekli vagy munkájában akadályozza. Ezért újra felelevenítettük, hogy a postás és a bolti dolgozó hol helyezkedik el a szociális körön, hogy velük csak annyit kommunikálunk, amennyi az újság vásárláshoz szükséges. Szituációs játékkal ezt újra begyakoroltuk, és tudatosítottuk bennük, hogy ne várakoztassák feleslegesen a sorban állókat.

A tevékenységi kör bővítése

Cél: a közelben élő nyugdíjas házaspár segítése újságvásárlással
Időtartam: 1 hónap
Ellenőrzés: a nyugdíjas házaspár elhelyezése a szociális körökön, a Szabálykönyv kibővítése a kitűzött célnak megfelelően. További szituációs játékok gyakoroltatása: a házaspárral való kapcsolattartás, vi-

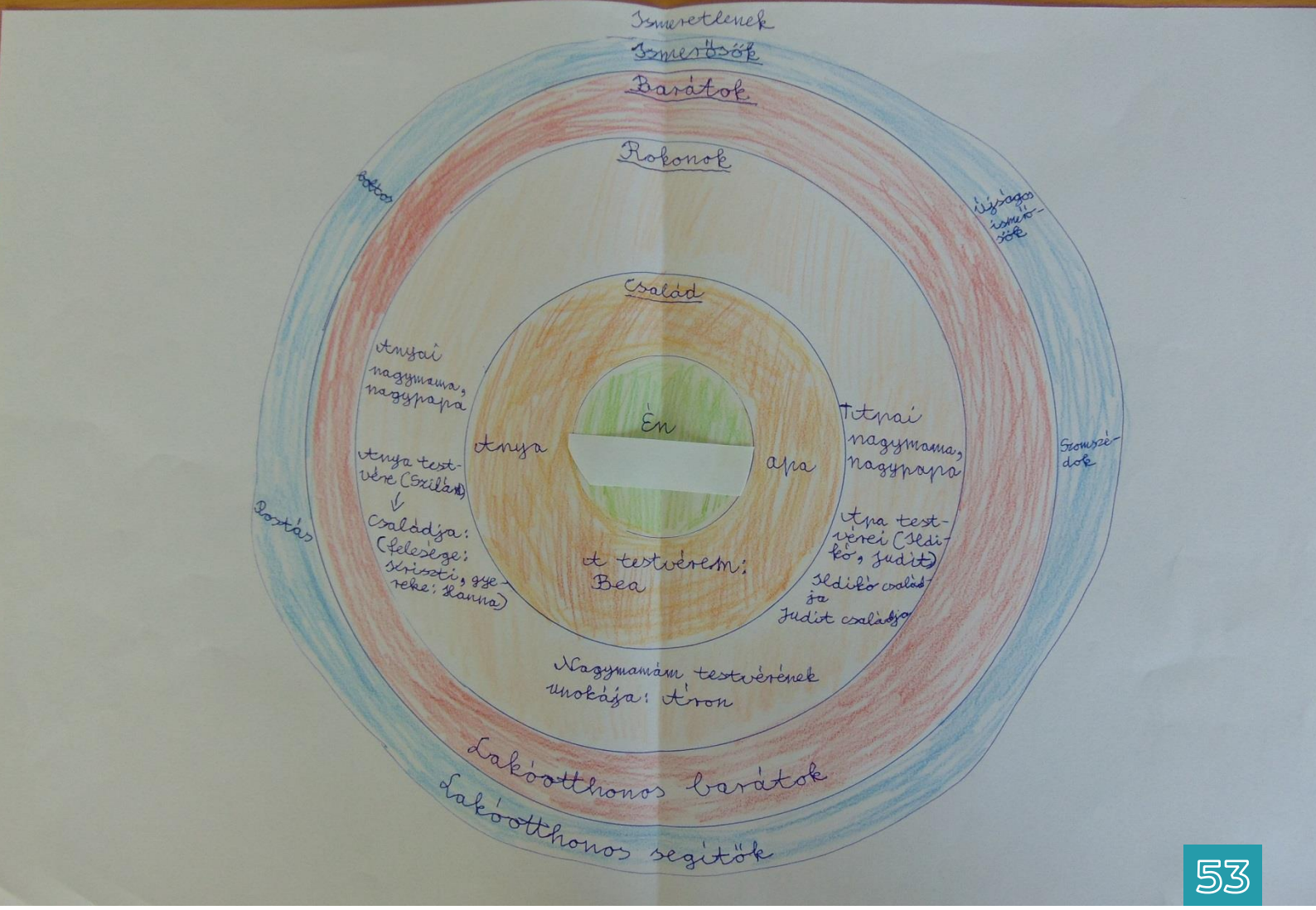
Ismeretlenek
Ismerősök
Barátok
Rokonok
Család
Anyai nagymama, nagypapa
Anya
Én
Apa
Apai nagymama, nagypapa
Anya testvére (Szilárd)
Családja: (felesége: Kriszti, gyereke: Hanna)
A testvérem: Bea
Apa testvérei (Ildikó, Judit)
Ildikó családja
Judit családja
Nagymamám testvérének unokája: Áron
Lakóotthonos barátok
Lakóotthonos segítők
Szomszédok
Postás

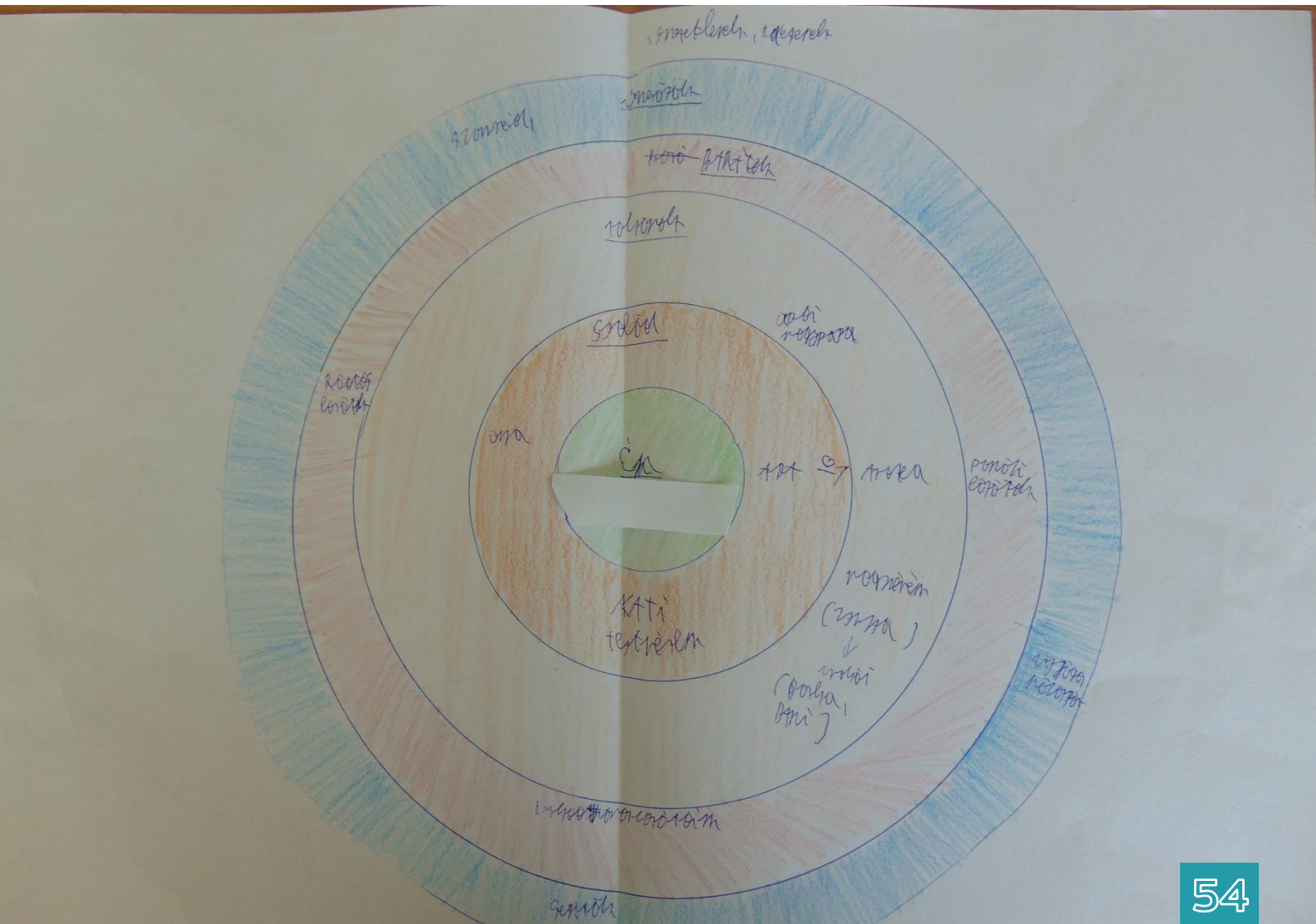
Én
Anya
Apa
Apa testvérei
Anya testvérem

selkedés (kopogtatás vagy csengetés, illedelmes köszönés, érdeklődés arról, hogy szükségük van-e újságra, pénz megfelelő kezelése, tárolása)

A megvásárolt újság leadása a házaspárnak:

- Kopogtatás-csengetés, illedelmes köszönés
- Újság átadása
- Elszámolás a pénzzel
- A kínáló tálról egy sütemény vagy gyümölcs elfogadása

A tervezett egy hónap elegendő volt, hogy begyakorolják a fiatalok, mindazt, ami a nyugdíjas házaspárral való kommunikációhoz, kapcsolattartáshoz szükséges. Hetente kétszer már nem csak maguknak vásárolják meg a Fejér Megyei Hírlapot, hanem a házaspárnak a Magyar Nemzetet is. A vásárlás során kiderült, hogy a házaspártól kapott pénzt a zsebükbe tették, - mert nem akarták összekeverni a saját pénzükkel - és útközben elveszítették. A beszélgetésből kiderült, hogy gondot okozna számukra, hogy a kétféle pénzt együtt kezeljék, ezért két pénztárcát vittek ezentúl magukkal. Az fel sem merült bennük, hogy az elveszített pénzt a sajátjukból pótolni kell, mert felelősséggel tatoznak azért, amit rájuk bíznak. Ezért vissza kellett menniük a házaspárhoz, elnézést kérni és a saját zsebpénzükből kifizetni az újság árát.

A tevékenységi kör további bővítése

Hosszú távú cél: A helyi idősek otthonával kapcsolat kialakítása, az ott élő emberek segítése: felolvasás, kisebb vásárlás
Időtartam: 4 hónap (előkészítés)

Az előkészítő időszak feladatai (kidolgozás folyamatban):

- séta az idősek otthonába, útvonal megismertetése, ismerkedés az idősekkel;
- a szabálykönyv tovább bővítése;
- szituációs játékok alkotása.

Eddig megvalósult:

- útvonal megismerése: elsétáltunk az idősek otthonába;
- ismerkedtünk a hellyel, az ott dolgozókkal;
- egy alkalommal a két fiatal kíséret nélkül volt az idősek otthonában (a heti étkezéshez kapcsolatos létszámadatokat vitték el).

Az Ö.T.V.E.N anyagának felhasználása a fiatalok felkészítése során

A szituációs játékoknál ugyanúgy, mint a beavatkozás megtervezésénél, nagyon jól tudtuk használni az Ö.T.V.E.N egyes fejezeteit. Az Én és külsőm c. fejezet nagy segítséget nyújtott pl. abban, hogy a megfelelő külső megjelenés jelentőségét érzékeltessük. Láttassuk, hogy mit is gondolhatnak rólunk mások a külső megjelenésünk alapján. Az Én és az érzelmeim c. részben a gondolatokkal, félelmekkel való ismerkedés segített abban, hogy ne csak a saját nehézségeiket lássák, hanem legyenek tisztában azzal, hogy másoknak is okoznak nehézséget dolgok. Itt szóba került az is, hogy Ők miben tudnak segíteni (pl. az idős embereknek átadják a helyüket a buszon, kinyitják az ajtót a kisgyermekes anyukának stb.) Az Én és a viselkedésem c. fejezetben segítséget kaptunk abban,

hogy megértessük a viselkedési szabályok fontosságát. Tudatosítsuk a szociálisan „helyes" és „helytelen" viselkedési formákat az adott szituációkban. Meg kellett ismerkedniük azzal, hogy másokra hogyan hathat a viselkedésük. Az Én és a kapcsolataim rész különösen fontos volt a tervezésnél, hiszen a szociális körök megrajzolása, az azokhoz tartozó szabályrendelés nagyban megkönnyítette a kapcsolatteremtést, pl. a fiatalemberek és a házaspár között. Sokat tudtunk beszélgetni arról, hogy a különböző körhöz tartozó emberekkel miről beszélgethetünk. Mit mondhatunk el, mi az, amit nem hozunk szóba.

Nagyon fontos feladatunk volt a biztonság kérdése is. A szabályok alkotásánál nagy figyelmet fordítottunk erre a területre is. A közlekedés egy része az úton történik, mivel nem mindenhol van járda. Megbeszéltük, hogy egymás mellett haladva akkor közlekedhetnek, ha az úton nem jön jármű. Jármű közlekedése esetén egymás mögött haladva kell menniük. Csendben beszélgethetnek, a közelükbe érkező járókelőknek köszönniük kell. A főúthoz érve, ahol már van járda, csak járdán közlekedhetnek. Átkelésnél jobbra-balra körülnézve, meggyőződve arról, hogy nem közeledik jármű, átkelhetnek a legrövidebb úton a másik oldalra.

A szituációs játékok alkalmával begyakoroltakat jól alkalmazták a gyakorlatban, ha új problémás helyzet adódik, átbeszéljük, eljátsszuk, együtt megoldást keresünk. Pl.: Egy ízben elveszítették a rájuk bízott pénzt. Ezt a szituációt nem tudták megfelelően kezelni, ezért erre is megoldási javaslatot kellett adnunk. Megbeszéltük, hogy az elveszített pénzt a saját zsebpénzükből ki kell fizetni. Nyomatékosan felhívtuk a figyelmüket arra, hogy használniuk kell a pénztárcájukat.

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

A heti két újságvásárlást a fiatalok napirendjébe rögzítettük, rutinná vált számukra. Sikerként könyveljük el, hogy hetente kétszer a két fiatal önállóan a falu postáján vagy a boltban Fejér Megyei Hírlapot vásárol. Bekopognak a házaspárhoz, elkérik a pénzt, megvásárolják nekik is az újságot és elviszik nekik. Önbizalmuk, önbecsülésük érezhetően javult. Egymásban megbíznak. Már mindketten magabiztosan közlekednek a falu megismert utcáin. Kipróbálták magukat más helyzetben is, meglátogatták az idősotthont, Ők adták le a lakóotthon ételrendelését. Későbbiekben az idősotthon lakóival szorosabb kapcsolatot szeretnénk kialakítani. (pl. felolvasás, kisebb bevásárlások).

Ezt a jellegű tevékenységet más helyszínen is kipróbálták már, a helyi Vári vásáron jutalmul részt vehettek, és ott önállóan elkölthették a zsebpénzüket. Örültünk, hogy a megtanult készségeket más szituációban is sikerült alkalmazniuk. Az idős házaspár elfogadta meghívásunkat az intézményünkbe, kíváncsiak az itt élő lakókra és az itt folyó munkára. Mindketten pedagógusok, egyikük a képzőművészet, másikuk zenei területen dolgozott. Ötletként felmerült, hogy a közeljövőben bekapcsolódnának ilyen jellegű foglalkozásainkba.

MELLÉKLET

1. SZ. MELLÉKLET

Szabálykönyv

SZABÁLYKÖNYV

1. Öltözködés, külső megjelenés

- A lakóotthonos ruhát, cipőt átcserélem utcai viseletre.
- Kiválasztom az időjárásnak megfelelő utcai viseletet.
- Ellenőrzöm, hogy a kiválasztott cipő és ruha, tiszta-e.
- Ha szükséges megtörlöm a cipőm.
- Lecserélem a ruházatomat.
- Megmosom az arcom.
- Megfésülködöm.
- Visszaérkezés után átöltözöm.
- Kezet mosok.
- A tiszta ruhát a szekrénybe teszem. Ha sáros lett a nadrágom, a szennyes tartóba rakom.
- Ha koszos lett a cipőm, rendbe teszem.

2. Köszönés

Csókakőn mindenkinek köszönni illik. Használható köszönési módok:

- Jó reggelt kívánok!
- Jó napot kívánok!
- Jó estét kívánok!
- Gyerekeknek a SZIA köszönés is helyes.

3. Beszélgetés

Általános beszédtémák, amiről bárkivel beszélgethetek:

- Időjárás
- Falusi környezethez tartozó témák: állatok, kertészkedés, ház körüli munkák stb.
- Egészség
- Hobby

Amit nem mondok el idegeneknek:

- Személyes adataim
- Telefonszámom
- E-mail-címem
- Bankkártya adataim
- Címem

Nem beszélgetek intimitásról, szexualitásról.
Nem mondom el a családom anyagi helyzetét, címüket, elérhetőségeiket és azt sem, mikor nem tartózkodnak otthon.
Nem mondom el, hogy mennyi pénz van nálam.

4. Vásárlás

- Boltba, postára belépéskor mindig köszönök!

• Használom a **„legyen szíves segíteni”, ”kérem szépen”, „köszönöm”** kifejezéseket. • Türelmesen várakozom, ha sorban kell állnom! • Belépéskor előreengedem az időseket, a hölgyeket, a kisgyermekes szülőket. • Fizetés után köszönéssel távozok. **5. Pénz használat** • A pénzt mindig pénztárcában tartom. • A pénztárcát a hátizsákba rakom. • Fizetéskor a blokkot mindig elrakom, szükség lesz rá, amikor a pénzzel elszámolok. • A pénztárcámat nem adom oda másnak. **6. A Házaspárral való kapcsolattartás** • Látogatásunkkor kétszer csengethetünk, röviden. • Minden esetben jól érthetően köszönök. • Az épületbe csak akkor mehetek be, ha behívnak. • Ha süteménnyel, keksszel kínálnak,	• Távozáskor is köszönök. **7. Közlekedés, viselkedés az utcán** • Ha van járda, a járdán közlekedek. • Ha nincs járda, az út bal oldalán közlekedek. Szorosan az út szélén megyek. Ha jön autó, egymás mögött megyünk. • Ha át kell menni az úttesten, alaposan körülnézek, csak utána indulok el. Gyorsan haladok. • Az utcán úgy beszélgetek, hogy csak a társam hallja. • Nem beszélek csúnyán. • Számítanom kell kutyaugatásra. • Nem böfögök, nem szellentek hangosan és nem turkálok a nadrágomban.”

2. SZ. MELLÉKLET

Szituációs játékok

1. szituáció:

A fiatalok megfelelő ruházatban, pénzzel a pénztárcában elindulnak újságot vásárolni. Útközben becsengetnek a házaspárhoz.

a)	Becsengetünk, kijön a házaspár egyik tagja.
	- Jó napot kívánok! - Jó napot kívánok! - Megyünk a postára, szeretnénk megkérdezni, hozzunk-e Magyar Nemzetet? - Igen, köszönöm szépen. Egy pillanat, hozom a pénzt. - Jó, várunk. - Tessék, 200 Ft . - Köszönjük. Nemsokára hozzuk az újságot. Viszontlátásra!
	A elrakjuk a pénzt a pénztárcánkba, elindulunk a postára.

b)	Becsengetünk, kijön a házaspár egyik tagja.
	- Jó napot kívánok! - Jó napot kívánok! - Megyünk a postára, szeretnénk megkérdezni, hozzunk-e Magyar Nemzetet? - Nem, köszönjük, ma nem kérünk újságot. - Rendben, viszontlátásra! - Viszontlátásra!

c)	Becsengetünk, de nem nyitnak ajtót.
	Mivel nem nyitottak ajtót, még egyszer röviden csöngetünk. Ha nem jön ki senki, a házaspár valószínűleg nincs otthon. Indulunk tovább a postára..

2. szituáció:

	Idegennel való találkozás útközben, a postán.
	- Jó napot kívánok! - Jó napot kívánok!
	A beszélgetés csak akkor folytatódik, ha a másik fél beszélgetést kezdeményez. Témák a szabálykönyvben felsorolva.

3. szituáció:

Vásárlás a postán

a)	Bemegyünk az ajtón.
	- Jó napot kívánok! - Jó napot kívánok!
	Beállunk a sorba, türelmesen megvárjuk, míg sorra kerülünk.
	- Jó napot kívánok! - Jó napot kívánok! Miben segíthetek? - Egy Fejér megyei Hírlapot és egy Magyar Nemzetet kérek! - Tessék, 330 Ft! - Tessék! (Odaadjuk a nálunk lévő pénzt, a visszajárót és a blokkot eltesszük a pénztárcába.) - Köszönöm. - Köszönöm. Viszontlátásra! - Viszontlátásra!

b)	Bemegyünk az ajtón.
	- Jó napot kívánok! - Jó napot kívánok!
	Beállunk a sorba, türelmesen megvárjuk, míg sorra kerülünk.
	- Jó napot kívánok! - Jó napot kívánok! Miben segíthetek? - Egy Fejér megyei Hírlapot és egy Magyar Nemzetet kérek! - Sajnos a Fejér megyei Hírlap elfogyott - Akkor kérek egy Magyar Nemzetet. - Tessék, 195 Ft. - Tessék! (Odaadjuk a nálunk lévő pénzt, a visszajárót és a blokkot eltesszük.) - Köszönöm. - Köszönöm. Viszontlátásra! - Viszontlátásra!
	Mivel nem kaptuk meg az egyik újságot (vagy mindkettőt), átmegyünk a boltba vásárolni.

4. szituáció:

Vásárlás a boltban

	Bemegyünk az ajtón.
	- Jó napot kívánok! - Jó napot kívánok!
	Az újságos állványról levesszük a megfelelő újságokat, beállunk a sorba, türelmesen megvárjuk, míg sorra kerülünk. A pénztárnál odaadjuk az újságokat.
	- 330,-Ft-ot kérek! - Tessék! (Odaadjuk a nálunk lévő pénzt, a visszajárót és a blokkot eltesszük.) - Köszönöm. - Köszönjük. Viszontlátásra! - Viszontlátásra!
	Mivel nem kaptuk meg az egyik újságot (vagy mindkettőt), átmegyünk a boltba vásárolni.

5. szituáció:

A megvásárolt újság odaadása a házaspárnak.

	Becsengetünk, kijön a házaspár.
	- Jó napot kívánok! Meghoztuk az újságot! - Jó napot kívánok! Köszönjük szépen! - Tessék, a visszajáró pénz. - Viszontlátásra! - Viszontlátásra!

16

AZ Ö.T.V.E.N. PROGRAM „ÉN ÉS A KÜLSŐM” TÉMAKÖRÉNEK INTERAKTÍV TÁBLÁS FELDOLGOZÁSA

INTÉZMÉNY

ÉLTES EGYMI
Mosonmagyaróvár

Az Éltes Mátyás Általános Iskola, Óvoda, Készségfejlesztő Speciális Szakiskola, Diákotthon, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény Mosonmagyaróvár Város gyógypedagógiai nevelési–oktatási intézménye, mely ellátja a város és vonzáskörzetének településein élő sajátos nevelési igényű gyermekeket, tanulókat.

KÉSZÍTŐK

Németh Terézia, Unger Judit (gyógypedagógusok)

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐK

Mátray Adrienn, Szaffner Éva

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

Intézményünkben három autizmussal élő tanulók számára szervezett speciális csoport működik. Mindhárom csoportba hat-hat tanuló jár, akik közel azonos életkorúak.

A legnagyobbak 16-19 éves korúak, ők képességeiket tekintve viszonylag homogén csoportot alkotnak, akik az elmúlt évek alatt jól összeszoktak. Valamennyien fiúk. Ebből a csoportból öt tanuló vesz részt az FSZK Nyolc Pont projekt keretében megvalósuló Felnőtt Életet Támogató Programok „Ö.T.V.E.N. Program" c. projektben. Ebben a csoportban tanul Márton, aki 18 éves, autizmussal élő, értelmileg akadályozott fiatal. Márton mindössze harmadik éve iskolánk tanulója. Míg hozzánk nem került, magántanuló státuszban volt, rendszeres iskolai ellátásban nem részesült. (Második éve kollégista – a kollégium egyedüli autizmussal élő tanulójaként.)

Kommunikációjára jellemző, hogy súlyos problémái vannak a beszédképzés területén, ill. beszédprodukciója csak az egy szótagú szavak kimondásakor érthető. Több szótagú szavak alkotása esetén motoros diszfunkció lép fel nála, ezáltal beszéde érthetetlenné válik. Beszédértése a mindennapi élethelyzetekben jónak mondható: egyszerű (két-három szavas) kérdéseket, utasításokat megért, de élménymegosztása nem adekvát. A beszédet többnyire kapcsolatfelvételre alkalmazza, majd mondandóját gesztusokkal, mutogatással kompenzálja (támogatja). Szüleivel és testvéreivel verbális kommunikációját többnyire gesztusokkal kíséri. Szociális készségeit tekintve nagyon aktív, érdeklődő, türelmes, dicséretre, jutalomra szomjazó fiú. A csoport szabályait elfogadja, betartja. Társai jelenlétét jól tűri, bár kapcsolatot nem kezdeményez velük. Ugyanakkor felnőttekhez bizalommal közeledik (szemkontaktust felveszi, mosolyog, közel megy hozzájuk). Ma már kommunikációs kártyákkal (is) kezdeményez kapcsolatot (elsősorban felnőttekkel). Csoportos tevékenységekbe könnyen bevonható, együttműködő, aktív. Hosszú távú memóriája is sérült, így eredményes munkára csak a következetes, kitartó gyakorlás vezet nála. Gyenge kognitív képességeit alkalmazkodásával, végtelen szorgalmával ellensúlyozza. Önkiszolgálása jó: mind az étkezés, öltözködés, tisztálkodás, rendtartás területén.

A felmérés módszerei, eszközei

A mindennapi élet tapasztalatai szükségessé tették, hogy Márton saját külsejével és kommunikációjával kapcsolatos ismereteit felmérjük.

A Nottingham Southerland House School által kidolgozott fejlődési kérdőív Motoros fejlődés részéből a Testi tudatosság megfigyelésére irányuló fejezetet, illetve a Nyelvi fejlődés területén belül a Receptív nyelv (hallásbeli készségek, differenciálás, memória), Nyelvi megértés, Expresszív nyelv (verbális kifejezésre) fejezeteit használtuk fel.[8] A testi tudatosság területének vizsgálatakor kiderült, hogy Mártonnál mind a jobb-bal differenciálása illetve a testrészek megnevezése, egyeztetése kialakulóban van. Nyelvi fejlődésén belül a hasonló hangok megkülönböztetése gondot jelent számára. A receptív nyelv vizsgálatakor kiderült, hogy az egyszerű és összetett mondatokban szereplő utasításokat, illetve a viszonyszavakat (előtt, mögött) nem érti illetve, nem pontosan emlékszik rájuk. Választási lehetőségek felkínálásakor többnyire ismételni próbálja (echolálja) az elhangzottakat.

[8] A Nottingham Southerland House School Fejlődési Kérdőíve autizmussal élő gyermekek felmérésére. Kapocs Kiadó, Budapest, 2003. 9-17. o.

A Kathleen Quill és munkatársai által kidolgozott kérdőív figyelembe veszi a szociális és kommunikációs készségek feltérképezhető teljes tárházát. A teszt 4 szubtesztből áll, melyek egyenként vagy kombinációban is használhatóak.[9] Márton esetében a negyedik fejezet (Kommunikációs kérdőív) eredményei alapján jelöltünk ki célokat, azaz az alapvető kommunikációs funkciók valamint a társas-érzelmi készségek területén:

- tudja kifejezni, ha összezavarodott, nem érti a dolgokat;
- ismerje fel, és tudja megmutatni saját testrészeit, testére vonatkozó tulajdonságait;
- ismerje fel saját tárgyait;
- ismerje fel a másokkal való egyezőségeket és különbözőségeket.

CÉL

Márton önismereti hiányosságait nézve fontos lenne, hogy ismerje fel, azonosítsa és tudja megmutatni saját külső tulajdonságait. Legyen tudomása róla, hogy az emberek különböznek egymástól külső megjelenésükben, de hasonlóságaik is vannak. Legyen képes megmutatni az egyezőségeket és különbözőségeket önmaga és mások között! Azonosítsa az embereket nemük szerint. Fontos lenne tudnia, hogy a megjelenés az idő múlásával változik. Ezért legyen képes megkülönböztetni fiatalt az időstől. A külső megjelenés az idő múlásával összefüggő folyamatos változását, az öregedést természetesként fogja fel. Legyen képes kronologikus sorrendbe állítani az emberek képeit. (Ezek a célok az Ö.T.V.E.N. program céljaival összecsengenek.)[10]

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

Tárgyi feltételek

A fejlesztéshez rendelkezünk megfelelő, IKT táblával felszerelt tanteremmel, ahol a fejlesztési időpontokban háromszemélyes helyzetben tudunk dolgozni a tanulóval. Márton számára biztosított az adaptációhoz használt Ö.T.V.E.N. című könyv is, amely támpontként szolgál a fejlesztés során, ill. az ismeretek elmélyítését is segíti.

Személyi feltételek

A munkában két gyógypedagógus vesz részt: egy irányító illetve egy háttérsegítő.

[9]Kathleen Ann Quill : Tedd - Nézd - Hallgasd - Mondd! Szociális és kommunikációs intervenció autizmussal élő gyermekek számára, A melléklet: Autizmussal élő gyermekek szociális és kommunikációs készségeinek felmérése. Kapocs Kiadó, Budapest, 2009, 53-69. oldal.
[10]Fiona Speirs : Ö.T.V.E.N. Önismeret, Társas Viselkedés és Egészségnevelés: Én és a külsőm c. fejezete. Geobook, Budapest, 2014.

A tervezés folyamata

Tevékenység	Módszerek	Eszközök, segédanyagok	Közreműködők	Megvalósítás időtartama
Tanuló ismereteinek és készségeinek feltérképezése	megfigyelés, felmérés	Kathleen Quill és mtsai által kidolgozott kérdőív, Nottingham Southerland School fejlődési kérdőív	2 gyógypedagógus	2-3 hét
Az Ö.T.V.E.N. program Én és a külsőm témakörének feldolgozása az autizmussal élő tanulóval	modellálás, szemléltetés, tevékenykedtetés magyarázat, értékelés, megerősítés, ellenőrzés	Ö.T.V.E.N program *Én és a külsőm* témaköre	2 gyógypedagógus	1 hónap (heti 2 alkalom)
Az elkészítendő IKT feladatsorhoz adatgyűjtés	anyaggyűjtés, strukturálás	fényképek tanulóról, családjáról, csoportról, internetről letöltött képek, Ö.T.V.E.N program *Én és a külsőm* témakörének feladatai	2 gyógypedagógus	2 hét
IKT feladatsor összeállítása	strukturálás, megbeszélés	Active Inspire szoftver, laptop, Ö.T.V.E.N program *Én és a külsőm* témaköre	2 gyógypedagógus	1 hét

Az IKT táblán készített feladatsort azért választottuk fejlesztési módnak, mert ez a feladatvégzési forma motiváló hatású a tanulók számára.

Miért motiváló hatású a tanulóknál általában az interaktív tábla?

- ✓ Számos kutatás is bizonyítja, hogy az interaktív tábla használata határozottan növeli mind a tanárok, mind a diákok tanításban-tanulásban lelt örömét. A feladatok újszerűsége és sokszínűsége élvezetesebbé teszi a tanulási órákat. (3)
- ✓ A feladatok komplexitása kontrollálható.
- ✓ Használata nagyon hasonlít a tablet-ek, okostelefonok alkalmazásához.
- ✓ Az IKT tábla használata nem köt a székhez, megmozgat, a feladatok helyes variálásával „ébren" tart.
- ✓ A megfelelően használt digitális tábla hatékony kérdező eszköz lehet a tanár kezében. Az órai anyagban jól elhelyezett kérdések aktív együttműködésre, újabb kérdések felvetésére ösztönzik a diákokat, ami nagymértékben elősegíti az ismeretek elsajátítását, elmélyítését.

Miért lehet motiváló hatású az autizmussal élőknél az interaktív tábla?

- ✓ Tudjuk, hogy az autizmussal élő személyek jelentős része kerüli a társas kapcsolatokat, interakciókat, ugyanakkor vonzódik a digitális eszközökhöz. Az IKT tábla tökéletesen megfelel ennek a szempontnak.
- ✓ Motiváló hatású, mert a beszédnél egyszerűbb a használata.
- ✓ A látható eszköz(ök) csökkentik a stresszt.
- ✓ Nem minden esetben igényel verbalitással kísért kommunikációt.
- ✓ Sokkal inkább a felismerésen át segíti a nyelvi jelek megértését, mint az emlékezettel.(4)
- ✓ Az IKT tábla megfelelően használva vizuális segítség, támpont. Áttekinthető, jól látható, bejósolható.

Márton fejlesztéséhez azért tűnik jó választásnak, mert:

- ✓ minimális verbális kommunikációt igényel;
- ✓ a feladatok egyértelműek, könnyen áttekinthetőek;
- ✓ a tábla könnyen kezelhető;
- ✓ az interaktív táblán végzett feladat segíti az ellenőrzési fázist, azaz, mit sajátított már el a tanuló, ill. hogy a már tanultakat képes-e adaptálni, általánosítani másik feladathelyzetben.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

A feladatsort az Ö.T.V.E.N program „Én és a külsőm" témakörének a struktúráját követve készítettük el.

Tevékenység leírása	Módszerek	Eszközök, segédanyagok	Közreműködők	Megvalósítás ideje
IKT feladatsor elvégzése	szemléltetés, modellálás, értékelés, ellenőrzés, magyarázat, bemutatás	Interaktív tábla, Active Inspire szoftver, laptop, interaktív toll, projektor	2 gyógypedagógus (1 irányító, 1 háttérsegítő)	2015. február 3.
IKT feladatsor ismételt elvégzése	ellenőrzés, értékelés, tudatosítás	Interaktív tábla, Active Inspire szoftver, laptop, interaktív toll, projektor	2 gyógypedagógus (1 fejlesztő, 1 háttérsegítő)	2015. február - március – heti egy alkalom

Alkalmazott eszközök

Interaktív tábla

Az interaktív tábla egy eszközrendszer, mely magába foglalja magát a táblát (általában beépítve az interaktív eszközt - érintőképernyőt), egy számítógépet és egy projektort, valamint szükség szerint további kiegészítő eszközöket. A táblát a gépen futó szoftverek (esetünkben az Active Inspire szoftver) vezérlik, lehetővé téve használatukat.

A rendszer arra képes, hogy a számítógép monitorán megjelenített tartalmakat a táblára vetítse. Másrészt a tábla segítségével (a vezérlő felületen) egy speciális tollal a felhasználó a számítógépet irányíthatja. A tábla így egy számítógéphez csatlakoztatott nagy „érintőképernyővé" válik, ahol az egeret egy digitális toll helyettesíti. A végzett tevékenységek a számítógépen elmenthetők, tetszőleges időpontban újra vetíthetők, felhasználhatók. Az eszközrendszer több hagyományos oktatásban (is) alkalmazott eszközt vált ki, mint például a televíziót, videót/DVD lejátszót, írásvetítőt.[11]

Az alkalmazott eszköz bemutatása a gyakorlatban

Márton esetében az interaktív táblára készített feladatok a következők:

- Üdvözlő oldal *(55. kép)*
- Ki van a képen? *(56. kép)*
- Egészítsd ki a képet! *(57. kép)*
- Melyik a rólad készült kép? *(58. kép)*
- Milyen színű a szeme? *(59. kép)*
- Kit ismersz fel a képen? *(60. kép)*
- Férfi-nő megkülönböztetése *(61. kép)*
- Fiatal-idős megkülönböztetése *(62. kép)*
- A fejlődés *(63. kép)*
- Ügyesen dolgoztál! *(64. kép)*

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

Az ismételt feladatvégzés megmutatja a tananyag elsajátításának mértékét, illetve összegzésképpen más képekből készített feladatsor méri fel, hogy az ismeretek általánosítására is képes-e a tanuló. Márton a célok nagy részét a négy hónap alatt elérte:

- Márton önismereti hiányosságait nézve fontos lenne, hogy ismerje fel, azonosítsa és tudja megmutatni saját külső tulajdonságait: fényképeken haját, szemét, arcát kiválasztja több kép közül.
- Legyen tudomása róla, hogy az emberek különböznek egymástól külső megjelenésükben, de hasonlóságaik is vannak.
- Legyen képes megmutatni a hasonlóságokat önmagán és másokon.
- Azonosítsa az embereket nemük szerint.
- Fontos lenne tudnia, hogy a megjelenés az idő múlásával változik. Ezért legyen képes megkülönböztetni fiatalt az időstől.
- A külső megjelenés az idő múlásával összefüggő folyamatos változását, az öregedést természetesként fogja fel.
- Legyen képes kronologikus sorrendbe állítani az emberek képeit.

Az utolsó három cél megvalósítása a hosszú távú tervezés részei, Márton szerény adottságai miatt ezeken a területeken még kell gyakorolnunk. Az interaktív táblán történő feladatvégzés motiváló

[11] Farkas András (2010): Az interaktív tábla használata. Segédlet a kompetencia alapú pedagógus-képzés módszertani megújulásához. http://pszk.nyme.hu/tamop412b/az_interaktiv_tabla/index.html (Letöltés ideje:2015.04.05.)

hatással bírt Márton számára. Szívesen oldotta meg a feladatokat, nem akadályozta a feladatvégzést a beszédértési és verbális kifejezőképességének nehézsége. Később ellenőrzésként végezve a feladatsort, már szinte teljesen önállóan, minimális hibával oldotta meg a feladatokat. A fényképek kicserélésével más tanulónál is könnyen használható illetve bővíthető, módosítható a feladatsor, a tanulók egyéni képességeinek megfelelően.

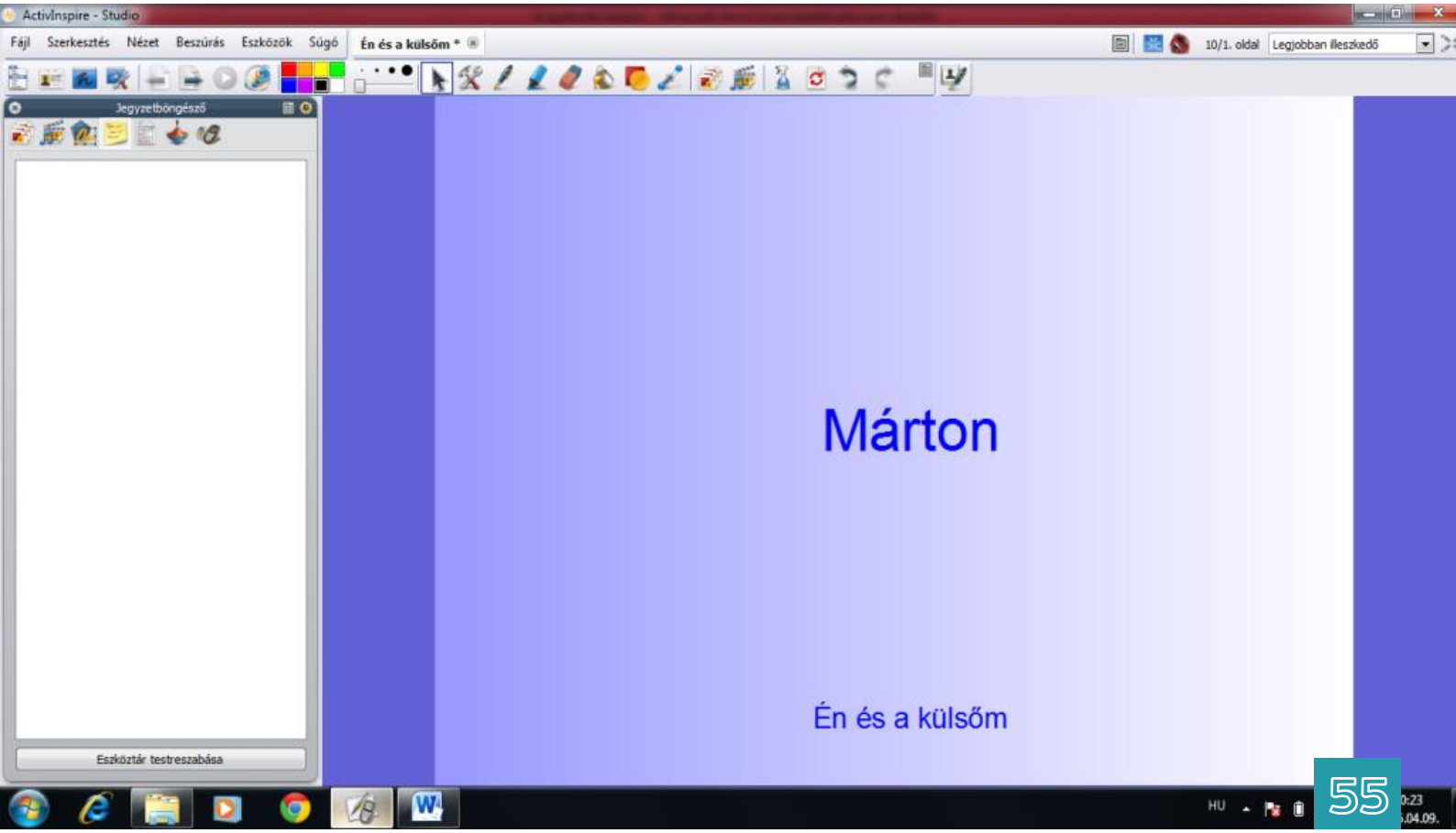

55

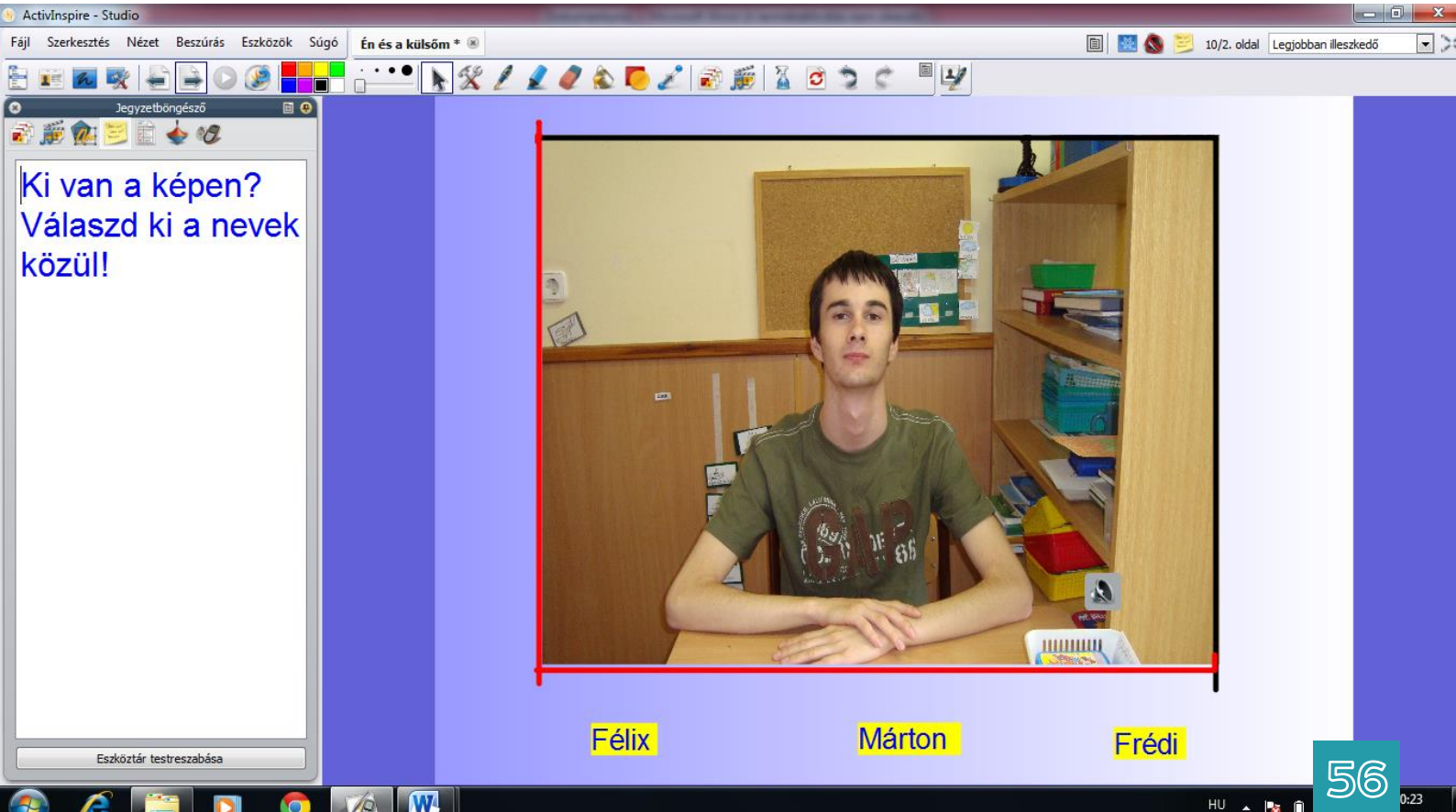

56

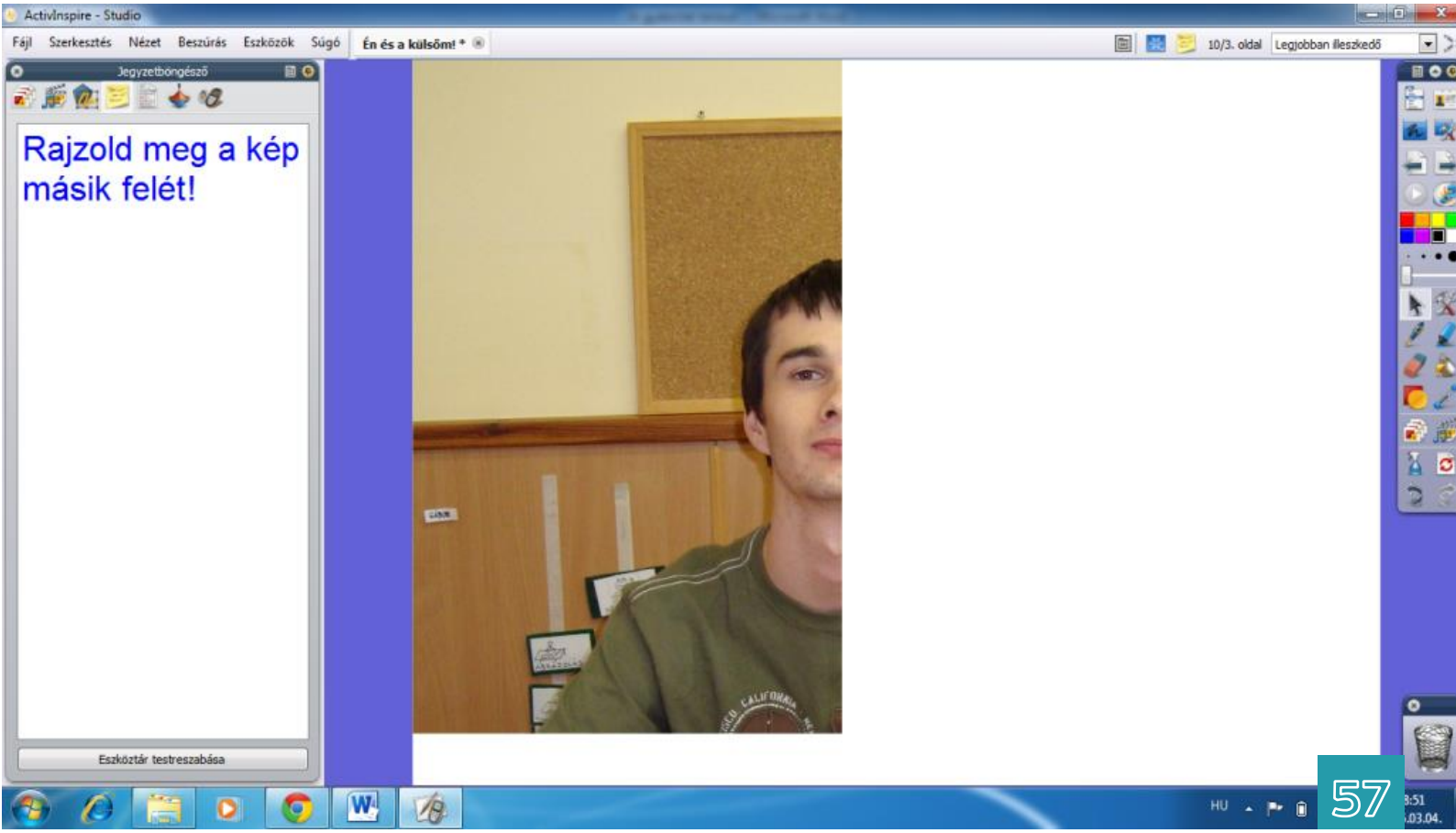
ActivInspire - Studio
Fájl Szerkesztés Nézet Beszúrás Eszközök Súgó
Én és a külsőm! *
10/3. oldal
Legjobban illeszkedő
Jegyzetböngésző
Rajzold meg a kép másik felét!
Eszköztár testreszabása
HU
57

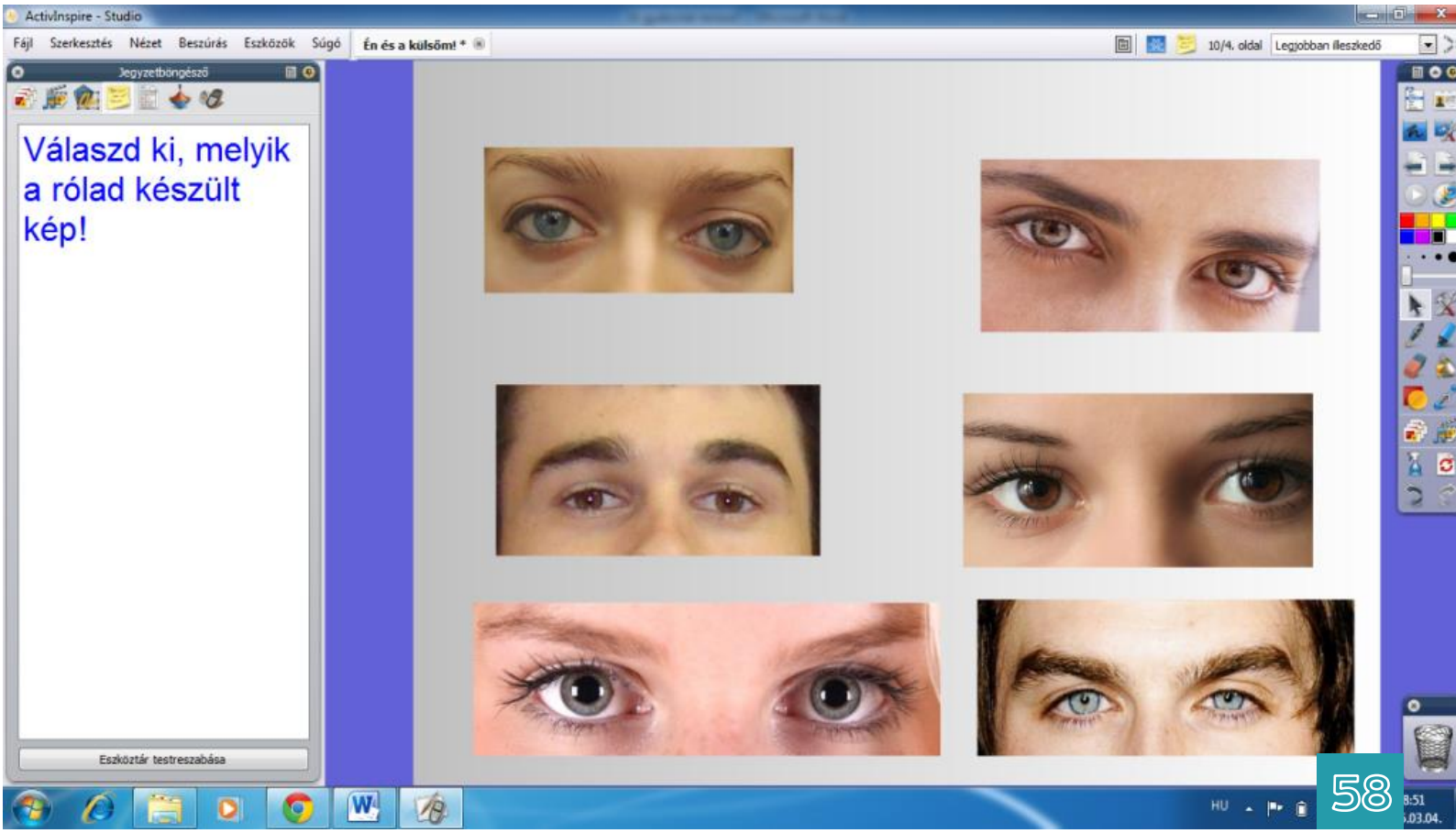
ActivInspire - Studio
Fájl Szerkesztés Nézet Beszúrás Eszközök Súgó
Én és a külsőm! *
10/4. oldal
Legjobban illeszkedő
Jegyzetböngésző
Válaszd ki, melyik a rólad készült kép!
Eszköztár testreszabása
HU
58

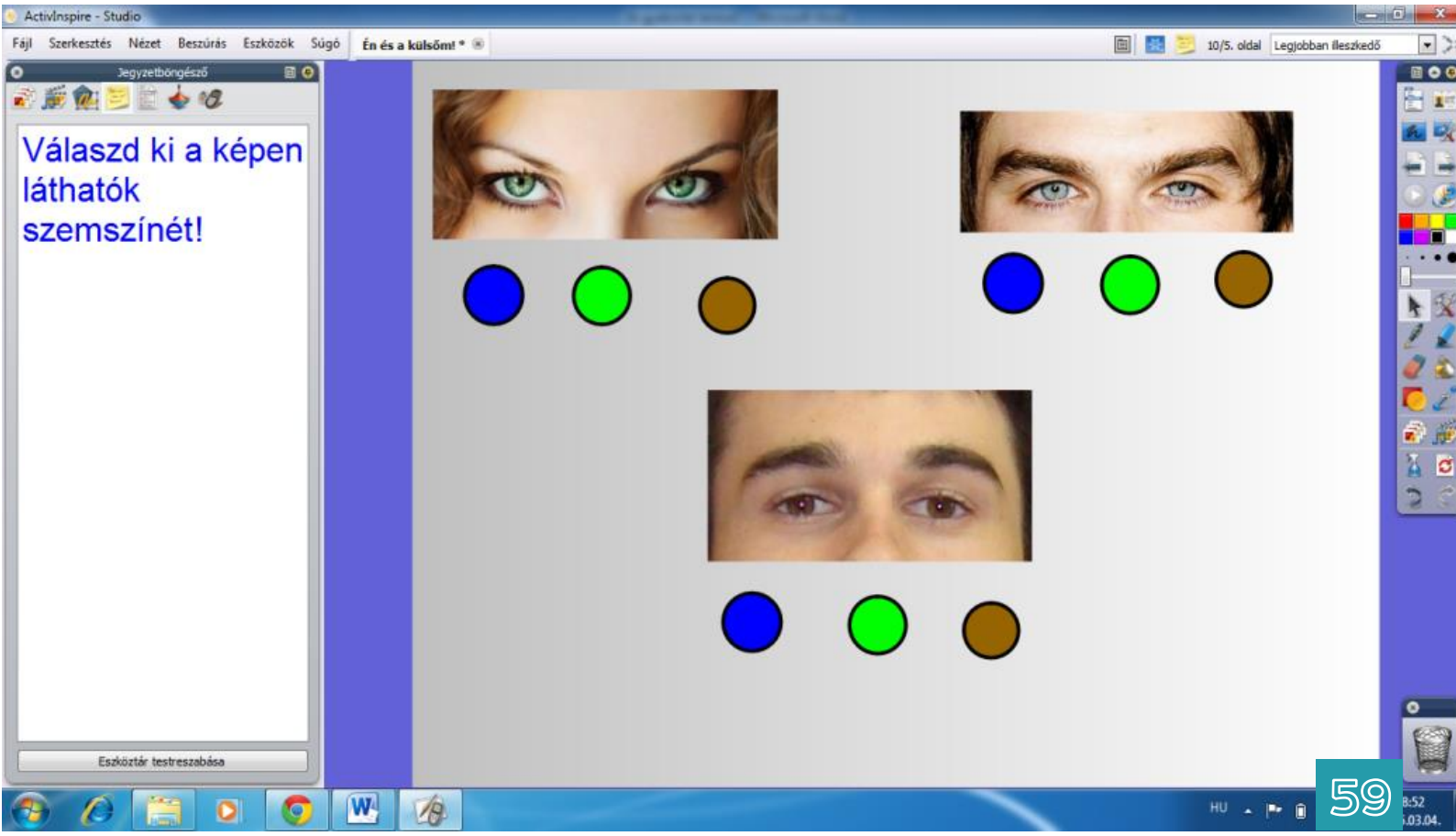
ActivInspire - Studio
Fájl Szerkesztés Nézet Beszúrás Eszközök Súgó
Én és a külsőm! *
10/5. oldal
Legjobban illeszkedő
Jegyzetböngésző
Válaszd ki a képen láthatók szemszínét!
Eszköztár testreszabása
59

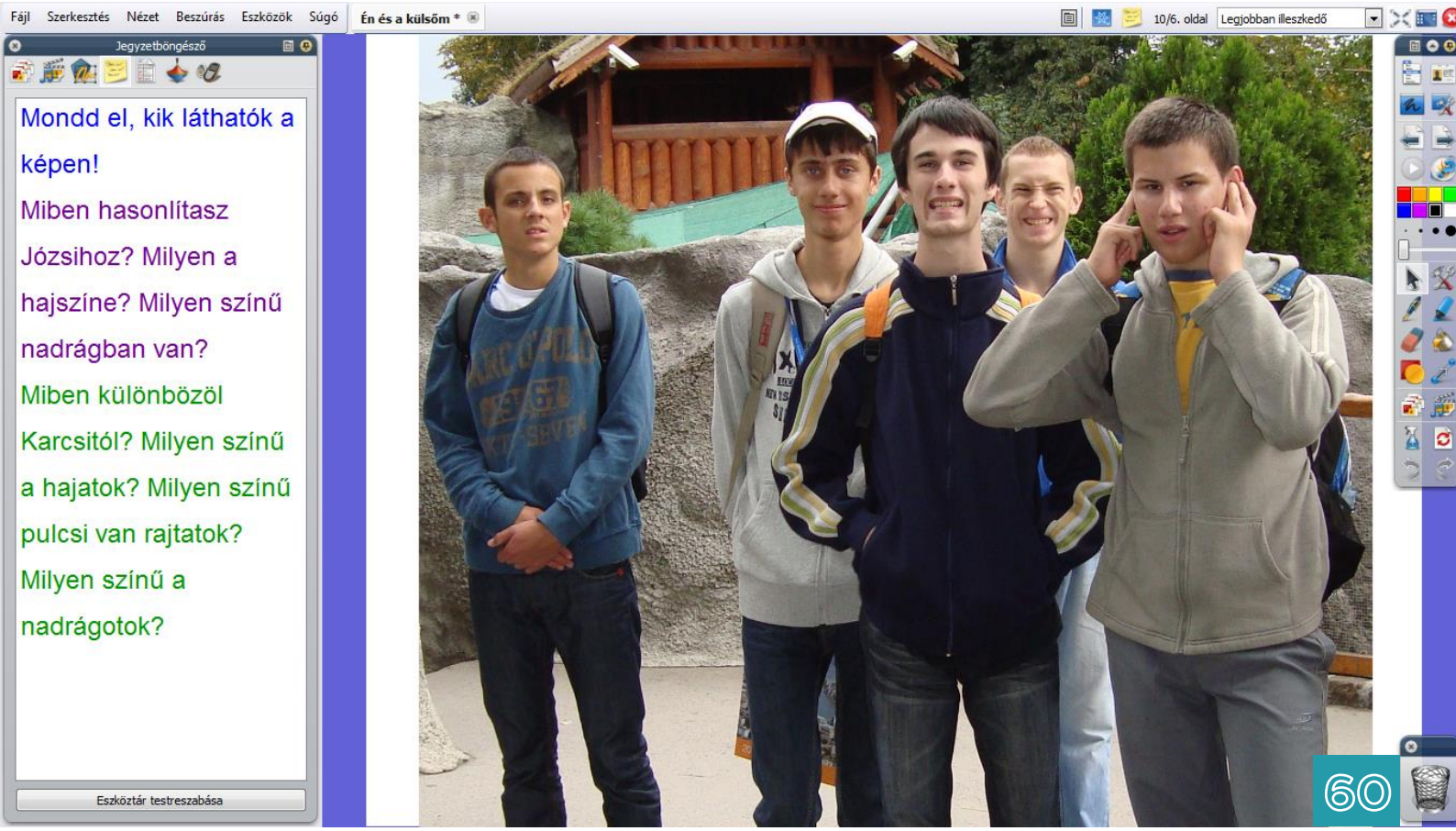
Fájl Szerkesztés Nézet Beszúrás Eszközök Súgó
Én és a külsőm *
10/6. oldal
Legjobban illeszkedő
Jegyzetböngésző
Mondd el, kik láthatók a képen!
Miben hasonlítasz Józsihoz? Milyen a hajszíne? Milyen színű nadrágban van?
Miben különbözöl Karcsitól? Milyen színű a hajatok? Milyen színű pulcsi van rajtatok? Milyen színű a nadrágotok?
Eszköztár testreszabása
60

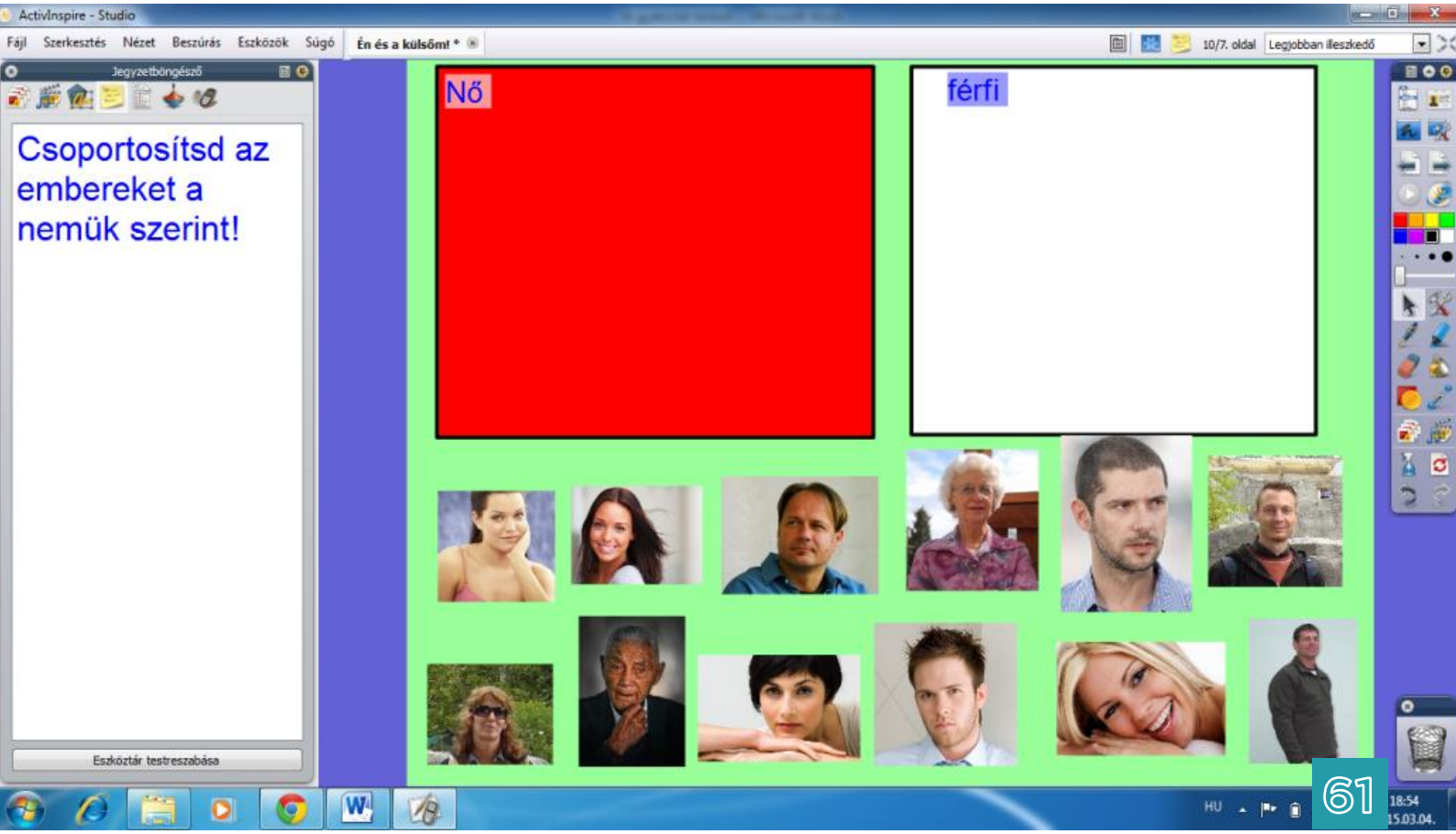
ActivInspire - Studio
Fájl Szerkesztés Nézet Beszúrás Eszközök Súgó
Én és a külsőm! *
10/7. oldal
Legjobban illeszkedő
Jegyzetböngésző
Csoportosítsd az embereket a nemük szerint!
Eszköztár testreszabása
Nő
férfi
61

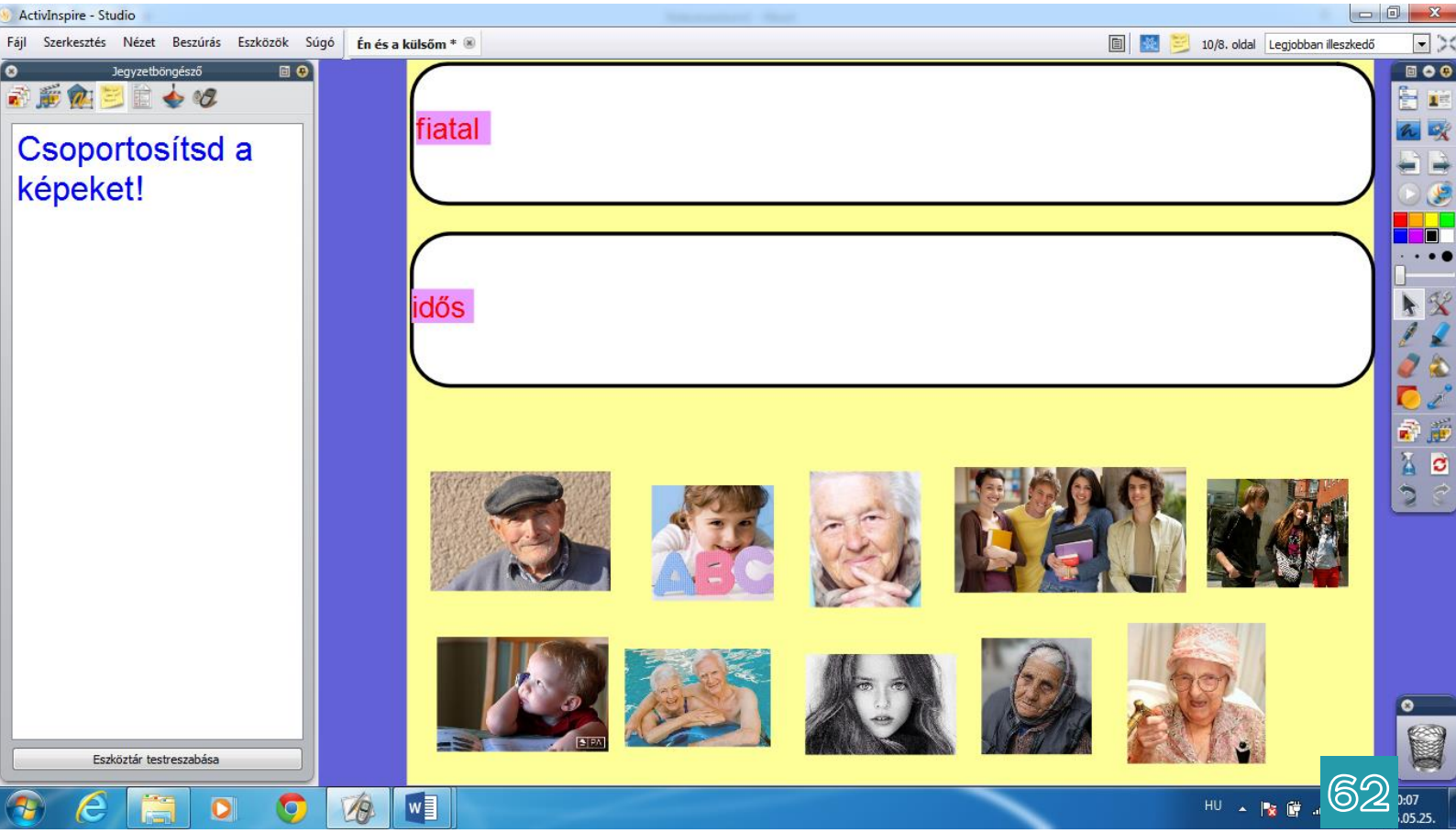
ActivInspire - Studio
Fájl Szerkesztés Nézet Beszúrás Eszközök Súgó
Én és a külsőm *
10/8. oldal
Legjobban illeszkedő
Jegyzetböngésző
Csoportosítsd a képeket!
Eszköztár testreszabása
fiatal
idős
62

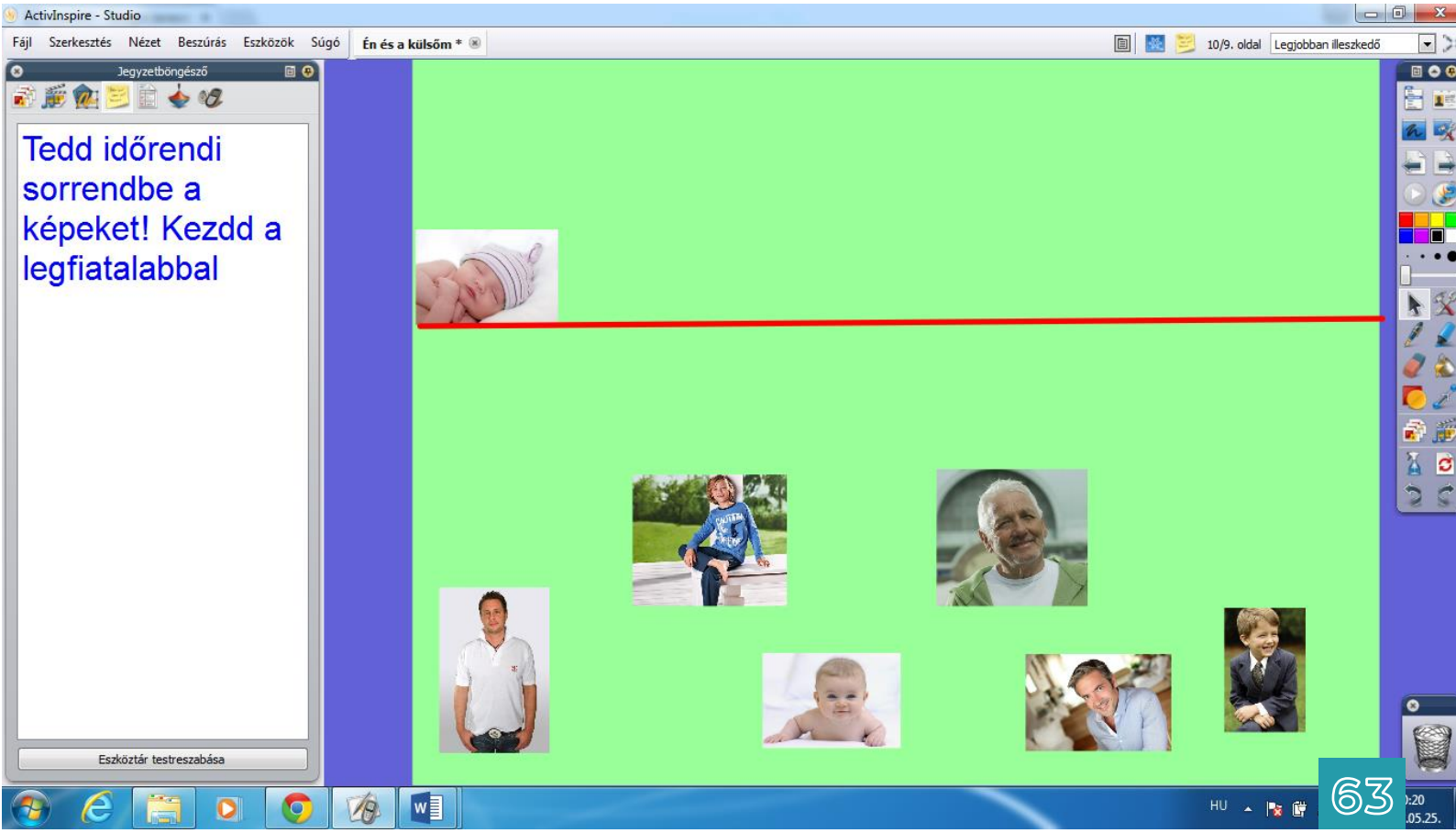
ActivInspire - Studio
Fájl Szerkesztés Nézet Beszúrás Eszközök Súgó
Én és a külsőm *
10/9. oldal
Legjobban illeszkedő
Jegyzetböngésző
Tedd időrendi sorrendbe a képeket! Kezdd a legfiatalabbal
Eszköztár testreszabása
HU
63

ActivInspire - Studio
Fájl Szerkesztés Nézet Beszúrás Eszközök Súgó
Én és a külsőm! *
10/10. oldal
Legjobban illeszkedő
Jegyzetböngésző
Ügyes voltál!
Eszköztár testreszabása
HU
64

MELLÉKLET

1. SZ. MELLÉKLET

Felhasznált irodalom

Az interaktív tábla szerepéről
http://iot.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=286:az-interaktiv-tabla-szereperl&catid=77:modszertan&Itemid=152 (Letöltés ideje:2015.03.30.)

Kathleen Ann Quill : Tedd - Nézd - Hallgasd - Mondd! Szociális és kommunikációs intervenció autizmussal élő gyermekek számára, A melléklet: Autizmussal élő gyermekek szociális és kommunikációs készségeinek felmérése. Kapocs Kiadó, Budapest, 2009. 53-69. oldal

Farkas András (2010): Az interaktív tábla használata. Segédlet a kompetencia alapú pedagógus-képzés módszertani megújulásához.
http://pszk.nyme.hu/tamop412b/az_interaktiv_tabla/index.html (Letöltés ideje:2015.04.05.)

Fiona Speirs : Ö.T.V.E.N. Önismeret, Társas Viselkedés és Egészségnevelés: Én és a külsőm c. fejezete. Geobook, Budapest, 2014.

Havasi Ágnes: A kommunikáció tanítása, fejlesztése I. Előadási anyag, ELTE-BGGYK, Autizmus Alapítvány 2014.

Nottingham Southerland House School Fejlődési Kérdőíve (magyar fordítás) autizmussal élő gyermekek felmérésére. Kapocs Kiadó, Budapest, 2013. 9-17. oldal

17

SZEXUÁLIS NEVELÉS SERDÜLŐKORBAN TEAMMUNKA KERETÉBEN

INTÉZMÉNY

Gorsium Általános Iskola

A Gorsium Általános Iskola Tácon, Fejér megyében, Székesfehérvártól 10 km-re található. A közoktatási intézmény alapfokú nevelési – oktatási feladatok ellátását tűzte ki célul. Az alapító okiratban foglaltak szerint sajátos nevelési igényű gyermekek nevelését és oktatását is felvállalja (mozgássérült, beszédfogyatékos, autizmussal élő és tanulásban akadályozott). Iskolánkban 6 autizmussal élő tanuló van, akik tipikusan fejlődő társaikkal együtt vesznek részt az oktatásban. A nemek megoszlása szerint 1 lány és 5 fiú. A lány 10 éves, a fiúk pedig 7, 10, 12 és 14- 14 évesek. Az intézmény 3 épületből áll, mely lehetővé teszi az alsó illetve a felső tagozat szétválasztását, valamint lehetőséget nyújt igény szerint az autizmussal élő gyermekek külön helyszínen, specifikus keretek között megvalósuló oktatásához.

KÉSZÍTŐK

Giczi Ágnes, Horváth Tamásné

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐK

Bűdi Boglárka, Szaffner Éva

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

A „Szivárvány ház" *(egy autizmussal élő tanuló rajza az iskoláról, 65. kép)* teljes mértékben igazodik az autizmussal élő tanulók igényeihez, a strukturált környezet valamint az egyéni szükségleteket biztosító, autizmus specifikus eszközök, módszerek elérhetőek számukra. A kialakított protetikus környezetben a tér és idő strukturálása biztonságot ad gyermekeinknek. Az események előreláthatóságán túl a gyermekek biztonság-érzetének megteremtéséhez alapvető fontosságú a segítő személyi környezet bejósolhatósága. A szakemberek kommunikációja, visszajelzései a gyermekek számára érthetőek, viselkedésük és elvárásaik konkrétak és következetesek. Ebben a támogató környezetben az iskola többi tanulójához való fokozatos kapcsolódás, az együttes tevékenységek megteremtésének lehetősége, és a siker esélye is nagyobb. Az intézményben 17 fő pedagógus végzi az oktató-nevelő munkát, akik mindnyájan részesültek autizmus specifikus belső továbbképzésben. A habilitációt és a személyi segítséget 5 fő látja el, ebből 2 fő - gyógypedagógus, 1 fő tanító-mentálhigiénés szakember autizmus specializációval, 1 fő gyógypedagógiai asszisztens és 1 fő tanító. Az autizmussal élő gyermekekkel foglalkozó munkatársak mindegyike több éves gyakorlati tapasztalattal, valamint a 2 fő gyógypedagógus autizmus-specifikus akkreditált képzéssel rendelkezik.

Nagy örömünkre iskolánknak lehetősége nyílott az Ö.T.V.E.N. programmal megismerkedni és a tananyagot négy gyermekünkre adaptálni. A programban 4 fiú vesz részt, akik 7, 12, és 14-14 évesek. A két hetedik évfolyamon tanuló fiú mindegyike érti az írásos napirendet, többnyire azonos korú társaikkal együtt képesek haladni a tananyagban, a számukra nehézséget jelentő tantárgyakban egyéni szükségleteiknek megfelelő bánásmódban részesülnek. Társaikhoz többnyire jól alkalmazkodnak, a tipikus fejlődésű gyerekek elfogadják őket. Természetesen előfordulnak feszültségek az életükben, melyek feldolgozásához folyamatosan alternatív megoldási stratégiákat kapnak a segítő személyzet részéről, melyben a többségi pedagógusok is partnerek.

CÉL

Tapasztalataink szerint a serdülőkor elérésével a védő környezet önmagában nem elegendő a feszültségek feldolgozására, hiszen a hormonváltozások, a szexuális érés komoly frusztrációt jelentenek fiataljainknak. Az autizmussal élő serdülőknél a biológiai szexuális érés ugyanúgy zajlik, mint tipikusan fejlődő társaiknál, de szociális készségeik sérülése miatt a testük, a hormonrendszerük megváltozásához, a nemi vágy felébredéséhez kapcsolódó társas viselkedésük a kortársakénál jóval több problémás elemet hordoz. A viselkedés korrigálása, a helyes viselkedés kialakítása fontos fejlesztési cél.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

Máté 14 évesen a 7. évfolyamon tanul, 8 fős osztályban. Szociális készségek terén segítségre szorul, mivel zavarja a sok inger, a tömeg, nehezen tolerálja az emberek közelségét. Gyakran igényli a segítő személyzet iránymutatását szociális kapcsolatok kialakításában, illetve fenntartásában.

SZÍVÁRVÁNY
HÁZ
Kovács
David 6.o.

Nehezen nyílik meg, zárkózott jellem, viszont igyekszik a viselkedési szabályokat betartani, melyek mankóként szolgálnak társas kapcsolataiban. Máté figyelme ebben a tanévben fokozottan a szép, nőiesen telt lányokra irányult, azonban a vonzódását az életkorának és az általános szociális szabályoknak nem megfelelően fejezte ki: szünetekben, aki megtetszett neki, a közelébe ment, majd fogdosni kezdte, főként a feneküket. Nyilvánvalóan ez a lányokat eleinte meglepte, majd megijesztette, hiszen Máté megjegyzéseket is fűzött a lányokhoz. A másik nem képviselői sikongattak, kezdték elkerülni a fiút, összesúgtak a háta mögött, ami kamaszunkat nagyon zavarta- mérgelődött, frusztrálttá vált. Ezt a viselkedést egyértelműen az ellenkező neműek iránti vágya váltotta ki fiatalunknál, azonban arra képtelen volt, hogy vonzalmát másképp mutassa ki.

Gábor nyitottabb személyiség, barátai is vannak az iskolában, és kortársaihoz hasonlóan éli napjait. Számára könnyebb a kapcsolatok kialakítása, így érthetően megjelent a partnerkapcsolat iránti igénye. A probléma az ő esetében az, hogy elkezdett az interneten ismerkedni és feltétlen bizalommal fordult minden ismeretlenhez.

Tanulóinknál több alkalommal észleltünk hasonló helyzetet, ezért szisztematikus megfigyelésekbe kezdtünk. A felmérési időszakban, a megfigyelt helyzetekről feljegyzéseket készítettünk, és tapasztalataink alapján megfogalmazódott a szexuális nevelés szükségessége. A téma intimitását figyelembe véve szülői értekezletet hívtunk össze, melyen tájékoztattuk a szülőket a beavatkozás szükségességéről, amivel ők is egyet értettek és támogatták a fejlesztési javaslatot.

Ez a két merőben különböző probléma egy gyökérből fakad: a szexuális szocializáció hiányosságaiból. Tudjuk, hogy a téma nagyon kényes, és a gyakorlati ismeretek - mint például a maszturbáció- tanítása a fiatalokkal nap mint nap foglalkozó szakember által veszélyeket is rejthet. Optimális esetben egy külső személy - akit a gyerekek nem köthetnek más tevékenységekhez- tanítja a szexuális éréssel kapcsolatos ismereteket, a megfelelő viselkedési formákat, figyelembe véve speciális szükségleteiket, vizuális segítség iránti igényüket és kommunikációs lehetőségeiket. Iskolánk abba a szerencsés helyzetbe került, hogy lehetőséget kaptunk arra, hogy szex-educator szakember segítségét kérjük az autizmussal élő serdülőink fejlesztésében. Munkacsoportot alakítottunk a teendők megvitatására, melynek tagjai a gyerekek segítői és a szex-educator szakember voltak. Az autizmus specifikus fejlesztési területen szerzett tapasztalatainkat össze kellett hangolnunk a szexuális neveléssel foglalkozó szakember meglévő ismereteivel, eszközeivel, tananyagával. Azt a célt tűztük ki, hogy szexuális nevelés keretén belül a serdülőkorba lépés testi változásaira építve átfogó felvilágosítást adjunk kamaszainknak a partnerkapcsolatok működéséről, érzelmi és fizikai vonatkozásairól. Kéthetenkénti esetmegbeszélést terveztünk, melyen a felmerülő kérdéseket megbeszéltük, a szex-educator szakembert tájékoztattuk autizmussal élő fiataljaink jellemzőiről, a specifikus fejlesztési módszerek szükségességéről, melyet a kolléganő teljesen elfogadott. Belső képzésen szakirodalmat ajánlottunk számára, és a későbbiekben közösen dolgozunk fel. Ezt követően lehetőséget biztosítottunk a külső szakembernek, hogy hospitáljon foglalkozásokon, így megismerhette fiataljainkat, és kapcsolatba kerülhetett velük.

Úgy érzem, gyógypedagógusként, etikai szempontokat is figyelembe véve, a kapcsolatok érzelmi oldalának taglalása helyénvaló és szükséges a fejlesztési folyamatban, azonban a testiség, a szexualitás tanítása külső szakember, a szex-educator feladata. Az Ö.T.V.E.N projekt tananyaga, fejlesztési ötletei nagyon hasznosnak bizonyultak ezen a területen. A témák feldolgozása után az Én és a kapcsolataim valamint az Én és a nemiségem témakörök adaptálásba kezdtünk. A gyógype-

dagógus heti 2 habilitációs órában, a szex-educator pedig heti egy órában tartott-tart foglalkozásokat szexuális neveléssel kapcsolatban. A szex-educator már meglévő tananyagát kiegészítettük az Ö.T.V.E.N. képi illusztrációs tananyagával, melyek reményeink szerint többszöri ismétléssel megfelelő szintű, helyes felvilágosítást adnak a kamaszoknak. A szakember eszköztára a külföldön bevált eszközökhöz hasonlóan gazdag, rendelkezik mű-mellel, mű pénisszel - melyen az óvszer használatát gyakorolhatják -, és vizuális segítséget nyújtanak az autizmussal élő fiataloknak.

A heti egyszeri beszélgetős-szemléltetős foglalkozás mellett folyamatos gyógypedagógiai fejlesztésben részesülnek a gyerekek, a párkapcsolatok érzelmi oldaláról, helyes viselkedésekről. Egy ilyen fejlesztő óra keretében igyekeztem Máté számára olyan hatásos, kognitív módszerrel készült eszközt adni, amellyel a lányok fogdosása csökken, majd teljesen kioltódik. Szociális forgatókönyvet írtam a kialakult helyzetről, megoldási lehetőséget biztosítva a helyes viselkedés alkalmazására. Azt feltételeztem, ha Máté megtanulja, hogy másként is kifejezheti vonzalmát a lányok iránt, képes lesz az új ismereteket adaptálni mindennapjaiba. Törekedtem arra, hogy a pozitív viselkedésre tereljem a hangsúlyt, és a vonzódást természetes folyamatként írjam le *(1.sz. melléklet)*. Mivel a szociális forgatókönyv hatása gyakran késleltetett, viselkedési szabályt is kapott: „Más testéhez nem nyúlunk". A foglalkozást követően a tanórák előtt megbeszéltük, mi a helyes viselkedés, amihez tartania kell magát- tehát verbális segítséggel emlékeztettem a szabályra. Máté az első egy- két hétben tiltakozott a szabály átismétlése miatt, de a kezdeti nehézségek után saját maga vette elő szabályfüzetét, mely láthatóan biztonságot nyújtott számára, és mankót adott ahhoz, hogy a lányokhoz fűződő kapcsolatai ne mérgesedjenek el. Két hónappal az említett foglalkozás után Máté lányok felé irányuló helytelen viselkedése eltűnt, egy alkalommal pedig meghallottam, ahogy használja a tanult, kedveskedésre helyesen alkalmazható kifejezést. Egyik kortársának azt mondta: „Milyen csinos vagy ma!" . Az osztálytársa teljesen meglepődött ezen, hiszen nem ehhez volt szokva Mátétól, de teljesen jól reagálta le a szituációt, és kedvesen megköszönte a bókot. Máté számára ez a pozitív reakció jutalomértékű volt, láthatóan örült, hogy a sikongatások, megjegyzések és elfordulások helyett kedvességet kapott. Ezt a helyes viselkedést megerősítve én is megdicsértem a fiút, és bíztattam arra, hogy ezután is így tegyen, ha úgy érzi, szeretné kifejezni vonzódását. Tapasztalatom szerint ez az eszköz-szabály adásával párosítva- elérte a hozzá fűzött reményt, ami nemcsak Máténak, hanem a serdülő lányoknak is nagy segítség az iskolai közegben.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

Az alábbi táblázatban összefoglaltuk a beavatkozás menetét:

Időszak	A kivitelezés szakaszai	Módszerek, eszközök	Felelősök
Szeptember-November	1. Felmérések	- megfigyelés	- gyógypedagógusok
	2. Felmérések kiértékelése, fejlesztési célok meghatározása → szexuális nevelés szükségessége.		- gyógypedagógusok
	3. Szülői értekezlet: szülők tájékoztatása, az intimitásból adódóan hozzájárulás kérése.		- gyógypedagógusok
	4. Szex-educator bevonása,	- az autizmus jellemzői:	- szex-educator

	valamint az autizmus-specifikus felkészítésének megkezdése. (szex-educator hiányában az iskolában dolgozó biológia szakos kolléga képzése)	Theo Peeters: Autizmus című könyvének ajánlása	szakember, gyógypedagógusok
November-December	5. Kéthetente belső megbeszélés és képzés. 6. Habilitációs órák látogatása szex-educator által, az érintett gyermekek megismerése.	- az ajánlott szakirodalom feldolgozása - megfigyelés	- gyógypedagógusok, szex-educator - szex-educator
December	7. Az Ö.T.V.E.N. tananyag megismerése.	- Ö.T.V.E.N. munkafüzet	gyógypedagógusok, szex-educator
Január-Február	8. Én és a kapcsolataim c. fejezet adaptálása: - A barátság meghatározása - Különböző kapcsolatok és azok szintjeinek meghatározása - A partnerkapcsolat - „pár" fogalma - Szerelem, érzelmi kötődések (vonzódás, szimpátia) 9. Team megbeszélés	- Ö.T.V.E.N munkafüzet - Szociális kör készítése - Családi plakát készítése fotókból - Képek gyűjtése újságokból párokról - Tulajdonságok összeírása, amelyek vonzóak számukra - Szociális forgatókönyv készítése a nem kívánatos viselkedés kezelésére (lásd melléklet) - Továbblépés lehetőségeinek kijelölése	- gyógypedagógusok - gyógypedagógusok - gyógypedagógusok - gyógypedagógusok, szex-educator
Február	10. Én és a nemiségem c. fejezet adaptálása - Az életkorral járó testi változások, életkori szakaszok - Saját életszakasz meghatározása	- Képek gyűjtése különböző életkorú emberekről - Fizikai változások felismerése saját testén, serdülőkor meghatározása (fénykép, rajz készítése önmagáról)	- gyógypedagógusok - gyógypedagógusok, szex-educator
Március	- Intim testrészek megismerése 11. Team megbeszélés - Szabályok meghatározása szexuális kapcsolat esetén	- Szakember szemléltető eszközei (pénisz, mell, Ö.T.V.E.N. tananyag) - Tapasztalatok megbeszélése - Szabályfüzet	- szex-educator - gyógypedagógusok, szex-educator
Április	- A férfi önkielégítés műveletének megismerése - Szexuális kapcsolatok, védekezés	- Ö.T.V.E.N. tananyag alapján, a szakember szemléltető eszközeivel - Ö.T.V.E.N. tananyag, szemléltetés	- szex- educator - szex-educator

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

Az elért pozitív változást véleményem szerint a háttérben folyó team-munka, a gyakori esetmegbeszélések tartása és a szoros, következetes együttműködés tette lehetővé. A szexuális felvilágosítás, a szexuális nevelés így lehet igazán sikeres. A gyakorlat szempontjából fontos, hogy „külső" szakember (aki nem találkozik napi gyakorisággal velük) irányítja az intim foglalkozásokat, aki tudásával és rátermettségével gátlások nélkül képes beszélgetni sokaknak érzékeny témákról. A gyógypedagógus pedig a specifikus sajátosságokat figyelembe véve a háttérből tudja ezt a folyamatot segíteni, koordinálni. Ez egy igazán jó gyakorlatnak bizonyult a mi intézményünkben, ezért az elért eredmények és a várható, nem azonnali, de a későbbiekben hatásukat kifejtő tananyagok hasznosak lehetnek autizmussal élő fiataljaink számára. A kialakított team-munkát mindenképpen folytatja az iskola, segítve ezzel a fiatalok, a családjuk és környezetük életét.

Az autizmussal élő fiatalok és felnőttek gyakran elvesznek a szociális interakciók, az emberi kapcsolatok útvesztőjében, melynek következménye lehet akár a teljes elfordulás, a magányba burkolózás. A mi feladatunk, és a mi felelősségünk, hogy ne engedjük a remeteséget, hanem olyan eszközökkel és specifikus támogatással segítsük őket, melyekkel élhetőbb életet élhetnek, s elősegíthetjük társadalmi integrációjukat.

MELLÉKLET

1. SZ. MELLÉKLET

Szociális forgatókönyv Máté problémás viselkedésének kezelésére:

Serdülőkorban már felfigyelünk az ellenkező nemű személyekre, ez természetes folyamat.

Neked is megtetszhet egy számodra szép lány. Vannak lányok, akiket szépségükkel, nőies formájukkal vonzónak találsz, és előfordulhat, hogy szeretnéd, ha ezt a lány is megtudná. Ilyenkor megdicsérheted a haját, a szemét, az öltözködését. Mondhatod neki: „Szép a hajad!", „ Szép a szemed!", „Csinos vagy!".

Figyelmességeddel is kedveskedhetsz neki, kinyithatod az ajtót és magad elé engedheted. Ezek helyes viselkedések, rendben vannak.

Érezheted úgy, hogy szeretnéd megérinteni a lányt, de ezt NEM LEHET!

LÁNYOK TESTÉHEZ NEM NYÚLUNK!

Az érintés és az ölelés csak szoros, szerelmi kapcsolat esetén megengedett.

Ha bizonytalan vagy, hogy kivel, mit tehetsz, kérj meg egy felnőttet, hogy segítsen eldönteni.

18

"AZ ÉN VISELKEDÉSEM" – ÉRZELMI TÁBLÁZAT KITÖLTÉSE A KLIENS BEVONÁSÁVAL

INTÉZMÉNY

Vésztői Sérült Gyermekekért Egyesület

Egyesületünk széles körű szolgáltatásokat biztosít a fogyatékossággal élő személyek és családjaik számára (nappali ellátás, lakóotthon, támogató szolgálat, szociális foglalkoztatás, fejlesztő iskola). Az első lakóotthon 2005-től működik, mely 8 fiatal ellátását biztosítja. Majd 2009-ben a magas jelentkezői létszám miatt a lakóotthoni férőhelyeket bővíteni kellett, ezért létrehoztunk egy 10 fővel működő bentlakásos intézményt. A lakóotthonokban 1 fő intézményvezető, 1 fő pedagógus, 4 fő szociális gondozó és ápoló, 4 fő szociális segítő dolgozik. Az intézményben 3 műszakban dolgoznak a kollégák, a legtöbb esetben 2 munkatárs van beosztva. Az intézmények közúton autóval és tömegközlekedési eszközökkel, könnyen megközelíthetők (buszmegálló kb. 500 m), parkolási lehetőség biztosított. Mindkét épület akadálymentesített (rámpa, kapaszkodók, kerekesszék méretéhez megfelelő ajtószélesség, mozgáskorlátozott vizesblokk, küszöbnélküliség). A lakóotthon udvarai tágasak, füvesek, kerti bútorokkal és pihenőkkel vannak ellátva. Rendelkezésünkre állnak infokommunikációs-, multimédiás-, kommunikációs-, fejlesztő eszközök, gyógyászati segédeszközök, terápiás szobák, szabadidős tevékenységre alkalmas helységek és azok felszerelései, az autizmussal élő fiataljaink számára a protetikus környezet elemei, napirendi kártyák és egyéb vizuális segítségek is biztosítottak.

KÉSZÍTŐK

Csóti Mónika, Kovács Mihályné

TÁMOGATÓ SZAKÉRTŐK

Gyebrovszkiné Molnár Éva, Szaffner Éva

KIINDULÁSI ÁLLAPOT

Fiataljaink egy illetve két ágyas szobákban vannak elhelyezve. A lakók nem, kor és sérüléseik szerinti megoszlásai:

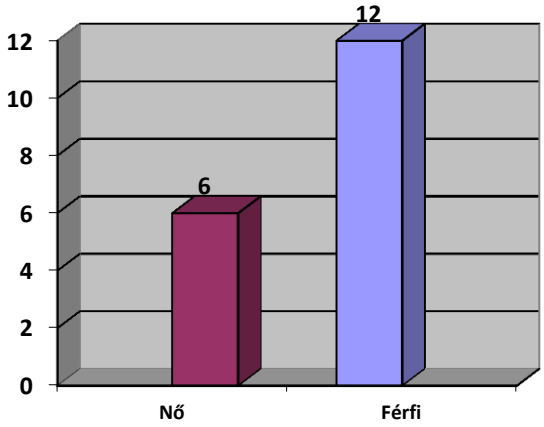

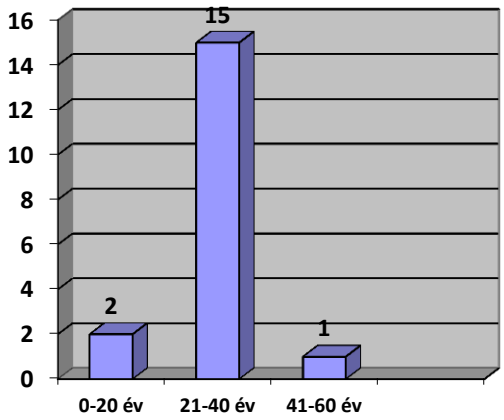

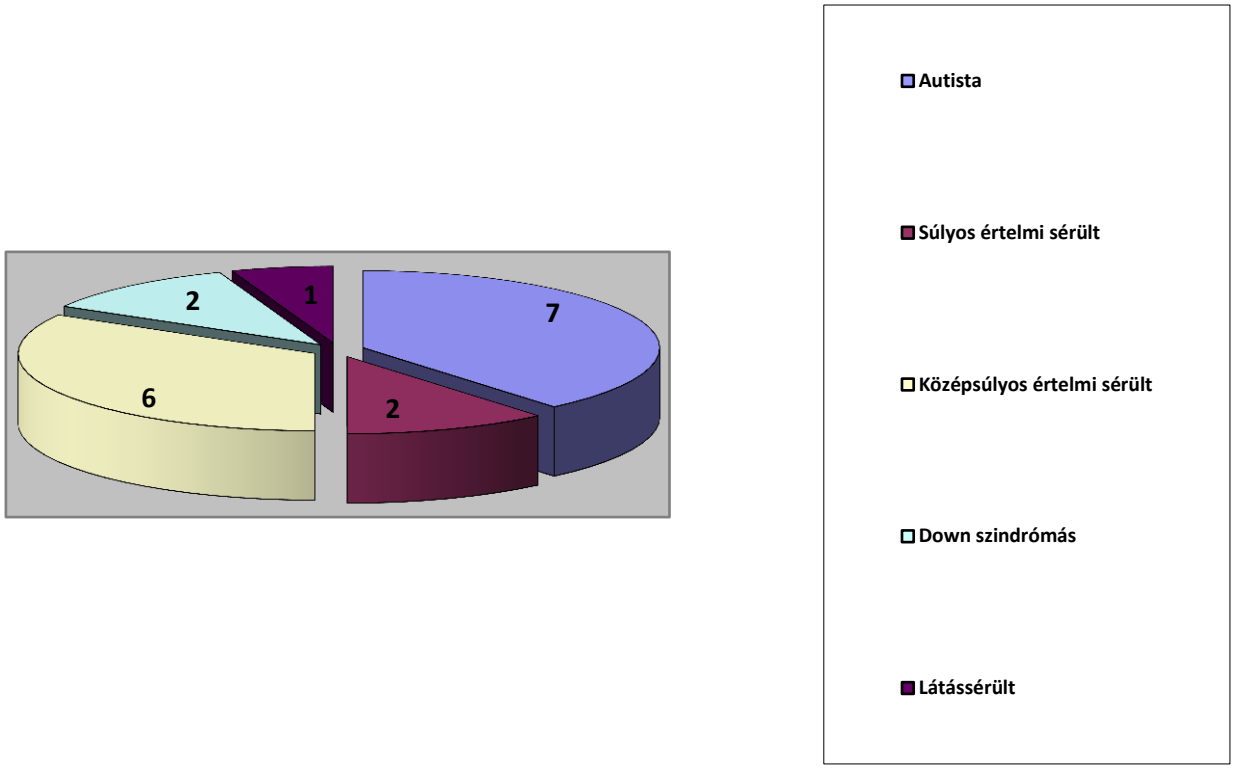

A jelen tanulmányunkban szereplő, autizmussal élő személy a nyolc férőhelyes lakóotthonunkban él 2005 óta. Lehetősége van a közösségi helységben a közös beszélgetésekre, társasjátékozásokra, Tv nézésre, de ha szeretne, bármikor elvonulhat a saját lakrészébe.

A szóban forgó autizmussal élő fiatal több mint 30 éves, magas, erős fizikumú férfi. Megfigyeléseink alapján gondolatait összetett mondatokban fogalmazza meg, sokszor echolál. Igényeit verbálisan fejezi ki. Kommunikációját nagyban befolyásolja a hangulata. Amikor jó kedve van illemtudóan, választékosan, sokat beszél. Rosszkedv esetén hallgatag, amikor megszólal lekezelő, fenyegetőző,

parancsolgató, trágár kifejezéseket használ a társaival és a segítőkkel szemben is. Ismeri a non-verbális jeleket, használja is őket. Felismeri a gesztusainkat, ő is megfelelően használja azokat.

Társait és a dolgozókat ismeri, jó kapcsolatot alakított ki velünk. Szeret ismerkedni, hamar barátkozik, érdeklődő/nyitott az ismeretlen emberek felé is. Általában segítőkész, szereti a gyakorlatias tevékenységeket. Olvasni tud, de a szövegértése gyenge. Írásképe rendezett. 20-as számkörben tud összeadni és kivonni. Szereti a műszaki eszközöket, ragaszkodik a Hi-Fi-jéhez, telefonjához, CD-ihez. Szociális foglalkoztatásban vesz részt, sző. Munkájában inkább a mennyiségre, mintsem a minőségre törekszik. A napirendet és a használatát ismeri, és nélküle is elboldogul a mindennapjaiban. Kevés vizuális segédeszközt használ (pl.: terítésnél alaplap, szabad/foglalt tábla a mosdó használatnál). A foglalkoztatóban az egyik szövőszéken szinte csak ő szokott tevékenykedni. Az általa választott helyen van a Hi-Fi-je. Saját telefonnal rendelkezik, amit megbeszélt időben használ (feszült ideg-állapotban többször felrúgja a megállapodást). A lakóotthonban egyágyas szobában él, amit szüleivel közösen rendeztek be, a számára kedves tárgyak, képek veszik körül, saját számítógépe van, amit képnézegetésre és CD írásra használ (segítséget igényel benne). Az autizmussal élő fiatalembernek rendszeresen szélsőséges hangulat ingadozásai, viselkedésproblémái vannak. Ilyenkor előfordul, hogy nem csak verbálisan, hanem fizikálisan is agresszív a társaival és a segítőkkel is. A társaiból ilyen esetekben vagy félelmet, vagy agressziót vált ki. Viselkedésének hátterében általában az áll, hogy valamit vásároltatni akar a szüleivel, vagy az intézmény vezetőségével (pl.: Hi-Fi-t, színes tévét, telefont, CD-t, internetet...). Az esetek többségében csak később derül ki, hogy mit szeretne kapni. A babzsák foglalkozás alatt többször veszünk elő olyan témát, ami a viselkedésével, érzelmeivel kapcsolatosak. Egyéni foglalkozás keretén belül lehetősége van a segítő beszélgetésekre, ahol a legtöbb esetben őszintének tűnik. A viselkedés problémáinak feltérképezéséhez főleg a megfigyelést, beszélgetést alkalmazzuk. Többször tartunk vele kapcsolatos esetmegbeszélést, amibe az intézmény dolgozóin kívül a szülőket is bevonjuk. A közös gondolkodások alatt mindig az derült ki, hogy kellene valami olyan megoldási modellt találni, ami segítséget nyújt a fiatalnak és a munkatársaknak is, a szélsőséges hangulat-ingadozások kezelésében.

CÉL

Célunk olyan módszerek, eszközök megtalálása/bevezetése, ami mind a két fél részére hasznos információkat tartalmaz, az érintett fiatal érzelmeiről, érzéseiről. Fontosnak tartjuk, hogy a fiatal fogalmazza meg, hogy az adott helyzetben, milyen segítséget vár el a dolgozóktól, vagy mivel lehetne oldani a feszültségét. Elakadás esetén segítő kérdésekkel támogassuk a beszélgetést. Így szeretnénk elérni, hogy minél, hatékonyabban fel tudjuk térképezni, a viselkedését, érzelmeit, a feszültségoldás lehetőségeit.

TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS

A támogató szakértőnkkel közösen elkezdtünk gondolkodni a probléma megoldásán, majd javasolt egy általa ismert 5 pontos skálát („The Incredible 5-Point Scale"[12]), melyen az érzelmei/ viselkedés formái megjelennek. Miután megkaptuk tőle az angol nyelvű táblázatok mintáját, lefordítottuk a

[12] Kari Dunn Buron, Mitzi Curtis:The Incredible 5-Point Scale, Autism Asperger Publishing Company, Shawnee Mission, Kansas

szövegrészeket. A fordítás után úgy gondoltuk, hogy a második táblázatot módosítani kell. A „What is looks like" rész helyett, jobbnak tartottuk, ha az érintett fiatal, azt taglalja, hogy milyen segítséget szeretne kapni a segítőitől. A számokhoz tartozó színeket az eredeti formájukban hagytuk. Mind a 3 táblázaton megtalálható, 5 szám és szín, minden számhoz egy szín kapcsolódik. 1- zöld, 2-citromsárga, 3-kék, 4-narancssárga, 5-piros. Az eszköz 3 db A/4-es lapon helyezkedik el, 3 db táblázat. Majd kinyomtattuk a kliens és a saját részünkre. Mi is kitöltöttünk egy-egy ilyen táblázatot, közben megfogalmaztuk az interjú alatt felbukkanó problémákat, lehetséges segítő kérdéseket. Néhány kérdés, amit előre megfogalmaztunk:

- Most, hogy érzed magad?
- Mindig így érzel?
- Van, hogy jobb/rosszabb kedved van?
- Ha az 1-es szinten így érzel, akkor szerinted mit írjunk be a 2,3,4,5 ponthoz?
- Mi segítők mit csináljunk, amikor az 1,2,3,4,5-ös szinten vagy?
- Ha elvonulsz, kijössz beszélgetni, vagy mi menjünk be hozzád?
- Mit csinálsz, amikor így érzel?
- Szerinted ez jó? Ha nem, akkor mit lehetne helyette megpróbálni?

Az első oldal azt tárja fel, hogy az érintett személy mit érez az adott szinten:

Név: _____

Dátum: _____

Amikor

5	Ezt érzem	
4	Ezt érzem	
3	Ezt érzem	
2	Ezt érzem	
1	Ezt érzem	

A második rész azt taglalja, hogy az adott ponton, milyen segítséget szeretne kapni a kliens, mi az, ami oldaná a feszültségét az adott szituációban.

Név: _____

A skála	Azt a segítséget szeretném kapni, hogy
5	
4	
3	
2	
1	

A harmadik rész egy összefoglaló tábla, ahol szerepel az adott érzés, leírja, hogy ő mit csinál abban az állapotában, és azt is megfogalmazza, hogy szerinte mi lenne a jó megoldás, mi az, amit megpróbálhatna inkább helyette.

Név: _____

A skála	Amit érzek	Amit csinálok	Megpróbálhatom
5			
4			
3			
2			
1			

A felvétel előtt, fontos egy olyan helyszínt választani, amit ő ismer, továbbá nyugodt környezetet kell kialakítani a felvétel idejére.

A GYAKORLAT LÉPÉSEI

A fiatalt már napok óta figyeltük, hogy mi lenne a megfelelő alkalom a táblázatok bemutatására/kitöltésére, de vagy olyan programja volt, amiből nem akartuk, hogy kilépjen vagy nem volt olyan hangulatban, hogy megfelelően tudjunk vele beszélgetni.

Egyik reggel, ismét dühkitörése volt, a felkelés miatt. Amikor gondozójával beszélt már kezdett lenyugodni, ekkor elmondta, hogy „olyan mérges voltam, hogy már nem tudtam elmondani, hogy mit akartam, hogy mit éreztem". Ekkor lett számára felajánlva a fenti eszköz kitöltése. Szerettük volna, hogy teljesen megnyugodjon, ezért a következő napi programba iktattuk be a tevékenységet. A fiatal nagyon motivált volt, másnap már izgalommal várt minket a foglalkoztatóban, még a legkedveltebb tevékenységébe, a szövésbe sem fogott bele. Az interjúra nyugodt légkört teremtettünk, társaitól elkülönülő helyiségben. A felvétel ideje alatt hárman tartózkodtunk a teremben, rajta kívül egy kérdező (aki a fiatallal foglalkozott) és egy megfigyelő (aki jegyzetelt). Először megmutattuk az eszközt, elolvasta, majd közösen is megbeszéltük, hogy melyik pont mit jelent. Kérdésünkre, hogy ki írja be a táblázatba azt, amit mond, ő a megfigyelő személyt kérte fel a feladatra. Megbeszéltük, hogy sorban haladunk a számoknál, az ő kérésére növekvő sorrendbe kezdtük, majd elkezdett ugrálni a számok és a táblázatok között, ezért külön lapra kellett jegyzetelni. Kevés segítő kérdést igényelt.

Amikor úgy láttuk, hogy mindent elmondott, amit szeretett volna, akkor feljegyzett gondolatait beillesztettük közösen a táblázat megfelelő helyeire. A végén megbeszéltük, hogy ezt a táblázatot begépeljük számára, aminek nagyon örült.

Mindannyian nagyon pozitívan éltük meg a beszélgetést. A felvétel után kiderült, hogy sok gesztusát, viselkedési formáját félreértelmezzük. Nagyon őszinte volt, nem titkolta el a negatív érzéseit és viselkedésének anomáliáit sem. Pontosan megfogalmazta, hogy mit érez és azt is, hogy milyen segítséget vár tőlünk. Nagyon jól el tudta különíteni a hangulatait. A „Megpróbálhatom" rész kitöltésénél volt megfigyelhető, hogy echolált. A kliens bevonásával kitöltött érzelmi tábla a segítők részére is támogatást nyújt. A fiatal aspektusából érthetővé vált viselkedésének kifejezése, motoros manírjainak /pl.: repkedés/ jelentéstartalma. Az általa kitöltött skála pontjait az adekvát viselkedés betartásához át kellett szakmailag nézni és a kollégákkal megbeszélni. A fiatal érzelmi állapotának monitorozása mindenkinek hatalmas kihívás. Támogatni kell őt abban, hogy elmondhassa segítőjének, hogyan érzi magát és használni tudja a „Megpróbálhatom" táblázatban leírtakat.

A táblázat kitöltésétől a tanulmány megírásáig 3 hónap telt el. Ez idő alatt a következő lépéseket hajtottuk végre:

Az eszköz létrehozásának, bevezetésének/bevonásán ak lépései	**Az autizmussal élő személy bevonásának szintje**	**Cél**	**Időtartam**
A táblázat begépelése, nyomtatása		A színes, nyomtatott eszköz motiváló hatásának kihasználása.	1 óra
Egyéni fejlesztés keretein belüli bevonás	A táblázat monitorozása, a tartalom memorizálása	A fiatal a tényleges használatkor már biztonsággal tudja kezelni az eszközt. Tudja, hogy melyik számhoz/színhez mi tartozik.	10x 20 perc (több mint egy hónap)
Motivációs bázis feltérképezése, elkészítése	Interjú készítése- "Mit szeretnél jutalomnak?"	Olyan motiváció kialakítása, ami ténylegesen inspiráló a fiatal számára. Az eszköz használatára való motiválás.	30 perc
Az eszköz elkészítése		A teljes eszköz elkészítése, tartóssá tétele.	

Az eszköz elhelyezése	Ő dönthette el, hogy az érzelmi táblája mindenki számára látható legyen-e vagy csak ő és a segítő lássa. A helyét ő határozta meg	Olyan hely kialakítása, ahol a fiatal számára mindig elérhető. Személyiségi jogait ne sértsük.	30 perc
Az eszköz használata	Aktív használat	A fiatal használja az eszközt rendszeresen. A súlyos viselkedés problémák elkerülése.	

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS

Az érintett fiatalnak nagyon tetszett, hogy „hivatalos" kinézetű dokumentumokat tölthetett ki. Az egyéni fejlesztések alatt, apróbb tartalmi finomításokat hajtottunk végre a fiatal gondolatai alapján. Amilyen lelkes volt a kitöltésnél, később egyre halványult az érdeklődése. Ekkor készítettük el a motivációs bázist. Nehezen tudtuk meghatározni, hogy számára mi az igazán motiváló jutalom, ezért interjút készítettünk vele. A későbbiekben kiderült, hogy nagyon fontos elem ennek a felkutatása, az eszköz használata érdekében. A három táblázatot lelamináltuk, elkészítettük hozzá a választó táblát. A fiatal nagyon örült, hogy ő dönthetett a hely meghatározásánál. Egy olyan helyet választott, ahol mindenki látja. Megkérdeztük tőle, hogy biztos, hogy nem baj-e neki ez, de őt nem zavarta, ragaszkodott a helyhez. Az eszköz használatára buzdítani kell. *(66. kép: az elkészült eszköz)*

MELLÉKLET

1. SZ. MELLÉKLET

Név:_____

Dátum:_____

Amikor…

5	Ezt érzem	Nagyon ideges, feszült vagyok
4	Ezt érzem	Remegek, ingerlékeny vagyok; Nem tetszik valami…
3	Ezt érzem	Semmilyen kedvem van
2	Ezt érzem	Jól vagyok
1	Ezt érzem	Nagyon jól vagyok

Név:_____

	Ezt a segítséget szeretném kapni, hogy…
5	Hagyjatok egy kicsit gondolkodni, egyedül, csendben! Majd gyere be hozzám beszélgetni!
4	Hallgasd meg a problémáimat! Adj nyugtatót (gyógyszert)! Ha valakire haragszok, vidd a közelemből! Küldjön valaki zenét! (Ha olyan telefonja van, amin van bluetooth)
3	Simítsd meg a karomat! Kezdjen velem beszélgetni a dolgozó! (Bármilyen témáról)
2	Dicsérj meg!
1	Örülj velem!

Név:_____

	Amit érzek	Amit csinálok	Megpróbálhatom
5	Feszült, ideges vagyok	Csúnyán beszélek Nem akarok felkelni Ütök Kiabálok Nem szólok senkihez	Elszámolok magamban 10-ig Elvonulok egy nyugodt helyre
4	Remegek, ingerlékeny vagyok	Felhívom anyukámat Becsapom az ajtót Elzavarom az idegesítő embereket	Négyszemközt beszélgetek egy dolgozóval
3	Semmilyen kedvem van	Csendben dolgozok	Beszélgetni kezdek a dolgozókkal
2	Jó kedvem van	Segítek a dolgozóknak, és a társaimnak	Másokat is jókedvre derítek
1	Nagyon jó kedvem van	Repkedek Énekelek	Nem zavarok másokat

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE